

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Concordia. Pia Et Vnanimi Consensv repetita Confessio
fidei & doctrinæ Electorum, Principvm Et Ordinvm Imperii,
atq[ue] eorundem Theologorum, qui Augustanam
Confessionem amplectuntur**

Lipsiæ, 1606

Apologia Confessionis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-35443

APOLOGIA CONFESSIONIS.

PHILIPPVS MELAN-
CHTHON LECTORI
S. D.

Postquam Confessio Principū no-
strorum publicè prælecta est, Theologi
quidam ac Monachi adornauerunt con-
futationem nostri scripti, quam cum Cas-
s. M. Maestas curasset etiam in confessa Prin-
cipum prælegi, postulauit à nostris principibus, ut illi
confutationi assentirentur. Nostri autem, quia audie-
rant, multos articulos improbatos esse, quos abijcere sine
offensione conscientia non poterant, rogauerunt sibi ex-
hiberi exemplum confutationis, ut & videre, quid da-
mnarent aduersarij, & rationes eorum refellere pos-
sent. Et in tali causa, qua ad Religionem & ad docen-
das conscientias pertinet, arbitrabantur fore, ut non
grauatim exhiberent suum scriptum aduersarij. Sed nõ
potuerunt ad impetrare nostris, nisi periculofissimis con-
ditionibus, quas recipere non poterant. Instituta est au-
tem deinde pacificatio, in qua apparuit nostros nullam
onus quamlibet incommodum detrectare, quod sine of-
fensione conscientia suscipi posset. Sed aduersarij obstinate
hoc postulabāt, ut quosdā manifestos abusus atq; errores
approbaremus, quod cum non possemus facere, iterū po-
stulauit Cass. M. ut Principes nostri assentiretur confutatio-
nis. Id facere Principes nostri recusauerūt. Quomodo enī

assen-

assentirentur in causa Religionis, scripto non inspecto? Et
 audierant articulos quosdam damnatos esse, in quibus
 non poterant iudicia aduersariorum sine scelere com-
 probare. Iusserant autem me & alios quosdam parare
 Apologiam Confessionis, in qua exponerentur Cas. Ma-
 jestatis causa, quare non reciperemus confutationem, &
 ea qua obiecerant aduersarij diluerentur. Quidam e-
 nim ex nostris inter pralegendum capita locorum & ar-
 gumentorum exceperant. Hanc Apologiam obtulerunt
 ad extremum Caesareae Majest. Et cognosceret nos maxi-
 mus & grauisimus causis impediri, quo minus Confuta-
 tionem approbaremus. Verum Caesareae Majestas non
 recepit oblatum scriptum. Postea editum est decretum
 quoddam, in quo gloriantur aduersarij, quod nostram
 Confessionem ex scripturis confutauerint. Habes igitur
 Lector nunc Apologiam nostram; ex qua intelliges, &
 quid aduersarij iudicauerint, Retulimus enim bona fi-
 de, & quod articulos aliquot contra manifestam scriptu-
 ram Spiritus sancti damnauerint, Tantum abest, ut
 nostras sententias per scripturas labefactauerint. Quan-
 quam autem in his Apologiam institimus communica-
 to cum alijs consilio, tamen ego inter excudendum qu-
 dam adieci. Quare meum nomen profiteor, ne quis que-
 ri possit sine certo autore librum editum esse. Semper
 hic meus mos fuit in his controuersijs, ut quantum omni-
 no facere possem, retinerem formam & siata doctrinae. Si
 facilius aliquando coire concordia posset. Neq; nulli
 secus nunc facio. Etsi recte possem longius abducere hu-
 ius aetatis homines ab aduersariorum opinionibus. Sed
 aduersarij sic agunt causam, ut ostendant se neq; Veri-
 tatem, neq; concordiam quarere, sed ut sanguinem no-
 strum exorbeant. Et nunc scripsi, quam moderatissime
 potui, ac si quid videtur dictum aspersus, hic mihi pra-
 fandum est, me cum Theologis ac Monachis, qui scripse-
 runt Confutationem, litigare, non cum Caesare, aut Prin-

cipibus,

cipibus, quos ut deo, veneror, sed vidi nuper Confuta-
 tionem, & animadverti adeo insidiosè & calumniosè
 scriptam esse, ut fallere etiam cautos in certis locis pos-
 set, Non tractavi tamen omnes cavillationes. Eset e-
 nim infinitum opus, sed praecipua argumenta complexus
 sum, ut exiet apud omnes nationes testimonium de no-
 bis, quod rectè & piè sentiamus de Evangelio Christi.
 Non delectat nos discordia, nec nihil mouemur periculo
 nostro, quod quantum sit in tanta acerbitate odiorum,
 quibus intelligimus accensos esse aduersarios facile in-
 telligimus. Sed non possumus abijcere manifestam veri-
 tatem & Ecclesia necessariam, quare incommoda & pe-
 ricula propter gloriam Christi, & utilitatem Ecclesia
 perferenda esse sentimus, & confidimus Deo probari hoc
 nostrum officium, & speramus aequiora de nobis iudicia
 posteritatis fore. Neque enim negari potest, quin multi lo-
 ci doctrina Christiana, quos maxime prodest extare in
 Ecclesia, à nostris patefacti & illustrati sint, qui quali-
 bus & quàm periculosis opinionibus obruti olim iacue-
 rint apud Monachos, Canonistas, & Theologos Sophistas,
 non liber hic recitare. Habemus publica Testimonia
 multorum bonorum virorum, qui Deo gratias agunt pro
 hoc summo beneficio, quod de multis necessarijs locis do-
 cuerit meliora, quàm passim leguntur apud aduersari-
 os nostros, Commendabimus itaq; causam nostram Chri-
 sto, qui olim iudicabit has controversias, quem oramus,
 ut respiciat afflictas & dissipatas Ecclesias, & in con-
 cordiam piam & perpetuam redigas.

APOLOGIA CONFESSIONIS.

PRIMUM articulum Confessionis nostræ, probant nostri aduersarij, in quo exponimus nos credere & docere, quod sit vna essentia diuina, indiuidua, &c. & tamen tres sint distinctæ personæ eiusdem essentiæ diuinæ, & coæternæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Hunc articulum semper docuimus, & defendimus, & sentimus eum habere certa & firma testimonia in scripturis sanctis, quæ labefactari nō queant. Et constanter affirmamus, aliter sentientes, extra Ecclesiam Christi, & Idolatras esse, & Deum contumelia afficere.

DE PECCATO ORIGINALI.

SECUNDUM articulum de peccato Originali probant aduersarij. Verum ita vt reprehendant tamen definitionem peccati Originalis, quam nobis obiter recitauimus. Hic in ipso statim vestibulo reprehendet Cæs. Maiestas, non solum iudicium, sed etiam candorem istis defuisse, qui consutationem scripserunt. Nam cum nos simplici animo obiter recensere voluerimus, illa quæ peccatum Originalis complectitur, ista acerba interpretatione conficta, sententiam per se nihil habentem incommodi, arte deprauant. Sic inquit, sine metu Dei, sine fide esse, est culpa actualis. Igitur negant esse culpam originalem.

Has argutias satis apparet in scholis natas esse, non in Consilio Cæsaris. Quanquam autem hæc cauillatio facillimè refelli possit, tamen vt omnes boni viri intelligant, nos nihil absurdi de hac causa docere, Primum petimus, vt inspiciatur germanica Confessio, hæc

absol-

absoluet nos suspicione nouitatis. Sic enim ibi scriptum est: Weiter wird gelehret / das nach dem Fall Adæ alle Menschen / so natürlich geboren werden / in Sünden empfangen vnd geboren werden / das ist / das sie alle von Mutter Leib an / voll böser Lust vnd Neigung sind / keine wahre Gottesfurcht / kein wahrer Glaube an Gott / von Natur haben können. Hic locus testatur, nos non solum actus, sed potentiam seu dona efficiendi timorem & fiduciam erga Deum adimere propagatis secundum carnalem naturam. Dicimus enim ita natos habere concupiscentiam, nec posse efficere verum timorem & fiduciam erga Deum. Quid hic reprehendi potest? Bonis viris quidem arbitramur nos satis purgatos esse. Nam in hanc sententiam latina descriptio, potentiam naturæ detrahit, hoc est, dona & vim efficiendi timorem & fiduciam erga Deum, detrahit & in adultis actus. Vt cum nominamus concupiscentiam, non tantum actus seu fructus intelligimus, sed perpetuam naturæ inclinationem.

Sed postea ostendemus pluribus verbis, nostram descriptionem consentire cum vtitata ac veteri definitione. Prius enim consilium nostrum aperiendum est, cur his potissimum verbis hoc loco vsi simus. Aduersarij in scholis farentur, materiale (vt vocant) peccati Originalis esse concupiscentiam, quare in definiendo non fuit prætereunda, præsertim hoc tempore, cum de ea nonnulli parum religiosè philosophantur.

Quidam enim disputant, peccatum originis non esse aliquod in naturæ hominis vitium, seu corruptionem, sed tantum seruitutem, seu conditionem mortalitatis, quam propagati ex Adam sustineant, sine aliquo proprio vitio, propter alienam culpam. Præterea addunt, neminem damnari morte æterna propter peccatum originis. Sicut ex ancilla serui nascuntur, & hanc conditionem sine naturæ vitij, sed propter calamitatem matris sustinent. Nos, vt hanc impiam opinionem

significaremus nobis displicere, concupiscentiæ mentionem fecimus, optimo animo morbos nominauimus, & exposuimus, quòd natura hominum corrupta & vitiosa nascatur.

Neq; verò tantùm concupiscentiam nominauimus, sed diximus etiam deesse timorem Dei, & fidem. Id hoc consilio adiecimus. Extenuant peccatum Originis & scholastici doctores, non satis intelligentes definitionem peccati originalis, quam acceperunt à patribus. De fomite disputant, quòd sit qualitas corporis, & vt suo more sint inepti, quærunt vtrùm qualitas illa, contagione pomi, an ex afflatu serpentis contracta sit. Vtrùm augeatur medicamentis. Huiusmodi quæstionibus opprefferunt principale negotium. Itaque cùm de peccato Originis loquuntur, grauiora vitia humanæ naturæ non commemorant, scilicet ignorantiam Dei, contemtum Dei, vacare metu & fiducia Dei, odisse iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam rerum præsentium, &c. Hos morbos, qui maximè aduersantur legi Dei, non animaduertunt scholastici. Imò tribuunt interim humanæ naturæ integras vires ad diligendum Deum super omnia, ad facièda præcepta Dei, quò ad substantiam actuum: Nec vident se pugnantia dicere. Nam proprijs viribus posse diligere Deum super omnia, facere præcepta Dei, quid aliud est, quam habere iustitiam originis? Quòd si has tantas vires habet humana natura, vt per sese possit diligere Deum super omnia, vt confidenter affirmant scholastici, quid erit peccatum originis? Quorsum autem opus erit gratia Christi, si nos possumus fieri iusti propria iustitia? Quorsum opus erit Spiritu sancto, si vires humanæ per sese possunt Deum super omnia diligere, & præcepta Dei facere? Quis non videt, quàm præposterè sentiant aduersarij? Leuiore morbos in natura

hominis agnoscunt, grauiores morbos non agnoscunt, de quibus tamen vbique admonet nos scriptura, & Prophetæ perpetuò conqueruntur, videlicet, de carnali securitate, de contemptu Dei, de odio Dei, & similibus vitijs nobiscum natis. Sed postquam scholastici admiscuerunt doctrinæ Christianæ Philosophiam de perfectione naturæ, & plus quàm satis erat, libero arbitrio & actibus elicitis tribuerunt, & homines philosophica seu ciuili iustitia, quam & nos fatemur rationi subiectam esse, & aliquo modo in potestate nostra esse, iustificari coram Deo docuerunt, non potuerunt videre interiorem immundiciam naturæ humanum. Neque enim potest iudicari, nisi ex verbo Dei, quod scholastici in suis disputationibus non sæpe tractant.

Hæ fuerunt causæ, cur in descriptione peccati originis, & concupiscentiæ mentionem fecimus, & detraximus naturalibus viribus hominis, timorem & fiduciam erga Deum. Voluimus enim significare, quòd peccatum originis hos quoque morbos contineat, ignorantem Dei, contemptum Dei, vacare metu Dei, & fiducia erga Deum, non posse diligere Deum. Hæc sunt præcipua vitia naturæ humanæ, pugnancia propriè cum prima tabula Decalogi.

Neque noui quidquam diximus. Vetus definitio rectè intellecta prorsus idem dicit, cum ait: peccatum originis carentiam esse iustitiæ originalis. Quid est autem iustitia? Scholastici hîc rixantur de Dialecticis quæstionibus, non explicant quid sit iustitia Originalis. Porro iustitia in scripturis continet non tantum secundam tabulam Decalogi, sed primam quoque, quæ præcipit de timore Dei, de fide, de amore Dei. Itaq; iustitia Originalis habitura erat non solū æquale temperamentum qualitatum corporis, sed etiam hæc dona, notitiam Dei certiozem, timorem Dei, fiduciam Dei,

ut certè rectitudinem, & vim ista efficiendi. Idè; tenetur scriptura, cum inquit, hominem ad imaginem & similitudinem Dei conditum esse. Quod quid est aliud, nisi in homine hanc sapientiam & iustitiam effigiatam esse, quæ Deum apprehenderet, & in qua reluceret Deus, hoc est, homini dona esse data, notitiam Dei, timorem Dei, fiduciam erga Deum, & similia. Sic enim interpretantur similitudinem Dei Irenæus & Ambrosius, qui cum alia multa in hanc sententiam dicit, tum ita inquit: Non est ergo anima ad imaginem Dei, in qua Deus non semper est. Et Paulus ad Ephesios & Colossenses ostendit, imaginem Dei, notitiam Dei esse, iustitiam & veritatem. Nec Longobardus veteretur dicere, quòd iustitia originis, sit ipsa similitudo Dei, quæ homini indita est à Deo. Recitamus veterum sententias, quæ nihil impediunt Augustini interpretationem de imagine.

Itaq; vetus definitio, cum inquit, peccatum esse carentiam iustitiæ, detrahit non solum obedientiam inferiorum virium hominis, sed etiam detrahit notitiam Dei, fiduciam erga Deum, timorem & amorem Dei, aut certè vim ista efficiendi detrahit. Nam & ipsi Theologi in scholis tradunt ista non effici sine certis donis & auxilio gratiæ. Nos ipsa dona nominamus, ut res intelligi possit, notitiam Dei, timorem & fiduciam erga Deum. Ex his apparet veterem definitionem prorsus idem dicere, quod nos dicimus, detrahentes meritum Dei & fiduciam, videlicet non actus tantum, sed dona & vim ad hæc efficienda.

Eadè est sententia definitionis, quæ extat apud Augustinum, qui solet definire peccatum originis concupiscentiam esse. Significat enim concupiscentiam successisse amissa iustitia. Nam ægra natura quia non potest Deum timere & diligere, Deo credere, quærere & amat carnalia. Iudicium Dei, aut secura contemnit, aut

odit perterrefacta. Ita & defectū complectitur Augustinus, & vitiosum habitum, qui successit. Neq; verò concupiscentia tantum corruptio qualitatum corporis est: Sed etiam prava conuersio ad carnalia in superioribus viribus. Nec vident, quid dicant, qui simul tribuunt homini concupiscentiam non mortificatam à Spiritu sancto, & dilectionem Dei super omnia.

Nos igitur rectè expressimus vtrunq; in descriptione peccati Originalis, videlicet defectus illos, non posse Deo credere, non posse Deum timere ac diligere. Item habere concupiscentiam, quæ carnalia quærit contra verbum Dei, hoc est, quærit non solum voluptates corporis, sed etiam sapientiam & iustitiam carnalem, & confidit his bonis, contemnens Deum. Neq; solum veteres, sed etiam recentiores, si qui sunt cordatiores, docent simul ista verè peccatū originis esse, defectus videlicet, quos recensui, & concupiscentiam. Sic enim inquit Thomas: Peccatū originis habet priuationem originalis iustitiæ, & cum hoc inordinatam dispositionē partium animæ, vnde non est priuatio pura, sed quidam habitus corruptus. Et Bonauentura. Cūm quæritur, quid sit originale peccatum, rectè respondetur, quòd sit concupiscētia immoderata. Rectè etiā respondetur, quòd sit debita iustitiæ carentia. Et in vna istarum responsionū includitur altera. Idē sensit Hugo, cūm ait: Originale peccatum esse, ignorantiam in mente, & concupiscentiā in carne. Significat enim nos nascentes afferre ignoratiōē Dei, incredulitatē, diffidentiam, contemptum, odium Dei. Hæc enim complexus est, cūm ignorantiam nominat. Et hæc sententiæ consentiunt cum scripturis. Nam Paulus interdū expresse nominat defectum, vt 1. Corinth. 2, Animalis homo non percipit ea, quæ Spiritus Dei sunt. Alibi concupiscentiam nominat efficacem in membris, & parientem malos fructus. Plures locos citare de

utraq; parte possemus, sed in re manifesta nihil opus est testimonijs? Et facile iudicare poterit prudens lector, has non tantum culpas actuales esse, sine metu Dei, & sine fide esse. Sunt enim durabiles defectus in natura non renouata.

Nihil igitur de peccato Originis sentimus alienum aut a scriptura, aut a catholica Ecclesia, sed grauissimas sententias scripturae & Patrum obrutas Sophisticis rixis Theologorum recentium, repurgamus, & in lucem restituimus. Nam res ipsa loquitur, recentiores Theologos non animaduertisse, quid voluerint Patres de defectu loquentes. Est autem necessaria cognitio peccati originis. Neque enim potest intelligi magnitudo gratiae Christi, nisi morbis nostris cognitis. Tota hominis iustitia, mera est hypocrisis coram Deo, nisi agnouerimus cor naturaliter vacare, amore, timore, fiducia Dei. Ideo Propheta inquit: Postquam ostendisti mihi, percussus sum meum. Item: Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax, id est, non recte sentiens de Deo.

Hic flagellant aduersarij etiam Lutherum, quod scripserit: Peccatum originis manere post Baptismum. Addunt hunc articulum iure damnatum esse a Leone X. Sed Cæs. Maiest. in hoc loco manifestam calumniam deprehendet. Sciunt enim aduersarij, in quam sententiam Lutherus hoc dictum velit, quod peccatum originis reliquum sit post Baptismum. Semper ita scripsit, quod Baptismus tollat reatum peccati originis, etiam nisi materiale, ut illi vocant, peccati maneat, videlicet concupiscentia. Addidit etiam de materiali, quod Spiritus sanctus datus per Baptismum, incipit mortificare concupiscentiam, & novos motus creat in homine. Ad eundem modum loquitur & Augustinus, qui ait: Peccatum in Baptismo remittitur, non ut non sit, sed ut non imputetur. Hic palam fatetur, esse, hoc est, manere peccatum, tametsi non imputetur. Et hæc sen-

tentia

sententia adeò placuit posterioribus, vt recitata sit & in Decretis. Et contra Iulianum inquit Augustinus: Lex ista, quæ est in membris, remissa est regeneratione spiritali, & manet in carne mortali. Remissa, est, quia reatus solutus est sacramento, quo renascuntur fideles, Manet autem, quia operatur desideria, contra quæ dimicant fideles. Sic sentire ac docere Lutherum sciunt aduersarij, Et cum rem improbare non possint, verba tamen calumniantur, vt hoc artificio innocentem opprimant.

At disputant, concupiscentiã pœnam esse, non peccatum, Lutherus defendit peccatũ esse. Suprà dictum est, Augustinum definire peccatum originis, quòd sit concupiscentia, Expostulent cum Augustino, si quid habet incommodi hæc sententia. Præterea Paulus ait, Concupiscentiã nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret: Non concupisces. Item, Video aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati, quæ est in membris meis. Hæc testimonia nulla cauidatione euerti possunt. Clarè enim appellant concupiscentiam peccatum, quòd tamen his, qui sunt in Christo, non imputatur, etsi res sit natura digna morte, vbi non condonatur. Sic Patres citra controuersiam sentiunt, Nam Augustinus longa disputatione refellit opinionem istorum, qui sentiebant concupiscentiam in homine non esse vitium, sed *ἀδίαφοσν*, vt corporis dolor, aut aduersa valetudo *ἀδίαφοσν* dicitur.

Quòd si contendent aduersarij, fomitem esse *ἀδίαφοσν*, reclamabunt non solùm multæ sententiæ scripturæ, sed planè tota Ecclesia. Quis enim vnquam ausus est dicere, hæc esse *ἀδίαφοσν*, etiamsi perfectus cõsensus nõ accederet, dubitare de ira Dei, de gratia Dei, de verbo Dei, irasci iudicis Dei, indignari quòd Deus non eripit statim ex afflictionibus, si emere quòd impii

meliore fortuna vtuntur, quàm boni, inicitati ira, libidine, cupiditate gloria, opum, &c. Et hæc agnoscunt in se homines pij, vt apparet in Psalmis ac Prophetis, Sed in Scholis transtulerunt huc ex Philosophia profusa alienas sententias, Quod propter passiones nec boni nec mali simus, nec laudemur, nec vituperemur. Item nihil esse peccatum, nisi voluntarium. Hæ sententiæ apud Philosophos de ciuili iudicio dictæ sunt, non de iudicio Dei. Nihil prudentius assuunt & alias sententias, naturam non esse malam, Id in loco dictum non reprehendimus, sed non rectè detorquetur ad extenuandum peccatum originis. Et tamen hæ sententiæ leguntur apud Scholasticos, qui intempestiuè commiscunt philosophicam seu ciuilem doctrinam de moribus cum Euangelio. Neq; hæc in Scholis tantum disputabantur, sed ex Scholis, vt fit, efferebantur ad populum. Et hæc persuasiones regnabant, & alebant fiduciam humanarum virium, & opprimebant cognitionem gratiæ Christi. Itaq; Lutherus volens magnitudinem peccati originalis & humanæ infirmitatis declarare docuit, reliquias illas peccati originalis, non esse sua natura in homine *à diæpoe*, sed indigere gratia Christi, ne imputentur, item Spiritu sancto, vt mortificetur.

Quamquam Scholastici vtrunq; extenuant, peccatum & pœnam, cum docent, hominè proprijs viribus posse mandata Dei facere. In Genesi aliter describitur pœna imposita pro peccato originis. Ibi enim non solum morti & alijs corporalibus malis subiicitur humana natura, sed etiam regno diaboli. Nam ibi fertur hæc horribilis sententia: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum, & semen illius. Defectus & concupiscentia sunt pœnæ & peccata: Mors & alia corporalia mala, & tyrannis diaboli propriè pœnæ sunt. Etsi enim natura humana in seruitutē tradita, & captiua à diabolo tenetur, qui eam impijs opinionibus

erroribus dementat, & impellit ad omnis generis peccata. Sicut autem diabolus vinci non potest, nisi auxilio Christi: Ita non possumus nos proprijs viribus ex illa seruitute eximere. Ipsa mundi historia ostendit, quanta sit potentia regni diaboli. Plenus est mundus blasphemijs contra Deum, & impijs opinionibus, & his vinculis habet diabolus irretitos sapientes & iustos coram mundo. In alijs ostendunt se crassiora vitia. Cùm autem datus sit nobis Christus, qui & hæc peccata, & has pœnas auferat, & regnum diaboli, peccatũ & mortem destruat, beneficia Christi non poterunt cognosci, nisi intelligamus mala nostra. Ideo de his rebus nostri concionatores diligenter docuerunt, & nihil noui tradiderunt, sed sanctam scripturam, & sanctorum Patrum sententias proposuerunt.

Hæc arbitramur satisfactura esse Cas. Maieitati, de puerilibus & frigidis cauillationibus, quibus aduersarij articulum nostrum calumniati sunt. Scimus enim nos recte & eum catholica Ecclesia Christi sentire. Sed si renouabunt hanc controuersam aduersarij, non defuturi sunt apud nos, qui respondeant, & veritati patrocinentur. Nam aduersarij in hac causa magna ex parte, quid loquantur, non intelligunt. Sæpe dicunt pugnantiã, Nec formale peccati originis, nec defectus quos vocant, recte ac dialecticè expediunt. Sed nos hoc loco nolumus illorum rixas nimis subtiliter excutere, Tantùm sententiam sanctorum Patrum, quam & nos sequimur, communibus & notis verbis duximus esse recitandam.

TERTIUM articulum probans aduersarij, in quo confitemur duas in Christo naturas, videlicet naturam humanam assumptam à Verbo in vnitatem personæ suæ. Et quod idem Christus passus sit ac mortuus, vt reconciliaret nobis Patrem, & resuscitatus, vt regnet, iustificet & sanctificet credentes, & c. iuxta Symbolum Apostolorum & Symbolum Nicenum.

DE IUSTIFICATIONE.

IN quarto, quinto, sexto, & infra in articulo X X. d
 annant nos, quòd docemus, homines non proprie
 sua merita, sed gratis propter Christum consequi
 remissionem peccatorum fide in Christum. Vtrum
 enim damnant, & quòd negamus homines propter sua
 merita consequi remissionem peccatorum, & quòd
 affirmamus homines fide consequi remissionem pec
 catorum, & fide in Christum iustificari. Cùm autem
 in hac controuersia præcipuus locus doctrinæ Chri
 stianæ agitur, qui rectè intellectus illustrat & ampli
 ficat honorem Christi, & affert necessariam & vberri
 mam consolationem pijs conscientijs, rogamus, vt
 Cæsarea Maiestas de rebus tantis clementer nos audi
 at. Nam aduersarij, cùm neq; quid remissio peccatorum
 neq; quid fides, neq; quid gratia, neq; quid iustitia sit
 intelligant, miserè contaminant hunc locum, & obscu
 rant gloriam & beneficia Christi, & eripiunt pijs con
 scientijs propositas in Christo consolationes. Vt au
 tem & confirmare confessionem nostram, & diluere ea
 quæ aduersarij obijciunt, possimus, in initio quædam
 præfanda sunt, vt fontes vtriusq; generis doctrinæ, &
 aduersariorum, & nostræ cognosci possint.

Vniuersa scriptura in hos duos locos præcipuos di
 stribui debet, in legem, & promissiones. Aliàs enim le
 gem tradit, aliàs tradit promissionem de Christo, vide
 licet, cùm aut promittit Christum venturum esse, &
 pollicetur propter eum remissionem peccatorum, iu
 stificationem, & vitam æternam, aut in Euangelio
 Christus, postquam apparuit, promittit remissionem
 peccatorum, iustificationem & vitam æternam. Voca
 mus autem legem in hac disputatione, decalogi præ
 cepta, vbiq; illa in scripturis leguntur. De ceremo
 nijs & iudicialibus legibus Moysi in præsentia nihil lo
 quimur.

Ex

Ex his aduersarij sumunt legem, quia humana ratio naturaliter intelligit aliquo modo legem. Habet enim idem iudicium scriptum diuinitus in mente, & per legem quærunt remissionem peccatorum & iustificationem. Decalogus autem requirit non solum externa opera ciuilia, quæ ratio utcunq; efficere potest, sed etiam requirit alia longè supra rationem posita, scilicet, verè timere Deum, verè diligere Deum, verè inuocare Deum, verè statuere, quòd Deus exaudiat, & expectare auxilium Dei in morte, in omnibus afflictionibus, deniq; requirit obedientiam erga Deum in morte & omnibus afflictionibus, ne has fugiamus, aut auersemur, cum Deus imponit.

Hic Scholastici secuti Philosophos tantum docent iustitiam rationis, videlicet, ciuilia opera, & affingunt, quòd ratio sine Spiritu sancto possit diligere Deum supra omnia. Nam donec humanus animus ociosus est, nec sentit iram aut iudicium Dei, fingere potest, quòd velit Deum diligere, quòd velit propter Deum benefacere. Ad hunc modum docent, homines mereri remissionem peccatorum, faciendo quòd est in se, hoc est, si ratio dolens de peccato, eliciat actum dilectionis Dei, aut bene operetur propter Deum. Et hæc opinio, quia naturaliter blanditur hominibus, peperit & auxit multos cultus in Ecclesia, vota Monastica, abusus Missæ, & subinde alij alios cultus atq; obseruationes hac opinione excogitauerunt, Et ut fiduciam talium operum afferent atq; augerent, affirmauerunt Deum necessariò gratiam dare sic operanti, necessitate non coactionis, sed immutabilitatis.

In hac opinione multi magni & perniciosi errores hærent, quos longum esset enumerare. Tantum illud cogitet prudens lector, Si hæc est iustitia Christiana, quid interest inter Philosophiam, & Christi doctrinam? Si meremur remissionem peccatorum his nostris

actibus

actibus elicitis, quid præstat Christus? Si iustificari possumus per rationem & opera rationis, quorsum opus est Christo aut regeneratione? Et ex his opinionibus iam eò prolapsa res est, vt multi irrideant nos, quod docemus, aliam iustitiam præter philosophicam querendam esse. Audiuimus quosdam pro concione, ablegato Euangelio, Aristotelis ethica enarrare. Nec errabant isti, si vera sunt, quæ defendunt aduersarij. Nam Aristoteles de moribus ciuilibus adeò scripsit eruditè, nihil vt de his requirendum sit amplius. Videmus extare libellos, in quibus conferuntur quædam dicta Christi, cum Socratis, Zenonis, & aliorum dictis, quasi ad hoc venerit Christus, vt traderet leges quasdam, per quas mereremur remissionem peccatorum, non acciperemus gratis propter ipsius merita. Itaq; sic recipimus hinc aduersariorum doctrinam, quod mereamur operibus rationis remissionem peccatorum & iustificationem, nihil iam intererit inter iustitiam philosophicam, aut certè Pharisaicam, & Christianam.

Quonquam aduersarij ne Christum omnino prætercant, requirunt notitiam historię de Christo, & tribuunt ei, quod meruerit nobis dari quendam habitum, siue vt ipsi vocant, primam gratiam, quam intelligunt habitum esse inclinantem, vt facilius diligamus Deum. Exiguum tamen est, quod huic habitui tribuunt, qui fingunt actus voluntatis ante habitum illum, & possunt illum habitum eiusdem speciei esse, fingunt voluntatem posse diligere Deum, sed habitus ille tamen extimulat, vt idem faciat libentiùs. Et iubent mereri hunc habitum primùm per præcedentia merita, deinde iubent mereri operibus legis incrementum illius habitus, & vitam æternam. Ita sepeliunt Christum, ne eum Mediatore vtantur homines, & propter ipsum sentiant se gratis accipere remissionem peccatorum & reconciliationem, sed somnient se propria impletione legi

merit

mereri remissionem peccatorum, & propria impletione legis coram Deo justos reputari, cum tamen legi nunquam satisfiat, cum ratio nihil faciat, nisi quaedam ciuilia opera, Interim neq; timeat Deū, neq; verè credat se Deo curæ esse. Et quanquam de habitu illo loquuntur, tamen sine iustitia fidei neq; existere dilectio Dei in hominibus, neq; quid sit dilectio Dei, intelligi potest.

Et quod fingunt discrimen inter meritum congrui, & meritum condigni, ludūt tantum, ne videantur aperte *πελαγianiζεν*. Nam si Deus necessariò dat gratiā pro merito congrui, jam non est meritum congrui, sed meritū condigni. Quanquam quid dicant, non vident. Post habitum illum dilectionis fingunt, hominem de condigno mereri. Et tamē jubent dubitare, vtrum adsit habitus. Quomodo igitur sciunt, vtrum de congruo an de condigno mereantur. Sed tota hæc res conficta est ab ociosis hominibus, qui non norunt, quomodo contingat remissio peccatorum, & quomodo in iudicio Dei, & terroribus conscientia, fiducia operum nobis excutatur. Securi hypocritæ semper iudicāt, se de condigno mereri, siue adsit habitus ille, siue non adsit, quia naturaliter confidunt homines propria iustitia, sed conscientia perterrefactæ ambigunt & dubitant, & subinde alia opera querunt & cumulant, vt acquiescant. Hæ nunquam sentiunt se de condigno mereri, & ruunt in desperationem, nisi audiant præter doctrinam legis, Euangelium de gratuita remissione peccatorum, & iustitia fidei.

Ita nihil docent aduersarij, nisi iustitiam rationis, aut certè legis, in quam intuentur, sicut Iudæi in velatâ Moisi faciem, & in securis hypocritis, qui putant se legi satisfacere, excitant præsumptionem & inanem fiduciam operum, & contentum gratiæ Christi. Contra pauidas conscientias adigunt ad desperationem, quæ operantes cum dubitatione, nunquam possunt

experiri

experiri, quid sit fides, & quam sit efficax, ita ad extremum penitus desperant.

Nos autem de iustitia rationis sic sentimus, quod Deus requirat eam, & quod propter mandatum Dei necessario sint facienda honesta opera, quæ decalogus præcipit, juxta illud: Lex est pædagogus. Item: Lex est iniustus posita. Vult enim Deus coherceri carnalis illa civili disciplina, Et ad hanc conservandam dedit leges, literas, doctrinam, magistratus, pœnas, Et potest hanc iusticiam utcumque ratio suis viribus efficere, quamquam sæpe vincitur imbecillitate naturali, & impellitur a diabolo ad manifesta flagitia. Quanquam autem huic iustitiæ rationis libenter tribuimus suas laudes. Nullum enim maius bonum habet hæc natura corrupta, Et rectè inquit Aristoteles, neque Hesperum, neque Luciferum formosiores esse iustitia, Ac Deus etiam ornat eam corporalibus præmijs: tamen non debet cum contumelia Christi laudari.

Falsum est enim, quod per opera nostra mereamur remissionem peccatorum.

Falsum est & hoc, quod homines reputentur esse iusti coram Deo, propter iustitiam rationis.

Falsum est & hoc, quod ratio proprijs viribus possit Deum supra omnia diligere, & legem Dei facere, vide licet verè timere Deum, verè statuere, quod Deus exaudit, velle obedire Deo in morte, & alijs ordinationibus Dei, Non concupiscere aliena, &c. etsi civilia opera efficere ratio potest.

Falsum est & hoc & contumeliosum in Christum, quod non peccent homines facientes præcepta Dei sine gratia.

Huius nostræ sententiæ testimonia habemus, non solum ex scripturis, sed etiam ex Patribus. Nam Augustinus copiosissime disputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita nostra. Et de natura & gratia

inquit

inquit: Si possibilitas naturalis per liberum arbitriū,
 & ad cognoscendum, quomodo viuere debeat, & ad
 bene viuendum sufficit, sibi ergo Christus gratis mor-
 tuus est. Ergo euacuatum est scandalum crucis. Cur
 non etiam ego hic exclamem? Imò exclamabo & istos
 increpabo dolore Christiano, Euacuati estis à Christo,
 qui in natura iustificamini, à gratia excidistis. Igno-
 rantes enim iustitiam Dei, & vestram volentes consti-
 tuere, iustitiæ Dei non estis subiecti. Sicut enim finis
 legis, ita etiam naturæ humanæ vitiosæ saluator Chri-
 stus est, ad iustitiam omni credenti. Et Iohannis 8. Si
 vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Non igitur pos-
 sumus per rationem liberari à peccatis, & mereri rem-
 issionem peccatorum. Et Iohannis tertio scriptura
 est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non po-
 test introire in regnum Dei. Quòd si opus est renasci
 per Spiritum sanctum, Iustitia rationis non iustificat
 nos coram Deo, non facit legem. Roman, 3. Omnes
 carent gloria Dei, id est, carent sapientia & iustitia
 Dei, quæ Deum agnoscit & glorificat. Item Ro-
 man, 8. Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum,
 Legi enim Dei non est subiectus, ac ne potest quidem
 ei subijci. Qui autem in carne sunt, Deo placere non
 possunt. Hæc adeò sunt aperta testimonia, vt non de-
 siderent acutum intellectorem, sed attentum audito-
 rem, vt Augustini verbis vtamur, quibus ille in eadem
 causa vsus est. Si sensus carnis est inimicitia aduersus
 Deum, certè caro non diligit Deum. Si non potest le-
 gi Dei subijci, non potest Deum diligere. Si sensus car-
 nis est inimicitia aduersus Deum, peccat caro etiam
 cum externa ciuilia opera facimus. Si non potest sub-
 ijci legi Dei, certè peccat, etiamsi egregia facta, & di-
 gna laude iuxta humanum iudicium habet. Aduersa-
 rij intuentur præcepta secundæ tabulæ, quæ iustitiam
 ciuilem continent, quam intelligit ratio. Hac con-

tenti putant se legi Dei satisfacere. Interim prima tabulā non vident, quæ præcipit, vt diligamus Deū, verè statuamus, quòd Deus irascatur peccato, vt timeamus Deum, vt verè statuamus, quòd Deus exaudiat. At humanus animus sine Spiritu sancto, aut securus contemnit iudicium Dei, aut in pœna fugit & ob iudicantem Deum. Itaq; non obtemperat primæ tabulæ. Cùm igitur hæreant in natura hominis contemptus Dei, dubitatio de verbo Dei, de minis, & promissionibus, verè peccant homines, etiam cùm honesta opera faciunt sine Spiritu sancto, quia faciunt ea impetore iuxta illud: Qui quid non est ex fide, peccatum est. Tales enim operantur cum contemptu Dei, sicut Epicurus non sentit se Deo curæ esse, respici, aut exaudiri à Deo. Hic contemptus vitiat opera in speciem honesta, quia Deus iudicat corda.

Postremò hoc imprudentissimè scribitur ab aduersarijs, quòd homines rei æternæ iræ, mereantur remissionem peccatorum per actum elicitem dilectionis, cùm impossibile sit diligere Deum, nisi prius fide apprehendatur remissio peccatorum. Non enim poterit cor, verè sentiens Deum irasci, diligere Deum, nisi ostendatur placatus, donec terret & videtur nos abijcere in æternam mortem, non potest se erigere natura humana, vt diligit iratum, iudicantem & punientem. Facile est ociosis fingere ista somnia de dilectione, quibus reus peccati mortalis possit Deum diligere super omnia, quia non sentiunt, quid sit ira aut iudicium Dei. At in agone conscientiarum, & in acie experitur conscientiarum vanitatem illarum speculationum philosophicarum. Paulus ait: Lex iram operatur. Non dicit per legem mereri homines remissionem peccatorum. Lex enim semper accusat conscientias, & perterrefacit. Non igitur iustificat, quia conscientia perterrefacta lege fugit iudicium Dei. Errant igitur, qui per legem, per opera sua mereri se remissionem peccatorum confidunt.

Hæc

Hæc de iustitia rationis, aut legis, quam aduersarij docent, satis sit dixisse. Nam paulò post, cum nostram sententiã de iustitia fidei dicemus, res ipsa coget plura testimonia ponere, quæ etiã proderunt ad illos errores aduersariorũ, quos hactenus recensuimus, euertendos.

Quia igitur non possunt homines viribus suis legem Dei facere, & omnes sunt sub peccato, & rei æternæ iræ ac mortis. Ideò non possumus per legem à peccato liberari, ac iustificari, sed data est promissio remissionis peccatorum & iustificationis propter Christum, qui datus est pro nobis, vt satisfaceret pro peccatis mundi, & positus est mediator ac propitiator. Et hæc promissio non habet conditionem meritorũ nostrorum, sed gratis offert remissionem peccatorum & iustificationem, sicut Paulus ait: Si ex operibus, iam non est gratia. Et alibi: Iustitia Dei iam manifestatur sine lege, id est, gratis offertur remissio peccatorum. Nec penderet reconciliatio ex nostris meritis. Quòd si ex nostris meritis penderet remissio peccatorum, & reconciliatio esset ex lege, esset inutilis. Quia enim legem non facimus, sequeretur etiam promissionem reconciliationis nunquam nobis contingere. Sic argumentatur Paulus Rom. 4. Si ex lege esset hæreditas, inanis esset fides, & abolita promissio. Si enim promissio requireret conditionem meritorum nostrorum, ac legem, cum legem nunquam faciamus, sequeretur promissionem inutilem esse.

Cum autem iustificatio contingat per gratuitam promissionem, sequitur, quòd non possimus nos ipsi iustificare. Alioqui quorsum opus erat promittere? Cumq; promissio non possit accipi nisi fide, Euangelium, quod est propriè promissio remissionis peccatorum & iustificationis propter Christum, prædicat iustitiam fidei in Christum, quam non docet lex, neq; hæc est iustitia legis. Lex enim requirit à nobis opera nostra, &

perfectionem nostram, Sed promissio offert nobis oppressis peccato & morte gratis reconciliationem propter Christum, quæ accipitur non operibus, sed fide. Hæc fides non affert ad Deum fiduciam propriorum meritorum, sed tantum fiduciam promissioni seu promissæ misericordiæ in Christo. Hæc igitur fides specialis, qua credit unusquisque sibi remitti peccata propter Christum & Deum placatum & propiciu esse propter Christum, consequitur remissionem peccatorum, & iustificat nos, & quia in pœnitentia, habet, in terroribus consolatur & erigit corda, regenerat nos, & affert Spiritum sanctum, ut deinde legem Dei facere possimus, videlicet, diligere Deum, verè timere Deum, verè statuere, quòd Deus exaudiat, obedire Deo in omnibus afflictionibus, mortificat concupiscentiam, &c.

Ita fides, quæ gratis accipit remissionem peccatorum, quia opponit mediatorem & propiciatorem Christum iræ Dei, non opponit nostra merita, aut dilectionem nostram, quæ fides est vera cognitio Christi, & utitur beneficijs Christi, & regenerat corda, præcedit legis impletionem. Et de hac fide nulla syllaba extat in doctrina aduersariorum nostrorum. Præterinde reprehendimus aduersarios, quòd tantum tradunt iustitiam legis, non tradunt iustitiam Euangelii, quod prædicat iustitiam fidei in Christum.

Quid sit fides iustificans.

Adversarij tantum fingunt, fidem esse notitiam historiam, ideoq; docent eam cum peccato mortali posse existere. Nihil igitur loquuntur de fide, qua Paulus toties dicit homines iustificari, qui reputantur iusti coram Deo, non versantur in peccato mortali. Sed illa fides, quæ iustificat, non est tantum notitia historiam, sed est assentiri promissioni Dei

in qu

in qua gratis propter Christum offertur remissio peccatorum & iustificatio. Et ne quis suspicetur, tantum noticiam esse, addemus amplius, est velle & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum & iustificationis.

Ac facile potest cerui discrimen inter hanc fidem, & inter iustitiam legis. Fides est *λατρεία*, quæ accipit à Deo oblata beneficia: Iustitia legis est *λατρεία*, quæ offert Deo nostra merita. Fide sic vult coli Deus, ut ab ipso accipiamus ea, quæ promittit & offert.

Quòd autem fides significet non tantum historice noticiam, sed illam fidem, quæ assentitur promissioni, aperte testatur Paulus, qui ait: Iustitiam ideò ex fide esse, ut sit firma promissio. Sentit enim promissionem non posse accipi, nisi fide. Quare inter se correlatiuè comparat & connectit promissionem & fidem. Quamquam facile erit iudicare, quid sit fides, si symbolum consideremus, ubi certè ponitur hic articulus, Remissionem peccatorum. Itaque non satis est credere, quòd Christus natus, passus, resuscitatus sit, nisi addimus & hunc articulum, qui est causa finalis historice, Remissionem peccatorum. Ad hunc articulum referri cætera oportet, quòd videlicet propter Christum, non propter nostra merita donetur nobis remissio peccatorum. Quid enim opus erat Christum dari pro peccatis nostris, si nostra merita pro peccatis nostris possunt satisfacere.

Quoies igitur de fide iustificante loquimur, sciendum est, hæc tria obiecta concurrere, promissionem, & quidem gratuitam, & merita Christi tanquam precium & propitiationem. Promissio accipitur fide, gratuitum excludit nostra merita, & significat tantum per misericordiam offerri beneficium, Christi merita sunt precium, quia oportet esse aliquam certam propitiationem pro peccatis nostris. Scriptura crebrò misericordiam implorat. Et S. Patres sæpè dicunt, nos per mise-

ricordiam saluari. Quoties igitur fit mentio misericordie, sciendum est, quod fides ibi requiratur, quæ promissionem misericordie accipit. Et rursus quoties de fide loquimur, intelligi volumus obiectum, scilicet misericordiam promissam. Nam fides non ideo iustificat, aut saluat, quia ipsa sit opus per sese dignum, sed tantum quia accipit misericordiam promissam.

Et hic cultus, hæc λατρεία, in Prophetis & Psalmis passim præcipue laudatur, cum tamen lex non doceat gratuitam remissionem peccatorum. Sed Patres norant promissionem de Christo, quod Deus propter Christum vellent remittere peccata. Igitur cum intelligerent, Christum fore precium pro nostris peccatis, sciebant opera nostra non esse precium rei tantæ. Ideo gratuitam misericordiam & remissionem peccatorum fide accipiebant, sicut sancti in nouo testamento. Huc pertinent etiam crebræ repetitiones misericordie & fidei in Psalmis & Prophetis, ut hic: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Hic confitetur peccatum nec allegat merita sua. Addit: Quia apud te propitius es. Hic erigit se fiducia misericordie Dei. Et citat promissionem: Sustinuit anima mea in verbo eius. Sperauit anima mea in Domino, id est, quia promissam remissionem peccatorum, hac tua promissione sustentor. Itaque & Patres iustificabantur, non per legem, sed per promissionem & fidem. Ac mirum est aduersarios ad extenuare fidem, cum videant ubique pro præcipuo cultu laudari, ut Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Ita vult innotescere Deus, ita vult se coli, ut ab ipso accipiamus beneficia, & quidem accipiamus propter ipsius misericordiam, non propter merita nostra. Hæc est amplissima consolatio in omnibus afflictionibus. Et huiusmodi consolationes abolent aduersarij, cum fidem extenuant, & vituperant, & tantum docent homines per opera & merita cum Deo agere.

Quòd fides in Christum iustificet.

Primùm, ne quis putet nos de ociosa notitia historia loqui, dicendū est, quomodo contingat fides. Postea ostendemus, & quòd iustificet, & quomodo hoc intelligi debeat, & diluemus ea, quæ aduersarij obijciunt. Christus Lucæ ultimo iubet prædicare pœnitentiã in nomine suo, & remissionem peccatorum. Euangelium enim arguit omnes homines, quòd sint sub peccato, quòd omnes sint rei æternæ iræ ac mortis, & offert propter Christum remissionem peccatorum, & iustificationem, quæ fide accipitur. Prædicatio pœnitentiæ, quæ arguit nos, per terrefacit consciências veris & serijs terroribus. In his corda rursus debet concipere consolationem. Id sit, si credant promissioni Christi, quòd propter ipsum habeamus remissionem peccatorū. Hæc fides in illis paucioribus erigens & consolans accipit remissionem peccatorū, iustificat & viuificat. Nam illa consolatio est noua & spiritualis vita. Hæc plana & perspicua sunt, & à pijs intelligi possunt, & habent Ecclesiæ testimonia. Aduersarij nusquam possunt dicere, quomodo detur Spiritus sanctus. Fingunt sacramenta conferre Spiritum sanctum ex opere operato, sine bono motu accipientis, quasi verò otiosa res sit donatio Spiritus sancti.

Cùm autem de tali fide loquamur, quæ non est otiosa cogitatio, sed quæ à morte liberat, & nouam vitã in cordibus parit, & est opus Spiritus sancti, non statim cum peccato mortali, sed tantisper, dum adest, bonos fructus parit, vt postea dicemus. Quid potest dici de cõuersione impij, seu de modo regenerationis, simplicius & clarius? Proferant vnũ commentariũ in sententijs, ex tãto scriptorũ agmine, qui de modo regenerationis dixerit. Cũ loquuntur de habitu dilectionis,

tingunt eum homines per opera mereri, non docent per verbum accipi, sicut & hoc tempore Anabaptistae docent. At cum Deo non potest agi, Deus non potest apprehendi, nisi per verbum. Ideo iustificatio fit per verbum, sicut Paulus inquit: Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item: Fides est auditu. Et vel hinc argumentum sumi potest, quod si fides iustificet, quia si tantum fit iustificatio per verbum & verbum tantum fide apprehenditur, sequitur quod si fides iustificet, sed sunt aliae maiores rationes. Haec diximus hactenus, ut modum regenerationis ostenderemus & ut intelligi posset, qualis sit fides, de qua loquimur.

Nunc ostendemus, quod fides iustificet. Vbi primum hoc monendi sunt lectores, quod sicut necesse est hanc sententiam tueri, quod Christus sit mediator, ita necesse sit defendere, quod fides iustificet. Quomodo enim erit Christus mediator, si in iustificatione, non utimur eo mediatore: si non sentimus, quod propter ipsum iusti reputemur? Id autem est credere, confideri meritis Christi, quod propter ipsam certò velit nobis Deus placatus esse. Item sicut oportet defendere, quod praeter legem, necessaria sit promissio Christi, ita necesse est defendere, quod fides iustificet. Lex enim non potest fieri, nisi prius accepto Spiritu sancto. Necesse est igitur defendere, quod promissio Christi necessaria sit. At haec non potest accipi nisi fide. Itaque qui negant fidem iustificare, nihil nisi legem abolito Euangelio, & abolito Christo docent.

Sed nonnulli fortassis, cum dicitur, quod fides iustificet, intelligunt de principio, quod fides sit initium iustificationis, seu praeparatio ad iustificationem, ut ut non sit ipsa fides, illud quo accepti sumus Deo, sed opera quae sequuntur. Et somniant fidem ideo valde laudari, quia sit principium. Magna enim vis est principii, ut vulgò dicunt, ἀρχὴ ἡμῶν πάντων, ut si quis

dicat, quòd Grammatica efficiat omniũ artium doctores, quia præparet ad alias artes, etiam si sua quæque ars verè artificem efficit. Nò sic de fide sentimus, sed hoc defendimus, quòd propriè ac verè ipsa fide propter Christum iusti reputemur, seu accepti Deo simus. Et quia iustificari significat ex iniustis iustos effici, seu regenerari, significat & iustos pronuciari seu reputari. Vtroq; enim modo loquitur scriptura, Ideo primùm volumus hoc ostèdere, quòd sola fides ex iniusto iustũ efficiat, hoc est, accipiat remissionem peccatorum.

Offendit quosdam particula, sola, cùm & Paulus dicat: Arbitramur hominem iustificari fide, non ex operibus. Item, Ephesios 2. Dei donum est, non ex vobis, neq; ex operibus, ne quis gloriatur. Item Rom. 3. Gratis iustificati. Si displicet exclusiua, sola, tollant etiam ex Paulo, illas exclusiuas, gratis, non ex operibus, donum est, &c. Nam hæ quoq; sunt Exclusiuæ. Excludimus autem opinionem meriti. Non excludimus verbum aut sacramenta, vt calumniantur aduersarii. Diximus enim supra, fidem ex verbo concipi. Ac multò maximè ornamus ministerium verbi. Dilectio etiam & opera sequi fidem debent, quare non sic excluduntur, ne sequantur, sed fiducia meriti dilectionis aut operum in iustificatione excluditur. Idq; perspicuè ostendimus.

Quòd remissionem peccatorum sola fide in Christum consequamur.

Fateri etiam aduersarios existimamus, quòd in iustificatione primùm necessaria sit remissio peccatorum. Omnes enim sub peccato sumus. Quare sic argumentamur:

Consequi remissionem peccatorum, est iustificari, iuxta illud: Beati quorum remissæ sunt iniquitates.

Sola fide in Christum, non per dilectionem, non propter dilectionem aut opera, consequimur remissionem peccatorum, etsi dilectio sequitur fidem.

Igitur sola fide iustificamur, intelligendo iustificationem, ex iniusto iustum effici, seu regenerari.

Minor ita facile poterit declarari, si sciamus, quomodo fiat remissio peccatorum. Aduersarij frigidissime disputant, Vtrum sint vna mutatio remissio peccatorum, & infusio gratiæ. Ociosi homines, quid dicerent, non habebant. In remissione peccatorum oportet in cordibus vinci terrores peccati, & mortis æternæ, sicut Paulus testatur. 1. Cor. 15. Aculeus mortis peccatum est. Potentia verò peccati lex. Gratia autem Deo, qui dat vobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Id est, peccatum perterrefacit conscientias, id fit per legem, quæ ostendit iram Dei aduersus peccatum, sed vincimus per Christum. Quomodo? fide, cum erigimus nos fiducia promissæ misericordiæ propter Christum. Sic igitur probamus minorem. Ira Dei non potest placari, si opponamus nostra opera, quia Christus propositus est propiciator, vt propter ipsum fiat nobis placatus pater. Christus autem non apprehenditur tanquam mediator nisi fide. Igitur sola fide consequimur remissionem peccatorum, cum erigimus corda fiducia misericordiæ propter Christum promissæ.

Item Paulus Rom. 5. ait: Per ipsum habemus accessum ad Patrem, & addit, per fidem. Sic igitur reconciliamur patri, & accipimus remissionem peccatorum, quando erigimur fiducia promissæ misericordiæ propter Christum. Aduersarij Christum ita intelligunt mediatorem & propiciatorem esse, quia meruerit habitum dilectionis, non iubent nunc eo vti mediatore, sed prorsus sepulto Christo, fingunt nos habere accessum per propria opera, & per hæc habitum illum mereri, & postea dilectione illa accedere ad Deum. An

non est hoc prorsus sepelire Christum, & totam fidei doctrinam tollere? Paulus econtra docet nos habere accessum, hoc est, reconciliationem per Christum, Et ut ostenderet, quomodo id fiat, addit, quod per fidem habeamus accessum. Fide igitur propter Christum accipimus remissionem peccatorum. Non possumus iræ Dei opponere nostram dilectionem, & opera nostra.

Secundò. Certum est peccata remitti propter propiciatorem Christum. Rom. 3. Quem posuit Deus propiciatorem. Addit autem Paulus, per fidem. Itaq; ita nobis prodest hic propiciator, cū fide apprehendimus promissam in eo misericordiam, & opponimus eam iræ ac iudicio Dei. Et in eandem sententiam scriptum est ad Ebræos 4. Habentes Pontificem, &c. accedamus cum fiducia. Iubet enim accedere ad Deum, non fiducia nostrorum meritorum, sed fiducia Pontificis Christi, requirit igitur fidem.

Tertiò. Petrus in Actis Cap. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Quomodo potuit clariùs dicere? Remissionem peccatorum accipimus, inquit, per nomen eius, hoc est, propter eum, ergo non propter nostra merita, non propter nostram contritionem, attritionem, dilectionem, cultus, opera. Et addit, cū credimus in eum. Requirit igitur fidem. Neq; enim possumus apprehendere nomen Christi nisi fide. Præterea allegat consensum omnium Prophetarum. Hoc verè est allegare Ecclesiæ autoritatem. Sed de hoc loco infra de pœnitentia rursus dicendum erit.

Quartò. Remissio peccatorum est res promissa propter Christum. Igitur non potest accipi, nisi sola fide. Nā promissio accipi non potest, nisi sola fide, Rom. 4. Ideo ex fide, ut sit firma promissio, secundum gratiam, quasi dicat, Si penderet res ex meritis nostris, incerta &

inutilis

inutilis esset promissio, quia nunquā constituere possemus, quando satis meriti essemus. Idq; facile intelligere queunt peritæ conscientiæ. Ideo Paulus ait Galat. 3. Conclufit Deus omnia sub peccatum, vt promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus. Hic detrahit meritum nobis, quia dicit omnes reos esse, & conclusos sub peccatum, deinde addit promissionem, videlicet, remissionis peccatorum, & iustificationis dari, & addit, quomodo accipi promissio possit, videlicet, fide. Atq; hæc ratio sumta ex natura promissionis apud Paulum præcipua est, & sæpe repetitur. Neq; excogitari, neq; fingi quicquam potest, quo hoc Pauli argumentum euerti queat. Proinde non patiantur lebonæ mentes depelli ab hac sententia, quòd tantum fide accipiamus remissionem propter Christum, in hac habent certam & firmam consolationem aduersus peccati terrores, & aduersus æternam mortem, & aduersus omnes portas inferorum.

Cùm autem sola fide accipiamus remissionem peccatorum & Spiritum sanctum, sola fides iustificat, quia reconciliati reputantur iusti & filij Dei, non propter suam mundiciem, sed per misericordiam propter Christum, si tamen hanc misericordiam fide apprehendant. Ideoq; scriptura testatur, quòd fide iusti reputemur. Adijciemus igitur testimonia, quæ clarè pronunciant, quòd fides sit ipsa iustitia, qua coram Deo iusti reputamur, videlicet non quia sit opus per sese dignum, sed quia accipit promissionem, qua Deus pollicitus est, quòd propter Christum velit propitius esse credentibus in eum, seu quia sentit, quòd Christus sit nobis factus à Deo, sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio.

Paulus in Epistola ad Romanos præcipuè de hoc loco disputat, & proponit, quòd gratis iustificemur fide, credentes nobis Deum placatū propter Christum.

Et

Et hanc propositionem capite tertio, quæ statum vniuersæ disputationis continet, tradit: Arbitramur hominem fide iustificari, non ex operibus legis. Hic aduersarij interpretantur ceremonias Leuiticas. At Paulus non tantum de ceremonijs loquitur, sed de tota lege. Allegat enim infra ex Decalogo: Non concupisces. Et si opera moralia mererentur remissionem peccatorum, & iustificationem, etiam nihil opus esset Christo, & promissione, & ruerent omnia illa, quæ Paulus de promissione loquitur. Malè etiam scriberet ad Ephesios, gratis nos saluatos esse, & donum Dei esse, non ex operibus. Item Paulus allegat Abraham, allegat Dauidem, at hi de circumcisione habuerunt mandatum Dei. Itaq; si vlla opera iustificabant, necesse erat illa opera tunc cum mandatum haberent, etiam iustificasse, sed rectè docet Augustinus, Paulum de tota lege loqui, sicut prolixè disputat de spiritu & litera, vbi postremò ait: His igitur consideratis pertractatisq; pro viribus, quas Dominus donare dignatur, colligimus non iustificari hominem præceptis bonæ vitæ, nisi per fidem Iesu Christi.

Et ne putemus, temerè excidisse Paulo sententiam, quòd fides iustificet, longa disputatione munit & confirmat eam in quarto Capite ad Romanos. Et deinde in omnibus Epistolis repetit.

Sic ait capite quarto ad Roma. Operanti merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei autem, qui non operatur, credit autè in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Hic clarè dicit, fidem ipsam imputari ad iustitiam. Fides igitur est illa res, quam Deus pronunciat esse iustitiam, & addit gratis imputari. Et negat posse gratis imputari, si propter opera deberetur. Quare excludit etiam meritum operum moralium. Nam si his deberetur iustificatio coram Deo, non imputaretur fides ad iustitiam sine operibus.

Et

Et postea: Dicimus enim, quod Abrahamæ imputata est fides ad iustitiam.

Capite 5, ait: Iustificati ex fide, pacem habemus erga Deum, id est, habemus conscientias tranquillas & lætas coram Deo.

Rom. 4. Corde creditur ad iustitiam. Hic pronunciat fidem esse iustitiam cordis.

Ad Galat. 2. Nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis.

Ad Ephes. 2. Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur.

Iohannis primo: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

Iohannis 3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat.

Item: Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur.

Actuum 13. Notum igitur sit vobis viri fratres, quod per hunc vobis remissio peccatorum annunciat, & ab omnibus, quibus non potuistis in lege iustificari, in hoc omnis qui credit iustificatur. Quomodo potuit clarius de officio Christi, & de iustificatione dici? Lex, inquit, non iustificabat, Ideo Christus datus est, ut credamus nos propter ipsum iustificari. Apertè detrahunt legi iustificationem. Ergo propter Christum iusti reputamur, cum credimus nobis Deum placatum esse propter ipsum.

Actuum 4. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput, anguli, Et non est in aliquo alio salus. Neque enim aliud nomen est sub

caelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri: Nomen autē Christi tantum fide apprehenditur. Igitur fiducia nominis Christi, non fiducia nostrorum operum saluamur. Nomen enim hic significat causam, quæ allegatur, propter quam contingit salus. Et allegare nomen Christi, est confidere nomine Christi, tanquam causa, seu precio, propter quod saluamur.

Actuum 15. Fide purificans corda eorū. Quare fides illa, de qua loquuntur Apostoli, non est otiosa notitia, sed res accipiens Spiritum sanctum, & iustificans nos.

Abacuc primo: Iustus ex fide viuet. Hic primum dicit, homines fide esse iustos, qua credunt Deum propitium esse, & addit, quod eadem fides viuificet, quia hæc fides parit in corde pacem & gaudium, & vitam æternam.

Esaia 53. Noticia eius iustificabit multos. Quid est autem noticia Christi, nisi nosse beneficia Christi, promissiones, quas per Euangelium sparsit in mundum? Et hæc beneficia nosse, proprie & verè est credere in Christum, credere, quod, quæ promisit Deus propter Christum, certò præstet.

Sed plena est scriptura talibus testimonijs, quia alibi legem, alibi promissiones de Christo, & de remissione peccatorum, & de gratuita acceptatione propter Christum tradit. Extant & apud S. Patres sparsim similia testimonia. Ambrosius enim inquit in Epistola ad Irenæum quendam: Subditus autem mundus eò per legem factus est, quia ex præscripto legis omnes conueniuntur, & ex operibus legis nemo iustificatur, id est, quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur. Videbatur lex nocuisse, quæ omnes fecerat peccatores, sed veniens Dominus Iesus peccatum omnibus, quod nemo poterat euitare, donauit, & chirographum nostrum sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est, quod ait: Abundauit peccatū per legē, Superabun-

dauit

dauit autem gratia per Iesum. Quia postquam totus mundus subditus factus est, totius mundi peccatum abstulit, sicut testificatus est Iohannes, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Et ideo nemo gloriatur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur. Sed qui iustus est, donatum habet, quia post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est, quæ liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille, cui peccatum remittitur, & venia donatur. Hæc sunt Ambrosij verba, quæ apertè patrocinantur nostræ sententiæ; detrahunt operibus iustificationem, & tribuit fidei, quod liberat per sanguinem Christi. Conserantur in vnum aceruum Sententiarum omnes, qui magnificis titulis ornantur. Nam alij vocantur angelici, alij subtiles, alij irrefragabiles, Omnes isti lecti & relecti non tantum conferunt ad intelligendum Paulum, quantum confert hæc verba Ambrosij sententiæ.

In eandem sententiam multa contra Pelagianos scribit Augustinus, De spiritu & littera sic ait: Ideo quippe proponitur iustitia legis, quod qui fecerit eam, viuet in illa, vt cum quisq; infirmitatem suam cognouerit, non per suas vires, neq; per litteram ipsius legis, quod fieri non potest, Sed per fidem concilians iustificatorem, perueniat, & faciat, & viuat in ea. Opus rectum, quod qui fecerit viuet in eo, non fit, nisi in iustificatione. Iustificatio autem ex fide impetratur. Hic clare dicit, iustificatorem fide concilians, & iustificationem fide impetrari. Et paulò post: Ex lege timemus Deum, ex fide speramus in Deum, sed timentibus poenitentia absconditur gratia, sub quo timore anima laborat, & per fidem confugiat ad misericordiam Dei, vt det, quod iubet. Hic docet lege terri corda, fide autem consolationem capere, & docet prius fide apprehendere misericordiam, quam legem facere conemur. Recitabimus paulò post & alia quædam.

Profectò mirum est aduersarios tot locis scripturæ nihil moueri, quæ apertè tribuunt iustificationem fidei, & quidem detrahunt operibus. Num frustrà existimant toties idem repeti? Num arbitrantur excidisse Spiritui sancto non animaduertenti has voces? Sed excogitauerunt etiam cauillum, quo eludunt, dicunt de fide formata accipi debere, hoc est, non tribuunt fidei iustificationem, nisi propter dilectionem. Imò prorsus non tribuunt fidei iustificationem, sed tantum dilectioni, quia somniant fidem posse stare cum peccato mortali. Quorsum hoc pertinet, nisi vt promissionem iterum aboleant, & redeant ad legem? Si fides accipit remissionem peccatorum, propter dilectionem, semper erit incerta remissio peccatorum, quia nunquam diligimus tantum, quantum debemus, imò non diligimus, nisi certò statuunt corda, quòd donata sit nobis remissio peccatorum. Ita aduersarij, dum requirunt fiduciam propriæ dilectionis in remissione peccatorum & iustificatione, Euangelium de gratuita remissione peccatorum prorsus abolent, cum tamen dilectionem illam neq; præstent, neq; intelligant, nisi credant gratis accipi remissionem peccatorum.

Nos quoq; dicimus, quòd dilectio fidem sequi debeat, sicut & Paulus ait: In Christo Iesu neq; circumcisio aliquid valet, neq; præputium, sed fides per dilectionem efficax. Neq; tamen ideò sentiendū est, quòd fiducia huius dilectionis, aut propter hanc dilectionem accipiamus remissionem peccatorū & reconciliationem, sicut neq; accipimus remissionem peccatorum propter alia opera sequentia: Sed sola fide, & quidem fide propriè dicta accipitur remissio peccatorum, quia promissio non potest accipi nisi fide. Est autem fides propriè dicta quæ assentitur promissioni, de hac fide loquitur scriptura. Et quia accipit remissionem peccatorum, & reconciliat nos Deo, prius hac fide iusti-

reputamur propter Christum, quàm diligimus, ac legem facimus, etsi necessario sequitur dilectio. Nec verò hæc fides est otiosa notitia, nec potest stare cum peccato mortali, sed est opus Spiritus sancti, quo liberamur à morte, quo eriguntur & viuificantur perterrefactæ mentes. Et quia sola hæc fides accipit remissionem peccatorum, & reddit nos acceptos Deo, & affert Spiritum sanctum, rectius vocari gratia gratum faciens poterat, quàm effectus sequens, videlicet dilectio.

Hactenus satis copiosè ostendimus & testimonijs scripturæ, & argumentis ex scriptura sumtis, ut rem magis fieret perspicua, quòd sola fide consequimur remissionem peccatorum propter Christum, & quòd sola fide iustificemur, hoc est, ex iniustis iusti efficiamur, seu regeneremur. Facile autem iudicari potest, quàm necessaria sit huius fidei cognitio, quia in hac vna conspicitur Christi officium, hac vna accipimus Christi beneficia, hæc vna affert certâ & firmam consolationem pijs mentibus. Et oportet in Ecclesia extare doctrinam, ex qua concipiant pijs certâ spem salutis. Nam aduersarij infeliciter consulunt hominibus, dum iubent dubitare, Vtrum consequamur remissionem peccatorum. Quomodo in morte sustentabunt se isti, qui de hac fide nihil audiuerunt, qui putant dubitandum esse, Vtrum consequantur remissionem peccatorum? Præterea necesse est retineri in Ecclesia Christi, Euangelium; hoc est, promissionem, quòd gratis propter Christum remittuntur peccata, Id Euangelium penitus abolent, qui de hac fide, de qua loquimur, nihil docent. At Scholastici ne verbum quidem de hac fide tradunt, Hos sequuntur aduersarij nostri & improbant hanc fidem. Nec vident se totam promissionem gratuita remissionis peccatorum; & iustitiam Christi abolere improbata hac fide;

DE DILECTIONE ET IMPLETIONE LEGIS.

Hic obijciunt aduersarij: Si vis in vitam ingredi, serua mandata. Item: Factores Legis iustificabuntur; & alia multa similia de lege, & operibus, ad quæ, priusquam respondemus, dicendum est, quid nos de dilectione, & impletione legis sentiamus. Scriptum est apud Prophetam: Dabo legem meam in corda eorum. Et Rom. 3. ait Paulus: legem stabili, non aboleri, per fidem. Et Christus ait: Si vis ingredi in vitam, serua mandata. Item: Si dilectionem non habeam, nihil sum. Hæ sententiæ & similes testatur, quod oporteat legem in nobis inchoari, & magis magisque fieri. Loquimur autem non de ceremonijs, sed de illa lege, quæ præcipit de motibus cordis, videlicet de Decalogo. Quia verò fides affert Spiritum sanctum, & parit nouam vitam in cordibus, necesse est, quod pariat spirituales motus in cordibus. Et qui sint illi motus, ostendit propheta, cum ait: Dabo legem meam in corda eorum. Postquam igitur fide iustificati & renati sumus, incipimus Deum timere, diligere, petere, & expectare ab eò auxilium, gratias agere & prædicare, & obedire ei in afflictionibus. Incipimus & diligere proximos, quia corda habent spirituales & sanctos motus.

Hæc non possunt fieri, nisi postquam fide iustificati sumus, & renati accipimus Spiritum sanctum. Primum, quia lex non potest fieri sine Christo. Item, Lex non potest fieri sine Spiritu sancto. At Spiritus sanctus accipitur fide, iuxta illud Pauli, Galat. 3. Ut promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Item, quomodo potest humanum cor diligere Deum, dum sentit eum horribiliter irasci, & opprimere nos temporalibus & perpetuis calamitatibus? Lex autem semper accusat nos, semper ostendit irasci Deum. Non igitur diligitur Deus,

nisi postquam apprehendimus fide misericordiam. Ita demum sit obiectum amabile.

Quoniam igitur ciuilia opera, hoc est, externa opera legis, sine Christo, & sine Spiritu sancto aliqua parte fieri possint, tamen apparet ex his, quæ diximus illa quæ sunt propriè legis diuinæ, hoc est, affectus cordis erga Deum, qui præcipiuntur in prima tabula, non posse fieri sine Spiritu sancto. Sed aduersarij nostri sunt suaues Theologi: Intuentur secundam tabulam, & politica opera, primam nihil curant, quasi nihil pertinet ad rem, aut certè tantum externos cultus requirunt. Illam æternam legem, & longè positam supra omnium creaturarum sensum atque intellectum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, prorsus non considerant.

At Christus ad hoc datus est, ut propter eum donetur nobis remissio peccatorum, & Spiritus sanctus, qui nouam & æternam vitam ac æternam iustitiam nobis pariat. Quare non potest lex verè fieri, nisi accipitur pro Spiritu sancto per fidem. Ideo Paulus dicit legem stabiliri per fidem, non aboleri, quia lex ita demum fieri potest, cum contigit Spiritus sanctus. Et Paulus docet 2. Cor. 3. velamen, quo facies Moyse testata non posse tolli, nisi fide in Christum, quæ accipitur Spiritus sanctus. Sic enim ait: Sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum, Cum autem conuersi fuerint ad Deum, auferetur velamen, Dominus autem spiritus est, Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Velamen intelligit Paulus, humanam opinionem de tota lege, Decalogo & ceremonijs, videlicet quod hypocritæ putant externa & ciuilia opera satisfacere legi Dei, & sacrificia & cultus ex opere operato iustificare coram Deo. Tunc autem detrahitur nobis hoc velamen, hoc est, eximitur hic error, quando Deus ostendit cordibus nostris

immundiciem nostram, & magnitudinem peccati. Ibi primum videmus nos longè abesse ab impletione legis. Ibi agnoscimus, quomodo caro secunda atq; otiosa non timeat Deum, nec verè statuat respici nos à Deo, sed casu nasci, & occidere homines. Ibi experimur nos non credere, quòd Deus ignoscat, & exaudiat. Cùm autem audito Evangelio & remissione peccatorum fide erigimur, concipimus Spiritum sanctum, ut iam rectè de Deo sentire possimus, & timere Deum, & credere ei, &c. Ex his apparet non posse legem sine Christo, & sine Spiritu sancto fieri.

Profitemur igitur, quòd necesse sit inchoari in nobis, & subinde magis magisq; fieri legem. Et completimur simul vtrumq;, videlicet spirituales motus & externa bona opera. Falsò igitur calumniantur nos aduersarij, quòd nostri nò doceant bona opera, cùm ea non solùm requirant, sed etiam ostendant, quomodo fieri possint. Euentus coarguit hypocritas, qui suis viribus conantur legem facere, quòd non possint præstare, quæ conantur. Longè enim imbecillior est humana natura, quàm ut suis viribus resistere diabolo possit, qui habet captiuos omnes, qui non sunt liberati per fidem. Potentia Christi opus est aduersus diabolum, videlicet, ut quia scimus nos propter Christum exaudiri, & habere promissionem, petamus, ut gubernet & propugnet nos Spiritus sanctus, ne decepti eremus, ne impulsì contra voluntatem Dei aliquid suscipiamus, Sicut Psalmus docet: Captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Christus enim vicit Diabolum, & dedit nobis promissionem, & Spiritum sanctum, ut auxilio diuino vincamus & ipsi. Et 1. Ioh. 3. Ad hoc apparuit Filius Dei, ut soluat opera diaboli. Deinde non hoc tantùm docemus, quomodo fieri lex possit, sed etiam quomodo Deo placeat, si quid fit, videlicet, non quia legi satisfaciamus, sed quia sumus

in Christo, Sicut paulò pòst dicemus. Constat igitur
 nostros requirere bona opera. Imò addimus & hoc
 quòd impossibile sit dilectionem Dei, etsi exigua est
 inuellere à fide, quia per Christum acceditur ad Pa-
 trem, & accepta remissione peccatorum verè iam fru-
 uimus, nos habere Deum, hoc est, nos Deo curæ esse
 inuocamus, agimus gratias, timemus, diligimus, sic
 ut Ioannes docet in prima Epistola, Nos diligimus et
 inquit, quia prior dilexit nos, videlicet, quia dedit pro
 nobis Filiù, & remisit nobis peccata. Ita significat pra-
 cedere fidem, sequi dilectionem. Item fides illa, de qua
 loquimur, existit in pœnitentia, hoc est, concipitur
 terroribus conscientia, quæ sentit iram Dei aduersus
 nostra peccata, & quærit remissionem peccatorum
 liberari à peccato. Et in talibus terroribus & alijs af-
 flictionibus debet hæc fides crescere & confirmari.
 Quare non potest existere in his, qui secundum car-
 nem viuunt, qui delectantur cupiditatibus suis, & ob-
 temperant eis. Ideò Paulus ait: Nulla nunc damna-
 tio est his, qui suat in Christo Iesu, qui non secundum
 carnem ambulant, sed secundum spiritum. Item: Debi-
 tores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus.
 Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini, si
 autem spiritu actiones corporis mortificabitis, viu-
 tis. Quare fides illa, quæ accipit remissionem peccato-
 rum in corde perterrefacto, & fugiente peccato, non
 manet in his qui obtemperant cupiditatibus, nec ex-
 istit cum mortali peccato.

Ex his effectibus fidei excerptunt aduersarij vnum
 videlicet dilectionem, & docent, quòd dilectio iustitiam
 est. Ita manifestè apparet, eos tantum docere legem
 Non prius docent accipere remissionem peccatorum
 per fidem. Non docent de mediatore Christo, quòd
 ppter Christum habeamus Deum propitiù, sed ppter
 nostrâ dilectionem. Et tamè qualis sit illa dilectio, non

dicunt

dicunt, neque dicere possunt. Prædicant, se legem implere, cum hæc gloria propriè debeat Christo, & fiduciam priorum operum opponunt iudicio Dei, dicunt enim, se de condigno mereri gratiam & vitam æternam. Hæc est simpliciter impia & vana fiducia. Nam in hac vita non possumus legi satisfacere, quia natura carnalis non desinit malos affectus parere, et si his resistit spiritus in nobis.

Sed querat aliquis. Cum & nos fateamur dilectionem esse opus Spiritus S. cumque sit iusticia, quia est impletio legis, cur non doceamus, quod iustificet? Ad hoc respondendum est. Primum hoc certum est, quod non accipimus remissionem peccatorum, neque per dilectionem neque propter dilectionem nostram, sed propter Christum sola fide. Sola fides, quæ intuetur in promissionem, & sentit idem certum statuendum esse, quod Deus ignoscat, quia Christus non sit frustra mortuus, &c. vincit terrores peccati & mortis, Si quis dubitat, Vtrum remittantur sibi peccata, contumelia afficit Christum, cum peccatum suum iudicat maius, aut efficacius esse, quam mortem & promissionem Christi. Cum Paulus dicat gratiam exuberare supra peccatum, hoc est, misericordiam ampliolem esse, quam peccatum. Si quis sentit se idem consequi remissionem peccatorum, quia diligit, afficit contumelia Christum, & comperiet in iudicio Dei hanc fiduciam propriam iustitiam impiam & inanem esse. Ergo necesse est, quod fides reconciliet, & iustificet. Et sicut non accipimus remissionem peccatorum per alias virtutes legis, seu propter eas, videlicet propter patientiam, castitatem, obedientiam erga Magistratus, &c. & tamen has virtutes sequi oportet: Ita neque propter dilectionem Dei accipimus remissionem peccatorum, et si sequi eam necesse est. Cæterum nota est consuetudo sermonis, quod interdum eodem verbo causam & effectum complectimur *κατὰ συνηθολίαν*. Ita Lucas septimo ait Christus: Remittantur ei peccata multa;

quia dilexit multum. Interpretatur enim seipsum
 Christus cum addit: Fides tua saluam te fecit. Non
 igitur voluit Christus, quod mulier illo opere dilectio-
 nis merita esset remissionem peccatorum. Ideo enim
 clarè dicit: Fides tua saluam te fecit. At fides est, qui
 apprehendit misericordiam propter verbum Dei gra-
 tis. Si quis hoc negat fidem esse, profus non intelligit
 quid sit fides. Et ipsa historia hoc loco ostendit, qui
 vocet dilectionem. Mulier venit hanc afferens de Chris-
 to opinionem, quod apud ipsum quaerenda esset re-
 missio peccatorum. Hic cultus est summus cultus Chris-
 ti. Nihil potuit maius tribuere Christo. Hoc erat ve-
 rè Messiam agnoscere, quaerere apud eum remissionem
 peccatorum. Porro sic de Christo sentire, sic colere, sic
 complecti Christum, est verè credere. Christus autem
 usus est verbo dilectionis non apud mulierem, sed ad-
 uersus Pharisaum, quia totum cultum Pharisei, cum
 toto cultu mulieris comparabat. Obiurgat Pharisaum
 quod non agnosceret ipsum esse Messiam, etsi haec ex-
 terna officia ipsi praestaret, vt hospiti, viro magno &
 sancto. Ostendit mulierculam, & praedicat huius cultum,
 unguenta, lacrymas, &c. quae omnia erant signa fidei, &
 confessio quaedam, quod videlicet apud Christum qua-
 reret remissionem peccatorum. Magnum profectò
 exemplum est, quod non sine causa commouit Chris-
 tum vt obiurgaret Pharisaum virum sapientem, & ho-
 nestum, sed non credentem. Hanc ei impietatem ex-
 probat, & admonet eum exemplo mulierculae, signi-
 ficans turpe ei esse, quod cum indocta muliercula cre-
 dat Deo, ipse legis doctor non credat, non agnoscat
 Messiam, non quaerat apud eum remissionem peccato-
 rum & salutem. Sic igitur totum cultum laudat, vt sa-
 pè fit in scripturis, vt vnoverbo multa complecti amur,
 vt infra latius dicemus in similibus locis, vt: Date e-
 leemosynam, & omnia erunt munda. Non tantum

elemo-

eleemofynas requirit, sed etiam iustitiam fidei. Ita hic ait: Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, id est, quia me verè coluit fide & exercitijs & signis fidei, Totum cultum comprehendit. Interim tamen hoc docet, quòd propriè accipiatur fide remissio peccatorum. Et si dilectio, confessio, & alij boni fructus sequi debeant. Quare non hoc vult, quòd fructus illi sint precium, sint propiciatio, propter quam detur remissio peccatorum, quæ reconciliet nos Deo, De magna re disputamus, de honore Christi, & vnde petant bonæ mentes certam & firmam consolationem: Vtrùm fiducia collocanda sit in Christum, an in opera nostra. Quòd si in opera nostra collocanda erit, detrahitur Christo honos mediatoris & propiciatoris. Et tamen comperiemus in iudicio Dei hanc fiduciam vanam esse, & conscientias inde ruere in desperationem. Quòd si remissio peccatorum, & reconciliatio non contingit gratis propter Christum, sed propter nostram dilectionem, nemo habiturus est remissionem peccatorum, nisi ubi totam legem fecerit, quia lex nō iustificat, donec nos accusare potest. Patet igitur, cum iustificatio sit reconciliatio propter Christum, quòd fide iustificemur, quia certissimum est sola fide accipi remissionem peccatorum.

Nunc igitur respondeamus ad illam obiectionem, quam supra proposuimus. Rectè cogitant aduersarij dilectionem esse legis impletionem, & obedientia erga legem certè est iustitia, sed hoc fallit eos, quòd putant nos ex lege iustificari. Cùm autem non iustificemur ex lege, sed remissionem peccatorum, & reconciliatorem accipiamus fide propter Christum, non propter dilectionem aut legis impletionem: Sequitur necessariò, quòd fide in Christum iustificemur.

Deinde illa legis impletio, seu obedientia erga legem, est quidem iustitia, cùm est integra, sed in nobis est exigua & immunda. Ideo nō placet propter seipsam,

non est accepta propter seipsam. Quanquam autem ex his, quæ supra dicta sunt, constet, justificationem non solum initium renouationis significare, sed reconciliationem, qua etiam postea accepti sumus: Tamen nunc multò clariùs perspici poterit, quòd illa inchoata legis impletio non iustificet, quia tantum est accepta propter fidem. Nec est confidendum, quòd propria perfectione, & impletione legis, coram Deo iusti reputemur, ac non potius propter Christum:

1. Cor. 4. 4.

Primum, quia Christus non desinit esse mediator postquam renouati sumus. Errant, qui fingunt eum tantum primam gratiam meritum esse, nos postea placati nostra legis impletione, & mereri vitam æternam. Minus net mediator Christus, & semper statuere debemus quòd propter ipsum habeamus placatum Deum, etiamsi nos indigni simus, Sicut Paulus apertè docet cum ait: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non iustificatus sum, sed sentit se fide reputari iustum propter Christum, iuxta illud: Beati quorum remissa sunt iniquitates. Illa autem remissio semper accipitur fide. Illa imputatio iustitiæ Euangelij est ex promissione, igitur semper accipitur fide, semper statuendum est, quòd de propter Christum iusti reputemur. Si renati postea sentire deberent, se acceptos fore propter impletionem legis, quando esset conscientia certa, se placere Deo cum nunquam legi satisfaciamus? Ideo semper a promissione recurrendum est, hac sustentanda est firmitas nostra, & statuendum, nos propter Christum iustos reputari, qui sedet ad dexteram Patris, & perpetuò interpellat pro nobis. Hunc Pontificem contumelia afficit, si quis sentit se jam iustum & acceptam esse propter propriam impletionem legis, non propter eius promissionem. Nec intelligi potest, quomodo loqui queat homo iustus esse coram Deo, excluso proprio creatore & mediatore Christo.

Item quid opus est longa disputatione? Tota scriptura, tota Ecclesia clamat, legi non satisfieri. Non igitur placet illa inchoata legis impletio, propter seipsam, sed propter fidem in Christum. Alioquin lex semper accusat nos, Quis enim satis diligit, aut satis timet Deum? Quis satis patienter sustinet afflictiones à Deo impositas? Quis non sæpe dubitat, Vtrum Dei consilio an casu regantur res humanæ? Quis non sæpe dubitat, Vtrum à Deo exaudiatur? Quis non sæpe stomachatur, quod impij fortuna meliore vtuntur, quam pij, quod pij ad impijs opprimuntur? Quis satisfacit vocationi suæ, quis diligit proximum sicut seipsum? Quis non irritatur à concupiscentia? Ideo Paulus inquit: Non quod volo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum. Item: Mente seruo legi Dei, Carne autem seruo legi peccati. Hic aperte prædicat, se legi peccati seruire. Et Dauid ait: Non intres in iudiciū cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Hic etiam seruus Dei deprecatur iudicium. Item, Beatus vir, cui non imputat Dominus peccatum, Semper igitur in hac infirmitate nostra adest peccatum, quod imputari poterat, de quod paulò post inquit: Pro hoc orabit ad te omnis sanctus. Hic ostendit, sanctos etiam oportere petere remissionem peccatorum. Plus quam cæci sunt, qui malos affectus in carne non sentiunt esse peccata, de quibus Paulus dicit: Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem, caro diffidit Deo, confidit rebus præsentibus, quærit humana auxilia in calamitate, etiam contra voluntatem Dei, fugit afflictiones, quas debebat tolerare propter mandatū Dei, dubitat de Dei misericordia, &c. Cum talibus affectibus, luctatur Spiritus sanctus in cordibus, vt eos reprimat, ac mortificet, & inferat nouos spirituales motus. Sed de hoc loco infra plura testimonia colligemus,

quan-

quanquam ubiq; obuia sunt, non solum in scripturis sed etiam in sanctis Patribus.

Præclare inquit Augustinus: Omnia mandata De implentur, quando, quidquid non fit, ignoscitur. Requirit igitur fidem, etiam in bonis operibus, ut credamus nos placere Deo propter Christum, nec opera ipsa per se digna esse, quæ placeant.

Et Hieronymus contra Pelagianos: Tunc ergo iustus sumus, quando nos peccatores fatemur. Et iustitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia. Oportet igitur adesse fidem in illa inchoata legis impletione, quæ statuatur nos propter Christum habere Deum placatum. Nam misericordia non potest apprehendi nisi fide, sicut supra aliquoties dictum est.

Quare cum ait Paulus, legem stabiliri per fidem, non solum hoc intelligi oportet, quod fide renati concipiunt Spiritum sanctum, & habeant motus consentientes legi Dei, sed multo maxime refert & hoc addere, quod sentire nos oportet, quod procul à perfectione legis absimus. Quare non possumus statuere, quod coram Deo iusti reputemur, propter nostram impletionem legis, sed quærenda est alibi iustificatio, ut conscientia fiat tranquilla. Non enim sumus iusti coram Deo, donec fugientes iudicium Dei, irascimur Deo. Sentendum est igitur, quod reconciliati fide propter Christum iusti reputemur, non propter legem, aut propter opera nostra, sed quod hæc inchoata impletio legis placeat propter fidem. Et quod propter fidem non imputetur hoc, quod deest impletioni legis, etiam si conspectus impuritatis nostræ perterrefacit nos. Iam si est alibi quærenda iustificatio, ergo nostra dilectio & opera non iustificat. Longè supra nostram mundiciem, imò longè supra ipsam legem collocari debent mors & satisfactio Christi nobis donata, ut statuamus, nos propter illam

satisfactionem habere propitium Deum, non propter nostram impletionem legis.

Hoc docet Paulus ad Gal. 3. cum ait: Christus redemit nos à maledictione legis, factus pro nobis maledictum, hoc est, lex damnat omnes homines, Sed Christus quia sine peccato subiit pœnam peccati, & victima pro nobis factus est, sustulit illud ius legis, ne accuset, ne damnet hos, qui credunt in ipsum, quia ipse est propitiatio pro eis, propter quam nunc iusti reputantur. Cum autem iusti reputentur, lex non potest eos accusare, aut damnare, etiamsi re ipsa legi non satisfecerint. In eandem sententiam scribit ad Colossenses: In Christo consummati estis, quasi dicat: Etsi adhuc procul abestis à perfectione legis, tamen non damnant vos reliquiae peccati, quia propter Christum habemus reconciliationem certam & firmam, si creditis, etiamsi hæret peccatum in carne vestra.

Semper debet in conspectu esse promissio, quod Deus propter suam promissionem, propter Christum velit esse propitius, velit iustificare, non propter legem, aut opera nostra. In hac promissione debent pauidæ conscientiae querere reconciliationem & iustificationem, hac promissione debent se sustentare, ac certò statuere, quod habeant Deum propitium, propter Christum, propter suam promissionem. Ita nunquam possunt opera conscientiam reddere pacatam, sed tantum promissio. Si igitur præter dilectionem & opera alibi querenda est iustificatio, & pax conscientiae, ergo dilectio & opera non iustificat, etsi sunt virtutes & iustitiae legis, quatenus sunt impletio legis. Et eatenus hæc obedientia legis iustificat iustitia legis. Sed hæc imperfecta iustitia legis non est accepta Deo, nisi propter fidem. Ideo non iustificat, id est, neq; reconciliat, neq; regenerat, neq; per se facit acceptos coram Deo.

Ex his constat sola fide nos iustificari, coram Deo,

quia

quia sola fide accipimus remissionem peccatorum & reconciliationem, propter Christum, quia reconciliatio seu iustificatio est res promissa propter Christum non propter legem. Itaq; sola fide accipitur. Et si dō nato Spiritu sancto sequitur legis impletio.

RESPONSIO AD ARGV MENTA ADVERSARIORVM.

COGNITIS autem huius causæ fundamentis, & delictis discrimine legis & promissionum, (seu Evangelij, facile erit diluere ea, quæ aduersarij obijciunt. Citant enim dicta de lege & operibus, & omittunt dicta de promissionibus. Semel autem responderi ad omnes sententias de lege potest, quod lex non possit fieri sine Christo, & si qua fiunt ciuilia opera, sine Christo, non placent Deo. Quare cum prædicantur opera, necesse est addere, quod fides requiratur, quod propter fidem prædicentur, quod sint fructus & testimonia fidei. Ambiguæ & periculose causæ multas & varias solutiones gignunt. Verum est enim illud veteris Poëtæ:

ὁ δ' ἀδικῶ λόγῳ,
Νοσῶν ἐν αὐτῷ φαρμάκων θεῶν σφῶν.

Sed in bonis & firmis causis, vna atq; altera soluta sumta ex fontibus, corrigit omnia, quæ videntur offendi. Id sit & in hac nostra causa. Nam illa regula quam modò recitavi, interpretatur omnia dicta, quæ de lege & operibus citantur.

Fatemur enim scripturam alibi Legem, alibi Evangelium seu gratuitam promissionem peccatorum propter Christum tradere. Verum aduersarij nostri simpliciter abolent gratuitam promissionem, cum negant, quod fides iustificet, cum docent, quod propter dilectionem & opera nostra accipiamus remissionem peccatorum

& n

& reconciliationem. Si pender ex conditione operum nostrorum remissio peccatorum, prorsus erit incerta. Erit igitur abolita promissio. Proinde nos reuocamus pijs mentes ad considerandas promissiones, & de gratuita remissione peccatorum & reconciliatione, quæ fit per fidem in Christum, docemus. Postea addimus & doctrinam legis. Et hæc oportet *ὀρθοτομεῖν*, vt ait Paulus. Videndum est, quid legi, quid promissionibus scriptura tribuat. Sic enim laudat opera, vt non tollat gratuitam promissionem.

Sunt enim facienda opera, propter mandatum Dei, item ad exercendam fidem, item propter confessionem & gratiarum actionem. Propter has causas necessario debent bona opera fieri, quæ quanquam sunt in carne nondum prorsus renouata, quæ retardat motus Spiritus sancti, & aspergit aliquid de sua immundicie: tamē propter fidē sunt opera sancta, diuina, sacrificia, & politica Christi regnum suū ostendentis coram hoc mundo. In his enim sanctificat corda, & reprimat diabolum, & vt retineat Euangelium inter homines, foris opponit regno diaboli, confessionem sanctorū, & in nostra imbecillitate declarat potentiam suam, Pauli Apostoli, Athanasij, Augustini, & similium, qui docuerunt Ecclesias, pericula, labores, conciones, sunt sancta opera, sunt vera sacrificia, Deo accepta, sunt certamina Christi, per quæ repressit Diabolum, & depulit ab his, qui crediderunt. Labores Dauid, in gerendis bellis, & in administratione domestica sunt opera sancta, sunt vera sacrificia, sunt certamina Dei, defendentis illum populum, qui habebat verbum Dei, aduersus diabolum, ne penitus extingueretur notitia Dei in terris. Sic sentimus etiam de singulis bonis operibus in infimis vocationibus, & in priuatis. Per hæc opera triumphat Christus aduersus Diabolum, vt quod Corinthij conferebant Eleemosynam, sanctum

opus erat, & sacrificium & certamen Christi aduersus
 diabolum, qui laborat, ne quid fiat ad laudem Dei. Tu-
 lia opera vituperare, confessionem, doctrinam, afflictio-
 nes, officia caritatis, mortificationes carnis, profectus
 esset vituperare externam regni Christi inter homines
 politiam. Atque hic addimus etiam de premiis, & de me-
 merito. Docemus operibus fidelium proposita, & promissa
 esse premia. Docemus bona opera meritoria esse
 non remissionis peccatorum, gratiam, aut iustificationem
 (Hæc enim tantum fide consequimur) sed aliorum
 premium corporalium & spiritualium, in hac vita
 & post hanc vitam, quia Paulus inquit: Vnusquisque re-
 cipiet mercedem iuxta suum laborem. Erunt igitur
 dissimilia premia, propter dissimiles labores. At remissio
 peccatorum similis & æqualis est omnium, sicut
 unus est Christus, & offertur gratis omnibus, qui credunt
 sibi propter Christum remitti peccata. Accipitur igitur
 tantum fide remissio peccatorum, & iustificatio, non propter
 vlla opera. Sicut constat in terroribus conscientiarum, quod non
 possunt iræ Dei opponi vlla nostra opera, sicut Paulus
 clarè dicit: Fide iustificati pacem habemus erga Deum,
 per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum
 habemus fidei, &c. Fides autem quia filios Dei facit, facit &
 coheredes Christi. Itaque quia iustificationem non meremur
 operibus nostris, qua efficiamur filii Dei, & coheredes
 Christi, non meremur vitam æternam operibus nostris.
 Fides enim consequitur, quia fides iustificat nos, & habet
 placatum Deum. Debetur autem iustificatis iuxta illud:
 Quos iustificauit, eosdem & glorificauit. Paulus
 commendat nobis præceptum de honorandis parentibus
 mentione premij, quod additur illi præcepto, si quis
 obediens fuerit parentibus, non vult, quod obedientia erga
 parentes iustificet nos coram Deo, sed postquam fit in
 iustificatis, meremur alia magna premia. Deus tamen variè exercet

sanctos

sanctos, & sæpè differt præmia iustitiæ operum, vt discant non confidere sua iustitia, vt discant quærere voluntatem Dei magis, quam præmia. Sicut apparet in Iob, in Christo & alijs sanctis. Et de hac re docent nos multi Psalmi, qui consolantur nos aduersus felicitatē impiorum, vt Psal. 36. Noli æmulari. Et Christus ait: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

His præconijs bonorum operum mouentur haud dubiè fideles ad benè operandum. Interim etiam prædicatur doctrina pœnitentiæ aduersus impios, qui male operantur, ostenditur ira Dei, quam minatus est omnibus, qui non agunt pœnitentiam. Laudamus igitur & requirimus bona opera, & multas ostendimus causas, quare fieri debeant. Sic de operibus docet & Paulus, cum inquit: Abraham accepisse circumcisionem, non vt per illud opus iustificaretur. Iam enim fide consecutus erat, vt iustus reputaretur. Sed accessit circumcisio, vt haberet in corpore scriptum signum, quo commonefactus exerceret fidem, quo etiã cõfiteretur fidem coram alijs, & alios ad credendum suo testimonio inuitaret. Abel fide gratiorem hostiam obtulit, quia igitur fide iustus erat, idè placuit sacrificium, quod faciebat, non vt per id opus mereretur remissionem peccatorum, & gratiam, sed vt fidem suam exerceret, & ostenderet alijs ad inuitandos eos ad credendum.

Cum hoc modo bona oprea sequi fidem debeant, longè aliter vtuntur operibus homines, qui non possunt credere, ac statuere in corde, sibi gratis ignosci propter Christum, se habere Deum propitium gratis propter Christum. Hi cum videt opera sanctorum, humano more iudicant, sanctos promeruisse remissionem peccatorum & gratiam per hæc opera. Idè imitantur ea, & sentiunt se per opera similia mereri remissionem

peccatorum, & gratiam, sentiunt se per illa opera placare iram Dei, & consequi, vt propter illa opera reputentur. Hanc impiam opinionem in operibus damnamus; Primùm, quia obscurat gloriam Christi cum homines proponunt Deo hæc opera tanquam precium & propiciationem. Hic honos debitus Christo tribuitur nostris operibus. Secundò, neque inueniunt conscientie pacem in his operibus, sed alia super alia in veteris terroribus cumulantes tandem desperant, quia nullum opus satis mundum inueniunt. Semper accusat lex, & parit iram. Tertio, tales nunquam assequuntur notitiam Dei, quia enim irati fugiunt Deum iudicantem & affligentem, nunquam sentiunt exaudiri. At fides ostendit presentiam Dei, postquam constituit, quod Deus gratis ignoscat, & exaudiat. Semper autem in mundo hæsit impia opinio de operibus. Gentes habebant sacrificia, sumta à patribus. Horum opera imitabantur, fidem non tenebant, sed sentiebant opera illa propiciationem & precium esse, propter quod Deus reconciliaretur ipsis. Populus in lege imitabatur sacrificia hac opinione, quod propter illa opera haberent placatum Deum, vt ita loquamur, ex opere operato. Hic videmus, quam vehementer obiurgat populum Propheta, Psal. 49. Non in sacrificijs arguite, Et Ierem: Non præcepi de holocaustis. Tabernaculi loci damnant non opera, quæ certè Deus præcepit, vt externa exercitia in hac politia, sed damnant impiam persuasionem, quod sentiebant se per illa opera placare iram Dei, & fidem abiciebant. Et quia nulla opera reddunt pacatam conscientiam, ideo subinueniunt noua opera excogitantur præter mandata Dei. Populus Israël viderat Prophetas in excelsis sacrificasse. Per sanctorum exempla maximè mouent animos, sperantes se similibus operibus perinde gratiam consecuros esse, vt illi consecuti sunt. Quare hoc opus mirabile

studio cœpit imitari populus, vt per id opus mereretur remissionem peccatorum, gratiam & iustitiam. At Prophetæ sacrificauerant in excelsis, non vt per illa opera mereretur remissionem peccatorum & gratiam, Sed quia in illis locis docebant, ideò ibi testimonium fidei suæ proponebant. Populus audierat, Abraham immolasse filium suum. Quare & ipsi, vt asperrimo ac difficilimo opere placarent iram Dei, mactauerunt filios. At Abraham non hac opinione immolabat filium, vt id opus esset precium & propiciatio, propter quam iustus reputaretur. Sic in Ecclesia instituta est Cœna Domini, vt recordatione promissionum Christi, quarum in hoc signo admonemur, confirmetur in nobis fides & foris cõfiteamur fidem nostrã, & predicemus beneficia Christi, sicut Paulus ait: Quoties feceritis, mortem Dñi annuntiabit, &c. Verum aduersarij nostri contendunt missam esse opus, quòd ex opere operato iustificat & tollit reatũ culpæ & pœnæ in his, pro quibus fit. Sic enim scribit Gabriel: Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti Patres elegerunt certum vitæ genus, vel propter studium, vel propter alia vtilia exercitia. Interim sentiebãt se fide ppter Christum iustos reputari, & habere propiciam Deum, non ppter illa propria exercitia. Sed multitudo deinceps imitata est, non fidem Patrũ, sed exempla sine fide, vt per illa opera mererentur remissionem peccatorum, gratiam & iustitiam, non senserunt se hæc gratis accipere propter propiciatorem Christum. Sic de omnibus operibus iudicat mundus, quòd sint propiciatio, qua placatur Deus, quòd sint precia, propter quæ reputamur iusti. Non sentit Christum esse propiciatorem, non sentit, quòd fide gratis consequamur, vt iusti reputemur propter Christum. Et tamen cum opera non possint reddere pacatam conscientiam, eliguntur subinde alia, sunt noui cultus, noua vota, noui

monachatus propter mandatū Dei, vt aliquod magnū opus quaeratur, quod possit opponi iræ & iudicio Dei.

Has impias opiniones de operibus aduersarij tuerentur contra scripturam. At hæc tribuere operibus nostris, quòd sint propitiatio, quòd mereantur remissionem peccatorum, & gratiam, quòd propter ea iusti coram Deo reputemur, non fide propter Christum propitiatorum, Quid hoc aliud est, quàm Christo detrahere honorem mediatoris, & propiciatoris? Nos igitur etsi sentimus ac docemus, bona opera necessaria facienda esse, Debet enim sequi fidem inchoata legis impletio, tamen Christo suum honorem reddimus. Sentimus ac docemus, quòd fide propter Christum coram Deo iusti reputemur, quòd non reputemur iusti propter opera, sine mediatore Christo, quòd non mereamur remissionem peccatorum, gratiam & iustitiam per opera, quòd opera nostra non possimus opponere iræ & iudicio Dei, quòd opera non possunt terrores peccati vincere. Sed quòd sola fide vincantur terrores peccati, quòd tantum mediator Christus per fidem opponendus sit iræ & iudicio Dei. Si quis seclusus sentit, non reddit Christo debitum honorem, qui propositus est, vt sit propitiator, vt per ipsum habeamus accessum ad Patrem. Loquimur autem nunc de iustitia, per quam agimus cum Deo, non cum hominibus, sed qua apprehendimus gratiam, & pacem conscientiae. Non potest autem conscientia pacata reddi coram Deo, nisi sola fide, quæ statuit nobis Deum placatum esse propter Christum. Iuxta illud: Iustificari est fide, pacem habemus, quia iustificatio tantum est res gratis promissa propter Christum, quare sola fide temper coram Deo accipitur.

Nunc igitur respondebimus ad illos locos, quos citant aduersarij, vt probent, nos dilectione & operibus iustificari. Ex Corinthijs citant: Si omnem fidem ha-

ueat

beam, &c. caritatem autem non habeam, nihil sum. Et hic magnificè triumphant, Totam Ecclesiam, aiunt, certificat Paulus, quòd non iustificet sola fides. Facilis autem responsio est, postquam ostendimus supra, quid de dilectione & operibus sentiamus. Hic locus Pauli requirit dilectionem. Hanc requirimus & nos. Diximus enim supra, oportere existere in nobis renouationem, & inchoatam legis impletionem, iuxta illud: Dabo legem meam in corda eorum. Si quis dilectionem abiecerit, etiamsi habet magnam fidem, tamen non retinet eam, Non enim retinet Spiritum sanctum. Neq; verò hoc loco tradit Paulus modum iustificationis, sed scribit his, qui cum fuissent iustificati, cohortandi erant, vt bonos fructus ferrent, ne amitterent Spiritum sanctum. Ac preposterè faciunt aduersarij. hunc vnum locum citant, in quo Paulus docet de fructibus, alios locos plurimos omittunt, in quibus ordine disputat de modo iustificationis. Ad hoc, in alijs locis, qui de fide loquuntur, semper adscribunt correctionem, quòd debeant intelligi de fide formata. Hic nullam adscribunt correctionem, quòd fide etiam opus sit, sentiente quòd reputemur iusti propter Christum propitiatorem. Ita aduersarij excludunt Christum à iustificatione, & tantum docent iustitiam legis. Sed redeamus ad Paulum. Nihil quisquã ex hoc textu amplius ratiocinari potest, quàm quòd dilectio sit necessaria. Id fatemur. Sicut necessarium est, non furari. Neq; verò rectè ratiocinabitur, si quis inde velit hoc efficere: Nò furari necessarium est, igitur non furari iustificat, quia iustificatio non est certi operis approbatio, sed totius personæ. Nihil igitur lædit nos hic Pauli locus. Tantum ne affingant aduersarij, quidquid ipsis libet, Non enim dicit, q; iustificet dilectio, sed q; nihil sim, id est, quòd fides extinguatur, quamlibet magna contigerit. Non dicit, quòd dilectio vincat terrores peccati & mortis,

quod dilectionem nostram opponere possimus iræ a
iudicio Dei, quod dilectio nostra satisfaciât legi Dei.
quod sine propiciatore Christo habeamus accessum
ad Deum nostra dilectione, quod dilectione nostra ac
cipiamus promissam remissionem peccatorum. Nihil
horum dicit Paulus. Non igitur sentit, quod dilectio
iustificet, quia tantum ita iustificamur, cum apprehen
dimus propiciatorem Christum, & credimus nobis De
um propter Christum placatum esse. Nec est iustifica
tio somnianda, omisso propiciatore Christo. Tollat
aduersarij promissionem de Christo, aboleant Euange
lium, si nihil opus est Christo, si nostra dilectione pos
sumus vincere mortem, si nostra dilectione, sine pro
piciatore Christo accessum habemus ad Deum. Ad
uersarij corrumpunt pleraque loca, quia suas opiniones
ad ea afferunt, non sumunt ex ipsis locis sententiam.
Quid enim habet hic locus incommodi, si detrahe
mus interpretationem, quam aduersarij de suo assump
nō intelligētes, quid sit iustificatio, aut quomodo sit
Corinthij antea iustificati multa acceperant excellen
tia dona. Feruebant initia, ut sit. Deinde ceperunt in
ter eos existere similitates, ut significat Paulus, ceperunt
fastidire bonos doctores. Ideo obiurgat eos Paulus,
reuocans ad officia dilectionis, quæ etiam si sunt
necessaria, tamen stultum fuerit somnare, quod opera
secundæ tabulæ coram Deo iustificent, per quam ap
pamus cum hominibus, non agimus propriè cum Deo.
At in iustificatione agendum est cum Deo, placatum
est ira eius, conscientia erga Deum pacificanda est. Ni
hil horum fit per opera secundæ tabulæ.

Sed obijciunt præferri dilectionem fidei & spei. Paulus
enim ait: Maior horum caritas. Porro consentaneum
est maximam & præcipuam virtutem iustificare. Quam
quam hoc loco Paulus propriè loquitur de dilectione
proximi, & significat dilectionem maximam esse, quæ

plurimos fructus habet, Fides & spes tantum agunt cum Deo, At dilectio foris erga homines infinita habet officia, tamen largiamur sane aduersarijs, dilectionem Dei & proximi, maximam virtutem esse, quia hoc summum preceptum est, Diliges Dominum Deum. Verum quomodo inde ratiocinabuntur, quod dilectio iustificet? Maxima virtus, inquit, iustificat. Imò sicut lex etiam maxima seu prima non iustificat, ita nec maxima virtus legis, Sed illa virtus iustificat, quæ apprehendit Christum, quæ communicat nobis Christi merita, qua accipimus gratiam & pacem à Deo, Hæc autem virtus, fides est, Nam vt sæpe dictum est, fides non tantum notitia est, sed multò magis velle accipere, seu apprehendere ea, quæ in promissione de Christo offeruntur. Est autem & hæc obedientia erga Deum, velle accipere oblatam promissionem, non minus *λεπτοειδ*, quam dilectio, vult sibi credi Deus, vult nos ab ipso bona accipere, & id pronunciat esse verum cultum.

Cæterum aduersarij, tribuunt dilectioni iustificationem, quia ubiq; legis iustitiam docent, & requirunt. Non enim possumus negare, quin dilectio sit summum opus legis. Et humana sapientia legem ianuetur, & quærit in ea iustitiam. Ideò & scholastici doctores, magni & ingeniosi homines, summum opus legis prædicant, huic operi tribuunt iustificationem. Sed decepti humana sapientia, non viderunt faciem Moyfi reiectam, sed velatam, sicut Pharisei, Philosophi, Mahometistæ. Verum nos stultitiam Euangelij prædicamus, in quo alia iustitia reuelata est, videlicet, quod propter Christum propiciatorem iusti reputemur, cum credimus nobis Deum propter Christum placatum esse. Nec ignoramus, quantum hæc doctrina abhorreat à iudicationis ac legis, Nec ignoramus multò speciosorem esse doctrinam legis de dilectione, Est enim sapientia. Sed non pudet nos stultitiæ Euangelij, Id propter

gloriam Christi defendimus & rogamus Christum, Spiritu sancto suo adiuuet nos, vt id illustrare ac patere facere possimus.

Aduersarij in confutatione & hunc locum contra nos citauerunt, ex Coloss. Caritas est vinculum perfectionis. Hinc ratiocinantur, quod dilectio iustificat quia perfectos efficit. Quanquam hic multis modis perfectione responderi posset, tamen nos simplicitate sententiam Pauli recitabimus. Certum est, Paulum de dilectione proximi loqui. Neq; verò existimandum est quod Paulus aut iustificationem, aut perfectionem coram Deo, tribuerit operibus secundæ tabulæ potius, quam primæ. Et si dilectio efficit perfectos, nihil igitur opus erit propitiatore Christo, Nam fides tantum apprehendit propitiatorē Christum. Hoc autem longissimè abest à sententia Pauli, qui nunquam patitur excludi propitiatorem Christum. Loquitur igitur non de personali perfectione, sed de integritate communi Ecclesiæ. Ideò enim ait, dilectionem esse vinculum seu colligationē, vt significet se loqui de colligandis & copulandis pluribus membris Ecclesiæ in se. Sicut enim in omnibus familijs, in omnib. reb. publicis, concordia mutuis officijs alēda est, nec retineri tranquillitas potest, nisi quædam errata inter se dissimulēt homines & condonent: Ita iubet Paulus in Ecclesia dilectionē existere, quæ retineat concordiam, quæ toleret sicubi opus est, asperiores mores fratrum, quæ dissimulet quædam leuia errata, ne dissiliat Ecclesia in variis schismata, & ex schismatis orientur odia, factiones & hæreses. Necesse est enim dissilire concordiam, quando aut Episcopi imponunt populo duriora onera, nec habent rationem imbecillitatis in populo. Et orientur dissidia, quando populus nimis acerbè iudicat de moribus doctorum, aut fastidit doctores propter quædam leuia incommoda, quærūtur enim deinde & alia

Ab.

doct.

doctrinae genus, & alij doctores. E contra perfectio, id est, integritas Ecclesiae conseruatur, quando firmi tolerant infirmos, quando populus boni consulit quaedam incommoda in moribus doctorum, quando Episcopi quaedam condonant imbecillitati populi. De his praecipis aequitatis pleni sunt libri omnium sapientum, ut in hac vitae consuetudine multa condonemus inter nos, propter communem tranquillitatem. Et de ea cum hic, tum aliàs saepe praecipit Paulus. Quare aduersarij imprudenter ratiocinantur ex nomine perfectionis, quod dilectio iustificet, cum Paulus de integritate & tranquillitate communi loquatur. Et sic interpretatur hunc locum Ambrosius. Sicut aedificium dicitur perfectum seu integrum, cum omnes partes apte inter se coagmentatae sunt. Turpe est autem aduersariis tantopere praedicare dilectionem, cum nusquam praesentent eam. Quid nunc agunt? dissipant Ecclesias, scribunt leges sanguine, & has proponunt Caesari clementissimo principi, promulgandas, trucidant sacerdotes, & alios bonos viros, si quis leuiter significauit se aliquem manifestum abusum non omnino probare. Haec non conueniunt ad ista praeconia dilectionis, quae si sequerentur aduersarij, Ecclesiae tranquillae essent, & respublica pacata. Nam hi tumultus confiscescerent, si aduersarij non nimis acerbè exigerent quasdam traditiones inutiles ad pietatem, quarum plerasque ne ipsi quidem obseruant, qui vehementissimè defendunt eas. Sed sibi facillè ignoscunt, alijs non item, ut ille apud Poëtam: Ego met mi ignosco, Meuius inquit. Id autem alienissimum est ab his encomijs dilectionis, quae hic ex Paulo recitant, nec magis intelligunt, quam parietes intelligunt vocem, quam reddunt.

Ex Petro citant & hanc sententiam: Vniuersa delicta operit caritas. Constat & Petrum loqui de dilectione erga proximum, quia hunc locum accommodat ad

præceptū, quo iubet, vt diligant se mutuo. Neq; vlli Apostolo in mentem venire potuit, quòd dilectio nostra vincat peccatum & mortem, quòd dilectio sit propiciatio, propter quam Deus reconcilietur omni mediatore Christo, quòd dilectio sit iustitia, sine mediatore Christo. Hac enim dilectio, si qua esset, esset iustitia legis, non Euangelij, quod promittit nobis reconciliationem, & iustitiam, si credamus, quòd propter Christum propiciatorem, pater placatus sit, quòd donentur nobis merita Christi. Ideo Petrus paulò ante iubet, vt accedamus ad Christum, vt ædificemur super Christum. Et addit: Qui crediderit in eum, non confundetur. Dilectio nostra, non liberat nos à confusione, cum Deus iudicat & arguit nos, Sed fides in Christum liberat in his paucibus, quia scimus, propter Christum nobis ignosci. Cæterum hæc sententia de dilectione, sumta est ex prouerbij, vbi antithesis clare ostendit, quomodo intelligi debeat: Odium succurrit, & vniuersa delicta tegit dilectio.

Idem prorsus docet, quod illa Pauli sententia ex Colossensibus sumta, vt, si quæ dissensiones inciderint, mitigentur & componantur æquitate, & commoditate nostra. Dissensiones, inquit, crescunt odij, vt sæpe videmus ex leuissimis offensionibus maximas fieri tragedias. Inciderant quædam inter C. Cæsarem & Pompeium leues offensiones, in quibus si alter alteri paululū cessisset, non extitisset bellū ciuile, Sed dū vterq; morege odio suo, ex re nihili, maximi motus orti sunt. Et multum in Ecclesia hæreses ortæ sunt, tantum odio doctorum. Itaq; non de proprijs delictis, sed de alienis loquitur, cum ait: Dilectio tegit delicta, videlicet aliena, & quod eadem inter homines, id est, etiam si quæ offensiones incidant, tamen dilectio dissimulat, ignoscit, cedit, & agit omnia summo jure. Petrus igitur non hoc vult, quòd dilectio coram Deo mereatur remissionem peccatorum.

catorum

catorum, quòd sit propiciatio excluso mediatore Christo, quòd regeneret, ac iustificet, Sed quòd erga homines non sit morosa, non aspera, non intractabilis, quòd quædam errata amicorum dissimulet, quòd mores aliorum etiam asperiores boni consulat, sicut vulgaris quædam sententia præcipit: Mores amici noueris, non oderis. Neq; temere de hoc officio dilectionis toties præcipiunt Apostoli, quòd Philosophi vocant *ἡμετέριαν*. Necessaria est enim hæc virtus ad publicam concordiam retinendam, quæ non potest durare, nisi multa dissimulent, multa condonent inter se pastores, & Ecclesia.

Ex Iacobo citant: Videris igitur, quòd ex operibus iustificatur homo, & non ex fide sola. Neq; alius locus vllus magis putatur officere nostræ sententiæ, sed est facilis & plana responsio. Si non assuant aduersarij suas opiniones de meritis operum, Iacobi verba nihil habent incommodi. Sed vbiq; fit mentio operum, aduersarij affingunt suas impias opiniones, quòd per bona opera mereamur remissionem peccatorum, quòd bona opera sint propiciatio ac precium, propter quod Deus nobis reconcilietur, quòd bona opera vincant terrores peccati & mortis, quòd bona opera coram Deo propter suam bonitatem sint accepta, nec egeant misericordia & propiciatore Christo. Horum nihil venit in mentem Iacobo, quæ tamen omnia nunc defendunt aduersarij prætextu sententiæ Iacobi.

Primum igitur hoc expendendum est, quòd hic locus magis contra aduersarios facit, quam contra nos. Aduersarij enim docent hominem iustificari dilectione, & operibus. De fide, qua apprehendimus propiciatorem Christum, nihil dicunt. Imò hanc fidem improbāt, neq; improbant tantum sententijs aut scriptis, Sed etiam ferro & supplicijs conantur in Ecclesia delere. Quātò melius docet Iacobus, qui fidem non omittit, nō

subijci

subijcit pro fide dilectionem, sed retinet fidem, ne propiciator Christus excludatur in iustificatione, Sicut et Paulus, cum summam tradit vitæ Christianæ, complectitur fidem & dilectionem, 1. Tim. 1. Finis mandati caritatis est de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta.

Secundò, res ipsa loquitur, hinc de operibus dici, quæ fidem sequuntur, & ostendunt fidem non esse mortuam sed viuam & efficacem in corde. Non igitur sensit Iacobus, nos per bona opera mereri remissionem peccatorum, & gratiam. Loquitur enim de operibus iustificatorum, qui iam sunt reconciliati, accepti & consecuti remissionem peccatorum. Quare errant aduersarij, cum hinc ratiocinantur, quòd Iacobus doceat nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam, quòd per opera nostra habeamus accessum ad Deum, sine propiciatore Christo.

Tertiò, Iacobus paulò antè dixit de regeneratione, quòd fiat per Euangelium, Sic enim ait: Volens generare nos verbo veritatis, vt nos essemus primitiæ creaturarum eius. Cùm dicit nos Euangelio renatos esse, docet, quòd fide renati ac iustificati simus. Nam promissio de Christo tantùm fide apprehenditur, cùm opponimus eam terroribus peccati & mortis. Non igitur sentit Iacobus, nos per opera nostra renasci.

Ex his liquet, non aduersari nobis Iacobum, qui cùm ociosas & securas mentes, quæ somniabant se habere fidem, cùm non haberent, vituperaret, distinxit inter mortuam fidem, ac viuam fidem. Mortuam ait esse, quæ non parit bona opera. Viuam ait esse, quæ parit bona opera. Porrò nos sæpe iam ostendimus, quid appellamus fidem, Non enim loquimur de ociosa notitia, quæ talis est etiam in Diabolis, Sed de fide, quæ resistit terroribus conscientie, quæ erigit & consolatur per terrena corda. Talis fides neq; facilis res est, vt somniant aduersarij, neq; humana potentia, sed diuina potentia.

qua viuificamur, qua Diabolum & mortem vincimus, Sicut Paulus ad Coloss. ait, quòd fides sit efficax per potentiam Dei, & vincat mortem. In quo & resuscitati estis per fidem potentiae Dei. Hæc fides, cum sit noua vita, necessariò parit nouos motus & opera, Ideo Iacobus rectè negat, nos tal. fide iustificari, quæ est sine operibus. Quòd autem dicit nos iustificari fide & operibus, Certè non dicit nos per opera renasci, Neq; hoc dicit, quòd partim Christus sit propiciator, partim opera nostra sint propiciatio. Nec describit hinc modum iustificationis, sed describit, quales sint iusti, postquam iam sunt iustificati & renati. Et iustificari significat hinc non ex impio iustum effici, sed vsu forensi iustum pronunciarì, Sicut hinc, Factores legis iustificabuntur. Sicut igitur hæc verba nihil habent incommodi, Factores legis iustificabuntur: Ita de Iacobi verbis sentimus, Iustificatur homo. non, solùm ex fide, sed etiam ex operibus, Quia certè iusti pronunciantur homines habentes fidem, & bona opera. Nam bona opera in sanctis, vt diximus, sunt iustitiæ, & placent propter fidem. Nã hæc tantùm opera prædicat Iacobus, quæ fides efficit, sicut testatur, cum de Abraham dicit: Fides adiuuat operæ eius. In hanc sententiam dicitur: Factores legis iustificabuntur, hoc est, iusti pronunciantur, qui corde credunt Deo, & deinde habent bonos fructus, qui placent propter fidem, Ideoq; sunt impletio legis. Hæc simpliciter ita dicta nihil habent vitij, sed deprauantur ab aduersarijs, qui de suo affingunt impias opiniones. Nõ enim sequitur hinc, opera mereri remissionem peccatorum, opera regenerare corda, opera esse propiciationem, opera placere sine propiciatore Christo, opera non indigere propiciatore Christo. Horum nihil dicit Iacobus, quæ tamen impudenter ratiocinantur aduersarij ex Iacobi verbis.

Citantur aduersus nos & aliæ quædam sente

de operibus. Luca. 6. Remittite & remittetur vobis.
Esa. 58. Frange esurienti panem tuum, tunc inuocabit
& Dominus exaudiet. Dan. 4. Peccata tua eleemosynas redime. Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quia illud est regnum cœlorum. Item; Beati misericordiam, quia misericordiam consequentur. Hæ sententia etiam nihil haberent incommodi, si nihil affingerent aduersarij. Duo enim continent, Alterum est prædicatio seu legis, seu pœnitentiæ, quæ & arguit malefacientes, & iubet benefacere, Alterum est promissio quæ additur. Neq; verò adscriptum est, peccata remitti sine fide, aut ipsa opera propiciatione esse. Semper autem in prædicatione legis, hæc duo oportet intelligi & quod lex non possit fieri, nisi fide in Christum remissimus, Sicut ait Christus: Sine me nihil potestis facere. Et vt maximè fieri possint quædam externa opera, retinenda est hæc vniuersalis sententia, quæ totam legem interpretatur: Sine fide impossibile est placere Deo. Retinendum est Euangelium, quod per Christum habeamus accessum ad Patrem.

Constat enim, quod non iustificamur ex lege, Alii qui quorsum opus esset Christo, aut Euangelio, sine prædicatione legis sufficeret? Sic in prædicatione pœnitentiæ, non sufficit prædicatio legis, seu verbu arguere peccata, quia lex iram operatur, tantum accusat, tantum terret conscientias, quia conscientia nunquam acquiescunt, nisi audiant vocem Dei, in qua clarè promittitur remissio peccatorum. Ideo necesse est addi Euangelium, quod propter Christum peccata remittantur, & quod sine fide in Christum consequamur remissionem peccatorum. Si excludunt aduersarij a prædicatione pœnitentiæ Euangelium de Christo, merito sunt iudicandi in phemi aduersus Christum. Itaq; cum Esaias propheta cap. prædicat pœnitentiam: Quiescite agere pœnitentiæ, discite benefacere, quærite iudicium, subuenite

presso, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite, & expossulate mecum, Si fuerint peccata vestra vt Coccinum, quasi nix dealbabuntur. Sic & hortatur ad pœnitentiam Propheta, & addit promissionē. Et stultum fuerit in tali sententia tantum hæc opera considerare subuenire oppresso, iudicare pupillo, Initiō enim ait: desinite agere perversè, vbi taxat impietate cordis, & requirit fidē, Nec dicit Propheta, quod per opera illa, subuenire oppresso, iudicare pupillo, me eri possint remissionē peccatorū ex opere operato, sed præcipit hæc opera, vt necessaria in noua vita. Interim tamē remissionem peccatorū fide accipi vult, Ideoq; additur promissio. Sic sentiendū est de omnibus similibus locis. Christus prædicat pœnitentiam, cum ait: Remittite & addit promissionē, Remittetur vobis. Neq; verò hoc dicit, quod illo nostro opere, cum remittim⁹, mereamur remissionem peccatorum, ex opere operato, vt vocant, sed requirit nouam vitam, quæ certè necessaria est, Interim tamen vult fide accipi remissionem peccatorū, Sic cum ait Esaias: Frange esurienti panē, Nouam vitā requirit, Nec Propheta de illo vno opere loquitur, sed de tota pœnitentia, vt indicat textus. Interim tamen vult remissionem peccatorum fide accipi. Certa est enim sententia, quam nullæ portæ inferorū euertere poterunt, quod in prædicatione pœnitentiæ, non sufficiat prædicatio legis, quia lex irā operatur, & semper accusat. Sed oportet addi prædicationem Euangelij, quod ita donetur nobis remissio peccatorum, si credamus nobis remitti peccata propter Christum. Alioqui quorsum opus erat Euangelio, quorsum opus erat Christo? Hæc sententia semper in cōspectu esse debet, vt opponi possit his, qui abiecto Christo, delecto Euangelio malè detorquent scripturas ad humanas opinionones, quod remissionē peccatorū emanus nostris operibus. Sic & in cōcione Danielis, fides regrenda est.

Non enim volebat Daniel Regem tantum eleemosynas largiri, sed totam poenitentiam complectitur, cum ait Redime peccata tua eleemosynis, id est, redime peccata tua, mutatione cordis & operum. Hic autem & fides requiritur, Et Daniel de cultu vnius Dei Israel, multo ei concionatur, & regem conuertit, non solum ad eleemosynas largiendas, sed multo magis ad fidem. Extat enim egregia confessio Regis, de Deo Israel: Non est alius Deus, qui possit ita saluare. Itaque duae sunt partes in confessione Danielis, Altera pars est, quae praecipit de noua vita & operibus nouae vitae, Altera pars est, quod Daniel promittit Regi remissionem peccatorum, Et haec promissio remissionis peccatorum non est praedicatio Regis, sed vere Prophetica & Euangelica vox, quam certo voluit Daniel fide accipi. Norat enim Daniel, promissio esse remissionem peccatorum in Christo, non solum Israelitis, sed etiam omnibus gentibus, Alioquin non posset Regi polliceri remissionem peccatorum. Non enim hominis, praesertim in terroribus peccati, sine certo verbo Dei, statuere de voluntate Dei, quod irasci desinat. Ac verba Danielis in sua lingua clarius de tota poenitentia loquuntur, & clarius promissionem efferunt: Peccata tua per iustitiam redime, & iniquitates tuas beneficiis erga pauperes. Haec verba praecipunt de tota poenitentia. Iubent enim, ut fiat iustus, deinde ut bene operetur, ut, quod Regis officium erat, miseris aduersus iniuriam defendat. Iustitia autem est fides in corde. Redimuntur autem peccata per poenitentiam, id est, obligatio seu reatus tollitur, quia Deus ignoscit agentibus poenitentiam, sicut, Ezech. 18, scriptum est. Neque hinc ratio cinandum est, quod ignoscat propter opera sequentia propter eleemosynas, sed ignoscit propter suam promissionem, his qui apprehendunt promissionem, Nec apprehendunt, nisi qui vere credunt, & fide peccatum vincunt, & mortem. Hi renati dignos fructus poenitentiae

parere debent, sicut Iohannes ait. Est igitur addita promissio. Ecce erit sanatio delictorum tuorum. Hieronymus hic præter rem addidit dubitativam particulam. Et multò imprudentius in Commentarijs, contendit remissionem peccatorum incertam esse. Sed nos meminerimus, Euangelium certò promittere remissionem peccatorum. Et hoc planè fuerit Euangelium tollere, negare quòd certò debeat promitti remissio peccatorum. Dimittamus igitur hoc in loco Hieronymum, Quamquam & in verbo redimendi promissio ostenditur. Significatur enim, quòd remissio peccatorum possibilis sit, quòd possint redimi peccata, id est, tolli obligatio seu reatus, seu placari ira Dei. Sed aduersarij nostri, ubiq; omissis promissionibus, tantum præcepta intuentur, Et affingunt humanam opinionem, quòd propter opera contingat remissio, cum hoc textus non dicat, sed multò magis fidem requirat. Nam ubi-
cunq; promissio est, ibi fides requiritur. Non enim potest accipi promissio, nisi fide.

Verum opera incurrunt hominibus in oculos. Hæc naturaliter miratur humana ratio, Et quia tantum opera cernit, fidem non intelligit, neq; considerat, Ideò somniat, hæc opera mereri remissionem peccatorum & iustificare. Hæc opinio legis hæret naturaliter in animis hominum, neq; excuti potest, nisi cum diuinitus docemur. Sed reuocanda mens est ab huiusmodi carnalibus opinionibus ad verbum Dei. Videmus nobis Euangelium & promissionem de Christo proposita esse. Cum igitur lex prædicatur, cum præcipiuntur opera, non est repudianda promissio de Christo. Sed hæc prius apprehendenda est, vt bene operari possimus, & vt opera nostra Deo placere queant, sicut inquit Christus: Sine me nihil potestis facere. Itaq; si Daniel his verbis vltus esset, Peccata tua redime per penitentiam, præterirent hunc locum aduersarij, Nunc cum verè hanc

ipsam sententiam verbis alijs, vt videntur extulit, torquent verba aduersarij contra doctrinam gratiæ fidei. Cùm Daniel maximè voluerit complecti fidem. Sic igitur ad verba Danielis respondemus, quòd pœnitentiam prædicat, non doceat tantùm de operibus, sed de fide quoq; vt ipsa historia in textu testatur. Secundò, quia Daniel clarè ponit promissionem, cessariò requirit fidem, quæ credat gratis remitti peccata à Deo. Quanquam igitur in pœnitentia commemorat opera, tamen hoc Daniel non dicit, quòd per opera illa mereamur remissionem peccatorum. Requiritur enim Daniel non solùm de remissione culpæ, quia remissio pœnæ frustra queritur, nisi cor apprehenderit priùs remissionem culpæ. Cæterùm si aduersarij tantùm intelligunt Danielem de remissione pœnæ, nihil contra nos faciet hic locus, quia ita necesse erit ipsos fateri, quòd remissio peccati & iustificatio gratuita præcedat. Postea nos quoq; concedimus pœnas, quibus castigamur, mitigari nostris orationibus & bonis operibus, deniq; tota pœnitentia, iuxta illud nos iudicaremus, non iudicaremur à Domino. Et ieremix 15. Si conuerteris, conuertam te. Zach. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Et Psal. 49. uoca me in die tribulationis.

Teneamus igitur has regulas in omnibus encomiis operum, in prædicatione legis, quòd lex non fiat sine Christo, sicut ipse inquit: Sine me nihil potest fieri. Item, quòd sine fide impossibile sit placere Deo. Certissimum est enim, quòd doctrina legis non tollere Euangelium, non vult tollere propiciationem Christum, Et maledicti sint Pharisei aduersarij nostri, qui legem ita interpretantur, vt operibus tribuant gratiam Christi, videlicet quòd sint propiciatio, quòd mereantur remissionem peccatorum. Sequitur igitur sermo per ira laudari opera, quòd placeant propter fidem, quæ

opera non placent, sine propiciatore Christo; Per hunc habemus accessum ad Deum, non per opera, sine mediatore Christo. Ergo cum dicitur, Si vis in vitam ingredi, serua mandata, Sentiendum est mandata sine Christo non seruari, nec placere sine Christo. Sic in ipso Decalogo, in primo præcepto, Faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea, amplissima promissio legis additur, Sed hæc lex non fit sine Christo. Semper enim accusat conscientiam, quæ legi non satisfacit, quare territa fugit iudicium & poenâ legis. Lex enim operatur iram, Tunc autem facit legem, quando audit nobis propter Christum reconciliari Deum, etiamsi legi non possumus satisfacere. Cum hac fide apprehenditur mediator Christus, cor acquiescit & incipit diligere Deum, & facere legem, & scit iam se placere Deo, propter mediatorem Christum, etiamsi illa inchoata legis impletio procul absit à perfectione, & valde sit immunda. Sic iudicandum est & de prædicatione poenitentiae. Quanquam enim Scholastici nihil omnino de fide in doctrina poenitentiae dixerunt, tamen arbitramur, neminem aduersariorum tam esse furiosum, vt neget absolutionem Euangelij vocem esse. Porro absolutio fide accipi debet, vt erigat perterrefactam conscientiam.

Itaq; doctrina poenitentiae, quia non solum noua opera præcipit, sed etiam promittit remissionem peccatorum, necessariò requirit fidem. Non enim accipitur remissio peccatorum, nisi fide. Semper igitur in his locis de poenitentia, intelligere oportet, quòd non solum opera, sed etiam fides requiratur, vt hæc Matth. 6. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra. Hic requiritur opus, & additur promissio remissionis peccatorum, quæ non contingit ppter opus, sed propter Christum per fidem, sicut alibi multis locis testatur scriptura: Actuum 10

Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Et 1. Ioan. 2. Remittuntur vobis peccata propter nomen eius. Ephes. 1. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius in remissionem peccatorum. Quanquam quid opus est recitare testimonia? Hæc est ipsa vox Euangelij propria, quod propter Christum, non propter nostra opera, fide consequimur remissionem peccatorum, Hanc Euangelij vocem aduersarij nostri obruere conantur, malè detortis, quibus, qui continent doctrinam legis aut operum. Verum est enim, quod in doctrina pœnitentiæ requiruntur opera, quia certè noua vita requiritur. Sed hic male sunt aduersarij, quod talibus operibus mereamur remissionem peccatorum, aut iustificationem. Et tamen Christus sæpe annectit promissionem remissionis peccatorum bonis operibus, non quod velit bonam operationem propiciationem esse, sequuntur enim reconciliationem sed propter duas causas: Altera est, quia necessarii sunt qui debent boni fructus. Monet igitur, hypocrisin & falsam pœnitentiam esse, si non sequantur boni fructus. Altera causa est, quia nobis opus est habere externa signa tantæ promissionis, quia conscientia pauida, multiplici consolatione opus habet, Vt igitur Baptismus & Cœna Domini sunt signa, quæ subinde admonent, erigunt & confirmant pauidas mentes, vt credant firmius, remitti peccata: Ita scripta & picta est eadem promissio in bonis operibus, vt hæc opera admonent nos, vt firmius credamus. Et qui non benefaciunt, non excitant se ad credendum, sed contemnunt promissiones illas, Sed pii amplectuntur eas, & gaudent habere signa & testimonia tantæ promissionis. Ideò exercet se in illis signis & testimonijs. Sicut igitur Cœna Domini non iustificat ex opere operato, sine fide: Ita electio mosynæ non iustificat sine fide, ex opere operato.

Sic & Tobia concio cap. 4. accipi debet: Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat. Non dicemus hyperbolen esse, quanquam ita accipi debet, ne detrahat de laudibus Christi, cuius propria sunt officia, liberare à peccato & morte, Sed recurrentum est ad regulam, quòd doctrina legis, sine Christo non prodest. Placent igitur eleemosynæ Deo, quæ sequuntur reconciliationem seu iustificationem, non quæ præcedunt. Itaq; liberant à peccato & morte, non ex opere operato, sed vt de pœnitentia supra diximus, quòd fidem & fructus complecti debeamus. Ita hic de eleemosyna dicendum est, quòd tota illa nouitas vitæ saluet. Et Eleemosynæ sunt exercitia fidei, quæ accipit remissionem peccatorum, quæ vincit mortem, dum se magis magisq; exercet, & in illis exercitijs vires accipit. Concedimus & hoc, quòd eleemosynæ mereantur multa beneficia Dei, mitigant pœnas, quòd mereantur, vt defendamur in periculis peccatorum & mortis, sicut paulò antè de tota pœnitentia diximus. Ac tota concio Tobia inspecta, ostendit, ante eleemosynas requiri fidem: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum. Et postea: Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo, vt vias tuas dirigat. Hoc autem propriè fidei est illius, de qua nos loquimur, quæ sentit se habere Deum placatum, propter ipsius misericordiam, & vult à Deo iustificari, sanctificari & gubernari. Sed aduersarij nostri, suaues homines, excerpunt mutilatas sententias, vt imperitis fucum faciant, Postea affingunt aliquid de suis opinionibus. Requirendi igitur sunt integri loci, quia iuxta vulgare præceptum, Inciuile est, nisi tota lege perspecta, vna aliqua particula eius proposita, iudicare vel respondere. Et loci integri prolati, plerumq; secum afferunt interpretationem.

Citatur mutilatus & hic locus Lucæ ii. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Planè furdi

sunt aduersarij, Toties iam dicimus, ad prædicationem
 legis oportere addi Euangelium de Christo, pro
 quem placent bona opera, sed illi ubiq; excluso Chri-
 sto, docent mereri iustificationem per opera legis.
 locus integer prolatus, ostendet fidem requiri. Chri-
 stus obiurgat Phariseos, sentientes se coram Deo
 mundari, hoc est, iustificari crebris ablationibus,
 ut Papa, nescio quis, de aqua, sale conspersa, inquit,
 quod populum sanctificet, ac mundet, Et glossa
 quod mundet à venialibus. Tales erant & Pharisæ-
 rum opiniones, quas reprehendit Christus, & oppositæ
 huic scilicet purgationi, duplicem mundiciem, alteram
 internam, alteram externam. Iubet vt intus munda-
 tur, & addit de mundicie externa: Date eleemosynas
 de eo quod superest, & sic omnia erunt vobis munda.
 Aduersarij non rectè accommodant particulam vniuersalem
 vniuersalem omnia, Christus enim addit hanc conclusi-
 onem vtrique membro, Tunc omnia erunt munda, si
 intus eritis mundi, & foris dederitis eleemosynas.
 significat enim, quod externa mundicies collocanda
 in operibus à Deo præceptis, non in traditionibus
 humanis, vt tunc erant illæ ablationes, & nunc
 quotidiana illa aspersio aquæ, vestitus Monachorum
 discrimina ciborum, & similes pompæ. Sed aduersarij
 corrumpunt sententiam, sophisticè translata particulam
 vniuersalem, ad vnam partem: Omnia erunt munda, si
 dederitis eleemosynas. Atqui Petrus dixit, Fide purificati
 corda. Sed totus locus inspectus, sententiam ostendit
 consentientem cum reliqua scriptura, quod si corda
 mundata, & deinde foris accedant eleemosynæ, mundus
 est, omnia opera caritatis. Ita totos esse mundos, non
 est, non intus solum, sed foris etiam. Deinde cur
 tota illa concio coniungitur? Multæ sunt partes
 purgationis, quarum aliæ de fide, aliæ de operibus
 capiunt. Nec est candidi lectoris excerpere præcepta
 perum, omissis locis de fide.

Postremò, hoc monendi sunt lectores, quòd aduersarij pessimè consulunt pijs conscientijs, cùm docent per opera mereri remissionem peccatorum, quia conscientia colligens per opera remissionem non potest statuere, quòd opus satisfaciatur Deo, Ideo semper angitur, & subinde alia opera, alios cultus excogitat, donec prorsus desperat. Hæc ratio extat apud Paulum Rom. 4. ubi probat, quòd promissio iustitiæ, non contingat propter opera nostra, quia nunquam possemus statuere, quòd haberemus placatum Deum, Lex enim semper accusat, Ita promissio irrita esset, & incerta. Ideo concludit, quòd promissio illa remissionis peccatorum & iustitiæ fide accipiatur, non propter opera, Hæc est vera & simplex & germana sententia Pauli, in qua maxima consolatio pijs conscientijs proposita est, & illustratur gloria Christi, qui certè ad hoc donatus est nobis, vt per ipsum habeamus gratiam, iustitiam, & pacem.

Hactenus recensuimus præcipuos locos, quos aduersarij contra nos citant, vt ostendant, quòd fides nõ iustificet, & quòd mereamur remissionem peccatorum & gratiam per opera nostra, Sed speramus nos pijs conscientijs satis ostendisse, quòd hi loci non aduersentur nostræ sententiæ, quòd aduersarij malè detorqueant scripturas ad suas opiniones, quòd plerosq; locos citent truncatos, quòd omisis locis clarissimis de fide, tantum excerptant ex scripturis locos de operibus eosq; deprauent, quòd vbiq; affingant humanas quasdam opiniones, præter id quod verba scripturæ dicunt, quòd legem ita doceant, vt Euangelium de Christo obruant. Tota enim doctrina aduersariorum, partim est a ratione humana sumpta, partim est doctrina legis, non Euangelij. Duos enim modos iustificationis tradunt, quorum alter est sumtus a ratione, alter ex lege, non ex Euangelio, seu promissione de Christo.

Prior modus iustificationis est apud ipsos, quod dicunt, homines per bona opera mereri gratiam, tum congruo, tum de condigno. Hic modus est doctrina rationis, quia ratio non videns immundiciam cordis sentit se ita placare Deum, si bene operetur, & propterea subinde alia opera, alij cultus ab hominibus in magnis periculis excogitati sunt, aduersus terrores conscientiae. Gentes & Israëlitaë macrauerunt humanas hostias, & alia multa durissima opera susceperunt, placarent iram Dei. Postea excogitati sunt Monachatus, & hi certauerunt inter se acerbitate observationis contra terrores conscientiae, contra iram Dei. Et hic modus iustificationis, quia est rationalis, & totus versatur in externis operibus, intelligi potest, & ut curam præstari. Et ad hunc Canonistæ detorserunt ordinationes Ecclesiasticas, male intellectas, quæ à patribus longe alio consilio factæ sunt, nempe, non ut per opera sola quæreremus iustitiam, sed ut ordo quidam propter tranquillitatem hominum inter se, in Ecclesia esset. Ad hunc modum detorserunt & Sacramenta, maximè Missam, per hanc quæruni iustitiam, gratiam, salutem ex opere operato.

Alter modus iustificationis traditur à Theologis Scholasticis, cum docent, quod iusti simus, per quendam habitum à Deo infusum, qui est dilectio, Et quod hoc habitu adiuti intus & foris, faciamus legem Dei. Et quod illa impletio legis sit digna gratia & vita æterna. Hæc doctrina planè est doctrina legis, Verum est enim, quod lex inquit: Diliges Dominum Deum tuum, &c. Diliges proximum tuum. Dilectio igitur est impletio legis.

Facile est autè iudicium homini Christiano de utroque modo, quia uterque modus excludit Christum, idcirco reprehendendi sunt. In priore manifesta est impietas, qui docet, quod opera nostra sint propiciata

pro peccatis. Posterior modus multa habet incommoda. Non docet uti Christo, cum renascimur. Non docet iustificationem esse remissionem peccatorum. Non docet prius remissionem peccatorum contingere, quam diligimus, sed fingit, quod eliciamus actum dilectionis, per quem mereamur remissionem peccatorum. Nec docet fide in Christum vincere terrores peccati & mortis. Fingit homines propria impletione legis accedere ad Deum, sine propiciatore Christo. Fingit postea, ipsam impletionem legis, sine propiciatore Christo, iustitiam esse, dignam gratia & vita æterna, cum tamen vix imbecillis & exigua legis impletio contingat etiam sanctis.

Verum si quis cogitabit, Euangeliū non esse frustra datum mundo, Christum non esse frustra promissum, exhibitum, natum, passum, resuscitatū, facillimè intelliget, nos non ex ratione aut lege iustificari. Nos igitur cogimur de iustificatione dissentire ab aduersarijs. Euangelium enim alium modum ostendit, Euangelium cogit uti Christo in iustificatione, docet quod per ipsū habeamus accessum ad Deum per fidem, docet quod ipsum mediatorē & propiciatorem debeamus opponere iræ Dei, docet fide in Christum accipi remissionem peccatorum, & reconciliationem, & vinci terrores peccati & mortis. Ita & Paulus ait: Iustitiam esse non ex lege, sed ex promissione, in qua promisit pater, quod velit ignoscere, quod velit reconciliari propter Christum. Hæc autem promissio sola fide accipitur, ut testatur Paulus ad Rom. cap. 4. Hæc fides sola accipit remissionem peccatorū, iustificat & regenerat. Deinde sequitur dilectio, & cæteri boni fructus. Sic igitur docemus hominē iustificari, ut supra diximus, cū conscientia territa prædicationis pœnitentiæ, erigitur & credit se habere Deum placatum propter Christum. Hæc fides imputatur pro iustitia coram Deo, Rom. 4.

Et cum hoc modo cor erigitur & uiuificatur fide, concipit Spiritum sanctum, qui renouat nos, ut legem facere possimus, ut possimus diligere Deum, uerbum Dei, obedire Deo in afflictionibus, ut possimus esse casti, diligere proximum, &c. Hæc opera, etsi adhuc à perfectione legis procul absint, tamè placent propter fidem, qua iusti reputamur, quia credimus nos propter Christum habere placatum Deum. Hæc plana sunt, & Euangelio consentanea, & à sanis intelligi possunt. Et ex hoc fundamento facile iudicari potest, quare fidei tribuamus iustificationem, non dilectioni, etsi dilectio fidem sequitur, quia dilectio est impletio legis. At Paulus docet, nos non ex lege, sed ex promissione iustificari, quæ tantum fide accipitur. Neque enim accedimus ad Deum, sine mediatore Christo, neque accipimus remissionem peccatorum propter nostram dilectionem, sed propter Christum. Ac ne diligere quidem possumus iratum Deum. Et lex semper accusat nos, semper ostendit iratum Deum. Necessè est igitur nos prius fide apprehendere promissionem, quod propter Christum Pater sit placatus, & ignoscat. Postea incipimus legem facere. Procul à ratione humana, procul à Moise reijciendi sunt oculi in Christum, & sentiendum, quod Christus sit nobis donatus, ut propter eum iusti reputemur: Legi nunquam in carne satisfacimus. Ita igitur iusti reputamur, non propter legem, sed propter Christum, quia huius merita nobis donantur, si in eum credimus. Si quis igitur hæc fundamenta considerauerit, quod non iustificemur ex lege, quia legem Dei humana natura non potest facere, non potest Deum diligere, sed quod iustificemur ex promissione, in qua propter Christum promissa est reconciliatio, iustitia, & uita æterna: Is facile intelliget, necessariò tribuendam esse iustificationem fidei, si modò cogitabit, Christum non esse frustra promissum, exhibitum, natum, passum, resuscitatum.

Si cogitabit promissionem gratiæ in Christo non esse frustra, præter legem, & extra legem factam esse statim à principio mundi, si cogitabit promissionem fide accipiendam esse, sicut Iohannes inquit: Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo, Et hoc est testimonium, quod vitam æternam dedit nobis Deus, & hæc vita in Filio eius est. Qui habet Filium, habet vitam, qui non habet Filium Dei, vitam non habet. Et Christus ait: Si vos Filius liberauerit, verè liberi eritis. Et Paulus: Per hunc habemus accessum ad Deum, & addit, per fidem, Fide igitur in Christum accipitur promissio remissionis peccatorum, & iustitiæ, Nec iustificamur coram Deo ex ratione aut lege. Hæc tam perspicua, tam manifesta sunt, vt miremur tantum esse furorem aduersariorum, vt hæc vocent in dubium, Manifesta *iræ Dei* est, cum non iustificemur coram Deo ex lege, sed ex promissione, quod necesse sit fidei tribuere iustificationem. Quid potest contra hanc *iræ Dei* opponi, nisi totum Euangelium, totum Christum abolere quis velit? Gloria Christi sit illustrior, cum doceamus eo vti mediatore, ac propiciatore. Piæ conscientiæ vident in hac doctrina vberissimam consolationem sibi proponi, quod videlicet credere ac certò statuere debent, quod propter Christum habeant placatum Patrem, non propter nostras iustitias, & quod Christus adiuuet tamen, vt facere etiam legem possimus. Hæc tanta bona eripiunt Ecclesiæ aduersarij nostri, cum damnant, cum delere conantur doctrinam de Iustitia fidei. Viderint igitur omnes bonæ mētes, nō consentiant impijs consilijs aduersariorum. In doctrina aduersariorū de iustificatione. non fit mentio Christi, quomodo ipsum debeamus opponere iræ Dei, quasi verò nos possimus iram Dei dilectione vincere, aut diligere Deum iratum possimus. Adhæc conscientia

relin-

relinquuntur incertæ. Si enim ideo sentire debent le
 habere Deum placatum, quia diligunt, quia legem fa-
 ciunt: Semper dubitare necesse est, vtrum habeamus
 Deum placatum, quia dilectionem illam aut non senti-
 unt, vt fatentur aduersarij, aut certè sentiunt valdè exi-
 guam esse, & multò sæpius sentiunt se irasci iudicio
 Dei, qui humanam naturam multis terribilibus malis
 opprimit, ærumnis huius vitæ, terroribus æternæ iræ,
 &c. Quando igitur acquiescet, quando erit pacata cõ-
 scientia? Quando diliget Deum in hac dubitatione, in
 his terroribus? Quid est aliud hæc doctrina legis, nisi
 doctrina desperationis? Ac prodeat aliquis ex aduersa-
 rijs, qui doceat nos de hac dilectione, quomodo ipse
 diligit Deum. Prorsus, quid dicant, non intelligit, tan-
 tum vocabulum dilectionis non intellectum reddunt,
 sicut parietes. Adèd confusa & obscura est eorum do-
 ctrina, Et gloriam Christi transfert in humana opera, &
 consuecitas vel ad præsumptionem, vel ad desperatio-
 nem adducit. Nostra verò speramus à pijs mentibus fa-
 cilè intelligi, & speramus asserre perterrefactis consci-
 entijs piam & salubrè consolationem. Nam quòd ad-
 uersarij cauillantur, multos impios, ac diabulos etiam
 credere, Sæpe iam diximus, nos de fide in Christum, hoc
 est, de fide remissionis peccatorum, de fide, quæ verè &
 ex corde assentitur promissioni gratiæ, loqui. Hæc non
 fit, sine magno agone in cordibus humanis. Et homi-
 nes sanè facilè iudicare possunt, illam fidem, quæ credit
 nos à Deo respici, nobis ignosci, nos exaudiri, re esse su-
 pra naturam, Nam humanus animus per sese nihil tale de
 Deo statuit, Itaq; neq; in impijs, neq; in diabolis hæc
 fides est, de qua loquimur. Præterea si quis Sophista ca-
 uillatur, Iustitiã in voluntate esse, quare non possit tri-
 bui fidei, quæ in intellectu est: facilis est responsio, quia
 isti in scholis etiã fatentur, voluntatè imperare intelle-
 ctui, vt assentiatur verbo Dei. Ac nos clarius dicimus:

sicut

sicut terrores peccati & mortis, non sunt tantum cogitationes intellectus, sed etiam horribiles motus voluntatis fugientis iudicium Dei: Ita fides est non tantum notitia in intellectu, sed etiam fiducia in voluntate, hoc est, est velle, & accipere hoc, quod in promissione offertur, videlicet, reconciliationem & remissionem peccatorum. Sic utitur nomine fidei scriptura, ut testatur hæc sententia Pauli: Iustificati ex fide pacem habemus erga Deum. Iustificare verò hoc loco, forensi consuetudine significat reum absoluere, & pronunciare iustum, Sed propter alienam iustitiam, videlicet Christi, quæ aliena iustitia comunicatur nobis per fidem. Ita que cum hoc loco iustitia nostra sit imputatio aliena iustitiæ, aliter hinc de iustitia loquendum est, quam cum in Philosophia, aut in foro quærimus iustitiam proprii operis, quæ certè est in voluntate. Ideo Paulus inquit 1. Cor. 1. Ex ipso vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, iustitia & sanctificatio, & redemptio. Et 2. Cor. 5. Eum, qui non novit peccatum, pro nobis fecit peccatum, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Sed quia iustitia Christi donatur nobis per fidem, ideo fides est iustitia in nobis, imputatiuè, id est, est id, quo efficimur accepti Deo, propter imputationem & ordinationem Dei, sicut Paulus ait: Fides imputatur ad iustitiam. Et, si propter morolos quosdam *τεχνολογικῶς* loquendum est: Fides rectè est iustitia, quia est obedientia erga Euangelium. Constat enim, obedientiam erga edictum superioris, verè esse speciem distributiua iustitiæ: Et hæc obedientia erga Euangelium, imputatur pro iustitia adeò, ut tantum propter hanc, quia hac apprehendimus propiciatorem Christum, placeant bona opera, seu obedientia erga legem. Neq; enim legi satisfacimus, sed id propter Christum condonatur nobis, ut Paulus ait: Nulla nunc damnatio est his, qui in Christo Iesu, &c.

Hæc

Hæc fides reddit Deo honorem, reddit Deo, quod factum est, per hoc, quod obedit accipiens promissionem. Sicut & Paulus inquit Roman. 4. De promissione Deo non dubitavit per diffidentiam, sed firmus fuit fide danti honoriam Deo. Ita cultus & λατρεία Euangelij est accipere bona à Deo, E contra cultus legis est bona nostra Deo offerre & exhibere. Nihil autem possumus Deo offerre nisi antea reconciliati, & renati. Plurimum autem consolationis affert hic locus, quod cultus in Euangelio præcipuus est, à Deo velle accipere remissionem peccatorum, gratiam, & iustitiam. De hoc cultu ait Christus, Iohan. 6. Hæc est voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et Pater inquit: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, Hunc audite. Aduersarij de obedientia erga legem dicunt, Non dicunt de obedientia erga Euangelium, Cum tamen legem non possimus obedire, nisi renati per Euangelium, cum non possimus diligere Deum, nisi accepta remissione peccatorum. Donec enim sentimus eum nobis irasci natura humana fugit iram & iudicium eius. Si quis hoc etiam cauilletur: Si fides est, quæ vult illa, quæ à promissione offeruntur, videntur confundi habitus, fides, & spes, quia spes est, quæ expectat res promissas. Ad hoc respondemus, Hos affectus non ita diuelli potest re ipsa, ut in scholis distrahunt ociosis cogitationibus. Nam & ad Ebræos definitur fides esse expectatio rerum sperandarum. Si quis tamen volet discernere, quid sit fides, & accipere in præsentiam remissionem peccatorum exhibitam in promissione. Ex his speramus satis intelligi posse, & quid sit fides, & quod cogamur sentire, quod fide iustificemur, reconciliemur & regeneremur.

Siquidē iustitiam Euangelii, non iustitiam legis docere volumus. Nam qui docēt, quōd dilectione iustificemur, legis iustitiā docent, nec vti docent Christo mediatore in iustificatione. Et hęc manifesta sunt, quōd non dilectione, sed fide vincamus terrores peccati & mortis, quōd non possimus nostrā dilectionem, & impletionē legis opponere irę Dei, quia Paulus dicit: Per Christum habemus accessum ad Deum per fidē. Hanc sententiam toties inculcamus ppter perspicuitatem. Totius enim causę nostrę statū clarissimē ostendit. Et diligenter inspecta abundē de tota re docere, & consolari bonas mentes potest. Ideo prodest eam in promptu & in conspectu habere, non solum vt opponere possimus aduersariorum doctrinā, qui docent, non fide, sed dilectione & meritis sine mediatore Christo ad Deum accedere, Sed etiam vt per eam erigamus nos in paucis & fidem exerceamus. Manifestū est & hoc, quōd sine auxilio Christi non possimus legem facere, sicut ipse inquit: Sine me nihil potestis facere. Ideo priusquam legem facimus, oportet corda fide renasci.

Hinc etiam intelligi potest, quare reprehendamus aduersariorum doctrinā de merito condigni. Facillima diiudicatio est, quia non faciunt mentionē fidei, quōd fide propter Christum placeamus, sed fingunt bona opera facta adiuuante illo habitu dilectionis, iustitiam esse dignam, quę per se placeat Deo, & dignam æternę vitę, nec opus habere mediatore Christo. Quid est hoc aliud, quā transferre gloriā Christi in opera nostra, quōd videlicet propter opera nostra placeamus, non propter Christum? At hoc quoq; est detrahere Christo gloriā mediatoris, qui perpetuō est mediator, non tantū in principio iustificationis. Et Paulus ait: Si iustificatus in Christo, opus habet, vt postea alibi quęrat iustitiam, tribui Christo, quōd sit minister peccati, id est, quōd non plene iustificet.

Et absurdissimum est, quod aduersarij docent, quod bona opera de condigno mereantur gratiam, quasi vero post principium iustificationis, si conscientia terreatur, ut fit, gratia per bonum opus quaerenda sit, & sine fide in Christum?

Secundò. Doctrina aduersariorum relinquit conscientias ambiguas, ut nunquam pacatae esse queant, quae lex semper accusat nos etiam in bonis operibus. Semper enim caro concupiscit aduersus spiritum. Quomodo igitur hic habebit conscientia pacem sine fide? Si sentiet, quod non propter Christum, sed propter opus proprium iam placere debeat? Quod opus inueniet, quod statuet dignum esse vita aeterna? Si quidem spes ex meritis tantum debet existere. Aduersus haec dubitationes Paulus inquit: Iustificati ex fide pacem habemus, certò statuere debemus, quod propter Christum donetur nobis iustitia, & vita aeterna, Et de Abraham ait: Contra spem in spem credidit.

Tertiò. Quomodo sciet conscientia, quando opus inclinante illo habitu dilectionis factum sit, ut statui possit, quod de condigno mereatur gratiam? Sed haec ipsa distinctio tantum ad eludendas scripturas conficitur, est, quod aliàs de congruo, aliàs de condigno mereantur homines, quia, ut supra diximus, Intentio operantis non distinguit genera meritorum, sed Hypocritae securi sentiunt simpliciter opera sua esse digna, ut propterea iusti reputentur. E contra terreat conscientia de omnibus operibus dubitant. Ideo subinde quaerunt. Hoc est enim de congruo mereri, dubitare & sine fide operari, donec desperatio incidit. In summa, plena errorum & periculorum sunt omnia, quae hac re tradunt aduersarij.

Quartò. Tota Ecclesia confitetur, quod vita aeterna per misericordiam contingat. Sic enim inquit Augustinus de gratia & libero arbitrio, cum quidem loquitur

de operibus sanctorum post iustificationē factis: Non
 meritis nostris, Deus nos ad æternam vitam, sed pro
 sua miseratione perducit. Et lib. 9. Confess: Væ homi-
 num vitæ quantumcunq; laudabili, si remota miseri-
 cordia iudicetur. Et Cyprianus in enarratione oratio-
 nis Dominicæ: Ne quis sibi quasi innocens placeat,
 & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur pec-
 care quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur ora-
 re. Sed res nota est & habet plurima & clarissima te-
 stimoniâ in scriptura & Ecclesiasticis Patribus, qui v-
 no ore omnes prædicant, nos, etiamsi habeamus bona
 opera, tamen in illis bonis operibus misericordia in-
 digere, Hanc misericordiâ intuens fides, erigit & con-
 solatur nos. Quare aduersarij malè docent, cum ita ef-
 ferunt merita, vt nihil addant de hac fide apprehen-
 dente misericordiam. Sicut enim supra diximus, pro-
 missionem & fidem correlatiua esse, nec apprehendi
 promissionem nisi fide: Ita hîc dicimus promissam mi-
 sericordiam correlatiuè requirere fidem, nec posse ap-
 prehendi nisi fide. Iure igitur reprehendimus doctrinâ
 de merito condigni, cum nihil de fide iustificante tra-
 dat, & obscuret gloriam & officium mediatoris Chri-
 sti. Neq; nos quidquam hac in re noui docere existi-
 mandi sumus, cum Patres in Ecclesia hanc sententiam
 tam clarè tradiderint, quod misericordia indigeamus
 etiam in bonis operibus. Et scriptura idē sæpe incul-
 cat, In Psalmo: Non intres in iudicium cum seruo tuo,
 quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.
 Hîc simpliciter detrahit omnibus etiâ sanctis & seruis
 Dei gloriam iustitiæ, si non ignoscat Deus, sed iudicet
 & arguat corda eorū. Nam quod alibi gloriatur Dauid
 de sua iustitia, loquitur de causa sua aduersus persecu-
 tores verbi Dei, non loquitur de personali mundicie, &
 rogat causam & gloriam Dei defendi, vt Psalmo 7. Iu-
 dica me Domine, secundum iustitiam meam, & secun-
 dum innocentiam meam super me. Rursus Psalm. 129.

ait:

ait: Neminem posse sustinere iudicium Dei, si obse-
uet peccata nostra: Si iniquitates obseruaueris Domi-
ne, Domine quis sustinebit? Et Iob. 9. Verebar omnia
opera mea, Item, Si lotus fuero quasi aquis niuis, &
fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen forde-
bus intinges me. Et Prouerb. 20. Quis potest dicere
mundum est cor meum? purus sum à peccato? Et
Iohan. 1. Si dixerimus, quòd peccatum non habemus,
ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est, &c. Et in
oratione Dominica, Sancti petunt remissionem pec-
catorum. Habent igitur & sancti peccata. In Numeris
cap. 14. Et innocens non erit innocens. Et Deut. 4. De-
us tuus ignis consumens est. Et Zacharias ait: Silea-
à facie Domini omnis caro. Et Esaias: Omnis caro
fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatus
est fœnū, & cecidit flos, quia spiritus Domini sufflauit
in eo, id est, caro, & iustitia carnis, non potest sustinere
iudicium Dei. Et Ionas ait cap. 2. Frustra obseruata
vana; qui misericordiam relinquunt, id est, Omnis fiducia
est inanis, præter fiduciã misericordiæ, Misericordia
seruat nos. Propria merita, proprii conatus nõ seruant
nos. Ideo & Daniël orat cap. 9. Neq; enim in iustifica-
tionibus nostris prosternimus preces coram te, sed in
miserationibus tuis multis, Exaudi Dñe, placare De-
mine, attende, & fac, Ne moreris propter remetipsum
Deus meus, quia nomen tuũ inuocatum est super ciui-
tatem, & super populum tuum. Sic docet nos Danielem
apprehendere misericordiam in orando, hoc est confi-
dere misericordia Dei, nõ confidere nostris meritis cor-
rã Deo. Et miramur, quid agant in prece adue-
sarij, Si tamẽ homines prophani vnq; aliquid à Deo petunt.
Si commemorant se dignos esse, quia dilectione
& bona opera habeant, & reposcunt gratiam, tanquam
debitã, perinde orant vt Phariseus apud Luc. c. 18. quæ-
rit: Nõ sum sicut cæteri homines. Qui sic petit gratiam

nec nititur misericordia Dei, iniuria afficit Christū, quā
 cum sit Pontifex noster, interpellat pro nobis. Sic igitur
 nititur oratio misericordia Dei, quando credimus
 nos propter Christum Pontificem exaudiri, sicut ipse
 ait: Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit
 vobis. In nomine meo, inquit, quia sine hoc Pontifice
 non possumus accedere ad Patrem. Huc pertinet &
 sententia Christi Lucæ cap. 17. Cum feceritis omnia,
 quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus.
 Hæc verba clarè dicunt, quòd Deus saluet per misericordiam
 & propter suam promissionem, non quòd debeat
 propter dignitatem operum nostrorū. Sed aduersarij
 mirificè ludūt hîc, in verbis Christi. Primū faciunt
ἀντιπέφορον & in nos retorquent, Multò magis, inquiunt,
 dici posse: Si credideritis omnia, dicite, Serui inutiles
 sumus. Deinde addunt opera inutilia esse Deo,
 nobis verò non esse inutilia. Videte, quàm delectet aduersarios
 puerile studium Sophisticæ. Et quanquam hæc ineptiæ
 indignæ sint, quæ refutentur, tamē paucis respondebimus.
Αντιπέφορον est vitiosum. Primū enim decipiuntur
 aduersarij in vocabulo fidei, quòd si significaret nobis
 notitiam illam historiæ, quæ etiam in impijs & diabolis est,
 rectè ratiocinarentur aduersarij, fidem inutilem esse,
 cum dicunt: Cum credideritis omnia, dicite, Serui inutiles
 sumus. Sed nos non de notitia historiæ, sed de fiducia
 promissionis & misericordiæ Dei loquimur. Et hæc fiducia
 promissionis, fatetur nos esse seruos inutiles, Imò, hæc
 confessio, quæ opera nostra sint indigna, est ipsa vox fidei,
 sicut apparet in hoc exēplo Danielis, quæ paulò antè
 citauimus: Non in iustificationibus nostris prosternimus
 preces &c. Fides enim saluat, quæ apprehēdit misericordiam
 seu promissionē gratiæ, etiam si nostra opera sint indigna.
 Et in hanc sententiā nihil lædit nos *ἀντιπέφορον*. Cum

credideritis omnia, dicite, Servi inutiles sumus, videlicet, quod opera nostra sint indigna, hoc enim cum tota Ecclesia docemus, quod per misericordiam saluemur. Sed si ex simili ratiocinari volunt, Cum feceris omnia, noli confidere operibus tuis; Ita cum credideris omnia, noli confidere promissione diuina, Hęc non coherent, Sunt enim dissimilia. Dissimiles causę, dissimilia obiecta fiducię sunt in priore propositione, & in posteriore. Fiducia in priore, est fiducia nostrorum operum; Fiducia in posteriore; est fiducia promissionis diuinę. Christus autem damnat fiduciam nostrorum operum, non damnat fiduciam promissionis suę. Non vult nos de gratia & misericordia Dei desperare, arguit opera nostra, tanquam indigna, non arguit promissionem, quę gratis cęfert misericordiam. Et pręclare hęc inquit Ambrosius: Agnoscenda est gratia, sed non ignoranda natura, Promissioni gratię confidendum est, non naturę nostrę. Sed aduersarij suo more faciunt, contra fidei doctrinam detorqueunt sententias pro fide traditas. Verum, hęc spinosa rejicimus ad scholas. Illa cauillatio planę puerilis est, Cum interpretantur seruos inutiles, quia opera Deo sint inutilia, nobis verò sint vtilia. At Christus de ea vtilitate loquitur, quę constituit nobis Deum debitorem gratię. Quanquam alienum est hoc loco disputare, de vtili aut inutili. Nam serui inutiles significant insufficientes, quia nemo tantum timet, tantum diligit Deum, tantum credit Deo, quantum oportuit. Sed missas faciamus has frigidas cauillationes aduersariorum, de quibus quid iudicaturi sint homines, si quando profertur in lucem, facile possunt existimare viri prudentes. In verbis maximę planis & perspicuis repererunt rimam. At nemo non videt, in illo loco fiduciam nostrorum operum improbari.

Teneamus igitur hoc, quod Ecclesia confitetur,

quod

quòd per misericordiam saluemur. Et ne quis hic cogitet: Si per misericordiam saluandi sumus, incerta spes erit, si nihil præcedit in his, quibus contingit salus, quo discernantur ab illis, quibus non contingit: huic satisfaciendum est. Scholastici enim videntur hac ratione moti, quæ fuisse meritum condigni. Nam hæc ratio valde potest exercere humanum animū Breuiter igitur respondemus. Ideò vt sit certa spes, ideò vt sit præcedens discriminen inter hos, quibus contingit, & illos, quibus non contingit salus, necesse est constituere, quòd per misericordiam saluemur. Hoc cum ita nudè dicitur, absurdum videtur. Nam in foro, & iudicijs humanis, ius seu debitum certum est, misericordia incerta, sed alia res est de iudicio Dei. Hic enim misericordia habet claram & certam promissionē, & mandatum Dei, Nam Euangelium propriè hoc mandatum est, quòd præcipit, vt credamus Deum nobis propitium esse, propter Christum. Non misit Deus Filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur, &c. Quoties igitur de misericordia dicitur, addenda est fides promissionis. Et hæc fides parit certam spem, quia nititur verbo & mandato Dei. Si spes niteretur operibus, tunc verò esset incerta, quia opera nõ possunt pacare conscientiam, vt supra sæpè dictum est. Et hæc fides facit discrimen inter hos, quibus contingit salus, & illos, quibus non contingit, Fides facit discrimen inter dignos & indignos, quia vita æterna promissa est iustificatis, fides autem iustificat.

Sed hic iterum clamitabunt aduersarij, nihil opus esse bonis operibus, si non merentur vitam æternam. Has calumnias supra refutauius. Imò verò necesse est bene operari. Iustificatis dicimus promissam esse vitam æternam. At nec fidem, nec iustitiam reuinent illi, qui ambulat secundum carnem. Ideò iustificamur, vt

illi, bene operari, & obedire legi Dei incipiamus.
 Deo regeneramur, & Spiritum sanctum accipimus, ut
 noua vita habeat noua opera, nouos affectus, timorem
 dilectionem Dei, odium concupiscentiæ, &c. Hæc fi-
 des, de qua loquimur, existit in pœnitentia. Et inter
 bona opera, inter tentationes & pericula confirmari &
 crescere debet, ut subinde certius apud nos statuamus,
 quod Deus propter Christum respiciat nos, igno-
 scat nobis, exaudiat nos. Hæc non discuntur sine
 magnis & multis certaminibus. Quoties recurrit
 conscientia, quoties sollicitat ad desperationem, cum
 offendit, aut vetera peccata, aut noua, aut immundi-
 tiam naturæ. Hoc chirographum non deletur sine ma-
 gno agone, ubi testatur experientia, quam difficilis re-
 sit fides. Et dum inter terrores erigimur & consolatio-
 nem concipimus, simul crescunt alij motus spirita-
 les, notitia Dei, timor Dei, spes, dilectio Dei, & rege-
 neramur, ut ait Paulus, ad agnitionem Dei, & intuen-
 tes gloriam Domini transformamur in eandem imagi-
 nem, id est, concipimus veram notitiam Dei, ut vere
 timeamus eum, verè confidamus nos respici, nos exau-
 diri. Hæc regeneratio est quasi inchoatio æternæ ve-
 ritatis, ut Paulus ait: Si Christus in vobis est, spiritus viuus
 corpus autem mortuum est, &c. Et superinduemur, ut
 tamen induti, non nudi reperiemur. Ex his iudicare
 candidus lector potest, nos maximè requirere bona o-
 pera, siquidē hanc fidē docemus in pœnitentia existe-
 re, & debere subinde crescere in pœnitentia, Et in his
 rebus perfectionem Christianam, & spirituales ponimus,
 si simul crescant pœnitentia, & fides in pœnitentia.
 Hæc intelligi melius a pijs possunt, quàm quæ de con-
 tēplatione, aut perfectione apud aduersarios docentur.
 Sicut autem iustificatio ad fidem pertinet, ita pertinet
 ad fidem vitæ æternæ. Et Petrus ait: Reportantes finem
 seu fructum fidei vestræ, salutem animarum, Fatentur
 enim

enim

enim aduersarii, quod iustificati sint filij Dei, & coheredes Christi, Postea opera, quia placent Deo propter fidem, merentur alia præmia corporalia & spiritualia. Erunt enim discrimina gloriæ sanctorum.

Sed hic reclamant aduersarii, vitam æternam vocari mercedem, quare necesse sit, eam de condigno mereri per bona opera. Breuiter & planè respondemus, Paulus Rom 6. Vitam æternam donum appellat, quia donata iustitia, propter Christum simul efficiuntur filij Dei & coheredes Christi, Sicut ait Iohannes: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Et Augustinus inquit, & hunc secuti alij multi idem dixerunt: Dona sua coronat Deus in nobis. Alibi verò scriptum est: Merces vestra copiosa erit in cælis. Hæc si videntur aduersarijs pugnare, ipsi expediunt. Sed parum æqui iudices sunt, nam doni vocabulū omittunt, omittunt & fontes totius negocij, & excerpunt vocabulū mercedis, idq; acerbissimè interpretantur, non solum contra scripturam, sed etiam contra sermonis consuetudinem. Hinc ratiocinantur, quia merces nominatur, igitur opera nostra sunt eiusmodi, quæ debeant esse precium, pro quo debetur vita æterna. Sunt igitur digna gratia & vita æterna, nec indigent misericordia, aut mediatore Christo, aut fide. Planè noua est hæc Dialectica: vocabulum audimus mercedis, igitur nihil opus est mediatore Christo, aut fide habente accessum ad Deum propter Christū, non propter opera nostra, Quis nō videt hæc esse ἀνακόλυθα? Nos nō rixamur de vocabulo mercedis. De hac re litigamus, Vtrū bona opera, per se sint digna gratia & vita æterna, an verò placeant tantū ppter fidem, quæ apprehendit mediatore Christū? Aduersarii nostri nō solū hoc tribuunt operibus, quod sint digna gratia & vita æterna, sed fingunt etiam, quod merita supersint sibi, quæ donare alijs,

& iustificare alios queant, vt cum Monachi suorum
ordinum merita vendunt alijs. Hæc portentosa Chryso-
stomo more coaceruant, hac vna voce mercedis audita.
Merces appellatur, igitur habem⁹ opera quæ sunt præ-
cium, pro quo debetur merces, Igitur opera per se
non propter mediatorem Christum placent. Et cum alius
alio plura habeat merita, Igitur quibusdam superflua
merita. Et hæc merita donare alijs possunt, isti qui me-
rentur. Mane lector, nondum habes totum Soriten. Ad-
denda sunt enim certa sacramenta huius donationis
mortuis induitur cucullus, &c. Talibus coaceruationibus
beneficium Christi, & iustitia fidei obscurata sunt.
Non mouemus inanem *λογομαχίαν* de vocabulo mer-
cedis. Si concedent aduertarij, quod fide propter Chris-
tum iusti reputemur, & quod bona opera propter e-
dem placeant Deo, de nomine mercedis postea non
valde rixabimur. Nos fatemur vitam æternam merce-
dem esse, quia est res debita, propter promissionem, non
propter nostra merita. Est enim promissa iustificatio,
quam supra ostendimus proprie esse donum Dei, Et
huic dono coniuncta est promissio vitæ æternæ, iuxta
illud: Quos iustificauit, eosdem & glorificauit, Hæc
pertinet quod Paulus ait: Reposita est mihi corona ius-
titia, quam reddet mihi Dominus iustus iudex, &c. Debetur
enim corona iustificatis propter promissionem. Et
hanc promissionem scire sanctos oportet, non vt pro-
pter suum commodum laborent. Debent enim labo-
rare propter gloriam Dei, sed ne desperent in afflictio-
nibus, scire eos oportet voluntate Dei, quod velit eos
adiuuare, eripere, seruare. Et si aliter perfecti, aliter in-
firmi audiunt mentionem pœnarum & præmiorum. Nam
infirmi laborant sui commodi causa, Et tamen prædi-
catio præmiorum & pœnarum necessaria est. In prædi-
catione pœnarum ira Dei ostenditur, quare ad prædicationem
pœnitentiæ pertinet. In prædicatione præmiorum

gratia

gratia ostēditur, Et sicut scriptura sæpe mentione bonorum operum fidem complectitur, Vult enim complecti iustitiam cordis cum fructibus, Ita interdū cum alijs præmijs, simul offert gratiam, vt Esa. 58. & sæpe alias apud Prophetas. Fatemur & hoc, quod sæpe testati sumus, quòd etsi iustificatio & vita æterna ad fidem pertinent, tamen bona opera mereantur alia præmia corporalia & spiritualia, & gradus præmiorū, iuxta illud: Vnusquisq; accipiet mercedem iuxta suum laborem. Nam iustitia Euangelij, quæ versatur circa promissionem gratiæ, gratis accipit iustificationem & viuificationem, Sed impletio legis, quæ sequitur fidem, versatur circa legē, in qua non gratis, sed pro nostris operibus offertur & debetur merces, Sed qui hanc merentur, prius iustificati sunt, quàm legē faciunt, Itaq; prius sunt translati in regnum Filij Dei, vt Paulus ait, & facti cohæredes Christi. Sed aduersarij, quoties de merito dicitur, statim transferunt rem à reliquis præmijs, ad iustificationem, cū Euangelium gratis offerat iustificationem ppter Christi merita, non nostra, & merita Christi communicantur nobis per fidē, Cæterū opera & afflictiones merentur, non iustificationem, sed alia præmia, vt in his sententijs merces operibus offertur: Qui parçè seminat, parçè metet, & qui largiter seminat, largiter metet. Hic clarè modus mercedis, ad modum operis confertur. Honora patrē & matrem, vt sis longæuus super terrā, Et hinc proponit lex certo operi mercedem. Quanquam igitur legis impletio meretur mercedem, propriè enim merces ad legem pertinet, tamen meminisse nos Euangelij oportet, quod gratis offert iustificationem propter Christū, Nec legem prius facimus, aut facere possumus, quàm reconciliati Deo, iustificati, & renati sumus. Nec illa legis impletio placeret Deo, nisi propter fidem essemus accepti, Et quia homines propter fidem sunt accepti, ideo illa inchoa-

ta legis impletio placet, & habet mercedem in hac vita & post hanc vitam. De nomine mercedis pleraque alia hic etiam dici poterant ex natura legis, quae, quae longiora sunt, alio in loco explicanda erunt.

Verum urgent aduersarij, quod proprie mercedem vitam aeternam bona opera, quia Paulus dicit Rom. 2. Reddet unicuique secundum opera eius. Item, gloria, honor, & pax omni operanti bonum. Iohan. 5. Qui bonum fecerunt, in resurrectionem vitae. Matth. 25. Et dicitis mihi manducare, &c. In his locis & similibus omnibus, in quibus opera laudantur in scripturis, necesse est intelligere, non tantum externa opera, sed etiam cordis, quia scriptura non loquitur de hypocritis, sed de iustitia cordis cum fructibus suis. Quoties autem fit mentio legis & operum, sciendum est, quod non fit excludendus Christus mediator. Is est enim finis legis, & ipse inquit: Sine me nihil potestis facere. Ex hoc Canone diximus supra, iudicari posse omnes locos operibus. Quare cum operibus redditur vita aeterna, redditur iustificatio, quia neque bene operari possunt homines, nisi iustificati, qui aguntur Spiritu Christi. Nec sine mediatore Christo & fide placent bona opera iuxta illud: Sine fide impossibile est placere Deo. Cum dicit Paulus, Reddet unicuique secundum opera eius, intelligi debet non tantum opus externum, sed tota iustitia, vel iniustitia. Sic gloria operanti bonum hoc est, iusto, Dedistis mihi manducare, Fructus & testimonium iustitiae cordis, & fidei allegatur, Redditur igitur vita aeterna iustitiae. Ad hunc modum scriptura simul complectitur iustitiam cordis cum fructibus. Et saepe fructus nominat, ut ab imperitis magis intelligatur, & ut significet requiri nouam vitam & regenerationem, non hypocrisis. Fit autem regeneratio de in poenitentia. Nemo sanus iudicare aliter potest

nec nos aliquam otiosam subtilitatem hinc affectamus
 ut diuellamus fructus a iustitia cordis, si tantum ad-
 uersarij concesserint, quod fructus propter fidem &
 mediatorem Christum placeant, non sint per sese di-
 gni gratia & vita aeterna. Hoc enim reprehendimus in
 aduersariorum doctrina, quod talibus locis scripturae
 seu Philosophico seu Iudaico more intellectis abolent
 iustitiam fidei, & excludunt mediatorem Christum, Ex
 his locis ratiocinantur, quod haec opera mereantur
 gratiam, alias de congruo, alias de condigno, cum vi-
 delicet accedit dilectio, id est, quod iustificent, & quia
 sint iustitia, digna sint vita aeterna. Hic error manife-
 ste abolet iustitiam fidei, quae sentit, quod accessum ad
 Deum habeamus propter Christum, non propter o-
 pera nostra, quae sentit, nos per Pontificem & media-
 torem Christum adduci ad Patrem, & habere placatum
 Patrem, ut supra satis dictum est, Et haec doctrina
 de iustitia fidei, non est in Ecclesia Christi negligenda,
 quia sine ea non potest officium Christi conspici, &
 reliqua doctrina iustificationis, tantum est doctrina le-
 gis. Atqui nos oportet retinere Euangelium & doctri-
 nam de promissione propter Christum donata. Non
 igitur litigamus in hoc loco de parua re cum aduersa-
 rijs. Non quærimus ociosas subtilitates, cum repre-
 hendimus eos, quod docent vitam aeternam mereri
 operibus, omissa hac fide, quae apprehendit mediatorem
 Christum. Nam de hac fide, quae credit nobis Pa-
 trem propiciam esse propter Christum, nulla apud
 scholasticos syllaba extat. Vbiq; sentiunt, quod sumus
 accepti, iusti propter opera nostra, vel ex ratione fa-
 cta, vel certe facta inclinante illa dilectione, de qua di-
 cunt. Et tamen habent quaedam dicta, quasi apophthe-
 smata veterum autorum, quae deprauant interpre-
 tando. Iactatur in scholis, quod bona opera placeant
 propter gratiam, Et quod sit confidendum gratiae Dei.

Hic

Hic interpretantur gratiam habitum, quo nos diligimus Deum, quasi verò voluerint dicere veteres, quod debemus considerare nostra dilectione, quæ quædam exigua, quam sit imunda, certè experimur. Quamvis hoc mirum est, quomodo isti iubeant considerare dilectione, cum doceant, nesciri utrū asit. Cur non enuntiant hic gratiam, misericordiam Dei erga nos. Et quæ sit mentio huius sit, addere oportet ut fidem. Non enim apprehenditur, nisi fide, promissio misericordie reconciliationis, dilectionis Dei erga nos. In hac sententiam rectè dicent, confidendum esse gratiam, propterea bona opera propter gratiam, cum fides gratiam apprehendit. Iactatur & hoc in scholis, valere bona opera nostra, virtute passionis Christi. Rectè dicitur, Sed non addunt de fide? Christus enim est propitiatus, Paulus ait, per fidem. Cum fide eriguntur paucæ scientiæ, & sentiunt peccata nostra deleta esse merito Christi, & Deum nobis reconciliatū esse propter passionem Christi, tum verò prodest nobis passio Christi. Omittatur doctrina de fide, frustra dicitur opera valere virtute passionis Christi. Et pluraq; alias sententiæ corrumpunt in scholis, propterea quia non traduntur doctrinam fidei, & fidem intelligunt tantum notitiam historiam seu dogmatum, non intelligunt hanc virtutem esse, quæ apprehendit promissionem gratiæ & iustitiæ, quæ vincit car corda in terroribus peccati & mortis. Cum Paulus inquit: Corde creditur ad iustitiam, Ore fit confessio ad salutem. Hic fateri aduersarios existimamus, quod confessio ex opere operato non iustificet aut laudem. Sed tantum propter fidem cordis, Et Paulus sic loquitur, quod confessio saluet, ut ostendat, qualis fides contempletur vitam æternam, nempe firma & efficax fides. Non autem firma fides, quæ non ostendit se in confessione, & cetera bona opera placent propter fidem, sicut & cetera rationes Ecclesiæ rogant, ut omnia sint accepta propter

Christum. Item petunt omnia propter Christum. Constat enim semper in fine peccationum addi hanc clausulam, per Christum Dominum nostrum, Ideo concludimus, quod fide iustificemur coram Deo, reconcilemur Deo, & regeneremur, quæ in penitentia apprehendit promissionem gratiæ, & verè viuificat perterritam mentè, ac statuit, quod Deus sit nobis placatus ac propitius propter Christum. Et hac fide, ait Petrus, nos custodiri ad salutem, quæ reuelabitur. Huius fidei cognitio Christianis necessaria est, & vberimam affert consolationem in omnibus afflictionibus, Et officium Christi nobis ostendit, quia isti, qui negat homines fide iustificari, negant Christum mediatorum esse ac propitiatorum, negant promissionem gratiæ & Euangelium. Tantum docet aut doctrinam rationis, aut legis, de iustificatione. Nos quantum hic fieri potuit, ostendimus fontes huius causæ, & exposuimus ea, quæ aduersarij obijciunt, Quæ quidem facile dijudicabunt boni viri, si cogitabunt, quoties citatur locus de dilectione, aut operibus, legem non fieri sine Christo, nec nos ex lege, sed ex Euangelio, hoc est, promissione gratiæ, in Christo promissæ iustificari. Et speramus hanc, quamuis breuem disputationem, bonis viris ad confirmandam fidem, ad docendam & consolandam conscientiam, vtilem futuram esse. Scimus enim ea, quæ diximus, consentanea esse scripturis Prophetis & Apostolicis, sanctis Patribus, Ambrosio, Augustino, & plerisque alijs, & vniuersæ Ecclesiæ Christi, quæ certè confitetur Christum esse propitiatorem, & iustificatorem. Nec statim censendum est Romanam Ecclesiam sentire, quidquid Papa, aut Cardinales, aut Episcopi, aut Theologi quidam aut Monachi probant. Constat enim Pontificibus magis curam esse dominationem suam, quam Euangelium Christi, et plerisque compertum est palam Epicuræos esse, Theologos constat plura ex Philosophia admiscuisse

doctrinæ Christianæ, quàm satis erat. Nec auro-
 horum videri debet tanta, vt nusquam dissentire ad
 putationibus eorum liceat, cum multi manifesti er-
 res apud eos reperiantur, vt quòd possimus ex pu-
 naturalibus Deum super omnia diligere. Hoc dog-
 peperit alios errores multos, cum sit manifestè falsum.
 Reclamant enim vbiq; scripturæ, sancti Patres, &
 omnium piorum iudicia. Itaq; etiamsi in Ecclesia Pon-
 tifices, aut nonnulli Theologi, ac Monachi docuerunt
 remissionem peccatorum, gratiam & iustitiam per
 opera, & novos cultus quærere, qui obscurauerunt
 Christi officium, & ex Christo non propiciatorem
 iustificatorem, sed tantum legislatorem fecerunt, qui
 sit tamen apud aliquos pios semper cognitio Christi.
 Porrò scriptura prædixit fore, vt iustitia fidei hoc
 do obscuraretur per traditiones humanas, & doctri-
 nam operum, Sicut Paulus saepe quæritur, cur quæ
 que fuisse, qui pro iustitia fidei, docebant homines
 opera propria & proprios cultus, non fide, prop-
 Christum reconciliari Deo, & iustificari, quia ho-
 nes naturaliter ita iudicant, Deum per opera placen-
 dum esse. Nec videt ratio aliam iustitiam, quàm ius-
 tiam legis ciuilitè intellectæ. Ideo semper existerunt
 in mundo, qui hanc carnalem iustitiam solam docerent,
 rant, oppressa iustitia fidei, & tales doctores semper
 illent etiam. Idem accidit in populo Israël. Maxima
 puli pars sentiebat se per sua opera mereri remissionem
 peccatorum, cum labant sacrificia, & cultus.
 Econtra Prophetæ damnata illa opinione, docuerunt
 iustitiam fidei. Et res gestæ in populo Israël sunt ex-
 pla eorum, quæ in Ecclesia futura fuerunt. Itaq;
 perturbet pias mentes multitudo aduersariorum
 nostram doctrinam improbant. Facile enim iudicari
 spiritu eorum potest, quia in quibusdã articulis
 perspicuam & manifestam veritatem damnauerunt.

malam appareat eorum impietas. Nam & Bulla Leonis
X. damnauit articulum maximè necessarium, quem om-
nes Christiani teneant & credant, videlicet, Non esse
confidendum, quòd simus absoluti propter nostram
contritionem, sed propter verbū Christi, Quodcunq;
ligaueris, &c. Et nunc in hoc conuentu autores con-
iurationis damnauerunt apertis verbis hoc, quòd fi-
dem diximus partem esse pœnitentiæ, qua consequi-
mur remissionem peccatorum, & vincimus terrores
peccatorum, & conscientia pacata redditur. Quis au-
tem non videt hunc articulū, quòd fide consequamur
remissionem peccatorum, verissimum, certissimum, &
maximè necessarium esse omnibus Christianis? Quis
ad omnem posteritatem audiens, talem sententiam
damnata esse, iudicabit autores huius. condemnati-
onis vllam Christi notitiam habuisse? Et de spiritu eo-
rū coniectura fieri potest ex illa inaudita crudelitate,
quā constat eos in bonos viros plurimos hactenus
exercuisse. Et accepimus in hoc conuentu, quendam
Reuerendum Patrem in senatu imperij, cū de nostra
confessione sententiæ dicerentur, dixisse, nullum sibi
consilium videri vtilius, quā si ad confessionē, quam
nos exhibuissemus atramento scriptam, sanguine re-
scriberetur. Quid diceret crudelius Phalaris? Itaq;
hanc vocem nonnulli etiam Principes iudicauerunt
indignam esse, quæ in tali confesso diceretur. Quare et-
iam si vindicant sibi aduersarij nomen Ecclesiæ, tamen
nos sciamus, Ecclesiam Christi apud hos esse, qui Eu-
angelium Christi docent, non qui prauas opiniones
contra Euangelium defendunt, sicut inquit Dominus:
Oues meæ vocē meā audiunt. Et Augustinus ait: Que-
rere est, vbi sit Ecclesiā? Quid ergo facturi sumus? In ver-
bis nostris eā quæ situri sumus, an in verbis capitis sui
Dñi nostri Iesu Christi? puto quòd in illius verbis quæ-
rere debemus, quæ veritas est, & optimè nouit corpus suū.

Proinde non perturbēt nos iudicia aduersariorū, cuius
humanae opiniones contra Euangelium, contra aucto-
ritatem sanctorum Patrum, qui in Ecclesia scripserunt
contra piarum mentium testimonia defendunt.

DE ECCLESIA.

SEPTIMUM articulum confessionis nostrae de-
monstrauerunt, in quo diximus Ecclesiam esse congrega-
tionem sanctorum. Et addiderunt longā decla-
rationem, quod mali non sint ab Ecclesia segregandi
cū Iohannes comparauerit Ecclesiam arcam, in qua
tritricum & palea simul coaerata sint. Et Christus
comparauerit eam lagenam, in qua pisces boni & mali
sunt, &c. Profecto verum est, quod aiunt: Nullum
mediū esse aduersus Sycophantæ morsum. Nihil tam
circumspectè dici potest, vt calumniam euitare queat.
Nos ob hanc ipsam causam adiecimus octauum arti-
culum, ne quis existimaret nos segregare malos & hy-
pocritas ab externa societate Ecclesiae, aut adimere sa-
cramentis efficaciam, quae per hypocritas, aut malos
ministrantur. Itaque hic non est opus longa defen-
sione aduersus hanc calumniam. Satis nos purgat arti-
culus octauus. Concedimus enim, quod hypocritae
mali in hac vita sint admixti Ecclesiae, & sint membra
Ecclesiae secundum externam societatem signorum
Ecclesiae, hoc est, verbi, professionis, & sacramentorum
praesertim si non sint excommunicati, Nec sacramenta
ideo non sunt efficacia, quia per malos tractantur, Im-
rectè vti possumus sacramentis, quae per malos admini-
strantur. Nam & Paulus praedicat futurū, vt Antichri-
stus sedeat in templo Dei, hoc est, in Ecclesia dominica
& gerat officia. At Ecclesia, non est tantum societas
externarum rerum ac rituum, sicut aliae politicae. Se-
principaliter est societas fidei & Spiritus sancti, in con-

dibus, quæ tamen habet externas notas, vt agnosci possit, videlicet puram Euangelij doctrinam, & administrationem sacramentorum consentaneam Euangelio Christi. Et hæc Ecclesia sola dicitur corpus Christi, quod Christus Spiritu suo renouat, sanctificat & gubernat, vt restatur Paulus Ephes. i. cum ait: Et ipsam dedit caput super omnia Ecclesie, quæ est corpus eius, videlicet, integritas, id est, tota congregatio ipsius, qui omnia in omnibus perficit, Quare illi, in quibus nihil agit Christus, non sunt membra Christi. Idq; fatentur aduersarij, malos esse mortua membra Ecclesie. Quare miramur, cur reprehenderint nostram descriptionem, quæ de viujs membris loquitur.

Neq; noui quidquam diximus, Paulus omnino eodem modo definiuit Ecclesiam Ephes. 5. quod purificetur, vt sit sancta, Et addit externas notas, verbum & sacramenta. Sic enim ait: Christus dilexit Ecclesiam, & se tradidit pro ea, vt eam sanctificet, purificans lauacro aquæ, per verbum, vt exhibeat eam sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neq; rugam, aut aliquid tale, sed vt sit sancta & inculpata. Hanc sententiam penè totidē verbis nos in confessione posuimus. Sic definit Ecclesiam & articulus in Symbolo, qui iubet nos credere, quod sit sancta catholica Ecclesia. Impij verò non sunt sancta Ecclesia, Et videtur additum, quod sequitur, sanctorum communio, vt exponeretur, quid significet Ecclesia, nempe congregationem sanctorum, qui habent inter se societatem, eiusdem Euangelij, seu doctrinæ, & eiusdem Spiritus sancti, qui corda eorum renouat, sanctificat & gubernat. Et hic articulus necessaria de causa propositus est. Infinita pericula videmus, quæ minantur Ecclesie interitum. Infinita multitudo est impiorum in ipsa Ecclesia, qui opprimunt eam. Itaque ne desperemus, sed sciamus, Ecclesiam tamē mansuram esse, Item, vt scia-

mus, quamuis magna multitudo sit impiorum, tamen Ecclesiā existere, & Christum præstare illa, quæ promittitur Ecclesiæ, remittere peccata, exaudire, dare Spiritum sanctū. Has cōsolationes proponit nobis articulus ille in Symbolo. Et Catholicā Ecclesiā dicit, ne intelligamus, Ecclesiam esse politiam externam certarum gentium, Sed magis homines sparsos per totum orbem qui de Euangelio consentiunt, & habent eundem Christum, eundem Spiritum sanctum, & eadem Sacramenta, siue habeant easdem traditiones humanas, siue dissimiles. Et in Decretis inquit glossa, Ecclesiam largè dictam complecti bonos & malos. Item, malos nominantur tantum in Ecclesia esse, non re, bonos verò re & nomine. Et in hanc sententiam multa leguntur apud Patres. Hieronymus enim ait: Qui ergo peccator est aliquis sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici.

Quamquam igitur hypocritæ & mali sint socij huius, ius veræ Ecclesiæ secundū externos ritus, tamen eius definitur Ecclesia, necesse est eam definiri, quæ est verum corpus Christi, Item, quæ est nomine & re Ecclesia, Et multæ sunt causæ. Necesse est enim intelligi, quæ res principaliter efficiat nos membra, & viua membra Ecclesiæ. Si Ecclesiam tantum definiemus externam politiam esse bonorum & malorum, non intelligemus homines regnum Christi esse iustitiam cordis, & donationem Spiritus sancti, sed iudicabunt tantum externam obseruationem esse certorū cultuum ac rituum. Item, quid intererit inter populum legis, & Ecclesiam si Ecclesia est externa politia? At sic discernit Paulus Ecclesiam à populo legis, quòd Ecclesia sit populus spiritualis, hoc est, non ciuilibus ritibus distinctus gentibus, Sed verus populus Dei, renatus per Spiritum sanctum. In populo legis præter promissionem à Christo, habebat & carnale semen promissiones eternæ

corporalium, regni, &c. Et propter has dicebantur populus Dei, etiam mali in his, quia hoc carnale semen Deus separauerat ab alijs gentibus per certas ordinationes externas, & promissiones, Et tamen mali illi non placebant Deo. At Euangelium affert non umbram æternarum rerum, sed ipsas res æternas, Spiritum sanctum, & iustitiam, qua coram Deo iusti sumus. Igitur illi tantum sunt populus iuxta Euangelium, qui hanc promissionem Spiritus accipiunt. Adhæc Ecclesia est regnum Christi, distinctum contra regnum diaboli. Certum est autem impios, in potestate diaboli, & membra regni diaboli esse, sicut docet Paulus Ephes. 2. cum ait: Diabolum efficacem esse in incredulis. Et Christus inquit ad Phariseos, quibus certè erat externa societas cum Ecclesia, id est, cum sanctis in populo legis, Præerant enim, sacrificabant, & docebant: Vos ex patre diabolo estis. Itaque Ecclesia, quæ verè est regnum Christi, est propriè congregatio sanctorum. Nam impij reguntur à diabolo, & sunt captiui diaboli, non reguntur Spiritu Christi. Sed quid verbis opus est in re manifesta? Si Ecclesia, quæ verè est regnum Christi, distinguitur à regno diaboli, necesse est impios, cum sint in regno diaboli, non esse Ecclesiam. Quanquam in hac vita, quia nondum reuelatù est regnum Christi, sint admixti Ecclesiæ, & gerant officia in Ecclesia, Nec propterea impij sunt regnum Christi, quia reuelatio nondum facta est. Semper enim hoc est regnum Christi, quod Spiritu suo viuificat, siue sit reuelatù, siue sit tectù cruce. Sicut idem est Christus, qui nunc glorificatus est, antea afflictus erat. Et conueniunt huc similitudines Christi, qui clarè dicit Matth. 13. Bonum semen esse filios regni, at Zizania filios diaboli. Agrum dicit mundum esse, non Ecclesiam. Ita Iohannes de illa tota gente Iudeorum loquitur & dicit fore, ut vera Ecclesia separetur ab illo populo. Itaq; hic locus magis cõtra aduer-

larios facit, quam pro eis, quia ostendit verum & spiritualem populum, a populo carnali separandum esse. Et Christus de specie Ecclesie dicit, cum ait: Simile est regnum celorum lagenae, aut decem virginibus, & docet, Ecclesiam testam esse multitudinem malorum, ne id scandalum pios offendat. Item, ut sciamus verbum & sacramenta efficacia esse, etsi tractentur a malis. Atque interim docet, impios illos, quamvis habeant societatem externorum signorum, tamen non esse verum regnum Christi, & membra Christi. Sunt enim membra regni diaboli. Neque vero somniamus nos Platonice civitatem, ut quidam impie cavillantur, sed dicimus existere hanc Ecclesiam, videlicet vere credentes ac iustos sparsos per totum orbem. Et addimus notas, puram doctrinam Evangelij, & sacramenta. Et haec Ecclesia proprie est columna veritatis. Retinet enim purum Evangelium, & ut Paulus inquit, fundamentum, hoc est, veram Christi cognitionem & fidem, etsi sunt in his etiam multi imbecilles, qui supra fundamentum aedificant stipulas perituras, hoc est, quasdam inutiles opiniones, quae tamen, quia non evertunt fundamentum, tum condonantur illis, tum etiam emendantur. Ac sanctorum Patrum scriptae stantur, quod interdum stipulas etiam aedificaverunt supra fundamentum, sed quae non evertunt fidem eorum. Verum praerique istorum, quae adversarij nostri defendunt, fidem evertunt, ut quod damnant articulum de remissione peccatorum, in quo dicimus haberi accipi remissionem peccatorum. Manifestus item perniciosus error est, quod docent adversarij, meritis homines remissionem peccatorum, dilectione erga Deum, ante gratiam, Nam hoc quoque est tollere fundamentum, hoc est, Christum. Item quid opus erit de, si sacramenta ex opere operato sine bono motu ventis iustificat? Sicut autem habet Ecclesia praermissionem, quod semper sit habitura Spiritum sanctum

Ita habet comminationes, quod sint futuri impij doctores, & lupi. Illa verò est propriè Ecclesia, quæ habet Spiritum sanctum. Lupi & mali doctores etsi grassantur in Ecclesia, tamen non sunt propriè regnum Christi. Sicut & Lyra testatur, cum ait: Ecclesia non consistit in hominibus ratione potestatis vel dignitatis Ecclesiasticæ vel secularis, quia multi principes & summi Pontifices & alij inferiores inuenti sunt apostatasse à fide, Propter quod Ecclesia consistit in illis personis, in quibus est noticia vera & confessio fidei & veritatis. Quid aliud diximus nos in confessione nostra, quàm quod hïc dicit Lyra?

Sed fortassis aduersarij sic postulant definiri Ecclesiam, quod sit Monarchia externa suprema totius orbis terrarum, in qua oporteat Romanum Pontificem habere potestatem *ἀντιτύχου*, de qua nemini liceat disputare aut iudicare, condendi articulos fidei, abolendi scripturas, quas velit, instituendi cultus & sacrificia, Item condendi leges, quas velit, dispensandi & soluendi quibuscunq; legibus velit, diuinis, canonicis, & ciuilibus, à quo Imperator & reges omnes accipiant potestatem & ius tenendi regna, de mandato Christi cui cum Pater omnia subiecerit, intelligi oporteat hoc ius in Papâ translatum esse. Quare necesse sit Papâ dum totius orbis terrarum, omnium regnorum mundi, omniam rerum priuatarum & publicarum, habere plenitudinem potestatis in temporalibus & spiritualibus, habere vtrumq; gladium, spirituale & temporale. Atq; hæc definitio non Ecclesiæ Christi, sed regni Pontificij, habet auctores non solùm Canonistas, sed etiam Daniele cap. 11.

Quod si hoc modo definiremus Ecclesiam, fortassis haberemus æquiores Iudices. Multa enim extant immoderatè & impiè scripta de potestate Rom. Pontificis, propter quæ nemo vnquã reus factus est. Nos soli plectimur, quia prædicamus beneficium Christi, quod

fide in Christum consequamur remissionem peccato-
 rum, non cultibus excogitatis à Pontifice. Porro Chri-
 stus, Prophetæ & Apostoli, longè aliter definiunt Ec-
 clesiam Christi, quam regnum Pontificium. Nec est ac-
 Pontifices transferendum, quod ad veram Ecclesiam
 pertinet, quod videlicet sint columnæ veritatis, quæ
 non errent. Quotusquisq; enim curat Euangelium, aut
 iudicat dignum esse lectione? Multi etiam palam ir-
 dent religiones omnes, aut si quid probant, probant il-
 la, quæ humanæ rationi contentanea sunt, Cætera fa-
 bulosa esse arbitrantur, & similia tragædijs Poëtarum.
 Quare nos iuxta scripturas sentimus, Ecclesiam prop-
 riè dictam esse congregationem sanctorum, qui vere
 credunt Euangelio Christi, & habet Spiritum sanctum.
 Et tamen fatemur, multos hypocritas & malos his
 hac vitâ admixtos, habere societatem externorum si-
 gnorum, qui sunt membra Ecclesiæ secundum socie-
 tatem externorum signorum. Ideoq; gerunt officia in
 Ecclesia. Nec adimit Sacramentis efficaciam, quod pe-
 indignos tractantur, quia repræsentant Christi perso-
 nam, propter vocationem Ecclesiæ, non repræsentant
 proprias personas, ut testatur Christus: Qui vos audit,
 me audit. Cùm verbum Christi, cùm sacramenta por-
 rigit, Christi vice & loco porrigit. Id docet nos illa
 vox Christi, ne indignitate ministrorum offendamur.
 Sed de hac re satis clarè diximus in confessione, nos
 improbare Donatistas, & Vigileuistas, qui senterunt ho-
 mines peccare, accipientes sacramenta ab indignis in
 Ecclesia. Hæc in præsentia videbantur sufficere ad de-
 fensionem descriptionis Ecclesiæ, quam tradidimus.
 Neq; videmus, cum Ecclesia propriè dicta, appelletur
 corpus Christi, quomodo aliter describenda fuerit,
 quam nos descripsimus. Constat enim impios ad re-
 gnum & corpus diaboli pertinere, qui impellit & habet
 captiuos impios. Hæc sūt luce meridiana clariora, quæ

tamen

tamen si pergent calumniari aduersarij, non grauabimur copiosius respondere.

Damnant aduersarij & hanc partem Septimi articuli, quòd diximus ad veram vnitatem Ecclesiæ, satis esse consentire de doctrina Euangelij, & administratione Sacramentorum, nec necesse esse, vbiq, similes traditiones humanas esse, seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas. Hic distinguunt vniuersales & particulares ritus, & probant articulum nostrum, si intelligatur de particularibus ritibus, De vniuersalibus ritibus, non recipiunt. Non satis intelligimus, quid velint aduersarij. Nos de vera, hoc est, spiritali vnitare loquimur, sine qua non potest existere fides in corde, seu iustitia cordis coram Deo. Ad hanc dicimus non esse necessariam similitudinem rituum humanorum, siue vniuersalium siue particularium, quia iustitia fidei, nõ est iustitia alligata certis traditionibus, sicut iustitia legis erat alligata Mosaicis ceremonijs, quia illa iustitia cordis, est res viuificans corda. Ad hanc viuificationem nihil conducunt humanæ traditiones, siue vniuersales, siue particulares, nec sunt effectus Spiritus sancti, sicut castitas, patientia, timor Dei, dilectio proximi, & opera dilectionis.

Nec leues causæ fuerunt, cur hunc articulum poneremus. Constat enim multas stultas opiniones de traditionibus serpsisse in Ecclesiã. Nonnulli putauerunt, humanas traditiones necesarios cultus esse ad promerendam Iustificationem. Et postea disputauerunt, qui fieret, quòd tanta varietate coleretur Deus, quasi verò obseruationes illæ essent cultus, & non potius externæ & politicæ ordinationes, nihil ad iustitiã cordis seu cultum Dei pertinentes, quæ alibi casu, alibi propter quasdam probabiles rationes variant. Item aliæ Ecclesiæ, alias propter tales traditiones excommunicauerunt, vt propter obseruationem Paschatis, picturas

& res similes. Vnde imperiti existimauerunt, fidem seruilitiam cordis coram Deo, non posse existere sine observationibus. Extant enim de hoc negotio multa neptæ scripta Summistarum & aliorum.

Sed sicut dissimilia spacia dierum ac noctium non laedunt unitatem Ecclesiæ, Ita sentimus non lædi unitatem Ecclesiæ dissimilibus ritibus institutis ab hominibus. Quanquam placet nobis, ut uniuersales ritus propter tranquillitatem seruentur. Sicut & nos in Ecclesijs ordinem Missæ, diem Dominicum, & alios dies festos celebriores libenter seruamus, Et gratissimo animo amplectimur vitales ac veteres ordinationes, præsertim cum contineant pædagogiam, qua prodest populum & imperitos assuefacere ac docere, Sed non disputamus nunc, an conducat propter tranquillitatem aut corporalem utilitatem seruare. Alia res agitur. Disputatur enim, Vtrum observationes traditionum humanarum sint cultus necessarij ad iustitiam coram Deo. Hoc est *χρὶσόμενον* in hac controuersia, quo constructo postea iudicari potest, Vtrum ad veram unitatem Ecclesiæ necesse sit ubiq; similes esse traditiones humanas. Si enim traditiones humanæ non sunt cultus necessarij ad iustitiam coram Deo, Sequitur posse iustos & filios Dei esse, etiam si quas traditiones non habent, quæ alibi receptæ sunt. Ut si forma vestitus Germanicæ non est cultus Dei necessarius ad iustitiã, coram Deo, Sequitur posse iustos ac filios Dei & Ecclesiã Christi esse, etiam si qui utantur non Germanico, sed Gallico vestitu. Hoc clarè docet Paulus ad Col. cum ait: Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut memoria, aut sabbatorum, quæ sunt ymbra futurorum, corpus autem Christi. Item Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid adhuc tanquam uiuentes mundo decreta facitis? Ne tetigeritis, neq; gustaueritis, neq; contrectaueritis, quæ omnia pereunt, uel consumuntur, & sunt

præcepta & doctrinæ hominum, speciem habentia sapientia in superstitione & humilitate. Est enim sententia: Cum iustitia cordis sit res spiritualis, viuificans corda, & constet, quod traditiones humanæ non viuificent corda, nec sint effectus Spiritus sancti, sicut dilectio proximi, castitas, &c. nec sint instrumenta, per quæ Deus mouet corda ad credendum, sicut verbum & sacramenta diuinitus tradita, sed sint vsus rerum nihil ad pertinentium, quæ vsu pereant, non est sentiendum, quod sint necessariae ad iustitiam coram Deo. Et in eadem sententiam inquit Rom. 14. Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia & pax & gaudiû in Spiritu sancto. Sed non est opus citare multa testimonia, cum ubiq; sint obuia in scripturis, & nos plurima in confessione congesserimus in posterioribus articulis. Et huius controuersiaε *κρινόμενον* infra paulò post repetendum erit, videlicet, Vtrû traditiones humanæ sint cultus necessarij ad iustitiam coram Deo? Vbi de hac re copiosius disputabimus. Aduersarij dicunt, vniuersales traditiones ideo seruandas esse, quia existimentur ab Apostolis traditæ esse. O Religiosos homines, Ritus ab Apostolis sumtos retineri volunt, Non volunt retineri doctrinam Apostolorum. Sic iudicandum est de ritibus illis, sicut ipsi Apostoli in suis scriptis iudicant. Non enim voluerunt Apostoli nos sentire, quod per tales ritus iustificemur, quod tales ritus sint res necessariae ad iustitiam coram Deo. Non voluerunt Apostoli tale onus imponere conscientijs, non voluerunt iustitiã & peccatum collocare in obseruationibus dierum, ciborum, & similium rerum. Imò Paulus appellat huiusmodi opiniones, doctrinas dæmoniorum. Itaq; voluntas & consilium Apostolorum ex scriptis eorum quæri debet, non est satis allegare exemplum. Seruabant certos dies, non quod ea obseruatio ad iustificationem necessaria esset, sed vt populus sciret, quo tempore conueni-

endum esset, seruabant & alios quosdam ritus, et
 nem lectionum, si quando conueniebant. Quædam
 iam ex patrijs moribus, vt sit, retinebat populus, et
 Apostoli nonnihil mutata, ad historiam Euangelij
 commodauerunt, vt Pascha, Pentecostē, vt non solum
 docendo, sed etiam per hæc exempla memoriam re-
 ximarum rerum traderent posteris. Quod si hæc
 dita sunt, tanquam necessaria ad iustificationem, co-
 nis ipsis postea multa mutarunt Episcopi? Quod si
 tant iuris diuini, non licuit ea mutare autoritate
 mana, Pascha ante Synodum Nicenam, alij alio te-
 pore seruabant. Neq; hæc dissimilitudo laetit fidei
 Postea ratio inita est, ne incideret nostrū Pascha in
 laici Paschatis tempus. At Apostoli iusserant Eccle-
 sias seruare Pascha, cum fratribus cōuersis ex Iuda
 itaq; hunc morem quædam gentes pertinaciter per
 Synodum Nicenam retinuerunt, vt Iudaicum tempus
 obseruarent. Verūm Apostoli decreto illo non volu-
 erunt Ecclesijs imponere necessitatem, Id quod verum
 Decreti testantur. Iubent enim, ne quis curet, etiam
 fratres seruantes Pascha, non rectē supputent tempus
 Verba Decreti extant apud Epiphanium, ἡμεῖς μὴ
 φίζετε, ἀλλὰ ποιεῖτε, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, οἱ οὐκ
 εἰσομῆς, μετ' αὐτῶν ἅμα ποιῶντε, καὶ οὕτως πλατῆ-
 μηδὲν ὑμῖν μελέτω. Hæc scribit Epiphanius verba
 Apostolorum in Decreto quodam posita de Pascha
 in quibus prudens lector facile potest iudicare, Ap-
 stolos voluisse populo stultam opinionem de neces-
 sitate certi temporis eximere, cum prohibent curam
 etiam si in supputando erretur. Porro quidam in omni
 te, qui Audiani appellati sunt ab autore dogmatis, pro-
 pter hoc decretum Apostolorum contenderunt Pascha
 cum Iudæis seruandum esse. Hos refellens Epiphanius
 laudat Decretum, & inquit, nihil continere, quod

sentiat a fide aut Ecclesiastica regula, & vituperat Audianos, quod non rectè intelligant τὸ ἐν τῷ, & interpretatur in hanc sententiam, in quam nos interpretamur, quod non senserint Apostoli referre, quo tempore seruaretur Pascha, Sed quia præcipui fratres ex Iudæis cōuersi erant, qui morem suum seruabant, horum exemplum propter concordiam voluerint reliquos sequi. Et sapienter admonuerunt lectorem Apostoli, se neq; libertatem Euangelicam tollere, neq; necessitatem conscientijs imponere, quia addunt, non esse curandum, etiamsi erretur in supputando.

Multa huius generis colligi possunt ex historijs, in quibus apparet, dissimilitudinem humanarum obseruationum non lædere vnitatem fidei. Quanquam quid opus est disputatione? Omnino quid sit iustitia fidei, quid sit regnum Christi, nō intelligunt aduersarij, si iudicant, necessariam esse similitudinem obseruationum in cibis, diebus, vestitu, & similibus rebus, quæ non habent mandatum Dei. Videte autem religiosos homines, aduersarios nostros, Requirit ad vnitatem Ecclesiæ, similes obseruationes humanas, cū ipsi mutaueint ordinationem Christi, in vsu Cœnæ, quæ certè fuit antea ordinatio vniuersalis. Quod si ordinationes vniuersales necessariae sunt, cur mutant ipsi ordinationem Cœnæ Christi, quæ non est humana, sed diuina? Sed de hac tota controuersia infra aliquoties dicendum erit.

OCTAVVS articulus approbatus est totus, in quo confitemur, quod hypocritæ & mali admixti sint Ecclesiæ, Et quod sacramenta sint efficacia, etiamsi per malos ministros tractentur, quia ministri funguntur vice Christi, non repræsentant suam personam. Iuxta illud: Qui vos audit, me audit. Impij doctores deserendi sunt, quia hi ian non funguntur persona Christi, sed sunt Antichristi. Et Christus ait: Cauete a pseudoprophetis. Et Paulus: Siquis aliud Euangelium euangelizauerit, anathema si

Cæterùm monuit nos Christus in collationibus Ecclesia, ne offensi priuatis vitijs siue sacerdotum aut populi, schismata excitemus, sicut sceleratè fecerunt Donatistæ. Illos verò, qui ideo excitauerunt schisma quia negabant sacerdotibus licere, tenere possessionem aut proprium, planè seditiosos iudicamus. Nam tenentium proprium ciuilibus ordinatio est. Licet autem Christianis vti ciuilibus ordinationibus, sicut hoc aère, hæc ce, cibo, potu. Nam vt hæc rerum natura, & hi fidei certi motus, verè sunt ordinatio Dei, & conseruantur à Deo, ita legitimæ politiæ verè sunt ordinatio Dei & retinentur ac defenduntur à Deo aduersus Diabolum.

NONVS articulus approbatus est, in quo confirmatur, quòd Baptismus sit necessarius ad salutem, quòd pueri sint baptizandi, & quòd baptismus paruulorum nõ sit irritus, sed necessarius, & efficax ad salutem. Et quoniam Euangelium purè ac diligenter apud nos docetur, Dei beneficio hunc quoq; fructum excolimus, quòd in Ecclesijs nostris nulli extiterunt abapostata baptistæ, quia populus verbo Dei aduersus impiam seditiosam factionem illorum latronum munitus est. Et cum plærosq; alios errores Anabaptistarum confutamus, tum hunc quoq; quòd disputant baptisum paruulorum inutilem esse. Certissimum est enim, quod promissio salutis pertinet etiam ad paruulos. Neque rò pertinet ad illos, qui sunt extra Ecclesiam Christianam, vbi nec verbum, nec sacramenta sunt, quia regnum Christi tantum cum verbo & sacramentis existit. Igitur necesse est baptizare paruulos, vt applicetur eis profectio salutis, iuxta mandatum Christi: Baptizate omnes gentes, Vbi sicut offertur omnibus salus, ita offertur omnibus baptismus, viris, mulieribus, pueris, infantibus. Sequitur igitur clarè, infantes baptizandos esse, quia salus cum baptismo offertur.

Secundò. Manifestum est, quòd Deus approbat baptismum paruulorum. Igitur Anabaptistæ impiè sentiunt, qui damnant baptismum paruulorum. Quòd autem Deus approbet baptismum paruulorum, hoc ostendit, quòd Deus dat Spiritum sanctum sic baptizatis. Nam si hic Baptismus irritus esset, nullis daretur Spiritus sanctus, nulli fierent salui, deniq; nulla esset Ecclesia. Hæc ratio bonas & pias mentes, vel sola satis confirmare potest contra impias & fanaticas opiniones Anabaptistarum.

DE TERTIO articulo approbatus est, in quo confitemur, nos sentire, quòd in Cœna Domini verè & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & verè exhibeantur cum illis rebus, quæ videntur, pane & vino, his qui sacramentum accipiunt. Hanc sententiam constanter defendimus re diligenter inquisita & agitata. Cùm enim Paulus dicat, Panem esse participationem corporis Domini, &c. Sequeretur panem non esse participationem corporis, sed tantùm spiritus Christi, si non adesset verè corpus DOMINI. Et comperimus non tantùm Romanam Ecclesiam affirmare corporalem præsentiam Christi, sed idem & nunc sentire, & olim sensisse Græcam Ecclesiam. Id enim testatur Canon Missæ apud illos, in quo apertè orat sacerdos, vt mutato pane, ipsum corpus Christi fiat. Et Vulgarius, scriptor, vt nobis videtur, non stultus, disertè inquit, panem non tantùm figuram esse, sed verè in carnem mutari. Et longa sententia est Cyrilli, in Iohannem cap. 15. in qua docet, Christum corporaliter nobis exhiberi in Cœna. Sic enim ait: Non tamen negamus recta nos fide caritateq; sincera, Christo spiritualiter coniungi, Sed nullam nobis coniunctionis rationem secundùm carnem

cum illo esse, id profectò pernegamus, Idq; a dñi scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dicit, Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmam qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem, quia omnes vnum corpus sumus in Christo, et etsi multi sumus, vnū tamen in eo sumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortasse putat ignota tibi mysticæ benedictionis virtutē esse? quæ cum in te bis fit, nonne corporaliter quoq; facit, comunicatio carnis Christi, Christum in nobis habitare? Et patet post: vnde considerandum est, non habitudine solius quæ per caritatem intelligitur, Christum in nobis esse, verum etiã participatione naturali, &c. Hæc recitamus, non vt hîc disputationē de hac re institueremus. Non enim improbat hunc articulum Cæs. Maiestas, vt clariùs etiam perspicere, quicunq; ista legent, defendere receptam in tota Ecclesia sententiam, quod in Cœna Domini verè & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & verè exhibeantur cum his rebus quæ videntur, pane & vino, & loquimur de præsentia veri Christi, Scimus enim quòd mors ei ultra non dominabitur.

VNDECIMVS articulus de retinenda Absolutione in Ecclesia probatur, Sed de Confessione additur correctionem, videlicet, obseruandam esse constitutionem cap. Omnis vtriusq; , vt & quotannis fiat confessio, & quamuis omnia peccata enumerari non queant, tamen diligentiam adhibendam esse, vt colligantur illa, quæ re ligi in memoriam possunt, recensentur. hoc totò articulo dicemus paulò post copiosius, et sententiam nostram de pœnitentia totã explicabimus. Constat nos beneficium Absolutionis, & potestatem clauium, ita illustrasse & ornauisse, vt multæ afflictionis conscientiæ, ex doctrina nostrorum, consolatione conceperint, postquam audiuerunt, mandatum D.

esse, imò propriam Euangelij vocem, vt Absolutioni credamus, & certò statuamus, nobis gratis donari remissionem peccatorum, propter Christum, & sentiamus verè nos hac fide reconciliari Deo. Hæc sententia, multas pijs mentes erexit, & initio commendationem maximam, apud omnes bonos viros attulit Luthero, cum ostendit certam & firmam consolationem conscientijs, quia antea tota vis Absolutionis erat oppressa doctrinis operum, cum de fide, & gratuita remissione nihil docerent Sophistæ & Monachi.

Cæterum de tempore, certè in Ecclesijs nostris plurimi sæpe in anno vtuntur sacramentis, Absolutione, & Cœna Domini, Et qui docent, de dignitate, & fructibus sacramentorum, ita dicunt, vt inuitent populū, vt sæpe vtantur sacramentis, Extant enim de hac re multa nostris ita scripta, vt aduersarij, si qui sunt boni viri, haud dubiè probent ac laudent. Denunciatur & excommunicatio flagitiosis & contemtoribus sacramentorum, Hæc ita fiunt, & iuxta Euangelium, & iuxta veteres Canones, Sed certum tempus non præscribitur, quia non omnes pariter eodem tempore idonei sunt, Imò si accurrant eodem tempore omnes, nõ possunt ordine audiri, & institui homines. Et veteres Canones ac Patres, non constituunt certū tempus, Tantum ita dicit Canon: Si qui intrant Ecclesiam Dei, & deprehenduntur nunquam communicare, admonentur, Quòd si non communicant, ad poenitentiam accedant. Si communicant, non semper abstineant, Si non fecerint, abstineant. Christus ait illos sibi iudicium manducare, qui manducant indignè. Ideo pastores nõ cogunt hos, qui non sunt idonei, vt sacramentis vtantur.

De Enumeratione peccatorum in Confessione, sic docentur homines, ne laquei iniiciantur conscientijs. Etiam si prodest rudes assuefacere, vt quædã enumeret, vt doceri facilius possint. Verum disputamus nunc,

quid

quid sit necessarium iure diuino. Non igitur debet aduersarij nobis allegare constitutionem, Omnis usq; quæ nobis non est ignota, sed ex iure diuino dedere, quòd enumeratio peccatorum sit necessaria consequendam remissionem. Tota Ecclesia peruersam Europam scit, quales laqueos intecerit contentijs illa particula constitutionis, quæ iubet omnia peccata confiteri. Nec tantum habet incommodum per se, quantum postea affinxerunt Summistæ, colligunt circumstantias peccatorum, quales ibi byrinthi, quanta carnificina fuit optimarum morum? Nam feros & prophanos ista terribilia nihil mouebant.

Postea quales tragedias excitauit quæstio, de proprio sacerdote inter Pastores, & fratres, qui tunc memè erant fratres, cum de regno confessionum bellorabantur. Nos igitur sentimus enumerationem peccatorum non esse necessariam iure diuino, Idq; placet normitano & plerisq; alijs eruditis Iurisconsultis. volumus imponere necessitatem conscientijs nostrum per constitutionem illam, Omnis vtriusq; perinde iudicamus, vt de alijs traditionibus humanis de quibus sentimus, quòd non sint cultus ad iustitiam necessarii. Et hæc constitutio rem impossibilem præcipit, vt omnia peccata confiteamur. Contra autem, plurima nos nec meminisse, nec intelligere, ta illud: Delicta quis intelligit?

Si sint boni Pastores, scient quatenus profitentur rudes, sed illam carnificinam Summistarum confirmare non volumus, quæ tamen minus fuisset intolerabilis, si verbum vnum addidissent, de fide conscientias. Nunc de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in mole constitutionum, glossarum, Summarum, Confessionalium, Nusquam ibi Christus legitur, Tantum

guntur supputationes peccatorum, Et maxima pars consumitur in peccatis, contra traditiones humanas, quæ est vanissima. Hæc doctrina adegit multas pias mentes ad desperationem, quæ non potuerunt acquiescere, quia sentiebant, Iure diuino necessariam esse enumerationem, & tamen experiebantur impossibilem esse. Sed hærent alia non minora vitia in doctrina aduersariorum de poenitentia, quæ iam recensebimus.

DE POENITENTIA.

IN articulo duodecimo probant primam partem, qua exponimus, Lapsis post Baptismum contingere posse remissionem peccatorum, quocunq; tempore, & quotiescunq; conuertuntur. Secundam partem damnant, in qua poenitentia partes dicimus esse contritionem & fidem. Negant fidem esse alteram partem poenitentia. Quid hic, Carole, Cæsar Inuictissime, faciamus? Hæc est propria vox Euangelij, q; fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc vocem Euangelij damnant isti scriptores cõfutationis. Nos igitur nullo modo assentiri cõfutationi possumus. Nõ possumus saluberrimã vocem Euangelij, & plenã cõsolationis damnare. Quid est aliud negare, quòd fide consequamur remissionem peccatorum, quàm contumelia afficere sanguinem & mortem Christi? Rogamus igitur te, Carole, Cæsar Inuictis, vt nos de hac re maxima, quæ præcipuum Euangelij locum, quæ veram Christi cognitionem, quæ verum cultum Dei continet, patienter ac diligenter audias & cognoscas. Comperient enim omnes boni viri, nos in hac re præcipuè docuisse vera, pia, salubria, & necessaria vniuersæ Ecclesiæ Christi. Comperient ex scriptis nostrorum plurimum lucis accessisse Euangelio, & multos perniciosos errores emendatos esse, quibus antea obruta fuit doctrina de

pœnitentia, per Scholasticorum & Canonistarum
piniones.

Ac priusquam accedimus ad defensionem nos-
sententiæ, hoc præfandum est. Omnes boni viri,
mnium ordinum ac Theologici ordinis etiam, hæc
dubiè fatentur, ante Lutheri scripta, confusissimam
isse doctrinam pœnitentiæ. extant libri Sententiarum
rum, vbi sunt infinitæ quæstiones, quas nulli Theolo-
vunque satis explicare potuerunt. Populus neque
summam cõplecti potuit, nec videre, quæ præcipue
requirerentur in pœnitentia, vbi quærenda esset pœ-
conscientiæ. Prodeat nobis aliquis ex aduersarijs, qui
dicat, quando fiat remissio peccatorum. Bone Deus
quantæ tenebræ sunt? Dubitant, vtrum in attri-
tione, vel in contritione fiat remissio peccatorum. Et
si sit propter contritionem, quid opus est Absolutio-
ne, quid agit potestas clauium; si peccatum iam est
remissum? Hic verò multò magis etiam sudant, & po-
testatem clauium impiè extenuant, alij somniam po-
testatem clauium non remitti culpam, sed mutari po-
nas æternas; in temporales. Ita saluberrima potestas
esset ministerium non vitæ, & spiritus, sed tantum
& pœnarum. Alij videlicet cautiores fingunt potestatem
clauium remitti peccata, coram Ecclesia, non coram
Deo. Hic quoque perniciosus error est. Nam si potestas
clauium non consolatur nos coram Deo, quæ res ta-
dem reddet pacatam conscientiam? Iam illa sunt ma-
gis etiam perplexa. Docent nos contritione mere-
gratiam. Vbi si quis interroget, quare Saul, Iudas, & Iu-
dæi non consequantur gratiam, qui horribiliter con-
triti sunt? Hic de fide, & de Euangelio respondendū
est, quòd Iudas nō crediderit, nō erexerit se Euangelio
& pmissione Christi. Fides enim ostendit discrimen
ter contritionē Iudæ & Petri. Verum aduersarij de legibus
respondent, quòd Iudas nō dilexerit Deū, sed timuerit

pœnas. Quando autem territa conscientia, præsertim in ferijs, veris, & illis magnis terroribus, qui describuntur in Psalmis ac Prophetis, & quos certè degustât isti, qui verè conuertuntur, iudicare poterit, Vtrū Deū propter se timeat, an fugiat æternas pœnas? Hi magni motus literis & vocabulis discerni possunt, re ipsa non ita diuelluntur, vt isti suaves Sophistæ somniant. Hic appellamus iudicia omnium bonorum & sapientum virorum, Hi haud dubiè fatebuntur, has disputationes apud aduersarios perplexissimas & intricatissimas esse. Et tamen agitur de re maxima, de præcipuo Euangelij loco, de remissione peccatorum. Tota hæc doctrina de his quæstionibus, quas recensuimus, apud aduersarios plena est errorum & hypocrisis, & obscurat beneficium Christi, potestatem clauium, & iustitiam fidei.

Hæc fiunt in primo actu, Quid cum ventum est ad Confessionem? Quantum ibi negocij est in illa infinita enumeratione peccatorum, quæ tamen magna ex parte consumitur in traditionibus humanis? Et quò magis crucientur bonæ mentes, fingunt hanc enumerationem esse Iuris diuini. Et cum ipsam enumerationem exigat, prætextu Iuris diuini, interim de absolutione, quæ verè est Iuris diuini, frigidè loquuntur. Fingunt ipsam sacramentum ex opere operato conferre gratiam sine bono motu vtentis, de fide apprehendente absolutionem, & consolante conscientiam, nulla fit mentio. Hoc verè est, quod dici solet, ἀπίεμα τῶν μυστηρίων. Restat tertius actus de satisfactionibus, Hic verò habet confusissimas disputationes. Fingunt æternas pœnas mutari in pœnas purgatorij, Et harum partem remitti potestate clauium, partem docent redimendam esse satisfactionibus. Addunt ampliùs, quòd oporteat satisfactiones esse opera supererogationis, & hæc constituunt in stultissimis obseruationibus, velut in peregrinationibus, Rosarijs, aut similibus obseruationibus,

quæ non habent mandata Dei, Deinde, sicut purgatorium satisfactionibus redimunt, Ita excogitata est ad redimendi satisfactiones, quæ fuit quæstuosissima. Vendunt enim indulgentias, quas interpretantur esse remissiones satisfactionum. Et hic quæstus non solum ex viuis, sed multò amplior est ex mortuis. Neq; solum indulgentijs, sed etiam sacrificio Missæ redimunt satisfactiones mortuorum, deniq; infinita res est, de satisfactionibus. Inter hæc scandala, non enim possumus enumerare omnia, & doctrinas dæmoniorum, iacobrutâ doctrina de iustitia fidei in Christum, & de beneficio Christi. Quare intelligunt omnes boni viri, vitiliter & piè reprehensam esse doctrinam Sophistarum & Canonistarum, de pœnitentia. Nam hæc dogmata apertè falsa sunt, & non solum aliena à scripturis sanctis, sed etiam ab Ecclesiasticis patribus:

I. Quòd per bona opera extra gratiam facta, mereamur ex pacto diuino gratiam.

II. Quòd per attritionem mereamur gratiam.

III. Quòd ad deletionem peccati sola detestatio criminis sufficiat.

IV. Quòd propter contritionem, non fide in Christum, consequamur remissionem peccatorum.

V. Quòd potestas clauium valeat ad remissionem peccatorum, non coram Deo, sed coram Ecclesia.

VI. Quòd potestate clauium non remittantur peccata coram Deo, sed quòd sit instituta potestas clauum, vt mutet pœnas æternas in temporales, vt imponat certas satisfactiones conscientijs, vt instituat nouos cultus, & ad tales satisfactiones & cultus obliget conscientias.

VII. Quòd enumeratio delictorum in Confessione, de qua præcipiunt aduersarij, sit necessaria Iure diuino.

VIII. Quòd Canonice satisfactiones, necessarie sint ad pœnam purgatorij redimendâ, aut profint tanquam

compensatio ad delendam culpam. Sic enim imperiti intelligunt.

IX. Quòd susceptio sacramenti pœnitentiæ, ex opere operato, sine bono motu vtentis, hoc est, sine fide in Christum, consequatur gratiam.

X. Quòd potestate clauium per indulgentias liberentur animæ ex purgatorio.

XI. Quòd in reseruatiōe casuum, non solùm pœna Canonica, sed etiam culpa reseruari debeat, in eo, qui verè conuertitur.

Nos igitur, vt explicaremus pias conscientias ex his labyrinthis Sophistarū, constituimus duas partes pœnitentiæ, videlicet contritionem, & fidem. Si quis velit addere tertiam, videlicet, dignos fructus pœnitentiæ, hoc est, mutationem totius vitæ ac morum, in melius, non refragabimur. De contritione præcidimus illas ociosas & infinitas disputationes, quando ex dilectione Dei, quando ex timore pœnæ doleamus. Sed dicimus contritionem esse veros terrores conscientia, quæ Deum sentit irasci peccato, & dolet se peccasse. Et hæc contritio ita fit, quando verbo Dei arguntur peccata, quia hæc est summa prædicationis Euangelij, Arguere peccata, & offerre remissionem peccatorum, & iustitiam propter Christum, & Spiritum sanctum, & vitam æternam, & vt renati beneficiamus. Sic completitur summam Euangelij Christus, cum ait, Lucæ ultimo: Prædicari in nomine meo pœnitentiam & remissionem peccatorum inter omnes gentes. Et de his terroribus loquitur scriptura, vt Psalm. 38. Quoniã iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, Sicut onus graue, grauata sunt super me, &c. Afflictus sum & humiliatus sum nimis, Rugiebam à gemitu cordis mei. Et Psal. 6. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, Sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, Et anima mea turbata est valde,

Et tu Domine vsq; quò? Et Esaiæ 38. Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Sperabo vsq; ad manè. Quasi leo sic contriuit omnia ossa mea. In his terroribus sentit conscientia iram Dei aduersus peccatum, quæ est ignota securis hominibus secundum carnem ambulanti- bus. Videt peccati turpitudinem, seridò dolet se peccasse, etiam fugit interim horribilem iram Dei, quia non potest eam sustinere humana natura, nisi sustentetur verbo Dei. Ita Paulus ait: Per legem legi mortuus sum. Lex enim tantum accusat & terret conscientias. In his terroribus aduersarij nostri nihil de fide dicunt, Ita tantum proponunt verbum, quod arguit peccata. Quod cum solum traditur, doctrina legis est, non Euangelij. His doloribus ac terroribus dicunt homines mereri gratiam, si tamen diligunt Deum. At quomodo diligunt Deum homines in veris terroribus, cum sentiunt horribilem & inexplicabilem humana voce iram Dei? Quid aliud nisi desperationem dicent, qui in his terroribus tantum ostendunt legem?

Nos igitur addimus alteram partem pœnitentiæ de fide in Christum, quòd in his terroribus debeat conscientijs proponi Euangelium de Christo, in quo promittitur gratis remissio peccatorum per Christum. Debent igitur credere, quòd propter Christum gratis remittantur ipsis peccata. Hæc fides erigit, sustentat & viuificat contritos, iuxta illud: Iustificati ex fide pacem habemus. Hæc fides consequitur remissionem peccatorum. Hæc fides iustificat coram Deo, ut idem locus testatur: Iustificati ex fide. Hæc fides ostendit discrimen inter contritionem Iudæ & Petri, Saulis & Davidis. Ideò Iudæ aut Saulis contritio non prodest, quia non accedit ad eam hæc fides apprehendens remissionem peccatorum donatam propter Christum. Ideò prodest Davidis aut Petri contritio, quia ad eam fides

acc

accedit, apprehendens remissionem peccatorum donatā propter Christum. Nec prius dilectio adest, quam sit facta fide reconciliatio. Lex enim non fit sine Christo, iuxta illud: Per Christum habemus accessum ad Deum. Et hæc fides paulatim crescit, & per omnem vitam luctatur cum peccato, ut vincat peccatū & mortem. Cæterum fidem sequitur dilectio, ut supra diximus. Et sic clarè definiri potest filialis timor, talis paucor, qui cum fide coniunctus est, hoc est, ubi fides consolatur & sustentat pauidum cor. Seruilis timor, ubi fides non sustentat pauidum cor.

Porro potestas clauium administrat & exhibet Euangelium per Absolutionem, quæ est verā vox Euangelij, Ita & absolutionem complectimur, cum de fide dicimus, quia fides est ex auditu, ut ait Paulus. Nam audito Euangelio, audita absolutione, erigitur & concipit consolationem conscientia. Et quia Deus verè per verbum vivificat, claves verè coram Deo remittunt peccata, iuxta illud: Qui vos audit, me audit. Quare voci absoluentis, non secus ac voci de cælo sonanti credendum est, Et absolutio propriè dici potest sacramentū poenitentia, ut etiam Scholastici Theologi eruditiores loquuntur. Interim hæc fides in tentationibus multipliciter alitur per Euangelij sententias, & per vsum sacramentorum. Hæc enim sunt signa noui testamenti, hoc est, signa remissionis peccatorum, Offerunt igitur remissionem peccatorum, sicut clarè testantur verba Coenæ Domini: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Hic est calix noui testamenti, &c. Ita fides concipitur & confirmatur per absolutionem, per auditum Euangelij, per vsum Sacramentorum, ne succumbat, dum luctatur cum terribus peccati & mortis.

Hæc ratio poenitentia plana & perspicua est, & auget dignitatem potestatis clauium, & Sacramentorum, &

illustrat beneficium Christi, docet nos vti mediator
ac propitiatore Christo.

Sed quia confusio damnat nos, quòd has duas
partes poenitentiae posuerimus, ostendendum est, quòd
scriptura in poenitentia, seu conuersione impij ponit
has praecipuas partes. Christus enim inquit, *Matth. 23.*
Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis,
ego reficiam vos. Hic duo membra sunt, labor & onus,
significant contritionem, pauores & terrores peccati
& mortis. Venire ad Christum, est credere, quòd pro-
pter Christum remittantur peccata, cum credimus
viuificantur corda Spiritu sancto, per verbum Christi.
Sunt igitur hic duae partes praecipuae, contritio & fides.
Et *Marci primo* Christus ait: *Agite poenitentiam, &*
credite Euangelio. Vbi in priore particula arguit pec-
cata, in posteriore consolatur nos, & ostendit remissio-
nem peccatorum. Nam credere Euangelio, non est illius
generalis fides, quam habent & diaboli, sed proprie est
credere remissionem peccatorum propter Christum
donatam. Haec enim reuelatur in Euangelio. Videtis
hic duas partes coniungi, Contritionem, cum arguitur
peccata, Et fidem, cum dicitur, credite Euangelio.
Si quis hic dicat, Christum complecti etiam fructum
poenitentiae, seu totam nouam vitam, non dissentia-
mus. Nam hoc nobis sufficit, quòd haec partes praeci-
puae nominantur, contritio & fides.

Paulus ferè vbiq, cum describit conuersionem seu
renouationem, facit has duas partes, Mortificationem
& Viuificationem, vt *Col. 2.* In quo circumcisi estis cir-
cumcisione non manu facta, videlicet expoliationem
corporis peccatorum carnis. Et postea: in quo similes
resuscitati estis per fidem efficaciam Dei. Hic duae sunt
partes, Altera est expoliationem corporis peccatorum.
Altera est resuscitatio per fidem. Neq; haec verba, mor-
tificationem

uificatio, uiuificatio, expoliatio corporis peccatorum, resuscitatio, Platonicè intelligi debent, de simulata mutatione, Sed mortificatio significat veros terrores, quales sunt morientiu, quos sustinere natura non posset, nisi erigeretur fide. Ita hinc expoliationem corporis peccatorum vocat, quam nos dicimus vſitatè contritionem, quia in illis doloribus concupiscentia naturalis expurgatur, Et uiuificatio intelligi debet, non imaginatio Platonica, sed consolatio, quæ verè sustentat fugientem vitam in contritione. Sunt ergo hinc duæ partes, contritio & fides. Quia enim conscientia non potest reddi pacata, nisi fide, Ideo sola fides uiuificat, iuxta hoc dictum: Iustus ex fide uiuet.

Et deinde in Colossensibus inquit, Christum delere Chirographum, quod per legè aduersatur nobis. Hic quoq; duæ sunt partes, Chirographum, & deletio Chirographi. Est autem Chirographum conscientia arguens & condemnans nos, Porro lex est verbum, quod arguit & condemnat peccata. Hæc igitur vox, quæ dicit, Peccaui Domino, sicut Dauid ait, est Chirographum. Et hanc vocem impij & securi homines non emittunt seridò, Non enim vident, non legunt scriptam in corde sententiam legis, In veris doloribus ac terroribus cernitur hæc sententia. Est igitur Chirographum ipsa contritio, condemnans nos. Delete Chirographum est tollere hanc sententiam, qua pronunciamus, fore vt damnemur, & sententiam inculpere, qua sentiamus nos liberatos esse ab illa condemnatione. Est autem fides, noua illa sententia, quæ abolet priorem sententiam, & reddit pacem & vitam cordi.

Quoniam quid opus est multa citare testimonia, cum vbiq; obuia sint in scripturis? Psalm. 117. Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me. Psalm. 118. Defecit anima mea præ angustia, Confirma me verbo tuo. Vbi in priore membro contine-

tur contritio, in secundo modus clarè describitur quomodo in contritione recreemur, scilicet veri Dei, quod offert gratiam. Id sustentat & viuificat corda. Et 1. Reg. 2. Dominus mortificat, & viuificat, & ducit ad inferos, & reducit. Horum altero significatur contritio, altero significatur fides. Et Esaia 28. Dominus irascetur, vt faciat opus suum. Alienum est opus eius, vt operetur opus suum. Alienū opus Dei vocatur, cum terret, quia Dei proprium opus est viuificare & consolari. Verū ideo terret, inquit, vt sit locus consolationi & viuificationi, quia secunda corda non sentientia iram Dei fastidiunt consolationem. Ad hunc modum solet scriptura hæc duo coniungere, terrorem & consolationem, vt doceat, hæc præcipua membra esse in poenitentia, contritionem, & fidem consolantem & iustificantem. Neq; videmus, quomodo natura poenitentia clariùs & simpliciùs tradi possit. Hæc sunt duo præcipua opera Dei in hominibus, pertentare facere, & iustificare ac viuificare per terrefactos. In hæc duo opera distributa est vniuersa scriptura. Altera pars lex est, quæ ostendit, arguit & condemnat peccata. Altera pars Euangelium, hoc est, promissio gratia in Christo donata, & hæc promissio subinde repetitur in scriptura, primùm tradita Adæ, postea Patriarchis, & inde à Prophetis illustrata. Postremò prædicata & exhibita à Christo inter Iudæos, & ab Apostolis sparsa totum mundum. Nam fide huius promissionis facti omnes iustificati sunt, non propter suas attritiones vel contritiones. Et exempla ostendunt similiter in duas partes. Adam obiurgatur post peccatum, & terretur. Hæc fuit contritio. Postea promittitur Dei gratia, dicit futurum semen, quod destruetur regnum diaboli, mors & peccatum, ibi offert remissionem peccati. Hæc sunt præcipua. Nam etsi postea additur poenitentia, tamen hæc poenitentia non meretur remissionem po-

Sati. Et de hoc genere pœnarum paulò post dicemus. Sic Dauid obiurgatur a Nathan & perterrefactus inquit: Peccaui Domino. Ea est contritio. Postea audit absolutionem: Dominus sustulit peccatum tuum, Non morieris. Hæc vox erigit Dauidem, & fide sustentat, iustificat, & viuificat eum. Additur & hinc pœna, sed hæc pœna non meretur remissionem peccatorum, Nec semper adduntur peculiare pœnæ, sed hæc duo semper existerent in pœnitentia oportet, contritionem & fidem, vt Lucæ 7. Mulier peccatrix venit ad Christum lachrymans. Per has lachrymas agnoscitur contritio. Postea audit absolutionem, Remittuntur tibi peccata. Fides tua saluam te fecit, vade in pace. Hæc est altera pars pœnitentiæ, fides, quæ erigit & consolatur eam. Ex his omnibus apparet pijs lectoribus, nos eas partes pœnitentiæ ponere, quæ propriæ sunt in conuersione, seu regeneratione & remissione peccati. Fructus digni & pœnæ sequuntur regenerationem & remissionem peccati. Ideoq; has duas partes posuimus, vt magis conspici fides possit, quam in pœnitentia requirimus. Et magis intelligi potest, quid sit fides quam prædicat Euangelium, cum opponitur contritioni, ac mortificationi.

Sed quia aduersarij nominatim hoc damnant, quòd dicimus homines fide consequi remissionem peccatorum, addemus paucas quasdam probationes, ex quibus intelligi poterit, remissionem peccatorum contingere, non ex opere operato propter contritionem, sed fide illa speciali, qua vnusquisq; credit sibi remitti peccata. Nam hic articulus præcipuus est, de quo diligamur cum aduersarijs, & cuius cognitione ducimus maximè necessariam esse Christianis omnibus. Cum autem supra de iustificatione, de eadem re satis dictum videatur, hinc breuius erimus. Sunt enim loci maxime cognati, doctrina pœnitentiæ, & doctrina iustificationis

Aduer-

Aduersarij cū de fide loquuntur, & dicunt eā precedere poenitentiam, intelligunt fidem, non hanc, quae iustificat, Sed quae in genere credit Deum esse, poenitentiam propositas esse impijs, &c. Nos praeter illam fidem, quaerimus, vt credat sibi quisq; remitti peccata, Deum hanc fide speciali ligamus, & opponimus eam opinionem, quae iubet credere non in promissione Christi, sed in opere operato contritionis, confessionis & satisfactionis, &c. Haec fides ita sequitur terrores, vt vincat eos, & reddat pacatam conscientiam, Huic fidei tribuimus, quod iustificet, & regeneret, dum ex terroribus libera, & pacem, gaudium, & nouam vitam in corde parat. Hanc fidem defendimus verē esse necessariam ad remissionem peccatorum, Ideo ponimus inter partes poenitentiae, Nec aliud sentit Ecclesia Christi, etiam aduersarij nostri reclamant.

Principiō autem interrogamus aduersarios, Vt absolute absolutionē accipere, pars sit poenitentiae, nec ne? quae si à confessione separant, vt sunt subtiles in distinguendo, non videmus, quid proficit confessio sine absolutione. Sin autem non separant à confessione acceptione absolutionis, necesse est, eos sentire, quod fides sit poenitentiae, quia absolutio non accipitur nisi fide. Quod autem absolutio nō accipiatur nisi fide, ex Paulo probari potest, qui docet Rom. 4. quod promissio non possit accipi, nisi fide. Absolutio autem est promissio remissionis peccatorū. Igitur necessariō requirit fidem. Nec videmus, quomodo dicatur is accipere absolutionem, qui non assentitur ei. Er quid aliud non assentiri absolutioni, quā Deum accusare mendacij, si cor dubitet, sentit incerta & inania esse, quae promittit Deus. Ideo 1. Iohan. 5. scriptum est: Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo.

Secundò fateri aduersarios existimamus, remissionem peccatorum pœnitentiæ, seu partem, seu finem, seu, vt ipsorum more loquamur, terminum esse ad quẽ. Ergo id, quo accipitur remissio peccatorum, rectè additur partibus pœnitentiæ. Certissimum est autem, etiam si omnes portæ inferorum reclamant, remissionem peccatorum non posse accipi, nisi sola fide, quæ credit peccata remitti propter Christum, iuxta illud Rom. 3. Quem proposuit Deus propiciatorem per fidẽ, in sanguine ipsius. Item Rõ. 5. Per quem accessum habemus per fidem in gratiam, &c. Nani conscientia territa non potest opponere iræ DEI opera nostra, aut dilectionem nostram, sed ita demũ sit pacata, cum apprehendit mediatorem Christum, & credit promissionibus propter illum donatis. Non enim intelligunt, quid sit remissio peccatorum, aut quomodo nobis contingat, qui somniant, corda pacata fieri, sine fide in Christum. Petrus citat ex Esaia: Qui crediderit in eum, non confundetur. Necessè est igitur confundi hypocritas, confidentes se accipere remissionem peccatorum propter sua opẽra, non propter Christum. Et Petrus ait in Actis cap. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Non potuit dici magis dilucidè, quam quòd ait, per nomen eius, Et addit, omnes qui credunt in eum. Tantũ igitur ita accipimus remissionẽ peccatorum, per nomen Christi, hoc est, propter Christum, non propter vlla nostra merita atq; opera. Et hoc ita fit, cum credimus nobis remitti peccata propter Christum. Aduersarij nostri vociferantur se esse Ecclesiam, se consensum Ecclesiæ sequi. At Petrus hĩc in nostra causa etiam allegat consensum Ecclesiæ, hũc, inquit, omnes Prophetæ perhibent testimonium, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, &c. Profectò consensus Prophetarum

Iudican-

iudicandus est vniuersalis Ecclesiæ consensus esse. Ne
 Papæ, nec Ecclesiæ concedimus potestatem decernendi
 contra hunc consensum Prophetarū. At Bulla Le-
 nis apertè damnat hunc articulum de remissione pec-
 catorū, damnant & aduersarij in confutatione. Quare
 re apparet, qualis sit Ecclesia iudicanda istorum, qui
 non solū decretis improbant hanc sententiam, quæ
 remissionem peccatorum consequamur fide, non pro-
 pter opera nostra, sed propter Christum, sed etiam in-
 bent eam vi ac ferro abolere. Iubent omni genere cre-
 dilitatis perdere viros bonos, qui sic sentiunt. Sed ha-
 bent magni nominis autores, Scotum, Gabrielem & alios
 miles, dicta Patrum, quæ in Decretis truncata citantur.
 Certè si numeranda sunt testimonia, vincunt. Est enim
 maxima turba nugacissimorum scriptorum in senten-
 tias, qui tanquam coniurati defendunt illa figmen-
 de merito attritionis & operum, & cætera, quæ sup-
 recitauimus. Sed ne quis multitudine moueatur, non
 magna autoritas est in testimonijs posteriorum, qui
 genuerunt sua scripta, sed tantū compilatis super-
 ribus, transfuderunt illas opiniones ex alijs libris
 alios. Nihil iudicij adhibuerunt, sed vt pedanei senten-
 res taciti comprobauerunt superiorum errores in
 intellectos. Nos igitur hanc Petri vocem non dubi-
 mus opponere quamlibet multis legionibus Sente-
 tiariorum, quæ allegat consensum Prophetarum, ad
 accedit testimonium Spiritus sancti ad hanc con-
 nem Petri. Sic enim ait textus: Adhuc loquente Pe-
 tro verba hæc, Cecidit Spiritus sanctus super omnes
 qui audiebant verbum. Sciant igitur piæ conscientie
 hoc esse mandatum Dei, vt credant sibi gratis igno-
 propter Christum, non propter opera nostra. Et hanc
 mandato Dei sustentent se aduersus desperationem
 aduersus terrores peccati & mortis. Et hanc senten-
 sciant à principio mundi in Ecclesia extitisse apud la-

Etos. Petrus enim clarè allegat consensum Prophetarum, & Apostolorum scripta testantur eos idem sentire. Nec desunt Patrum testimonia. Nam Bernardus idem dicit verbis minimè obscuris? Necesse est enim primò omnium credere, quòd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei, sed adde adhuc, vt credas & hoc, quòd per ipsum peccata tibi donantur, Hoc est testimonium, quod perhibet Spiritus S. in corde tuo dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus, gratis iustificari hominem per fidem. Hæc Bernardi verba mirificè illustrant causam nostram, quia non solùm requirit, vt in genere credamus peccata remitti per misericordiam, Sed iubet addere specialem fidem, qua credamus & nobis ipsis remitti peccata. Et docet, quomodo certi reddamur de remissione peccatorum, videlicet cùm fide corda eriguntur, & fiunt tranquilla per Spiritum S. Quid requirunt amplius aduersarij? Num adhuc audent negare fide nos consequi remissionem peccatorum? aut fidem partem esse poenitentiae?

Tertiò, Aduersarij dicunt, peccatum ita remitti, quia attritus seu contritus elicit actum dilectionis Dei, per hunc actum meretur accipere remissionem peccatorum. Hoc nihil est, nisi legē docere, deleto Euangelio, & abolita promissione de Christo. Tantùm enim requirunt legem & nostra opera, quia lex exigit dilectionē. Præterea docent confidere, quòd remissionem peccatorum consequamur propter contritionē & dilectionem. Hoc quid est aliud, nisi collocare fiduciã in nostra opera, non in verbum & promissionē Dei de Christo? Quòd si lex satis est ad consequendam remissionem peccatorum, quid opus est Euangelio? quid opus est Christo, si propter nostrum opus consequimur remissionem peccatorum? Nos contra à lege ad Euangelium reuocamus conscientias, & à fiducia proprio-

rum operum, ad fiduciam promissionis & Christi, quod Euangelium exhibet nobis Christum, & promittit gratiam remissionem peccatorum propter Christum. In hac promissione iubet nos confidere, quod propter Christum reconciliemur Patri, non propter nostram contritionem aut dilectionem. Non enim alius est mediator aut propiciator, nisi Christus. Nec legem facere possumus, nisi prius per Christum reconciliati simus. Et quid faceremus, tamen sentiendum est, quod non propter illa opera, sed propter Christum mediatorem propiciatorem consequimur remissionem peccatorum. Imò contumelia Christi, & Euangelii abrogatio est, sentire, quod remissionem peccatorum propter legem aliter consequamur, quam fide in Christum. Et hanc rationem supra tractauimus de iustificatione, cum diximus: quare profiteamur homines fide iustificari, & dilectione. Itaque doctrina aduersariorum, cum docent homines contritione & dilectione sua consequi remissionem peccatorum, & confidere hac contritione & dilectione, tantum est doctrina legis & quidem non intellectus, sicut Iudæi in velatâ Moysi faciem intuebantur. Fingamus enim adesse dilectionem, fingamus adesse opera, tamen neque dilectio, neque opera possunt esse propiciatio pro peccato. Ac ne possunt quidem esse, nisi in conspectu iræ & iudicio Dei, iuxta illud: Non intrabis in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nec debet honos Christi transferri in nostra opera.

Propter has causas contendit Paulus, quod non iustificemur ex lege, & opponit legi promissionem remissionis peccatorum, quæ propter Christum donatur, ac docet nos gratis propter Christum fide accipere remissionem peccatorum. Ad hanc promissionem reconciliat nos Paulus à lege. In hanc promissionem iubet nos tueri, quæ certè irrita erit, si prius lege iustificamur.

qu

quàm per promissionem, aut si propter nostram iustitiam, consequimur remissionem peccatorum. At constat, quòd idem nobis data est promissio, idem exhibitus est Christus, quia legem non possumus facere. Quare necesse est, prius nos promissione reconciliari, quàm legem facimus. Promissio autem tantum fide accipitur. Igitur necesse est; contritos apprehendere fide promissionem remissionis peccatorum donatam propter Christum, ac statuere, quòd gratis propter Christum habeant placatum Patrem. Hæc est sententia Pauli ad Rom. 4. ubi inquit: Ideò ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio. Et ad Galatas 3. Conclufit scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fidelesu Christi detur credentibus, Id est, omnes sunt sub peccato, nec possunt aliter liberari, nisi fide apprehendant promissionem remissionis peccatorum. Prius igitur oportet nos fide accipere remissionem peccatorum, quàm legem facimus, et si, ut supra dictum est, fidem dilectio sequitur, quia renati Spiritu sanctu accipiunt, idem legem facere incipiunt. Citaremus plura testimonia, nisi obuia essent cuilibet pio lectori in scripturis. Et nos non nimis prolixi esse cupimus, ut facilius hæc causa perspici possit. Neq; verò dubium est, quin hæc sit sententia Pauli, quam defendimus, quòd fide accipiamus remissionem peccatorum propter Christum, quòd fide mediatorem Christum opponere debeamus iræ Dei, non opera nostra. Nec perturbentur piæ mentes, etiamsi Pauli sententias calumni-entur aduersarij. Nihil tam simpliciter dicitur, quod non queat deprauari cauillando. Nos scimus, hanc, quam diximus, veram & germanam sententiam Pauli esse, scimus hanc nostram sententiam pijs conscientijs firmam consolationem afferre, sine qua nemo consistere in iudicio Dei queat. Itaq; repudientur illæ Pharisæicæ opiniones aduersariorum, quòd non accipiamus

fide remissionem peccatorum, sed quòd oporteat mereri dilectione nostra & operibus, quòd dilectione nostram & opera nostra iræ Dei opponere debeamus. Hæc doctrina legis est, non Euangelii, quæ fingit prius hominem lege iustificari, quàm per Christum reconciliatus sit Deo, cum Christus dicat: Sine me nihil potestis facere. Item: Ego sum vitis vera, vos palmites. Verùm aduersarii fingunt, nos esse palmites, nõ Christi, sed Moyfi. Prius enim volũt lege iustificari, dilectionem nostram & opera offerre Deo, quàm reconcilietur Deo per Christũ, quàm sint palmites Christi. Paulus contra contendit, legem non posse fieri sine Christo. Ideò promissio prius accipienda est, vt fide reconciliemur Deo propter Christum, quàm legem facimus. Hæc satis perspicua esse pijs conscientijs existimamus. Et hinc intelligent, Cur supra professi simus iustificari homines fide, non dilectione, quia oportet nos opponere iræ Dei, non nostram dilectionem, aut opera, aut confidere nostra dilectione ac operibus, sed Christus mediatorem. Et prius oportet apprehendere promissionem remissionis peccatorum, quàm legem facimus.

Postremò, quando erit pacata conscientia, Si idem accipimus remissionem peccatorum, quia nos diligimus, aut legem facimus? Semper enim accusabit nos lex, quia nunquam legi Dei satisfacimus, Sicut inquit Paulus: Lex iram operatur. Chrysostomus quærit de pœnitentia, vnde certi reddamur, peccata nobis remissa esse. Quærent & in sententijs eadem de re aduersarii. Hoc non potest explicari, non possunt conscientia reddi tranquilla, nisi sciant mandatũ Dei esse & ipsum Euangelium, vt certò statuunt propter Christum gratis remitti peccata, nec dubitèt sibi remitti. Si quis dubitat, is, vt Iohannes ait, accusat promissionem diuinam mendacii, Hanc certitudinem fidei nos docentur

requi

requiri in Euangelio. Aduersarij relinquunt conscientias incertas & ambigentes. Nihil autem agunt conscientia ex fide, cum perpetuò dubitant, vtrum habeant remissionem. Quomodo possunt in hac dubitatione inuocare Deum? quomodo possunt statuere, quòd exaudiantur? Ita tota vita est sine Deo, & sine vero cultu Dei. Hoc est, quòd Paulus inquit, peccatum esse, quicquid non fit ex fide, Et quia in hac dubitatione perpetuò versantur, nunquam experiuntur, quid sit fides. Ita fit, vt ad extremum ruant in desperationem. Talis est doctrina aduersariorum, doctrina legis, abrogatio Euangelij, doctrina desperationis. Nunc libenter omnibus bonis vuis permittimus iudicium de hoc loco poenitentia, nihil enim habet obscuri, vt pronunciet, vtri magis pia & salubria conscientijs, docuerit, nos, an aduersarij. Profectò non delectant nos hæc dissensiones in Ecclesia, quare nisi magnas & necessarias causas haberemus dissentendi ab aduersarijs, summa volutate taceremus. Nunc cum ipsi manifestam veritatem damnent, non est integrum nobis, deserere causam non nostram, sed Christi & Ecclesie.

Diximus, quas ob causas posuerimus has duas partes poenitentia, contritionem & fidem. Idq; hoc fecimus libentius, quia circumferuntur multa dicta de poenitentia, quæ truncata citantur ex Patribus, quæ ad obscurandam fidem detorserunt aduersarij. Talia sunt, poenitentia est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item, Poenitentia est quadam dolentis vindicta, puniens in se, quòd dolet se commisisse. In his dictis nulla fit mentio fidei, Ac ne in scholis quidem, cum interpretatur, aliquid de fide additur. Quare nos eam, vt magis cõspici doctrina fidei posset, inter partes poenitentia numerauimus. Nam illa dicta, quæ contritionem aut bona opera requirunt, & nullam fidei iustificantis mentionem faciunt, periculosa

esse, res ipsa ostendit. Et merito desiderari prudentia istis potest, qui sententias illos sententiarum & decretorum congesserunt. Nam cum Patres alii de una parte poenitentiae loquantur, non tantum de una parte, sed de utraque; hoc est, de contritione & fide, excerpte & coniungere sententias profuisset. Nam Tertullianus egregie de fide loquitur, amplificans iurandum illud apud Prophetam: *Viuo ego*, dicit Dominus, nolle mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Qui enim iurat Deus, nolle se mortem peccatoris, ostendit requiri fidem, ut iuranti credamus, & certo statuamus eum nobis ignoscere. Magna debet esse autoritas apud nos promissionum diuinarum per se. At haec promissio etiam iureiurando confirmata est. Quare si quis non statuit sibi ignosci, is negat Deum verum iurasse, qua blasphemia atrocior nulla excogitari potest, Sic enim ait Tertullianus: *Inuitat praemio salutem, iurans etiam, Viuo dicens, cupit sibi credi. O beatos, quorum causa iurat Deus. O miserimos, sine iuranti Domino credimus.* Atque hic sciendum est quod haec fides debeat sentire, quod gratis nobis ignoscat Deus propter Christum, propter tuam promissionem, non propter nostra opera, contritionem, confessionem, aut satisfactiones. Nam si fides nitatur his operibus, statim fit incerta, quia conscientia pauida videt haec opera indigna esse. Ideo praclare ait Ambrosius de poenitentia: *Ergo & agendam poenitentiam & tribuendam veniam credere nos conuenit, ut veniam tamen tanquam ex fide speremus, tanquam ex syngrapha fides impetrat.* Item, fides est, quae peccata nostra cooperit. Extant itaque sententiae apud Patres, non solum de contritione & operibus, sed etiam de fide. Verum aduersarij, cum neque naturam poenitentiae intelligant, neque sermonem Patrum, excerptunt dicta de poenitentiae, videlicet de operibus, Alibi dicta de fide cum non intelligant, praetereunt.

DE CONFESSIONE ET SATISFACTIONE.

BONI viri faciliè iudicare possunt, plurimū referre, et de superioribus partibus, videlicet cōtritione & fide conferuetur vera doctrina. Itaq; in his locis illustrandis semper plus versati sumus, de confessione & satisfactionibus non admodum rixati sumus. Nam & nos confessionem retinemus præcipuè propter Absolutionem, quæ est verbum Dei, quod de singulis auctoritate diuina pronunciat potestas clauium. Quare impium esset ex Ecclesia priuatam Absolutionem tollere. Neq; quid sit remissio peccatorum, aut potestas clauium intelligunt, si quæ priuatam Absolutionem aspernantur. Cæterum de enumeratione delictorum in confessione supra diximus, quod sentiamus, eam non esse iure diuino necessariam. Nam quod obijciunt quidam, Iudicem prius debere cognoscere causam, priusquam pronunciat, hoc nihil ad hanc rem pertinet, quia ministeriū absolutionis, beneficium est, seu gratia, non est iudicium seu lex. Itaq; ministri in Ecclesia habent mandatum remittendi peccata, non habent mandatū cognoscendi occulta peccata. Et quidem absoluunt ab his, quæ non meminimus, quare absolutio, quæ est vox Evangelij remittens peccata & consolans conscientias, non requirit cognitionem. Et ridiculum est huc transferre dictum Salomonis: Diligenter cognosce vultum pecoris tui. Nihil enim dicit Salomon de confessione, sed tradit Oeconomicum præceptum patris familias, vt vtatur suo, & abstineat ab alieno, & iubet eum res suas diligenter curare, ita tamen, ne studio augendarum facultatum occupatus animus, abijciat timorem Dei, aut fidem, aut curam verbi Dei. Sed aduersarij nostri mirificè Metamorphosi transformāt dicta scripturæ, in quaslibet sententias. Hic cognoscere

ignificat eis audire confessiones. Vultus non externa
 conuersionem, sed arcana conscientia. Pecudes si-
 gnificat homines. Sanè bella est interpretatio, & digna
 illis contemptoribus studiorum eloquentia. Quod
 dicitur aliquid per similitudinem transferre præceptum
 patrefamilias ad pastorem Ecclesie: certè vultum de-
 bebent interpretari de externa conuersatione. Hæc simi-
 litudo magis quadrabit, Sed omittamus ista. Aliquæ
 res fit in Psalmis mentio confessionis, vt: Dixi, confitebor
 aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu
 remissisti iniquitatem peccati mei. Talis confessio pec-
 cati, quæ Deo fit, est ipsa contritio. Nam cum Deo
 confessio, corde fieri necesse est, non solum voce, sicut
 fit in scenis ab histrionibus. Est igitur talis confessio
 contritio, in qua sentientes iram Dei, confitemur De-
 um iuste iratos, nec placari posse nostris operibus, Et
 tamen quarimus misericordiam, propter promissio-
 nem Dei. Talis est hæc confessio: Tibi soli peccaui,
 & tu iustificaberis, & vincas, cum iudicaris, id est, fateor
 me peccatorem esse, & meritum æternam iram, nec pos-
 sum opponere meas iustitias, mea merita tuæ iræ. Iste
 pronuncio te iustum esse, cum condemnas & punis
 nos. Pronuncio te vincere, quando hypocritæ iudicant
 te, quod sis iniustus, qui ipsos punias aut condemnas
 bene meritos. Imò nostra merita non possunt
 opponi tuo iudicio, sed ita iustificabimur, si tu iustus
 es, si tu reputes nos iustos per misericordiam tuam.
 Fortassis & Iacobum citabit aliquis: Confitemini mihi
 delicta. Sed hic non loquitur de confessione
 sacerdotibus facienda, sed in genere de reconciliatio-
 ne fratrum inter se. Iubet enim mutuam esse confes-
 sionem.

Porro aduersarij nostri multos doctores recepti-
 mos damnabunt, si contendent, enumerationem delictorum
 in confessione necessariam esse iure diuino

Qua

Jan. 5. 16.

Quamquam enim confessionem probamus, & quandam examinationem prodesse iudicamus, ut institui homines melius possint: tamen ita moderanda res est, ne conscientijs iniiciantur laquei, quæ nunquam erunt tranquilla, si existimabunt se non posse consequi remissionem peccatorum, nisi facta illa scrupulosa enumeratione. Hoc certè falsissimum est, quod aduersarij posuerunt in confutatione, quòd confessio integra sit necessaria ad salutem. Est enim impossibilis. Et quales laqueos hinc iniiciunt conscientiae, cum requirunt integram confessionem? Quando enim statuet conscientia integram esse confessionem? apud scriptores Ecclesiasticos sit mentio confessionis, sed hi non loquuntur de hac enumeratione occultorum delictorū, sed de ritu publicæ poenitentiae. Quia enim lapsi aut famosi non recipiebantur, sine certis satisfactionibus, ideo confessionem faciebant isti apud presbyteros, ut pro modo delictorum præscriberentur eis satisfactiones. Hæc tota res nihil simile habuit huic enumerationi, de qua nos disputamus. Confessio illa fiebat, non quòd sine ea non posset fieri remissio peccatorum coram Deo, sed quòd non poterant satisfactiones præscribi, nisi prius cognito genere delicti. Nam alia delicta habebant alios Canones.

Et ex illo ritu publicæ poenitentiae reliquum habemus etiam nomen satisfactionis. Nolebant enim sancti Patres recipere lapsos aut famosos, nisi prius cognita & spectata poenitentia eorum, quantum fieri poterat. Et huius rei multæ videntur fuisse causæ. Nam ad exemplū pertinebat, castigare lapsos, sicut & glossa in Decretis admonet, & indecorū erat, homines famosos statim ad communionem. Hi mores diu iam antiquati sunt, nec necesse est eos restituere, quia non sunt necessarij ad remissionem peccatorū coram Deo. Neque hoc senserūt Patres, mereri homines remissionem

78. causa satisf.

ratio.

peccatorum per tales mores, aut talia opera, Quamquam hæc spectacula imperitos solent fallere, ut putent, se per hæc opera mereri remissionem peccatorum coram Deo. Verum si quis sic sensit, Iudaicè, & gentilitè sensit. Nam & ethnici habuerunt quasdam expiationes delictorum, per quas sungebant se reconciliari Deo. Nunc autem more antiquato, manet nomen satisfactionis, & vestigium moris, quod in confessione præscribuntur certæ satisfactiones, quas definiunt esse opera non debita, Nos vocamus satisfactiones Canonicas. De his sic sentimus, sicut de enumeratione, quod satisfactiones Canonice non sint necessaræ iure diuino ad remissionem peccatorum. Sicut neq; illa spectacula vetera satisfactionum in pœnitentia publica iure diuino necessaria fuerunt ad remissionem peccatorum. Retinenda est enim sententia de fide, quod fide consequamur remissionem peccatorum propter Christum, non propter nostra opera præcedentia aut sequentia. Et nos ob hanc causam præcipuè de satisfactionibus disputauimus, ne susciperentur ad obscurandam iustitiam fidei, neue existimarent homines se propter illa opera consequi remissionem peccatorum. Et adiuuant errorem multa dicta, quæ in scholis iactantur, quale est, quod in definitione satisfactionis ponunt: fieri eam ad placandam diuinam offensam.

Sed tamen fatentur aduersarij, quod satisfactiones non profint ad remissionem culpæ. Verum fingunt satisfactiones prodesse ad redimendas pœnas, seu purgatorij, seu alias. Sic enim docent, in remissione peccati Deum remittere culpam, Et tamen, quia conuenit iustitiæ diuinæ punire peccatum, mutare pœnam æternam in pœnâ temporalem. Addunt amplius, partem illius temporalis pœnæ remitti potestate clauium, reliquum autem redimi per satisfactiones. Nec potest intelligi, quarum pœnarum pars remittatur potestate clauium, nisi

dicant

dicant partem pœnarum purgatorij remitti, qua ex re-
 sequeretur, satisfactiones tantum esse pœnas redimen-
 tes purgatorium. Et has satisfactiones dicunt valere,
 etiam si fiant ab his, qui relapsi sunt in peccatum mor-
 tale, quasi verò diuina offensa placari queat ab his, qui
 sunt in peccato mortali. *Hæc tota res est comentitia,*
recens conficta, sine autoritate scripturæ & veterum
scriptorum Ecclesiasticorū. Ac ne Longobardus qui-
 dem de satisfactionibus hoc modo loquitur. Schola-
 stici viderunt in Ecclesia esse satisfactiones. Nec anim-
 aduerterunt illa spectacula instituta esse tum exempli
 causa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi ab
 Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, &
 rem prorsus politicā. Ideò superstitiosè finxerunt, eas
 non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum
 Deum valere. Et sicut alias sæpe incommodè, commi-
 scuerunt spiritualia & πολιτικά, idem accidit & in sa-
 tisfactionibus. Atqui glossa in Canonibus aliquoties
 testatur, has observationes institutas esse propter di-
 sciplinam Ecclesiæ.

Videte autem, quomodo in consutatione, quã ausi
 sunt obtrudere Cæli Maiest. probent hæc sua figmēta.
 Multa dicta ex scripturis citant, vt fucum imperitis fa-
 ciāt, quasi hæc res habeat autoritatē ex scripturis, quæ
 adhuc Longobardi tempore ignota erat. Allegant has
 sententias: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item, ex-
 hibete mēbra vestra seruire iustitiæ. Itē, Christus præ-
 dicat pœnitentiā: Agite pœnitentiā. Item, Christus iu-
 bet Apostolos pœnitentiā prædicare: Et Petrus præ-
 dicat pœnitentiā, Act. 2. Postea citant quædam dicta
 Patrum & Canones. Et concludunt: satisfactiones in
 Ecclesia contra expressum Euangelium, & Conciliorū
 & Patrum decreta abolendæ non sunt, quin imò abso-
 luti a sacerdote iniunctā pœnitentiā perficere debēt,
 illud Pauli sequentes: Dedit semetipsum pro nobis, vt

redimeret nos ab omni iniquitate, & mūdaret sibi
pulum acceptabilem, lectatorem bonorum operum.

Deus perdat istos impios Sophistas, tam scelestē
torquentes verbum Dei ad sua somnia vanissima. Quis
bonus vir non comoueat in indignitate tanta? Christus
inquit: Agite pœnitentiam. Apostoli prædicant
pœnitentiam. Igitur pœnæ æternæ compensantur pœnitenti-
nis purgatorij. Igitur clauēs habent mandatum remittendi
partem pœnarum purgatorij. Igitur satisfactio-
nes redimunt pœnas purgatorij. Quis docuit istos
nos hanc Dialecticam? Sed hæc neq; Dialectica, neq;
Sophistica est, sed est Sycophantica. Ideo allegat hanc
vocem: Agite pœnitentiam, vt cum tale dictum con-
tra nos citatum imperiti audiunt, concipiant opinio-
nem, nos totam pœnitentiam tollere. His artibus
inflare animos, & inflammare odia conantur, vt con-
mententur contra nos imperiti, tollendos esse è medio
peffilentes hæreticos, qui improbent pœnitentiam.

Sed speramus, apud bonos viros has calumnias
rum profecturas esse. Et Deus tantam impudentiam
malitiam nõ diu feret. Nec vtiliter consulit suæ dig-
tati Romanus Pontifex, quod tales Patronos adhibeat
quod rem maximam iudicio horum Sophistarum
mittit. Nam cum nos in confessione serè summam
doctrinæ Christianæ vniuersæ complexi simus, adhiberi
fuerant iudices de tantis, tam multis, & tam varijs
gotijs pronunciaturi, quorum doctrina & fides pro-
tior esset, quàm horum Sophistarum, qui hanc con-
tationem scripserunt. Idq; te Campegi pro tua sapi-
tia providere decebat, ne quid in tantis rebus istis
berent, quod aut hoc tempore, aut ad posteros ve-
tur posse minuire Romanæ sedis existimationem.
Romana sedes censet æquum esse, vt omnes gentes
gnoscant eam pro magistra fidei, debet operam dare
docti & integri viri de religionibus cognoscant.

enim iudicabit mundus, si quando proferetur in lucē
 scriptum aduersariorum? quid iudicabit posteritas de
 his calumniosis iudicijs? Vides Campegi, hæc esse po-
 sitrema tempora, in quibus Christus prædixit, plurimū
 periculi fore religioni. Vos igitur, qui tanquam in spe-
 cula sedere, & gubernare religiones debetis, his tempo-
 ribus oportuit singularem adhibere tum prudentiam,
 tum diligentiam. Multa sunt signa, quæ nisi prouideri-
 tis, minantur mutationem Romano statui. Et erras, si
 tantum vi & armis existimas Ecclesias retinendas esse.
 Doceri de religione postulant homines. Quam mul-
 tos esse existimas, non tantum in Germania, sed etiam
 in Anglijs, in Hispania, in Gallijs, in Italia, deniq; in ipsa
 vrbe Roma, qui, quoniam vident exortas esse de maxi-
 mis rebus controuersas, dubitare alicubi incipiunt, &
 taciti indignantur, quod has tantas res ritè cognosce-
 re si iudicare recusatis, quod non explicatis ambigen-
 tes conscientias, quod tantum iubetis nos armis op-
 primi ac deleri. Multi sunt boni viri, quibus hæc dubi-
 tatio, morte acerbior est. Non satis expendis, quanta
 res sit Religio, si bonos viros leuiter existimas angi, si-
 cubi incipiunt abigere de aliquo dogmate, Et hæc du-
 bitatio non potest non parere summam odij acerbitatē,
 aduersus illos, qui cum mederi conscientijs debebant,
 obstitunt, quod minus explicari res possit. Non hinc dici-
 mus, Dei iudicium vobis pertimescendū esse, Nam hoc
 leuiter curare Pontifices purant, qui cum ipsi teneant
 clauēs, scilicet patefacere sibi cælum, cum volunt, pos-
 sunt. De hominum iudicijs, deq; tacitis voluntatibus
 omnium gentium loquimur, quæ profectò hoc tem-
 pore requirunt, vt hæc negocia ita cognoscantur, atq;
 constituentur, vt sanentur bonæ mētes, & à dubitatio-
 ne liberentur. Quid enim futurum sit, si quando erupe-
 rint odia illa aduersus vos, pro tua sapientia facilè iudi-
 care potes. Verū hoc beneficio deuincire omnes gētes

vobis

vobis poteritis, quod omnes sani homines iustum maximum iudicant, si dubitantes conscientias sanaritis. Hæc non eò diximus, quòd nos de nostra confessione dubitemus, Scimus enim eam veram, piam & conscientijs vtilem esse. Sed credibile est passim moros esse, qui non de leuib; rebus ambigunt, nec tan induant idoneos Doctores, qui mederi conscientijs morum possint.

Sed redeamus ad propositum, Scripturæ citatae aduersarijs, prorsus nihil loquuntur de Canonicis satisfactionibus & de opinionibus Scholasticorum, cui constat, eas nuper natas esse. Quare mera calumnia est quòd detorquent scripturas ad illas suas opiniones. Nos dicimus, quòd pœnitentiam, hoc est, conuersionem & regenerationem, boni fructus, bona opera in omnia se sequi debeant. Nec potest esse vera conuersio, aut veritas contritio, vbi non sequuntur mortificationes carnis, boni fructus. Veri terrores, veri dolores animi, non patiuntur corpus indulgere voluptatibus, & vera fiducia non est ingrata Deo, nec contemnit mandata Dei. Deniq; nulla est interior pœnitentia, nisi foris pariat castigaciones carnis. Et hanc dicimus esse sententiam Iohannis, cum ait: Facite fructus dignos pœnitentiae. Item Pauli, cum ait: Exhibete membra vestra, seruamini iustitiæ, sicut & alibi inquit: Exhibete corpora vestra hostiam viuam, sanctam, &c. Et cum Christus inquit: Agite pœnitentiam, certè loquitur de tota pœnitentia, de tota nouitate vitæ, & fructibus, non loquitur illis hypocriticis satisfactionibus, quas fingunt Scholastici tum quoq; valere ad compensationem pœnitentiæ purgatorij, aut aliarum pœnarum, cum sunt adhibiti qui sunt in peccato mortali.

Ac multa colligi argumenta possunt, quòd hæc citata scripturæ nullo modo pertineant ad Scholasticas satisfactiones. Isti fingunt satisfactiones esse opera

deuot.

debita, Scriptura autem in his sententijs requirit opera debita. Nam hæc vox Christi est vox præcepti, Agite pœnitentiam. Item, Aduersarij scribunt, confitentem, si recuset suscipere satisfactiones, non peccare, sed persolutorum esse has pœnas in purgatorio. Iam hæc sententiæ sine controversia, præcepta sunt ad hanc vitam pertinentia, Agite pœnitentiam, facite fructus dignos pœnitentiæ, Exhibete membra vestra seruire iustitiæ. Quare non possunt detorqueri ad satisfactiones, quas recusare licet. Non enim licet recusare præcepta Dei. Tertio: Indulgentiæ remittunt illas satisfactiones, vt docet cap. Cum, ex eo, de pœnitentijs & remission. At indulgentiæ non soluunt nos illis præceptis: Agite pœnitentiam, facite fructus dignos pœnitentiæ. Itaq; manifestum est, malè detorqueri illa dicta scripturæ ad Canonicas satisfactiones. Videte porrò, quid sequatur. Si pœnæ purgatorij sunt satisfactiones seu satisfactioes, aut satisfactiones sunt redemptio pœnarum purgatorij, num etiam hæc sententiæ præcipiunt, vt anima castigetur in purgatorio? Id cum sequi necesse sit ex aduersariorum opinionibus, hæc sententiæ nouo modo interpretandæ erunt, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Agite pœnitentiam, hoc est, patiamini pœnas purgatorij post hanc vitam. Sed piget has ineptias aduersariorum pluribus refellere. Constat enim scripturam loqui de operibus debitis, de tota nouitate vitæ, non de his obseruationibus operum non debitorum, de quibus loquuntur aduersarij. Et tamen his figmentis defendunt ordines, venditionem Missarum & infinitas obseruationes, quod scilicet sint opera, si non pro culpa, tamen pro pœna satisfacienda.

Cum igitur scripturæ citatæ non dicant, quòd operibus non debitis pœnæ æternæ compensandæ sint, temerè affirmant aduersarij, quòd per satisfactiones Canonicas pœnæ illæ compensentur, Nec habent clauas

In datum pœnas aliquas commutandi, Item, partem pœnarum remittendi. Vbi enim leguntur hæc in scripturis? Christus de remissione peccati loquitur, et ait: Quidquid solueritis, &c. quo remisso sublata mors æterna, & reddita vita æterna. Neque hic loquitur de imponendis pœnis: quidquid ligaueris: Sed de remittendis peccatis illorum, qui non conuertuntur. In dictum Longobardi de parte pœnarum remittendum sumtum est à Canonicis pœnis. Harum partem remittebant pastores. Quanquam igitur sentimus, quod penitentia debeat bonos fructus parere propter gloriam & mandatum Dei, Et boni fructus habet mandata vera ieiunia, veræ orationes, veræ eleemosynæ, &c. me hoc nusquam reperimus in scripturis sanctis, quod pœnæ æternæ non remittantur, nisi propter peccatum purgatorij, aut satisfactiones Canonicas, hoc est, propter certa quædam opera non debita, aut quod potest clauium habere mandatum commutandi pœnas, partem remittendi. Hæc probanda erant aduersarij.

Præterea mors Christi non est solum satisfactio culpæ, sed etiã pro æterna morte, iuxta illud: Ero mors tua, o mors. Quid est igitur monstrum, dicere, quod Christi satisfactio redimat culpam? Nostræ pœnæ redimunt mortem æternam? ut iam illa vox, Ero mors tua, ligi debeat, non de Christo, sed de nostris operibus, quidem non de operibus à Deo præceptis, sed de iudiciis quibusdam obseruationibus excogitatis ab hominibus? Et dicuntur mortem abolere, etiam cum morimur in peccato mortali. Incredibile est, quanto cum dicimus has ineptias aduersariorum recitemus, quas quædam pendit, non potest non succedere istis doctrinis diuini, quas sparsit in Ecclesia diabolus, ut opprimeret cognitionem legis, & Euangelij, penitentiarum, & iustificationis, & beneficiorum Christi. Nam de lege dicunt: Deus condescendens nostræ infirmitati, con-

tuit homini mensuram eorum, ad quæ de necessitate
tenetur, quæ est observatio præceptorum, ut de reliquo,
id est, de operibus supererogationis possit satisfacere
de commissis, Hic fingunt, homines legem Dei ita facere
posse, ut plus etiã, quam lex exigit, facere possimus. At-
qui scriptura ubiq; clamat, quod multum absimus ab
illa perfectione, quam lex requirit. Sed isti fingunt, legem
Dei contentam esse externa & civili iustitia, non videt
eam requirere veram dilectionem Dei ex toto corde,
&c. damnare totam concupiscentiam in natura. Itaq;
nemo tantum facit, quantum lex requirit. Ridiculum
igitur est, quod fingunt nos amplius facere posse. Quã-
quam enim externa opera facere possumus, non man-
data lege Dei, tamen illa est vana & impia fiducia, quod
legi Dei sit satisfactum. Et veræ orationes, veræ eleemo-
synæ, vera ieiunia, habent præcepta Dei, Et ubi habent
præceptum Dei, non possunt sine peccato omitti. Ve-
rùm illa opera, quatenus non sunt præcepta lege Dei,
sed habent certam formam ex humano præscripto, sunt
opera traditionum humanarum, de quibus Christus di-
cit: Frustra colunt me mandatis hominum, ut certa iei-
unia, instituta non ad carnem coercendam, sed ut per
id opus reddatur honos Deo, ut ait Scotus, & compen-
setur mors æterna. Item certus numerus precum, certus
modus eleemosynarum, cum ita fiunt, ut ille modus, sit
cultus ex opere operato, reddens honorem Deo, & com-
pensans mortem æternam. Tribunt enim his ex ope-
re operato satisfactionem, quia docent, quod valeant
etiã in his, qui sunt in peccato mortali. Iam illa longi-
us recedunt à præceptis Dei, peregrinationes, & harum
magna est varietas, alius facit iter cataphractus, alius
facit iter nudis pedibus. Hæc vocat Christus inutiles
cultus, quare non prosunt ad placandam offensam Dei,
ut aduersarii loquuntur. Et tamẽ hæc opera magnificis
titulis ornantur, vocantur opera supererogationis.

Tribui-

Tribuitur eis honos, quod sint precium pro morte
 ternæ. Ita præferuntur operibus præceptorum Dei
 hunc modum lex Dei bifariam obscuratur, & quia
 tatur legi Dei satisfactum esse, per externa & civilia
 opera, & quia adduntur traditiones humanæ, quæ
 opera præferuntur operibus legis diuinæ. Deinde
 obscuratur pœnitentiæ & gratia. Nam mors æterna
 redimitur illa compensatione operum, quia est occisio
 nec degustat in præsentia mortem. Alia res opponenda
 est morti, cum tentat nos. Sicut enim ira Dei in
 Christum vincitur, ita vincitur mors fide in Christum.
 Sicut Paulus ait: Deo gratia, qui dat nobis victoriam
 per Dominum nostrum Iesum Christum, non inquit,
 dat nobis victoriam, si aduersus mortem opponamus
 satisfactiones nostras. Aduersarij ociose speculationem
 tractant de remissione culpæ, nec vident, quomodo
 remissione culpæ, liberetur cor ab ira Dei, & a morte
 æterna, per fidem in Christum. Cum igitur mors Christi
 sit satisfactio pro morte æterna, & cum ipsi aduersarij
 fateantur illa opera satisfactionum esse opera
 debita, sed opera traditionum humanarum, de quibus
 Christus inquit, quod sint inutiles cultus: tutò possumus
 affirmare, quod satisfactiones Canonice non sunt
 necessariae iure diuino, ad remissionem culpæ, aut pœnæ
 æternæ, aut pœnæ purgatorij.

Sed obijciunt aduersarij, vindictam seu pœnam
 necessariam esse ad pœnitentiam, quia Augustinus
 Pœnitentiam esse vindictam punientem, &c. Concedimus
 vindictam seu pœnam in pœnitentia necessariam
 esse, nõ tanquam meritum, seu precium, sicut aduersarij
 fingunt satisfactiones, sed vindicta formaliter est
 pœnitentia, hoc est, quia ipsa regeneratio fit per
 mortificationem vetustatis. Sit sanè bellè dictum à
 pœnitentiam appellari quasi pœnæ tenentiam. Sed
 qua pœna, de qua vindicta loquitur Augustinus? ce

de vera pœna, de vera vindicta, scilicet de contritione, de veris terroribus. Neq; hîc excludimas mortificationes externas corporis, quæ sequuntur veros animi dolores. Longè errant aduersarij, si veriùs pœnam esse iudicant satisfactiones Canonicas, quam veros terrores in corde. Stultissimùm est nomê pœnæ detorquere ad illas frigidas satisfactiones, non referre ad illos horribiles terrores conscientia, de quibus ait Dauid: Circumdederunt me dolores mortis, &c. Quis non malit loricaus & cataphraetus quærere templum Iacobi, Basilicam Petri, &c. quàm sustinere illam ineffabilem vim doloris, quæ est etiam in mediocribus, si sit vera pœnitentia.

At inquit, conuenit iustitiæ Dei punire peccatû. Certè punit in cõtritione, cùm in illis terroribus iram suam ostendit, Sicut significat Dauid, cùm orat: Dñe in furore tuo arguas me. Et Ieremias cap. 10. Corripe me Domine, Veruntamen in iudicio, non in furore, ne ad nihilum redigas me. Hîc sanè de acerbissimis pœnis loquitur. Et fatentur aduersarij contritionem posse tantam esse, vt non requiratur satisfactio. Veriùs igitur contritio pœna est, quam satisfactio. Præterea subiecti sunt sancti morti, & omnibus communibus afflictionibus, sicut ait Petrus 1. Pet. 4. Quia tempus est incipere iudicium à domo Dei. Si autem primùm à nobis, qualis erit finis istorum, qui non credunt Euangelio? Et vt hæ afflictiones plerumq; sint pœnæ peccatorum, tamen in pijs habent alium finem potiorum, scilicet, vt exerceant eos, vt inter tentationes discant quærere auxilium Dei, agnoscant diffidentiam cordium suorum, &c. sicut Paulus de se inquit 2. Corinth. 1. Sed ipsi in nobis sententiam mortis habuimus, ne confideremus nobis ipsis, sed Deo excitanti mortuos. Et Esaias ait: Angustia in qua clamant, disciplina tua est ipsis, hoc est, Afflictiones sunt disciplina, qua Deus exercet sanctos. Item: Afflictiones

N

propter

propter præsens peccatum infliguntur, quia in san-
 mortificant, & extinguunt concupiscentiam, vt re-
 uari spiritu possint, sicut ait Paulus Roman. 8. Cor-
 mortuum est propter peccatum, id est, mortificat
 propter præsens peccatum, quod adhuc in carne re-
 quum est. Et mors ipsa seruit ad hoc, vt aboleat
 carnem peccati, vt prorsus noui resurgamus. Neq; in
 in morte credentis, postquam fide terrores mortis
 cit, ille aculeus est, & sensus iræ, de quo dicit Paulus
 Aculeus mortis peccatum est, Potentia verò peccati
 lex. Illa potentia peccati, ille sensus iræ, verè est pe-
 donec adest, mors sine illo sensu iræ, propriè non e-
 poena. Porro satisfactiones Canonice non pertinet
 ad has poenas, quia aduersarij dicunt, potestate clau-
 remitti aliquam partem poenarum. Item, clauis iura
 ipsos condonant satisfactiones & poenas, quarum ca-
 sa fiunt satisfactiones. At constat, illas afflictiones com-
 munes non tolli potestate clauium. Et, si de his poenis
 volunt intelligi, quare addunt, quòd in purgatorio
 porteat satisfacere?

Obijciunt de Adam, de Dauide, qui propter ad-
 terium punitus est. Ex his exemplis faciunt vniuersa-
 lem regulam, quòd singulis peccatis respondeant pro-
 prie poenae temporales in remissione peccatorum.
 Priùs dictum est, sanctos sustinere poenas, quae sunt
 opera Dei, sustinent contritionem seu terrores, sub-
 iungunt & alias communes afflictiones, Ita sustinent
 qui proprias poenas à Deo impositas, exempli causa
 Et hæ poenae nihil pertinent ad clauis, quia clauis non
 imponere, neq; remittere eas possunt, sed Deus si-
 ministerio clauium imponit & remittit. Nec sequitur
 niuersalis regula: Dauidi propria poena imposita
 igitur præter communes afflictiones, alia quaedam pu-
 gatorij poena est, in qua singulis peccatis singuli
 dus respondent. Vbi docet hoc scriptura, non po-

nos à morte æterna liberari, nisi per illam compensa-
tionem certarum poenarum præter communes affli-
ctiones? At contra sæpissimè docet, remissionem pec-
catorum gratis contingere propter Christum, Christum
esse victorem peccati & mortis, quare non est assuen-
dum meritum satisfactionis. Et quamuis afflictiones
reliquæ sint, tamen has interpretatur præsentis pec-
cati mortificationes, esse, non compensationes æternæ
mortis, seu precia pro æterna morte. Iob excusatur,
q̄ non sit afflicus propter præterita mala facta. Itaq;
afflictiones non semper sunt poenæ, aut signa iræ, Imò
pauidæ cōscientiæ docendæ sunt, alios fines afflictionū
potiores esse, ne sentiant se à Deo reijci, si in afflictio-
nibus nihil nisi poenā & iram Dei videant. Alij fines po-
tiores sunt considerandi, q̄ Deus alienū opus faciat, vt
suum opus facere possit, &c. Sicut longa cōcione do-
cet Esaias cap. 28. Et cū discipuli interrogarent de
cæco, quis peccasset, Iohannis 9. respondet Christus,
causam cæcitatē esse, non peccatum, sed vt opera Dei
in eo manifestentur. Et apud Ieremiam dicitur: Qui-
bus nō erat iudiciū, bibētes bibent, &c. Sicut Prophete
interfecti sunt, Iohannes Baptista, & alij sancti. Quare
afflictiones nō semper sunt poenæ pro certis factis præ-
teritis, sed sunt opera Dei destinata ad nostram utilita-
tem, & vt potentia Dei fiat conspectior in infirmitate
nostra, Sic Paulus ait: Potentia Dei perficitur in in-
firmitate meâ. Itaq; corpora nostra debent esse hostiæ,
propter voluntatem Dei, ad obedientiam nostram de-
clarandam, non ad compensandam mortem æternam,
pro qua aliud precium habet Deus, scilicet mortem
Filij sui. Et in hanc sententiam interpretatur Gregorius
ipsam etiam poenā Dauidis, cū ait: Si Deus propter
peccatum illud fuerat comminatus, vt sic humiliaretur
à filio, cur dimisso peccato, q̄ erat ei comminatus

AB.

impleuit? Respondetur, remissionem illam peccati factam esse, ne homo ad percipiendam vitam impeditur æternam. Subsecutum verò illud comminationis exemplum, vt pietas hominis etiam in illa humilitate exerceretur atque probaretur. Sic & mortem corporis propter peccatum Deus homini infligit, & post peccatorum remissionem propter exercendam iustitiam non ademit, videlicet vt exerceatur & probetur iustitia istorum, qui sanctificantur.

Neq; verò tolluntur communes calamitates propriè per illa opera satisfactionum Canonicarum, hoc est, per illa opera traditionum humanarum, quæ ipsi sic valore dicunt, ex opere operato, vt etiam si fiant in peccato mortali, tamen redimant pœnas. Et cum obijciatur illud Pauli: Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur à Domino, verbum iudicare intelligi debet de tota pœnitentia, & fructibus debitis, non de operibus non debitis. Aduersarij nostri dant pœnas contemptæ Grammatices, cum intelligunt iudicare idem esse, quod cataphractum peregrè ire ad S. Iacobum, aut similia opera. Iudicare significat totam pœnitentiam, significat damnare peccata. Hæc damnatio verè fit in contritione, & mutatione vitæ. Tota pœnitentia, contritio, fides, boni fructus, impetrant, vt mitigentur pœnæ, & calamitates publicæ & priuatæ, sicut Esaias capite primo docet: Desinite malè facere, & discite benè facere, &c. Si fuerint peccata vestra, vt coccinum, qual nix dealbabuntur. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Nec est ad satisfactiones & opera traditionum humanarum transferenda grauissima & saluberrima sententia, à tota pœnitentia & operibus debitis, seu à Deo præceptis. Et hoc prodest docere, quod mitigentur communia mala per nostram pœnitentiam, & per veros fructus pœnitentiæ, per bona opera facta ex fide, non vt isti fingunt facta in peccato mortali.

Et hu

Et huc pertinet exemplum Ninivitarum, qui sua pœnitentia (de tota loquimur) reconciliati sunt Deo, & impetrauerunt, ne deleteretur ciuitas.

Quòd autem Patres mentionem faciunt satisfactionis, quòd concilia fecerunt Canones, diximus supra disciplinam Ecclesiasticam fuisse, exempli causa constitutam. Nec sentiebant hanc disciplinam necessariam esse, vel ad culpæ, vel ad pœnæ remissionem. Nam si qui in his mentionem purgatorij fecerunt, interpretantur esse nõ compensationē æternæ pœnæ, nõ satisfactionem, sed purgationem imperfectarum animarum, Sicut Augustinus ait venialia concremari, hoc est, mortificari diffidentiam erga Deum, & alios affectus similes. Interdum Scriptores transferunt satisfactionis vocabulum ab ipso ritu, seu spectaculo, ad significandam veram mortificationem. Sic Augustinus ait: Vera satisfactio est peccatorum causas excidere, hoc est, mortificare carnem. Item cohercere carnem, non vt compensentur æternæ pœnæ, sed ne caro pertrahat ad peccandum. Ita Gregorius de restitutione loquitur, falsam esse pœnitentiam, si non satisfiat illis, quorum res occupatas tenemus. Non enim verè dolet se furatum esse, aut rapuisse is, qui adhuc furatur. Tantisper enim fur aut prædo est, dum est iniustus possessor alienæ rei. Ciuilis illa satisfactio necessaria est, quia scriptum est: Qui furatus est, deinceps non furetur. Item Chrysostomus inquit: in corde contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hoc nihil contra nos facit, debent sequi bona opera pœnitentiæ, debet pœnitentia esse, non simulatio, sed totius vitæ mutatio in melius.

Item, Patres scribunt satis esse, si semel in vita fiat illa publica seu solennis pœnitentia, de qua sunt facti Canones satisfactionum. Qua ex re intelligi potest, quòd sentiebant illos Canones, non esse necessarios ad remissionem peccatorum. Nam præter illam solennem

pœnitentiam, sæpe aliàs volunt pœnitentiam agi, vti non requirebantur Canones satisfactionum.

Architecti confutationis scribunt, non esse tolerandum, vt satisfactiones contra expressum Euangelium aboleantur. Nos igitur hæcenus ostendimus, Canonicas illas satisfactiones, hoc est, opera non debita, facienda propter compensationem pœnæ, non habere mandatum Euangelij. Res ipsa hoc ostendit, si opera satisfactionum sunt opera non debita, quare allegant expressum Euangelium? Nã si Euangelium iuberet compensari pœnas per talia opera, iam essent debita opera. Sed sic loquuntur, vt fucum faciant imperitis, & allegant testimonia, quæ de debitis operibus loquuntur, cum ipsi in suis satisfactionibus præscribant opera non debita. Imò ipsi concedunt, in scholis sine peccato recusari posse satisfactiones. Falsò igitur hic scribunt, quòd expresso Euangelio cogamur satisfactiones illas Canonicas suscipere. Cæterum nos sæpè iam testati sumus, quòd pœnitentia debeat bonos fructus parere, & qui sint boni fructus, docent mandata, videlicet inuocatio, gratiarum actio, confessio. Euangelium docere, obedire parentibus, & magistris, seruire vocationi, non occidere, non retinere diuicia, sed esse placibilem, dare egenis, quantum facultatibus possumus, non scortari, non mœchari, non cohercere, & refrenare, castigare carnem, non propter compensationem pœnæ æternæ, sed ne obtemperet diabolo, ne offendat Spiritum sanctum, licet vera dicere. Hi fructus habent præcepta Dei, & propter gloriam & mandatum Dei fieri debent, habent & præmia. Sed quòd non remittantur pœnæ æternæ nisi propter compensationem certarum traditionum aut purgatorij, hoc non docet scriptura. Indulgentiæ olim erant condonationes publicarum illarum obseruationum, ne nimium grauarentur homines

Quod si humana autoritate remitti satisfactiones & poenae queunt, non igitur Iure diuino, necessaria est illa compensatio. Nam Ius diuinum non tollitur humana autoritate. Porro cum nunc per se antiquatus sit mos, & quidem dissimulantibus Episcopis, nihil opus est remissionibus illis. Et tamen mansit nomen indulgentiarum. Et sicut satisfactiones non intellectae sunt de politica disciplina, sed de compensatione poenae: ita indulgentiae male intellectae sunt, quod liberent animas ex purgatorio. At clavis non habet potestatem, nisi super terram ligandi, & soluendi, iuxta illud: Quicquid ligaueris super terram, erit ligatum in caelo. Quicquid solueris super terram, erit solutum in caelo. Quanquam, ut supra diximus, clavis potestatem habet non imponendi poenas aut cultus instituendi, sed tantum habet mandatum remittendi peccata, his qui conuertuntur, & arguendi & excommunicandi istos, qui nolunt conuerti. Sicut enim soluere significat remittere peccata, ita ligare significat non remittere peccata. Loquitur enim Christus de regno spirituali. Et mandatum Dei est, ut ministri Euangelij absoluant hos, qui conuertuntur, iuxta illud: Potestas nobis data est ad aedificationem. Quare reseruatio casuum politica res est. Est enim reseruatio poenae Canonicae, non est reseruatio culpae coram Deo in his, qui verè conuertuntur. Proinde rectè iudicant aduersarij, cum fatentur, quod in articulo mortis illa reseruatio casuum non debeat impedire absolutionem. Exposuimus summam nostrae doctrinae de poenitentia, quam certò scimus spiam & salubrem bonis mètibus esse. Et boni viri, si còtulerint nostram doctrinam cum confusissimis disputationibus aduersariorum, perspiciet aduersarios omisisse doctrinam de fide iustificante, & consolante pia corda. Videbunt etiam multa fingere aduersarios, de merito attritionis, de illa infinita enumeratione delictorù, de satisfactio-

nibus, ἕτε γῆς φασὶν, ἕτε ἕγενῶ ἀπλόμυνα, quæ ne
quidem aduersarij satis explicare possunt.

DE NUMERO ET VSU SACRAMENTORVM.

IN XIII. ARTICVLO probant aduersarij, quæ
dicimus, Sacramenta non esse tantum notas pro
fessionis inter homines, vt quidam fingunt, sed ma
gis esse signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, pe
quæ mouet Deus corda ad credendum. Sed hic iubent
nos etiam septem Sacramenta numerare. Nos senti
mus præstandū esse, ne negligatur res & ceremonie in
scripturis institutæ, quotcunq; sunt. Nec multum re
ferre putamus, etiamsi docendi causa alij numerant a
liter, si tamen rectè conseruent res in scriptura tradi
tas. Nec veteres eodem modo numerauerunt.

Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent mandatum
Dei, & quibus addita est promissio gratiæ, facile est iu
dicare, quæ sint propriè Sacramenta. Nam ritus ab ho
minibus instituti non erunt hoc modo propriè dicta
Sacramenta. Non est enim auctoritatis humanæ, pro
mittere gratiam. Quare signa sine mandato Dei insti
tuta, non sunt certa signa gratiæ, etiamsi fortasse ritus
docent, aut admonent aliquid. Verè igitur sunt Sa
cramenta, Baptismus, Coena Domini, Absolutio, quæ
est Sacramentum pœnitentiæ. Nā hi ritus habent man
datum Dei, & promissionem gratiæ, quæ est propriè
noui Testamenti. Certò enim debent statuere corda
cū baptizamur, cū vescimur corpore Domini, cū
absoluimur, quòd verè ignoscat nobis Deus propter
Christum. Et corda simul per verbum, & ritum mouet
Deus, vt credant, & concipiāt fidē, sicut ait Paulus: Fi
des ex auditu est. Sicut autem verbum incurrit in au
res, vt feriat corda; ita ritus ipse incurrit in oculos,

vt mo-

vt moueat corda. Item effectus est verbi & ritus, sicut præclarè dictum est ab Augustino, Sacramentum esse verbum visibile, quia ritus oculis accipitur, & est quasi pictura verbi, idem significans, quod verbum. Quare idem est vtriusq; effectus.

Confirmatio & extrema vnctio sunt ritus accepti à Patribus, quos ne Ecclesia quidem tanquam necessarios ad salutem requirit, quia non habent mandatum Dei. Propterea non est inutile hos ritus discernere à superioribus, qui habent expressum mandatum Dei, & claram promissionem gratiæ.

Sacerdotium intelligunt aduersarij non de ministerio verbi & sacramentorum alijs porrigendorum, sed intelligunt de Sacrificio, quasi oporteat esse in nouo Testamento Sacerdotiũ simile Leuitico, quod pro populo sacrificet, & mereatur alijs remissionem peccatorum. Nos docemus, sacrificium Christi morientis in cruce, satis fuisse pro peccatis totius mundi, nec indigere præterea alijs sacrificijs, quasi illud non satis fuerit pro peccatis nostris, Ideo iustificantur homines, nõ propter vlla reliqua sacrificia, sed propter illud vnum Christi sacrificium, si credant, illo sacrificio se redemptos esse. Ideo sacerdotes vocantur, non ad vlla sacrificia velut in lege pro populo facienda, vt per ea mereantur populo remissionem peccatorum, sed vocantur ad docendum Euangelium, & sacramenta porrigenda populo. Nec habemus nos aliud sacerdotium, simile Leuitico, sicut satis docet Epistola ad Ebræos. Si autem ordo de ministerio verbi intelligatur, non grauatim vocauerimus ordinem sacramentum. Nam ministerium verbi habet mandatum Dei, Et habet magnificas promissiones, Rom. 1. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item, Esaia 55. Verbum meum, quod egredietur de ore meo, nõ reuertetur ad me vacuũ, sed faciet, quæcunq; volui, &c. Si ordo hoc mo-

do intelligatur, neq; impositionem manuum vocare
 cramētum grauemur. Habet enim Ecclesia mandatum
 de constituendis ministris, quod gratissimum esse nobis
 debet, quod scimus, Deum approbare ministerium
 lud, & adesse in ministerio. Ac prodest, quantum fieri po-
 test, ornare ministerium verbi, omni genere laudis, &
 uersus fanaticos homines, qui somniant, Spiritum sanctum
 dari, non per verbum, sed propter suas quaedam pra-
 parationes, si sedeant ociosi, taciti, in locis obscuris, ex-
 spectantes illuminationem, quemadmodum olim
Theriasai docebant, & nunc docent Anabaptista.

Matrimonium non est primum institutum in nouo
 Testamento, sed statim initio creato genere humano.
 Habet autem mandatum Dei, habet & promissiones
 non quidem proprie ad nouum Testamentum pertine-
 res, sed magis pertinentes ad vitam corporalem, quae
 si quis uolet sacramentum vocare, discernere tamen
 prioribus illis debet, quae proprie sunt signa noui Te-
 stamenti, & sunt testimonia gratiae & remissionis pe-
 catorum. Quod si Matrimonium propterea habeat
 pellationem sacramenti, quis habet mandatum Dei
 etiam alij status seu officia, quae habent mandatum Dei
 poterunt vocari sacramenta, sicut Magistratus. Pos-
 sunt enim, si omnes res annumerari sacramentis debent,
 habent mandatum Dei, & quibus sunt additae prom-
 siones, cur non addimus orationem, quae uerissime
 test dici sacramentum? Habet enim & mandatum Dei
 & promissiones plurimas. Et collocata inter sacra-
 menta, quasi in illustriore loco, inuitat homines ad or-
 dum. Possent hic numerari etiam eleemosynae. Item
 fustiones, quae & ipsae sunt signa, quibus additae
 promissiones. Sed omittamus ista. Nemo enim uir
 dicens de numero aut uocabulo magnopere rixabitur.
 tamen illae res retineantur, quae habent mandatum
 Dei, & promissiones.

Illud magis est necessarium, intelligere, quomodo sit
 utendum sacramentis. Hic damnamus totum popu-
 lum Scholasticorum doctorum, qui docent, quod sa-
 cramenta non ponenti obicem, conferant gratiam ex
 opere operato sine bono motu utentis. Hæc simplici-
 ter Iudaica opinio est, sentire, quod per ceremoniam
 iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide.
 Et tamen hæc impia & perniciofa opinio, magna auto-
 ritate docetur, in toto regno Pontificio. Paulus recla-
 mat & negat, Abraham iustificatum esse circumcisio-
 ne, sed circumcisionem esse signum propositum ad ex-
 ercendam fidem. Ita nos docemus, quod in usu sacra-
 mentorum fides debeat accedere, quæ credat illis pro-
 missionibus, & accipiat res promissas, quæ ibi in sacra-
 mento offeruntur. Et est ratio plana & firmissima, Pro-
 missio est inutilis, nisi fide accipiatur. At sacramenta
 sunt signa promissionum. Igitur in usu debet accedere
 fides, ut si quis utetur Cœnâ Domini, sic utatur, Quia
 id est sacramentum noui Testamenti, ut Christus clarè
 dicit, Ideo statuat sibi offerri res promissas in nouo Te-
 stamento, scilicet gratuitam remissionem peccatorum.
 Et hanc rem fide accipiat, erigat pauidam conscientiam,
 & sentiat hæc testimonia non esse fallacia, sed tam
 certa, quàm si Deus nouo miraculo de cælo promit-
 teret se velle ignoscere. Quid autem prodesse illa
 miracula & promissiones non credenti? Et loquimur
 hîc de fide speciali, quæ præsentî promissioni credit,
 non tantum quæ in genere credit Deum esse, sed quæ
 credit offerri remissionem peccatorum. Hic usus sacra-
 menti consolatur pijs & pauidas mentes. Quantum
 autem in Ecclesia abusuum pepererit illa fanatica opi-
 nio, de opere operato sine bono motu utentis, nemo
 verbis consequi potest. Hinc est illa infinita prophana-
 tio missarum. Sed de hæc infra dicemus. Neq; vlla lite-
 ra ex veteribus Scriptoribus, præferri potest, quæ patro-

cinetur

cinetur hac in re Scholasticis, Imò contrarium ait Augustinus, quòd fides sacramenti, non sacramentum iustificet. Et est nota Pauli sententia: Corde creditur iustitiam.

ARTICVLVM XIV. in quo dicimus, nemini sitè vocato concedendam esse administrationem sacramentorum & verbi in Ecclesia, ita recipiunt, si nomen vtamur ordinatione Canonica. Hac de re in hoc conuentu sæpe testati sumus, nos summa voluntate cupere conseruare politiam Ecclesiasticam, & gradum in Ecclesia factos etiam humana auctoritate. Scimus enim bono & vtili consilio à Patribus Ecclesiasticis disciplinam hoc modo, vt veteres Canones describunt constitutam esse. Sed Episcopi sacerdotes nostros incogunt hoc doctrinæ genus, quod confessi sumus, atque iijcere ac damnare, aut noua & inaudita crudelitate multos & innocentes occidunt. Hæ causæ impediunt quòd minùs agnoscant hos Episcopos nostri sacerdotes. Ita sæuitia Episcoporum in causa est, quare alicui dissoluitur illa Canonica politia, quam nos magno opere cupiebamus conseruare. Ipsi viderint quomodo ordinationem Deo reddituri sint, quòd dissipant Ecclesiam Nostræ conscientia hæc in re nihil habet periculi, quicùm sciamus, confessionem nostram veram, piam catholicam esse, non debemus approbare sæuitiam istorum, qui hanc doctrinam persequuntur. Et Ecclesiam esse scimus apud hos, qui verbum Dei rectè docent, rectè administrant sacramenta, non apud illos, qui verbum Dei non solùm edictis delere conantur, sed etiam recta & vera docentes trucidant, erga quos, etiam quid contra Canones faciunt, tamen ipsi Canones meliores sunt. Porro hic iterum volumus testatum, nos libenter conseruatuos esse Ecclesiasticam & Canonice politiam, si modò Episcopi desinant in nostram Ecclesiam sæuire. Hæc nostra voluntas & coram Deo

& apud omnes gentes, ad omnem posteritatem excusabit nos, ne nobis imputari possit, quòd Episcoporum autoritas labefactatur, vbi legerint atq; audierint homines, nos iniustam sœuitiam Episcoporum deprecantes, nihil æqui impetrare potuisse.

DE TRADITIONIBVS HVMANIS IN ECCLESIA.

IN ARTICULO XV. recipiunt primam partem, in qua dicimus obseruandos esse ritus Ecclesiasticos, qui sine peccato obseruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia profunt. Alteram partem omnino damnant, in qua dicimus traditiones humanas institutas ad placandum Deum, ad promerendam grãtiam, & satisfaciendum pro peccatis, aduersari Eũangelio. Quanquam in ipsa confessione de discriminẽ ciborum, satis multa diximus de traditionibus, tamen hic quædam breuiter reperenda sunt. Etiã si arbitrabamur, aduersarios ex alijs causis defensuros esse traditiones humanas, tamen hoc non putauimus futurum; vt hunc articulum damnarent; Non mererentur nos remissionem peccatorum; aut gratiam, obseruatione traditionum humanarum. Postquam igitur hic articulus damnatus est, facilem & planam causam habemus. Nunc apertè Iudaizant aduersarij, apertè obruunt Eũangelium doctrinis dæmoniorum. Tunc enim scriptura vocat traditiones; doctrinas dæmoniorum, quando docetur, quòd sint cultus vtilis ad promerendam remissionem peccatorum & gratiam. Tunc enim obscurant Eũangelium, beneficium Christi, & iustitiam fidei. Eũangelium docet nos fide propter Christum gratis accipere remissionem peccatorum, & reconciliari Deo. Aduersarij contra alium mediatorem constituunt, scilicet has traditiones. Propter has volunt

consequi

consequi remissionem peccatorum, per has volunt
 care iram Dei. At Christus aperte dicit: Frustra col
 me mandatis hominum. Suprà copiose disputauim
 homines iustificari fide, cum credunt se habere De
 placatum, non propter nostra opera, sed gratis prop
 Christum. Hanc certum est Euangelij doctrinam
 quia Paulus clarè dicit ad Ephes. 2. Gratis saluati e
 per fidem, & hoc non ex vobis, Dei donum est, non
 hominibus. Nunc isti dicunt, promereri homines
 missionem peccatorum per has obseruationes huma
 nas. Quid hoc est aliud, quàm præter Christum, al
 iustificatorem, alium mediatorem constituere. Paul
 inquit ad Galatas: Euacuati estis à Christo, quib
 iustificamini, id est, Si sentitis vos mereri obseruatio
 legis, vt iusti coram Deo reputemini, nihil proderit
 bis Christus, quia quorsum opus est Christo istis, o
 sentiūt se iustos esse sua obseruatione legis? Deus p
 posuit Christum, quòd propter hunc mediatorem,
 propter nostras iustitias velit nobis esse propitius.
 isti sentiunt Deum esse placatum, propitium prop
 traditiones & non propter Christum. Adimunt ig
 Christo honorem mediatoris. Nec interest inter
 stras traditiones, & Mosaicas ceremonias, quòd ad b
 rem attinet. Paulus ideo dānat Mosaicas ceremon
 sicut traditiones dānat, quia existimabātur esse op
 quæ mererentur iustitiā coram Deo. Ita obscurat
 officium Christi & iustitiā fidei. Quare remota legi
 motis traditionibus, contendit, quòd non propter
 opera, sed propter Christum gratis promissa sit re
 sio peccatorum, modò vt fide accipiamus eam. I
 promissio non accipitur, nisi fide. Cùm igitur fid
 cipiamus remissionem peccatorum, cùm fide hab
 mus propitium Deum, propter Christum, error &
 pietas est constituere, quòd per has obseruationes
 reamur remissionem peccatorum. Si quis hic

non mereri nos remissionē peccatorum, Sed iam iustificatos, per has traditiones mereri gratiam. Hic iterum reclamationem Paulus, Christum peccati ministrum fore, si post iustificationem sentiendum sit, quod deinde non propter Christum iusti reputemur, sed primum mereri debeamus per alias observationes, ut iusti reputemur. Item, hominis testamento nihil addi debet. Ergo nec Dei testamento, qui promittit, quod propter Christum propicius nobis esse velit, addi debet, quod primum per has observationes debeamus mereri, ut accepti & iusti reputemur.

Quaenam quid opus est longa disputatione? Nulla traditio à sanctis Patribus hoc consilio instituta est, ut mereatur remissionem peccatorum aut iustitiam, sed sunt institutae propter bonum ordinem in Ecclesia, & propter tranquillitatem, Et ut velit aliquis instituire certa opera ad promerendam remissionem peccatorum aut iustitiam, quomodo sciet illa opera Deo placere, cum non habeat testimonium verbi Dei? quomodo de voluntate Dei certos reddet homines, sine mandato & verbo Dei? Nonne ubique in Prophetis prohibet instituire peculiare cultus sine suo mandato? Ezech. 20. scriptum est: In Præceptis Patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec in Idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus vester, In præceptis meis ambulat, & iudicia mea custodite & facite ea, Si licet hominibus instituire cultus, & per hos cultus merentur gratiam, iam omnium gentium cultus erunt approbandi, cultus instituti à Ieroboam & alijs extra legem erunt approbandi. Quid enim interest, si vobis licuit instituire cultus utiles ad promerendam gratiam aut iustitiam, cur non licuit idem gentibus & Israëlitis? Ideo gentium & Israëlitarum cultus improbandi sunt, quod sentiebant, sese per illos mereri remissionem peccatorum & iustitiam, & iustitiam

hæc

fidi non norant. Postremò, vnde reddimur certi, quod cultus ab hominibus instituti sine mādato Dei iustificent, Siquidem de voluntate Dei nihil affirmari potest sine verbo Dei? Quid si hos cultus non approbat Deus? Quomodo igitur affirmant aduersarii, quòd iustificent? Sine verbo ac testimonio Dei hoc non potest affirmari. Et Paulus ait: Omne quod non est ex fide peccatum esse. Cùm autem hi cultus nullum habeant testimonium verbi Dei, dubitare conscientiam necesse est, vtrùm placeant Deo.

Et quid in re manifesta verbis opus est? si hos homines cultus defendunt aduersarii nostri, tanquam promerentes iustificationem, gratiam, remissionem peccatorum, simpliciter constituunt regnum Antichristi. Nam regnum Antichristi, est nouus cultus Dei, excogitatus humana autoritate, reijciens Christum, sic regnum Mahometi habet cultus, habet opera, per quos vult iustificari coram Deo, nec sentit homines coram Deo gratis iustificari fide propter Christum. Ita & Paganus erit pars regni Antichristi, si sic defendit hominum cultus, quòd iustificent. Detrahatur enim honor Christo, eùm docent, quòd non propter Christum iustificemur per fidem, Sed per tales cultus, tanquam meq; cùm docent, tales cultus non solum viles ad iustificationem, sed necessarios etiam, sicut supra articulo octauo sentiunt, vbi damnant nos, quòd dicimus, quòd non sit necessarium ad veram vnitatem Ecclesie, vbiq; similes esse ritus ab hominibus institutos. Daniel capite vadesimo, significat nouos cultus hominum, ipsam formam & πολιτείαν regni Antichristi fore. Sic enim inquit: Deum Masim in loco suo collet, & Deum, què non nouerunt Patres eius, colet aurum & argento, & lapidibus preciosis. Hic describit nouum cultus, quia inquit talem Deum coli, qualem Patres non cognouerint, Nam S. Patres, etsi habuerunt & ipsi ritus

& traditiones, tamen non sentiebant has res vtilis aut necessarias esse ad iustificationem, non obscurabant gloriam & officium Christi, sed docebant nos iustificari fide propter Christum, non propter illos humanos cultus. Cæterum ritus humanos obseruabant propter vtilitatem corporalem, vt sciret populus, quo tempore conueniendum esset, vt ordine & grauitate in templis exempli causa fierent omnia, deniq; vt vulgus etiam haberet quandam pædagogiam. Nam discriminia temporum, & varietas rituum valet ad admonendum vulgus. Has causas habebant Patres rituum seruandorum, & propter has causas nos quoq; rectè seruari traditiones posse iudicamus, Et valdè miramur, aduersarios alium finem traditionū defendere, quòd videlicet mereantur remissionem peccatorum, gratiā, aut iustificationem. Quid hoc aliud est, quàm colere Deum auro, & argento, & rebus preciosis, id est, sentire, quòd Deus fiat placatus varietate vestitus, ornamentorum, & similibus ritibus, quales sunt infiniti in traditionibus humanis?

Paulus ad Colossenses scribit, traditiones habere speciem sapientiæ, Et habent profectò. Nam *εὐταξία* illa valde decet in Ecclesia, eamq; ob causam necessaria est, sed humana ratio, quia non intelligit iustitiam fidei, naturaliter affingit, quòd talia opera iustificent homines, quòd reconcilient Deum, &c. Sic sentiebat vulgus inter Israëlitas, & hac opinione augebant tales ceremonias, sicut apud nos in monasterijs creuerunt. Sic iudicat humana ratio etiam de exercitijs corporis, de ieiunijs, quorū finis cum sit cohercere carnem, ratio affingit finem, quòd sint cultus, qui iustificent. Sicut Thomas scribit: Ieiunium valere ad deletionem & prohibitionem culpæ. Hæc sunt verba Thomæ. Ita sapientiæ ac iustitiæ species in talibus operibus decipit homines. Et accedunt exempla Sanctorum quos

dum student imitari homines, imitantur plerumque
terna exercitia, non imitantur fidem eorum.

Postquam fefellit homines hæc species sapientiæ &
iustitiæ, deinde sequuntur infinita incommoda, ob-
scuratur Euangelium de iustitia fidei in Christum, &
succedit vana fiducia talium operum. Deinde obles-
cantur præcepta Dei, hæc opera arrogant sibi titulum
perfectæ & spiritualis vitæ, & longè præferuntur operi-
bus præceptorum Dei, vt operibus suæ cuiusq; voca-
tionis, administrationi Reipublicæ, administrationi
Oeconomix, vitæ coniugali, educationi liberorum.
Hæc præ illis ceremonijs iudicantur esse prophana,
ita vt cum quadam dubitatione conscientix à multis
exerceantur. Constat enim multos deserta administra-
tione reipublicæ, deserto coniugio, illas obseruationes
complexos esse tanquam meliores & sanctiores. Ne-
que hoc satis est, vbi occupauit animos persuasio, quod
tales obseruationes ad iustificationem necessariæ sint
miserè vexantur conscientix, quia non possunt omnes
obseruationes exactè præstare. Nam quotusquisque
numerare omnes potuit? extant immensi libri, in
Bibliothecæ totæ, nullam syllabam de Christo, de fide
in Christum, de bonis operibus suæ cuiusq; vocacionis
continentes, sed tantum colligentes traditiones, & ha-
rum interpretationes, quibus interdum exacerbantur
interdum relaxantur. Quomodo torquetur vir opti-
mus Gerson, dum quærit gradus & latitudines præ-
ceptorum, Nec tamen potest constituere *ἐπιπέδον*
in gradu certo, Interim grauius deplorat pericula plu-
rum conscientiarum, quæ parit hæc acerba interpre-
tatio traditionum.

Nos igitur contra illam speciem sapientiæ & iustitiæ
in humanis ritibus, quæ fallit homines, muniamur
nos verbo Dei, & primùm sciamus, eas neque remissionem
peccatorum, neque iustificationem mereri coram Deo
neque ad iustificationem necessarias esse. Testimonium
quædam

quædam supra citauimus. Et plenus est Paulus. Ad Colof. 2. clarè dicit: Nemo vos iudicet in cibo, potu, aut stato festo, aut nouilunio, aut sabbatis, quæ sunt umbræ futurorum, corpus autem Christi. Atque hic simul & legem Moyfi, & traditiones humanas complectitur, ne aduersarij eludant hæc testimonia, vt solent, quòd Paulus tantum de lege Moyfi loquatur. Ille verò hic clarè testatur, se loqui de traditionibus humanis.

Quantum quod dicat aduersarij non videt, si Euangeliū negat ceremonias Moyfi, quæ erant diuinitus institutæ, iustificare, quantum minus iustificanti traditiones humanæ?

Nec habent Episcopi potestatem instituendi cultus tanquam iustificantes, aut necessarios ad iustificationem. Imò Apostoli Acto. 15. dicunt: Quid tentatis Deum, imponentes iugum, &c. vbi velut magnum peccatum accusat Petrus, hoc consilium onerandæ Ecclesiæ. Et ad Galatas 5. verat Paulus iterum seruituti subijci. Volunt igitur Apostoli, in Ecclesia manere hanc libertatem, ne iudicentur vlli cultus legis aut traditionum necessarij esse, sicut in lege fuerunt necessariæ ceremoniæ ad tempus, ne obscuretur iustitia fidei, si iudicent homines, cultus illos mereri iustificationem, aut ad iustificationem necessarios esse. Multi varias *ἐπιεικείας* querunt in traditionibus, vt conscientijs medeantur, neq; tamen certos gradus reperiunt, per quos explicent conscientias ex his vinculis. Verum sicut Alexander soluit Gordium nodum, quem eum explicare non posset, gladio semel dissecuit, ita Apostoli semel liberant conscientias traditionibus, præsertim si tradantur ad promerendam iustificationem. Huic doctrinæ cogunt nos Apostoli aduersari docendo, & exemplis, Cogunt nos docere, quòd traditiones non iustificent, quòd non sint necessariæ ad iustificationem, quòd nemo debeat condere aut recipere traditiones hac opinione, quòd mereantur iustificationem.

Tunc etiam si quis obseruat, obseruet sine superstitione tanquam politicos mores, sicut sine superstitione aliter vestiuntur milites, aliter Scholastici. Apostolus vituperat traditiones, & excusantur à Christo. Erat enim exemplum ostendendum Pharisæis, quod illi cultus essent inutiles. Et si quas traditiones parum commode committunt nostris, Satis nunc excusati sunt, cum requiruntur, tanquam promereantur iustificationem. Tale enim opus in traditionibus est impia.

Cæterum traditiones veteres factas in Ecclesijs, vtilitatis & tranquillitatis causa libenter seruamus, eadem interpretamur *οὐκ ἐστὶν τὸ εὐφημότερον* exclusa opinione quæ sentit, quod iustificent. Ac talia nos accusant inimici nostri, quod bonas ordinationes, quod disciplina Ecclesie aboleamus. Verè enim prædicare possumus, publicam formam Ecclesiarum apud nos honestiorem esse, quam apud aduersarios. Et si quis rectè dependere velit, Verius seruamus Canones, quam aduersarij. Apud aduersarios Missas faciunt sacrificium inuiti, & mercede conducti, & plerumque tantum in ecclesijs causa, canunt Psalmos, non vt discant, aut orent. Sed cultus causa, quasi illud opus sit culus, aut certe mercedis causa. Apud nos vtuntur cæna Domini, multi singulis dominicis, sed prius instituti, explorati, & absoluti, Pueri canunt Psalmos, vt discant, canit & populus, vt vel discat, vel oret. Apud Aduersarios nullus profus est *ἡγετιμότης* puerorum, de qua quidem præcipiunt Canones. Apud nos coguntur pastores & ministri Ecclesiarum publicè instituere & audire pueros. Et hæc ceremonia optimos fructus parit. Apud aduersarios in multis regionibus toto anno nullæ habentur conciones, præterquam in quadragesima. At qui præcipuus culus Dei est, docere Euangelium. Et cum concionantur aduersarij, dicunt de traditionibus humanis, de cultu sanctorum, & similib. nugis, quas

altitudo populus. Itaq; deseruntur statim initio, postquam recitatus est Euangelij textus. Pauci quidam meliores nunc de bonis operibus dicere incipiunt. De constantia fidei, de fide in Christum, de consolatione conscientiarum nihil dicunt. Imò hanc saluberrimam Euangelij partem lacerant conuulsi. Contra in nostris Ecclesijs omnes conciones in his locis consumuntur, de poenitentia, de timore Dei, de fide in Christum, de iustitia fidei, de consolatione conscientiarum per fidem, de exercitijs fidei, de oratione, qualis esse debeat, & quòd certò statuendum sit, quòd sit efficax, quòd exaudiatur, de cruce, de dignitate magistratuum & omnium ciuilium ordinationum, de discrimine regni Christi, seu regni spiritualis & politicarum rerum, de coniugio, de educatione & institutione puerorum, de castitate, de omnibus officijs caritatis. Ex hoc statu Ecclesiarum iudicari potest, nos disciplinam Ecclesiasticam, & pias ceremonias, & bonos mores Ecclesiasticos diligenter conseruare.

Ac de mortificatione carnis, & disciplina corporis ita docemus, sicut narrat confessio, quòd vera & non simulata mortificatio fiat per crucem & afflictiones, quibus Deus exercet nos. In his obediendum est voluntati Dei, sicut ait Paulus: Exhibete corpora uestra nostram, &c. Et hæc sunt spiritualia exercitia timoris & fidei. Verùm præter hanc mortificationem, quæ fit per crucem, est & voluntarium quoddam exercitij genus necessarium, de quo Christus ait: Cauete, ne corda uestra grauentur crapula. Et Paulus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c. Et hæc exercitia suscipienda sunt, non quòd sint cultus iustificantes, sed ut coherceant carnem, ne satietas obruat nos, & reddat seuros & otiosos, quæ ex re fit, ut affectibus carnis indulgeant & obtemperent homines. Hæc diligentia debet esse perpetua, cuius habet perpetuum

mandatum Dei. Et illa præscripta forma certorum
borum, ac temporum nihil facit ad coerendam
nem. Est enim delicatior & sumtuosior, quam reliqua
conuiuia. Et ne aduersarij quidem obseruant formam
in Canonibus traditam.

Multas & difficiles disputationes habet hic locus
de traditionibus, ac nos re ipsa experti sumus, traditi-
ones verè esse laqueos conscientiarum. Cum exigunt
tanquam necessariae, miris modis cruciant conscien-
as præmittentes aliquam obseruationem. Rursus
abrogatio sua habet incommoda, suas quaestiones. Sed
nos facilem & planam causam habemus, quia aduersarij
damnant nos, quòd docemus, traditiones humanas
non mereri remissionem peccatorum. Item requirunt
vniuersales traditiones, quas sic vocant, tanquam
necessarias ad iustificationem. Hic habemus Patrem
constantem Paulum, qui vbiq; contendit, has obsecra-
tiones neq; iustificare, neq; necessarias esse supra
tiam fidèi. Et tamè vsum libertatis in his rebus, ita
derandum esse docemus, ne imperiti offendantur,
propter abusum libertatis, fiant iniquiores verè
doctrinae Euangelij, neue sine probabili causa mutentur
liquid in vstitatis ritibus, sed vt propter alendam
cordiam seruentur veteres mores, qui sine peccato,
sine magno incommodo seruari possunt. Et in
ipso conuentu satis ostendimus, nos propter carum
aduersarios non grauatim obseruatuos esse cum
etiam si quid incommodi haberent, sed publicam
cordiam, quæ quidem sine offensione conscientiarum
posset, iudicauimus oranib. alijs commodis antefere-
dam esse. Sed de hac tota re paulò post etiam dicem
cū de votis, & de potestate Ecclesiastica disputabim.

ARTICVLVM XVI. recipiunt aduersarij sine
exceptione, in quo confessi sumus, quòd liceat Chri-
stiano gerere magistratus, exercere iudicia, ex Imper-

torijs legibus, seu alijs presentibus legibus, supplicia iure constituere, iure bella gerere, militare, iure contrahere, tenere proprium, iusurandum postulantibus magistratibus dare, contrahere matrimonium, denique quod legitimæ ordinationes civiles, sint bonæ creaturæ Dei, & ordinationes diuinæ, quibus tutò Christianus uti potest. Hic totus locus de discrimine regni Christi, & regni civilis, literis nostrorum vtiliter illustratus est, quòd regnum Christi sit spirituale, hoc est, in corde notitiam Dei, timorem Dei, & fidem, iustitiam æternam & vitam æternam inchoans. Interim foris finat nos uti politicis ordinationibus legitimis, quarumcunq; gentium, inter quas viuimus, sicut finit nos uti medicina, aut Architectonica, aut cibo, potu, aère. Nec fert Euangelium nouas leges de statu civili, sed præcipit, ut presentibus legibus obtemperemus, siue ab ethnicis, siue ab alijs conditæ sint, & hac obedientia caritatem iubet exercere. Insaniebat enim Carolostadius, qui nobis imponebat leges iudiciales Moysi. De his rebus ideo copiosius scripserunt nostri, quia Monachi multas perniciosas opiniones sparserunt in Ecclesiam. Vocauerunt politiam Euangelicam, communionem rerum, dixerunt esse consilia, non tenere proprium, non vlcisci. Hæ opiniones valde obscurant Euangelium & regnum spirituale, & sunt periculosa rebus publicis. Nã Euangelium nõ dissipat politiam aut Oeconomiam, sed multò magis approbat, & non solum propter pœnam, sed etiam propter conscientiam iubet illis parere tanquam diuinæ ordinationi.

Iulianus Apostata, Celsus, & plerique alij, obiecerunt Christianis, quòd Euangelium dissiparet respublicas, quia prohiberet vindictã, & alia quardã traderet parũ apta civili societati. Et hæ quæstiones mirè exercuerunt Origenem, Nazianzenũ & alios, cum quidem facillimè explicari possint, si sciamus, Euangelium non

ferre leges de statu ciuili, sed esse remissionem peccatorum, & inchoationem vitæ æternæ in cordibus credentium, Cæterum non solum externas politias probare, sed nos etiam subiicere illis, sicut necessarium subditi sumus legibus temporum, vicibus hyemis & æstatis, tanquam diuinis ordinationibus. Euangelium prohibet vindictam priuatam, Idq; hoc consilio Christus toties inculcat, ne Apostoli putarent se Imperi debere istis eripere, qui alioqui tenebant, sicut Iuda de regno Messia somniabant, Sed vt scirent se de regno spirituali docere oportere, non mutare ciuilem statum. Itaq; priuata vindicta, non consilio, sed præcepto prohibetur, Matth. 5. & Rom. 12. Publica quæ sit ex officio magistratus, non dissuadetur, sed præcipitur, & est opus Dei, iuxta Paulum Rom. 13. Iam publicæ vindictæ species sunt, iudicia, supplicia, bella, militia. De his reb. quam malè iudicauerint multi scriptores, constat, quia in hoc errore fuerunt, Euangelium externam quandam, nouam & monasticam politiam esse, nec viderunt, Euangelium cordibus asserre iustitiam æternam, foris autem probare statum ciuilem.

Vanissimum & hoc est, quòd sit perfectio Christiana non tenere proprium. Nam perfectio Christiana est sita non in contemptu ciuiliū ordinationū, sed in motibus cordis, in magno timore Dei, in magna fide, sicut Abraham, David, Daniel, etiam in magis opibus atq; in imperijs non minùs perfecti erant, quam vlli eremita. Sed Monachi illam externam hypocritam offuderunt oculis hominū, ne videri posset, in quibus rebus sit vera perfectio. Quibus laudibus vexerunt communionem rerū, quasi Euangelicam? At hæ laudes plurimū habent periculi, præsertim cū longè dissentiant à scripturis. Scriptura enim non præcipit, vt res sint communes, sed lex decalogi, cū inquit: Nō fur-tum facies, dominia distinguit, & suum queng; tenere

iubet.

iubet. Planè furebat Vuiglefus, qui negabat licere sacerdotibus tenere proprium. Sunt infinitæ disputationes de contractibus, de quibus nunquam satisfieri bonis conscientijs potest, nisi sciant hanc regulam, quòd Christiano liceat vti ciuilibus ordinationibus ac legibus. Hæc regula tuetur conscientias, cum docet eatenus licitos esse contractus coram Deo, quatenus eos magistratus seu leges approbant.

Hic totus locus rerum politicarum à nostris ita patefactus est, vt plurimi boni viri, qui versantur in republica, & in negotijs prædicauerunt se magno opere adiuutos esse, qui antea Monachorum opinionibus vexati dubitabant, Vtùm illa ciuilia officia & negocia Evangelium permetteret. Hæc ideo recitauimus, vt etiã exteri intelligant, hoc doctrinæ genere, quod nos sequimur, non labefactari, sed multò magis muniri auctoritatem magistratum, & dignitatem omnium ordinationum ciuiliu, quarum rerum magnitudo fatuis illis opinionibus monasticis, mirificè antea fuit obscurata, quæ longè præferiebant hypocrisis paupertatis & humilitatis, politicæ & Oeconomix, cum hæc mandatum Dei habeant, illa communitio Platonica non habeat mandatum Dei.

ARTICVLVM XVII recipiunt aduersarij sine exceptione, in quo confitemur Christum in consummatione mundi apparituum esse, ac mortuos omnes resuscitaturum, & pijs æternam vitam & æterna gaudia daturum, impios verò condemnaturum esse, vt cum diabolo sine fine crucientur.

ARTICVLVM XVIII, recipiunt aduersarij de libero arbitrio. Etsi quædam addunt testimonia parùm apta ad eam causam. Addunt & declamationem, quòd non sit nimium tribuendū libero arbitrio cum Pelagianis, neq; omnem ei libertatē adimendam esse cum Manichæis. Præclarè sanè, sed quid interest inter Pelagianos

& aduersarios nostros? cū vtriq; sentiant homines
 ne Spiritu sancto posse Deum diligere, & præcepta
 facere, quò ad substantiã actuum, mereri gratiam ac
 justificationē operibus, quæ ratio per se efficit sine Spi-
 ritu sancto. Quàm multa absurda sequuntur ex his Pe-
 gianis opinionibus, quæ in scholis magna auctorita-
 docentur. Has Augustinus, sequens Paulū, magna co-
 tentione refutat. Cuius sententiã supra in articulo
 Iustificatione recitauimus. Neq; verò adimimus hu-
 manæ voluntati libertatē, Habet humana voluntas
 libertatē in operibus & rebus deligendis, quas ratio per
 se comprehendit. Potest aliquo modo efficere iustitiam
 ciuilem, seu iustitiam operum, potest loqui de Deo
 exhibere Deo certum cultum externo opere, obedire
 magistratibus; parentibus in opere externo eligendo
 potest continere manus à cæde, ab adulterio, a furto.
 Cū reliqua sit in natura hominis ratio & iudicium
 rebus sensui subiectis, reliquus est etiã delectus caru-
 rerum, & libertas & facultas efficiendæ iustitiæ ciuili-
 Id enim vocat Scriptura iustitiam carnis, quam natura
 carnalis, hoc est, ratio per se efficit sine Spiritu sancto.
 Quamquam tanta est vis concupiscentiæ, vt malis affectibus
 sæpius obtemperant homines, quàm recto iudicio. Et diabolus,
 qui est efficax in impijs, vt ait Paulus, non desinit incitare
 hanc imbecillem naturam ad vitia delicta. Hæ causæ sunt,
 quare & ciuili iustitia rari inter homines, sicut videmus,
 ne ipsos quidē Philosophos eam consecutos esse, qui videntur
 eam expectare se. Illud autem falsum est, non peccare hominē,
 qui cit opera præceptorum extra gratiam. Et addeunt ac-
 plius, talia opera etiam de congruo mereri remissionem
 peccatorū ac iustificationem. Nam humana corda
 ne Spiritu sancto, sunt sine timore Dei, sine fiducia in
 Deum, non credunt se exaudiri, sibi ignosci, se iuuari
 seruari à Deo. Igitur sunt impia. Porro arbor mala non

pot

potest ferre bonos fructus. Et sine fide impossibile est Deo placere.

Igitur etiam si concedimus libero arbitrio libertatē & facultatem externa opera legis efficiendi, tamen illa spiritualia non tribuimus libero arbitrio, scilicet verè timere Deū, verè credere Deo, verè statuere ac sentire, quòd Deus nos respiciat, exaudiat, ignoscat nobis, &c. Hæc sunt vera opera primæ tabulæ, quæ non potest humanū cor efficere, sine Spiritu sancto, sicut ait Paulus. Animalis homo, hoc est, homo tantum naturalibus viribus vtens, nō percipit ea, quæ Dei sunt. Et hoc iudicari potest, si considerent homines, quomodo corda de voluntate Dei sentiant, Vtrū verè statuunt se respici & exaudiri à Deo, Hanc fidem difficile est & sanctis retinere, tantum abest, vt sit in impijs. Concipitur autem, vt supra diximus, cum corda per terra facta Euangelium audiunt, & consolationem concipiunt.

Prodest igitur ista distributio, in qua tribuitur libero arbitrio iustitia civilis, & iustitia spiritualis gubernationi spiritus sancti in renatis. Ita enim retinetur pædagogia, quia omnes homines pariter debent scire, & quòd Deus illam civilem iustitiam requirat, & quòd aliquo modo præstare eam possimus. Et tamen ostenditur discrimen inter iustitiam humanam & spirituale, inter philosophicam, & doctrinam spiritus sancti, & intelligi potest, ad quid opus sit spiritu sancto. Neque hæc distributio à nobis inuenta est, sed scriptura clarissime tradit eam. Tractat eam & Augustinus, & est recens egregie tractata à Guiljelmo Parisiensi, sed scelerate obruta est ab istis, qui somnauerunt homines legi Dei obedire posse sine spiritu sancto, dari autem spiritum sanctum, vt accedat respectus meritorij.

ARTICVLVM XIX. recipiunt aduersarij, in quo confitemur, quòd etsi vnus ac solus Deus condiderit

vnuerſam naturam, & conſeruet omnia, quae exiſtant
tamen cauſa peccati ſit volũtas in diabolo & homi-
bus, auertens ſe à Deo, iuxta dictum Chriſti, de diabo-
lo: Cũ ml. quitur mendac u n, ex proprijs loquitur.

IN ARTICULO XX. diſertè ponunt hæc verba
quòd reiſciant & improbent hoc, quod dicimus, quòd
non mereantur homines remiſſionem peccatorum bonis
operibus. Hunc articulum clarè prædicant leſe-
cere & improbare. Quid in re tam manifeſta dicendum
eſt? Hic aperte oſtendunt architecti conſutationis, que
ſpĩtu agantur. Quid eſt enim certius in Eccleſia
quàm quòd remiſſio peccatorum contingat gratis
propter Chriſtum, quòd Chriſtus ſit propitiatio pro
peccatis, non noſtra opera, ſicut Petrus inquit: Hæc
omnes Prophetæ perhibent teſtimonium, in nomine
ipſius accipere remiſſionem peccatorum omnes, qui
credunt in eum. Hæc Eccleſiæ Prophetarum aſſentia-
mur potiùs, quàm iſtis perditis Scriptoribus conſuta-
tionis, qui tam impudenter blaſphemant Chriſtum.
Nam etiã ſi qui fuerunt Scriptores, qui ſenſerunt
poſt remiſſionem peccatorum homines juſtos eſſe cor-
am Deo, non fide, ſed ipſis operibus, tamen hoc non
ſenſerunt, quòd ipſa remiſſio peccatorum contin-
gat propter opera noſtra, non gratis propter Chriſtum.
Non ferenſa eſt igitur blaſphemia, tribuere honorem
Chriſti, noſtris operibus. Nihil pudet iam iſtos Theo-
logos, ſi talem ſententiam in Eccleſia audent ferre. Ne-
que dubitamus, quin optimus Imperator, ac plerique
principum, hunc locum nullo modo fuerint in conſuta-
tatione relicturi, ſi eſſent admoniti. Inſinita hoc loco
teſtimonia ex Scriptura, ex Patribus, citare poſſemus.
Verũ & ſupra ſatis multa de hac re diximus. Et ubi
opus eſt pluribus teſtimonijs, illi, qui ſciunt, quare Chri-
ſtus nobis donatus ſit, qui ſciunt, Chriſtum eſſe propitia-
tionem pro peccatis noſtris. Et ita inquit: Poluit Do-

nimus in eo iniquitates omnium nostrarum. Aduersarij
 contra docent, Deum ponere iniquitates nostras, non
 in Christo, sed in nostris operibus. Neq; hic dicere li-
 et, qualia opera doceant. Videmus horribile decretum
 contra nos compositum esse, quod magis terret nos, si
 le ambiguis, aut leuibus rebus contenderemus. Nunc
 cum conscientia nostra intelligant, damnari ab aduer-
 sarij manifesta veritate, cuius propugnatio Ecclesia
 necessaria est, & amplificat gloriam Christi, faciliè terro-
 res mundi contemnimus, & ingenti animo, si quid eti-
 am attendendum propter gloriam Christi, propter vilitatem
 Ecclesie, feremus. Quis non gaudeat morti in confessione
 horum articulorum, quod remissionem peccatorum fi-
 de consequamur gratis propter Christum, quod operi-
 bus nostris non mereamur remissionem peccatorum?
 Nullam habebunt satis firmam consolationem con-
 scientia propter aduersus terrores peccati & mortis, &
 aduersus diabolum sollicitantem ad desperationem, si
 non sciunt, se debere statueri, quod gratis propter
 Christum habeant remissionem peccatorum. Hæc fi-
 des sustentat, & viuificat corda in illo asperissimo cer-
 tamine desperationis. Digna igitur causa est, propter
 quam nullum reculemus periculum. Tu ne cede ma-
 ni, sed contra audentior ito, quisquis assentiris confes-
 sioni nostræ, cum aduersarij, terroribus, cruciatibus,
 supplicij, conantur excutere tibi tantam consolatio-
 nem, que vniuersæ Ecclesie in hoc nostro articulo pro-
 posita est. Non deerunt querenti testimonia Scriptu-
 ræ, quæ confirmabunt animum. Nam Paulus tota voce,
 ut dicitur, clamabat, Rom. 3. & 4. gratis remitti peccata
 propter Christum. Ideo inquit ex fide iustificamur, &
 gratis, ut firma sit promissio, Id est, Si ex nostris operi-
 bus penderet promissio, non esset firma. Si propter no-
 stræ opera daretur remissio peccatorum, quando scire-
 mus eam nos consecutos esse? quando reperiret opus

conscientia territa, quod statueret ad placandam iram Dei sufficere? Sed supra de tota re diximus. Inde actor sumat testimonia. Nam hanc, non disputationem sed querelam indignitas rei nobis expressit, quod hoc loco disertè posuerunt, se improbare hunc nostrum articulum, quod remissionem peccatorum consequantur non propter opera nostra, sed fide & gratis propter Christum. Aduersarij etiã addunt testimonia suæ condemnationi, Et operæ precium est vnum atq; alterum recitare. Allegant ex Petro: Studete firmam facere vocationem vestram, &c. Iam vides lector, aduersario nostros non perdidisse operam in discenda Dialectica sed habere artificium ratiocinandi ex Scripturis presus quidquid libet. Facite firmam vocationem vestram per bona opera. Igitur opera merentur remissionem peccatorum. Sanè concinã erit argumentatio. Si quis sic ratiocinetur de reo capitalis pœnæ, cui pœna remissa est: Magistratus præcipit, vt in posterum abstinere ab alieno. Igitur per hoc meritis es condonatione pœnæ, quod nunc ab alieno abstinere. Sic argumentatio est ex non causa, causam facere. Nam Petrus loquitur de operibus sequentibus remissionem peccatorum, docet, quare sint facienda, scilicet, vt sit firma vocationis hoc est, ne vocationis sua excidant, si iterum peccent. Facite bona opera, vt perseueretis in vocatione, ne amittatis dona vocationis, quæ prius contigerunt non propter sequentia opera, sed iam retinentur fide & fides non manet in his, qui amittunt Spiritum sanctum, qui abijciunt pœnitentiam, sicut supra diximus fidem existere in pœnitentia. Addunt alia testimonia non meliùs cohærentia. Postremò dicunt, hanc opinionem ante mille annos Augustini tempore damnam esse. Id quoque falsissimum est. Semper enim Ecclesia Christi sensit, remissionem peccatorum gratis contingere. Imò Pelagiani damnati sunt, qui g

etiam propter opera nostra dari contendebant. Ceterum supra satis ostendimus, quod sentiamus, bona opera necessario sequi debere fidem. Non enim abolemus legem, inquit Paulus, sed stabilimus, quia cum fide accepimus Spiritum sanctum, necessario sequitur legis imperio, qua subinde crescit dilectio, patientia, castitas & alij fructus Spiritus.

DE INVOCATIONE SANCTORVM.

ARTICVLVM XXI. simpliciter damnant, quod inuocationem sanctorum non requirimus. Nec vlllo in loco prolixius rethoricantur. Neq; tamē aliud quicquam efficiunt, quam sanctos honorandos esse. Item sanctos, qui viuunt, orare pro alijs, quasi verò propterea necessaria sit inuocatio mortuorum sanctorum. Allegant Cyprianum, quod viuum Cornelium rogauerit, vt discedens pro fratribus oret. Hoc exemplo probant mortuorum inuocationē. Citant & Hieronymum contra Vigilantium: In hac arena, inquit, ante mille & centum annos vicit Hieronymus Vigilantiū. Sic triumphant aduersarij, quasi iam sit debellatum. Nec vident isti asini apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam extare syllabam de inuocatione. Loquitur de honoribus sanctorū, non de inuocatione. Neq; reliqui veteres Scriptorum ante Gregorium, fecerunt mentionem inuocationis. Certè hæc inuocatio cum his opinionibus, quas nunc docent aduersarij de applicatione meritorum, non habet testimonia veterum Scriptorum.

Confessio nostra probat honores sanctorum. Nam hic triplex honos probandus est. Primus est gratiarum actio. Debemus enim Deo gratias agere, quod ostenderit exempla misericordiz, quod significauerit,

se vel

se veile saluare homine, quod dederit doctores, au-
lia dona Ecclesie. Et hæc dona, vt sunt maxima, an-
ficanda sunt, & laudandi ipsi sancti, qui his donis fa-
liter vsi sunt, sicut Christus laudat fideles negocia-
res. Secundus cultus est, confirmatio fidei nostræ, cui
videmus Petro condonari negatione, erigimur & no-
vt magis credamus, quod verè gratia exuberet sup-
peccatum. Tertius honos est imitatio, primùm fidei
deinde cæterarum virtutù, quas imitari pro sua qui-
uocatione debet. Hos veros honores non requirit
aduersarij. Tantùm de inuocatione, quæ etiam nō
haberet periculi, tamen non est necessaria, rixantur.

Præterea & hoc largimur, quod Angeli orēt pro
bis. Extat enim testimonium Zachariæ i. vbi Angelus
orat: Domine exercituum vsq; quòd tu non miserebe-
ris Ierusalem, &c. De Sanctis etsi concedimus, quòd
cut viui orant pro Ecclesia vniuersa in genere, ita
cælis orant pro Ecclesia in genere, tamen si testimo-
nullum de mortuis orantibus extat in Scripturis, præ-
ter illud somnium sumuntur ex libro Macchabæorum
posteriore.

Porrò vt maximè pro Ecclesia orant Sancti, tamen
non sequitur, quòd sint inuocandi. Quamquam confir-
sio nostra hoc tantùm affirmat, quòd Scriptura ne-
doceat Sanctorum inuocationem, seu petere à sanctis
auxilium. Cùm autem neq; præceptum, neq; promi-
sio, neq; exemplum ex Scripturis de inuocandis San-
ctis afferri possit, Sequitur conscientiam nihil pos-
certi de illa inuocatione habere. Et cùm oratio debe-
ex fide fieri, quomodo scimus, quòd Deus approbet
lam inuocationem? Vnde scimus sine testimonio Scri-
pturæ, quòd sancti intelligant singulorù preces? Qu-
dam planè tribuunt diuinitatē sanctis, videlicet, quòd
tacitas cogitationes mentium in nobis cernat. Dispu-
tant de matutina & vespertina cognitione, fortassis

quia dubitant, Vtrum manè, an vespèri audiant. Hæc comminiscuntur, non vt sanctos honore afficiant, sed vt quæstuosos cultus defendant. Nihil afferri potest ab aduersarijs contra hanc rationem, quòd cum inuocatio non habeat testimonium ex verbo Dei, non possit affirmari, quòd sancti intelligant inuocationem nostram, aut, vt maximè intelligant, quòd Deus eam approbet. Quare aduersarij non debebant nos ad rem incertam cogere, quia oratio sine fide non est oratio. Nam quòd allegant Ecclesiæ exemplum, constat nouum hunc in Ecclesia morem esse, Nam veteres orationes etsi mentionem sanctorum faciunt, non tamen inuocant Sanctos. Quanquam etiam illa noua inuocatio in Ecclesia, dissimilis est inuocationi singulorum.

Deinde aduersarij non solùm inuocationem in cultu sanctorum requirunt, sed etiam applicant merita sanctorum pro alijs, & faciunt ex sanctis non solùm deprecatores, sed etiam propiciatores. Id nullo modo ferendum est. Nã hic prorsus transfertur in sanctos proprius honor Christi. Faciunt enim eos mediatores, & propiciatores, & quanquam distinguunt de mediatoribus intercessionis & mediatoribus redemptionis, tamen planè faciunt ex sanctis mediatores redemptionis. Atq; etiã illud dicunt sine testimonio scripturæ, quòd sint mediatores intercessionis, quòd vt verecundissimè dicatur, tamen obscurat officium Christi, & fiduciam misericordiæ debitam Christo, transfert in sanctos. Fingnat enim homines, Christum duriores esse, & sanctos placabiliores, & magis confidunt misericordia sanctorum, quàm misericordia Christi, & fugientes Christum, quærunt sanctos. Ita faciunt ex eis reipsa mediatores redemptionis.

Itaq; ostendemus, quòd verè faciant ex sanctis non tantùm deprecatores, sed propiciatores, hoc est, mediatores redemptionis. Nondum recitamus hîc vulgi

abusus. De doctorum opinionibus adhuc loquimur. Reliqua etiam imperiti iudicare possunt. In propitiore hæc duo concurrunt. Primum oportet extare verbum Dei, ex quo certò sciamus, quòd Deus velit misereri & exaudire inuocantes per hunc propitiorem. Talis extat de Christo promissio: Quicquid petierit Patrem in nomine meo, dabit vobis. De sanctis non extat talis promissio. Quare conscientie non possunt certò statuere, quòd per sanctorum inuocationem exaudiamur. Itaq; inuocatio illa non fit ex fide. Deim mandatum etiam habemus, vt inuocemus Christum iuxta illud: Venite ad me, qui laboratis, &c. quòd certè nobis quoq; dictum est. Et Esaias ait 11. In die illa stabit radix Iessæ, in signum populorum, Ipsum genus deprecabuntur. Et Plal. 43. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Et Psal. 71. Et adorabunt eum omnes reges terræ. Et paulò post, orabunt coram eo iugiter. Et Iohan. 5. inquit Christus: Vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Et Paulus Thessal. 2. orans inquit: Ipse autem Dominus noster Iesus Christus & Deus, & Pater noster exhortetur corda vestra, & confirmet vos, &c. At de sanctorum inuocatione quòd possunt aduersarij præceptum, quòd exemplum ex Scripturis asserere? Alterum est in propitiore, quòd merita ipsius proposita sunt, vt quòd pro alijs satisfacerent, quæ alijs donentur imputantur diuina, vt per ea, tanquam proprijs meritis iusti reputentur, vt si quis amicus pro amico soluit æs alieni debitor alieno merito tanquam proprio liberatur. I Christi merita nobis donantur, vt iusti reputemur iudicia meritorum Christi, cum in eum credimus, tanquam propria merita haberemus.

Et ex utroque, nempe ex promissione, & donatione meritorum oritur fiducia misericordie. Talis fiducia promissionis diuinæ, Item meritorum Christi debe-

attem

afferri ad orandum. Verè enim statuere debemus, & quòd propter Christum exaudiamur, & quòd ipſus meritis habeamus placatum patrem. Hic aduerſarij primùm iubent inuocare ſanctos, cum neq; promiſſionem Dei, neq; mandatum, neq; exemplum Scripturæ habeant. Et tamen faciunt, vt maior fiducia miſericordiz ſanctorum concipiatur, quàm Chriſti, cum Chriſtus ad ſe venire iuſſerit, non ad ſanctos. Secundò, applicant merita ſanctorum alijs, ſicut merita Chriſti, Iubent confidere meritis ſanctorum, quaſi reputemur iuſti propter merita ſanctorum, ſicut iuſti reputamur meritis Chriſti. Nihil hinc fingimus. In indulgentijs dicunt ſe applicare merita ſanctorum, Et Gabriel interpres Canonis Miſſæ confidenter pronunziat, nos ordine inſtituto à Deo, debere ad auxilia ſanctorum confugere, vt ſaluemur eorum meritis & votis. Hæc ſunt verba Gabrieliſ, Et tamen paſſim in libris & concionibus aduerſariorum leguntur abſurdiora, Quid eſt facere propiciatores, ſi hoc non eſt? Proſus æquantur Chriſto, ſi confidere debemus, quòd meritis eorum ſaluemur. Vbi autem inſtitutus eſt ille ordo à Deo, quem dicit iſte, quòd debeamus ad auxilia ſanctorum confugere? proferat exemplū ex Scripturis, aut præceptū. Fortaſſis ex aulis Regum ſumunt hunc ordinem, vbi amicis interceſſoribus vtendum eſt. At ſi Rex conſtituerit certum interceſſorem, non volet ad ſe cauſas per alios deferri. Ita Cum Chriſtus ſit conſtitutus interceſſor & Pontifex, cur quærimus alios? Paſſim uſurpatur hæc forma abſolutionis: Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti, merita beatiffimæ virginis Mariæ, & omniū ſanctorū ſint tibi in remiſſionē peccatorū. Hic pronunziatur abſolutio, quòd non ſolum meritis Chriſti, ſed meritis aliorū ſanctorū reconciliemur & iuſti reputemur. Quidam è nobis viderunt morientem doctorem Theologiæ, ad quem conſolandum adhibitus erat

Monachus quispiam Theologus. Is morienti nihil lo-
 calcabat, nisi hanc precatorem, Mater gratiae, nos a
 hoste protege, in hora mortis suscipe. Ut largiamur
 quòd beata Maria oret pro Ecclesia, num ipsa suscipiat
 animas in morte, num vincit mortem, num viuificat.
 Quid agit Christus, si hæc facit beata Maria? qui
 etsi est dignissima amplissimis honoribus, tamen non
 vult se æquari Christo, sed potius exempla sua nos in-
 tueri & amplecti vult. At res loquitur ipsa, quòd publi-
 ca persuasione beata virgo prorsus in locum Christi
 successerit. Hanc inuocauerunt homines, huius mise-
 ricordia confisi sunt, per hanc voluerunt placare Chri-
 stum, quasi is non esset propiciator, sed tantum hor-
 rendus Iudex, & ultor. Nos autem sentimus, quòd nos
 sit confidendum, quòd merita sanctorum nobis ap-
 plicentur, quòd propter illa Deus nobis reconcilietur,
 aut reputet nos iustos, aut saluet nos. Tantum enim
 Christi meritis consequimur remissionem peccato-
 rum, cum in eum credimus. De alijs sanctis dicitur
 est: Vnusquisque recipiet mercedem secundum suum
 laborem, id est, ipsi inter se donare sua merita alijs
 non possunt, sicut Monachi vendunt suorum ordinum
 merita. Et Hilarius ait, de fatuis virginibus: Et qui
 prodire obuiam fatuæ extinctis lampadibus non possunt,
 deprecantur eas, quæ prudentes erant, ut oleum
 mutuent, quibus responderunt, non posse se dare, qui
 non sit fortè, quod omnibus satis sit, alienis scilicet o-
 peribus ac meritis neminem adiuuandum, quia unicuique
 lampadi suæ emere oleum necesse sit. Cum igitur ad
 uersarij doceant fiduciam collocare in inuocatione
 sanctorum, cum neq; verbū Dei, neq; exemplum Scri-
 pturæ habeant, cum applicent merita sanctorum pro
 alijs, non secus ac merita Christi, & proprium Christi
 honorem in sanctos transferant: neq; opiniones eorum
 de cultu sanctorum, neq; consuetudinem inuocationis

reci-

recipere possumus. Scimus enim, fiduciam in Christi intercessionem collocandam esse, quia hæc sola habet promissionem Dei. Scimus, solius Christi merita propiciationem pro nobis esse. Propter Christi merita reputamur iusti, cum credimus in eum, sicut textus ait: Omnes, qui confidunt in eum, non confundentur. Nec est confidendum, quod iusti reputemur meritis beatæ virginis, aut aliorum sanctorum.

Hæret & hic error apud doctos, quod singulis sanctis certæ præcurationes commissæ sint, ut Anna diuitias largiatur, Sebastianus arceat pestilentiam, Valentinus medeatur morbo comitiali, Georgius tueatur equites. Hæc persuasiones planè sunt ortæ ex ethnicis exemplis. Sic enim apud Romanos putabatur Iuno dirare, Febris arcere febrem, Castor & Pollux defendere equites, &c. Et fingamus moderatissimè tradi inuocationem sanctorum, tamen cum exemplum sit periculosissimum, quorsum opus est eam defendere, cum nullum habeat mandatum aut testimonium ex verbo Dei? Imò nec veterum Scriptorum testimonium habet. Primum quia, ut supra dixi, cum alij mediatores præter Christum quærentur, collocatur fiducia in alios, obruitur tota notitia Christi, Idèq; res ostendit. Videtur initidè mentio sanctorum, qualis est in veteribus orationibus, tolerabili consilio recepta esse. Postea secuta est inuocatio, inuocationem prodigiosi, & plusquam ethnici abusus secuti sunt. Ab inuocatione ad imagines ventū est, hæc quoq; colebantur, & putabatur eis inesse quædam vis, sicut magi vim inesse fingunt imaginibus signorum cœlestium certo tempore sculptis. Vidimus in quodâ monasterio simulachrū beatæ virginis, quod, quasi *αὐτόματον*, arte mouebatur, ut videretur aut aduersari petentes, aut annuere. Et tamen omnium statuarum atq; picturarum portenta superant fabulosæ historiæ de sanctis, quæ magna au-

toritate publicè tradebantur. Barbara petit inter tormenta præmium, ne quis inuocans ipsam moriatur sine eucharistia. Alius totum Psalterium, stans pede in uno, quotidie recitauit. Christophorum pinxit aliqui vir prudens, vt significaret per allegoriam, magnum oportere robur animi esse in his, qui ferrent Christum hoc est, qui docerent Euangeliũ, aut confiteretur, qui necesse sit subire maxima pericula. Deinde stolidi monachi apud populum docuerunt inuocare Christophorum, quasi talis polyphemus aliquando extitisset. Cumq; sancti maximas res gesserint, vel reipublice utiles, vel continentes priuata exempla, quarum commemoratio, tum ad fidem confirmandam, tum ad imitatione in rebus gerendis multum conduceret, has nemo ex veris historijs conquisiuit. At verò prodest audire, quomodo sancti viri administrauerint reipublicas, quos casus, quæ pericula subierint, quomodo sancti viri regibus auxilio fuerint in magnis periculis, quomodo docuerint Euangelium, quas habuerint cum hereticis dimicationes: profunt & exempla misericordie, vt cum videmus, Petro condonatum esse negationem cum videmus Cypriano condonatum esse, quòd inegus fuisset, cum videmus Augustinum in morbo expectum vim fidei, cõstanter affirmare, quòd verè Deus exaudiat preces credentium. Huiusmodi exempla, que vel fidem vel timorem, vel administrationem reipublice continent, proderat recitari. Sed histriones quidam nulla neq; fidei, neq; rerum publicarũ regendarum scientia præditi, confinxerunt fabulas imitatione Poëmatum, in quibus tantum insunt superstitiosa exempla, de certis precibus, certis ieiunijs, & addita sunt quædam ad quæstum facientia. Cuiusmodi sunt miracula de rosarijs, & similibus ceremonijs conficta. Neque opus est hic recitare exempla. Extant enim legendæ, vt vocant, & specula exemplorũ, & Rosaria, in quibus

bus pleraq; sunt non dissimilia veris narrationibus Lu-
ciani. His prodigiosis & impijs fabulis applaudūt Epi-
scopi, Theologi, Monachi, q̄a faciunt *πρὸς τὰ ἀλφίτω*,
Nos non ferunt, qui, vt Christi honos & officium ma-
gis conspici possit, non requirimus inuocationem san-
ctorum, & abusus in cultu sanctorum taxamus. Cumq̄;
omnes boni viri vbiq; desiderent in his abusus cor-
rigendis vel Episcoporum autoritatem, vel diligentiam
concionantiū, tamen aduersarij nostri in confutatione,
omnino dissimulant etiā manifesta vitia, quasi recepta
cōfutatione, velint nos cogere, vt etiā notissimos abu-
lus approbemus. Ita insidiosē scripta est confutatio nō
tantum in hoc loco, sed ferē vbiq;. Nullus est locus, in
quo à dogmatibus suis discernant manifestos abusus,
Et tamen apud ipsos si qui sunt saniores, fatentur, mul-
tas falsas persuasiones hāere in doctrina Scholastico-
rum & Canonistarum, multos præterea abusus in tan-
ta inscitia & negligentia pastorum irrepsisse in Ecclesi-
am. Neq; enim primus fuit Lutherus, qui de publicis
abusibus quereretur. Multi docti & præstantes viri lon-
gè ante hæc tempora deplorauerunt abusus Missæ, fi-
duciam obseruationum Monasticarum, quæstuosos
cultus sanctorum, confusionem doctrinæ de pœniten-
tia, quam vel maximè oportebat perspicuam & expli-
catam extare in Ecclesia. Ipsi audiuius excellentes
Theologos desiderare modum in Scholastica doctri-
na, quæ multò plus habet rixarum philosophicarum,
quàm pietatis. Et tamen in his veteres ferē propiores
sunt scripturæ, quàm recentiores. Ita magis magisque
degenerauit istorum Theologia. Nec alia causa fuit
multis bonis viris, qui initio amare Lutherū cœperūt,
quàm quòd videbant, eum explicare animos homi-
num ex illis labyrinthis confusissimarum & infinita-
rum disputationū, quæ sunt apud Scholasticos Theo-
logos & Canonistas, & res utiles ad pietatem docere.

Quare non fecerunt candidè aduersarij, quòd euellent nos assentiri confutationi, dissimulauerunt usus. Ac si uellent Ecclesiæ consultum, maximè in loco, in hac occasione, debebant hortari optimè Imperatorem, ut de corrigendis abusibus consilium caperet, quem quidem non obscure animaduertimus cupidissimum esse benè constituendæ, & sanandæ Ecclesiæ. Sed aduersarij non hoc agunt, ut honestissimam & sanctissimam uoluntatem Imperatoris adiuuent, sed ut nos quoquo modo opprimant. De statu Ecclesiæ multa signa ostendunt, eos parum sollicitos esse, Non dant operam, ut extet apud populum certa quædam summa dogmatum Ecclesiasticorum. Manifestos abusus noua & inusitata crudelitate defendunt. Nullos patiuntur in Ecclesijs idoneos doctores. Hæc quòd spectent, boni uiri facile iudicare possunt. Sed hac uia neque suo regno, neque Ecclesiæ benè consulunt. Nam inter electis bonis doctoribus, oppressa sana doctrina, postea existent fanatici spiritus, quos non poterunt repellere aduersarij, qui & Ecclesiam impijs dogmatibus perturbabunt, & totam Ecclesiasticam politiam euertere quam nos maximè cupimus conseruare. Quare te optime Imperator Carole, propter gloriam Christi quam nihil dubitamus te cupere ornare atque augere oramus, ne uolentis consilijs aduersariorum nostrorum assentiaris, sed ut quæras alias honestas uias concordia ita constituendæ, ne pax conscientiarum grauetur, neue sæuitia aliqua in homines innocentes, sicut hæcenus fieri uidimus, exerceatur, neue sana doctrina in Ecclesia opprimatur. Hoc officium Deo maximè omnino debes, sanam doctrinam conseruare & propagare ad posteror, & defendere recta doceres. Id enim postulat Deus cum Reges ornat nomine suo, & Deos appellat, inquit: Ego dixi, Dij estis, ut res diuinas, hoc est, Euangelium Christi in terris conseruari & propagari curent, & tamquam uicarij Dei uitam & salutem innocentium defendat.

DE VTRAQUE SPECIE COENÆ DOMINI.

NON potest dubitari, quin pium sit, & consentaneum institutioni Christi, & verbis Pauli, vti vtraque parte in Cœna Domini. Christus enim instituit vtraque partem, & instituit, non pro parte Ecclesiæ, sed pro tota Ecclesia. Nam non presbyteri solum, sed tota Ecclesia auctoritate Christi, non auctoritate humana vititur Sacramento, Idque fateri aduersarios existimamus. Iam si Christus instituit pro tota Ecclesia, cui altera species adimitur parti Ecclesiæ? Cur prohibetur vsus alterius speciei? Cur mutatur ordinatio Christi? præsertim, cum ipse vocet eam testamentum suum. Quod si hominis testamentum rescindere non licet, multo minus Christi testamentum rescindere licebit. Et Paulus inquit, se a Domino accepisse, quod tradidit Tradiderat autem vsus vtriusque speciei, sicut clarè ostendit textus I. Cor. II. Hoc facite, inquit, primum de corpore, postea eadem verba de poculo repetit. Et deinde Probet seipsum homo, & sic de pane comedat, & ex poculo bibat, Hæc sunt verba disponentis. Et quidem præfatur, vt qui sunt vsuri cœna Domini, simul viantur. Quare constat, pro tota Ecclesia sacramentum institutum esse. Et manet mos adhuc in Ecclesijs Græcis, Et fuit quondam etiam in Latinis Ecclesijs, sicut Cyprianus & Hieronymus testantur. Sic enim inquit Hieronymus in Sophoniam: Sacerdotes, qui Eucharistiæ seruiunt, & sanguinem Domini populo eius diuidunt, &c. Idem testatur Synodus Toletana. Nec difficile fuerit, magnam acervum testimoniorum congerere. Hic nihil exaggeramus, tantum relinquimus prudenti lectori expendendum, quid sentiendum sit de diuina ordinatione. Aduersarij in confutatione non hoc agunt, vt excusent Ecclesiam, cui adempta est altera pars sacramenti,

Id decuit bonos & religiosos viros. Erat querenda
 ma ratio excusandæ Ecclesiæ, & docendarum com-
 entiarum, quibus non potest contingere nisi pars
 cramenti. Nunc ipsi defendunt, rectè prohiberi alteram
 partem, & vetant concedere vsum vtriusq; partis. Pri-
 mum fingunt, initio Ecclesiæ alicubi morem fuisse,
 vna pars tantum porrigeretur, Neq; tamen exemplum
 huius rei vetus vllum asserere possunt. Sed allegant lo-
 cos, in quibus fit mentio panis, vt apud Lucam, vi-
 scriptum est, quod discipuli agnouerunt Christum
 fractione panis. Citant & alios locos de fractione pa-
 nis. Quanquam autem non valde repugnamus, quod
 minus aliqui de sacramento accipiantur, tamen hoc
 non consequitur, vnam partem tantum datam esse,
 quia partis appellatione reliquum significatur com-
 muni consuetudine sermonis. Addunt de Laica com-
 munionem, quæ non erat vltus alterius tantum speciei
 sed vtriusq; Et si quando Sacerdotes Laica commu-
 nione vti iubentur, significatur, quod à ministerio con-
 secrationis remoti fuerint. Neq; hoc ignorant aduer-
 sarij, sed abutuntur insitijs imperitorum, qui cum au-
 diunt Laicam communionem, statim somniant mo-
 rem nostri temporis, quo datur Laicis tantum pars sa-
 cramenti. Ac videte impudentiam, Gabriel inter ce-
 teras causas recitat, cur non detur vtraque pars, qui
 fuerit discrimen inter Laicos & Presbyteros facien-
 dum. Et credibile est hanc præcipuam causam esse, cui
 defendatur prohibitio vnius partis, vt dignitas ordinis
 religione quadam fiat commendatior. Hoc est consue-
 tum humanum, vt nihil dicamus inciuilius, quod quæ-
 spectet, facile iudicari potest. Et in confutatione all-
 gant de filijs Heli, quod amisso summo sacerdotio, pe-
 dituri sint vnam partem sacerdotalem 1. Regum 2. Heli
 dicunt vsum vnius speciei significatum esse. Et addunt
 Sic ergo & nostri Laici vna parte sacerdotali, vna spe-

cie contenti esse debent, Planè ludunt aduersarij, cum ad sacramentum transferunt historiam de posteris Heli. Ibi describitur pœna Heli. Num hoc quoq; dicent, Laicos propter pœnam remoueri ab altera parte? Sacramentum institutum est, ad consolandas & erigendas territas mentes, cum credunt carnem Christi, datam pro vita mundi, cibum esse, cum credunt se coniunctos Christo, viuificari. Verùm aduersarij argumentantur, Laicos remoueri ab altera parte pœnæ causâ. Debent, inquit, esse contenti. Satis pro imperio, Cur autem debent? non est quærenda ratio, sed lex esto, quidquid dicunt Theologi, Hæc est *ἑωλοκρασία* Ecciana. Agnoscimus enim istas Thraconicas voces, quas si exagitare vellemus, non defutura nobis esset oratio. Videtis enim, quanta sit impudentia, Imperat tanquam aliquis Tyrannus in tragœdijs: Quod nolint, velint, debent esse contenti. Num hæc rationes, quas citat, excusabunt hos in Iudicio Dei, qui prohibent partem sacramenti, qui sæuiunt in homines bonos, videntes integro sacramento? Si hæc ratione prohibent, vt sit ordinis discrimin, hæc ipsa ratio mouere debeat, ne assentiamur aduersarijs, vel si alioqui morem cum ipsis seruaturi eramus. Alia sunt discrimina ordinis sacerdotum, & populi, sed non est obscure, quid ha beant consilij, cur hoc discrimin tantopere defendant. Nos, ne de vera dignitate ordinis detrahere videamur, de hoc callido consilio plura non dicemus.

Allegant & periculum effusionis, & similia quædam, quæ non habent tantam vim, vt ordinationem Christi mutant. Et fingamus sanè liberum esse, Vt i vna parte aut ambabus, quomodo poterit prohibitio defendi? Quanquam Ecclesia non sumit sibi hanc libertatem, vt ex ordinationibus Christi, faciat res indifferentes. Nos quidem Ecclesiam excusamus, quæ hanc iniuriam perculit, cum vtraq; pars ei contingere non posset

sed autores, qui defendunt, rectè prohiberi vſu. M
 gri ſacramenti, quiq; nunc non ſolùm prohibent,
 etiam vtentes integro ſacramento excommunicant,
 vi perſequuntur, non excuſamus. Ipsi viderint, quom
 do Deo rationem ſuorum conſiliorum reddiduri ſin
 Neq; ſtatim iudicandum eſt, Eccleſiam conſtituere
 probare, quidquid Pontifices conſtituunt, præſer
 tùm Scriptura de Episcopis & paſtorib. vaticinetur
 hanc ſententiã, vt Ezechiel ait: Peribit lex à ſacerdot

DE CONIVGIO SAC CERDOTVM.

IN tanta infamia inquinati cœlibatus, audent adu
 ſarij non ſolùm defendere legem Pontificiam impi
 & falſo prætextu nominis diuini, ſed etiam hort
 Cæſarem ac Principes, ne tolerant coniugia ſacerdo
 tum ad ignominiam & infamiam Romani Imperij, S
 enim loquuntur. Quæ maior impudentia vnquam v
 in historia lecta eſt, quàm hæc eſt aduerſariorum? Ne
 argumenta, quibus vtuntur, poſtea recenſebimus. N
 hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant
 nihili homines, qui dicunt, coniugia parere infamiam
 & ignominiam Imperio, quaſi verò Eccleſiam valde o
 net iſta publica infamia flagitioſarum ac prodigioſa
 libidinum, quæ flagrant apud iſtos S. Patres, qui Con
 ſos ſimulant, & bacchanalia viuunt. Ac plæraq; ne
 recundè quidem nominari queunt, quæ iſti ſumma
 centia faciunt. Et has ſuas libidines caſtiſſima dext
 tua, Carole Cæſar, (quem etiam vetera quædam va
 cinia appellant regem pudica facie: De te enim dictu
 apparet: Pudicus facie regnabit vbiq;) propugn
 poſtulant. Poſtulant, vt contra Ius diuinum, contra
 gentium, contra Canones conciliorum diſſipes ma
 monia, vt in homines innocentes tantùm propo

coniugium atrocia supplicia constituas, vt Sacerdotes trucides, quibus religiosè parcunt etiam barbari, vt in exilium agas extorres mulieres, orbos pueros. Tales leges tibi ferunt, optime & castissime Imperator, quas nulla barbaria, quamlibet immanis ac fera possit audire, Sed quia nulla cadit in hos tuos mores vel turpitudine, vel sæuitia, speramus, te & in hac causa clementer nobiscum acturum esse, præsertim vbi cognoueris, nos grauissimas habere causas nostræ sententiæ, sumtas ex verbo Dei, cui aduersarij nugacissimas & vanissimas persuasiones opponunt. Et tamen non tuentur serio cœlibatum. Neq; enim ignorant, quàm pauci præstent castitatem, sed prætexunt speciè religionis regno suo, cui prodesse cœlibatum putant, vt intelligamus Petrũ rectè monuisse, futurum vt pseudoprophetæ fictis verbis decipiant homines. Nihil enim verè, simpliciter & candidè in hac tota causa dicunt, scribunt, aut agunt aduersarij, sed re ipsa dimicant de dominatione, quam falsò putant periclitari, & hanc impio prætextu pietatis munire conantur.

Nos hanc legem de cœlibatu, quam defendunt aduersarij, ideo non possumus approbare, quia cum Iure diuino & naturali pugnat, & ab ipsis Canonib. conciliorum dissentit, Et constat, supersticiosam & periculosam esse. Parit enim infinita scandala, peccata, & corruptelam publicorum morum. Aliæ controuersie nostræ aliquam disputationem doctorum desiderant. In hac ita manifesta res est, in vtraq; parte, vt nullam requirat disputationem. Tantùm requirit iudicè virum bonum & timentem Dei. Et cum defendatur à nobis manifesta veritas, tamen aduersarij calumnias quasdam architectati sunt, ad cauillanda argumenta nostra.

Primum. Genesis docet, homines conditos esse, vt sint fœcundi, & sexus recta ratione sexum appetat. Loquimur enim non de concupiscentia, quæ peccatũ est

sed

sed de illo appetitu, qui in integra natura futurus est quem vocant *σπυλὸ φροντὸν*. Et hæc *σπυλὸν* est verè ordinatio diuina sexus ad sexum. Cùm autem hæc ordinatio Dei sine singulari opere Dei tolli non possit. Sequitur ius contrahendi matrimonij non posse tolli statutis, aut votis. Hæc cauillantur aduersarij, dicunt in initio fuisse mandatum, vt repleretur terra, nunc replenda terra non esse mandatum coniugium. Videte, quæ prudenter iudicent. Natura hominum formatur in verbo Dei, vt sit fœcunda, non solum in initio creationis, sed tantisper, dum hæc corporum natura existet. Sicut hoc verbo terra fit fœcunda: Germinet terra herbas viuentem. Propter hanc ordinationem, non solum in initio coepit terra producere gramina, sed quotannis reficiuntur agri, donec existet hæc natura. Sicut igitur legibus humanis, non potest natura terræ mutari: neque votis, neque lege humana potest natura hominum mutari, sine speciali opere Dei.

Secundò. Et quia hæc creatio, seu ordinatio diuina in homine, est ius naturale, ideo sapienter & rectè dixerunt Iurisconsulti, coniunctionem maris & foeminae esse iuris naturalis. Cùm autem ius naturale sit immutabile, necesse est semper manere ius contrahendi coniugij. Nam vbi natura non mutatur, necesse est, & illa ordinationem manere, quam Deus indidit naturæ, non potest legibus humanis tolli. Ridiculù igitur est, quod aduersarij nugantur, in initio fuisse mandatum coniugium, nunc non esse. Hoc perinde est, ac si dicerent: Olim nascentes homines secum attulerunt sexum, nunc non afferunt. Olim secum attulerunt ius naturæ nascentes, nunc non afferunt. Nullus Faber fabriliter cogitare quidquam posset, quàm hæc ineptiæ excitatæ sunt, ad eludendum ius naturæ. Maneat igitur hoc in causa, quod & Scriptura docet, & Iurisconsultus sapienter dixit: coniunctionem maris & foeminae

næ d

na esse iuris naturalis. Porro ius naturale verè est ius diuinum, quia est ordinatio diuinitus impressa naturæ. Quia autem hoc ius mutari non potest, sine singulari opere Dei, necesse est manere ius contrahendi coniugij, quia ille naturalis appetitus, est ordinatio Dei in natura sexus ad sexû, & propterea ius est, alioqui quare vterq; sexus conderetur? Et loquimur, vt supra dictum est, non de concupiscentia, quæ peccatum est, sed de illo appetitu, quem vocant *σεξυλὸν φωνικὸν*, quem concupiscentia non sustulit ex natura, sed accendit, vt nunc remedio magis opus habeat, & coniugium non solum procreationis causa necessarium sit, sed etiam remedij causa. Hæc sunt perspicua, & adeò firma, vt nullo modo labefactari queant.

Tertiò. Paulus ait: Propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam. Hoc iam expressum mandatum est, ad omnes pertinens, qui non sunt idonei ad cœlibatû. Aduersarij iubet sibi ostendi præceptû, quod præcipit Sacerdotibus vxores ducere, quasi Sacerdotes nõ sint homines. Nos quæ de natura hominû in genere disputamus, pfectò etiã ad sacerdotes pertinere iudicamus. An non præcipit hæc Paulus, vt ducant vxorem isti, qui non habent donû continentia? Interpretatur enim se ipse paulò post, cum ait: Melius est nubere, quàm vri. Et Christus clarè dixit: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est, quia nunc post peccatû concurrunt hæc duo, naturalis appetitus & concupiscentia, quæ inflamant naturalem appetitum, vt iam magis opus sit coniugio, quàm in natura integra. Ideò Paulus de coniugio tanquã de remedio loquitur, & propter illa incedia iubet nubere, Neq; hanc vocem, Melius est nubere, quàm vri, vlla humana autoritas, vlla lex, vlla vota tollere possunt, quia hæc non tollunt naturã aut concupiscentiã. Retinent igitur ius ducendi, omnes qui vruntur. Et tenentur hoc mandato Pauli, propter fornicationem

tionem

tionem vnusquisq; habeat vxorem suam, omnes non verè continent, de qua re iudicium ad conscientiam cuiusq; pertinet. Nam quòd hìc iubent petere à Deo continentiam, iubent corpus laboribus & inedia conficere, cur sibi quoq; non canunt hæc magnifica præcepta? Sed vt supra diximus, Tantùm ludunt aduerarij, nihil agunt seriò. Si continentia esset omnibus possibilis, non requireret peculiare donum. At Christus ostendit, eam peculiari dono opus habere, quare non contingit omnibus, Reliquos vult Deus vti communi lege naturæ, quam instituit, Non enim vult Deus contemni suas ordinationes, suas creaturas. Ita vult illos castos esse, vt remedio diuinitus proposito vtantur, sicut ut ita vult vitam nostram alere, si cibo, si potu vtantur. Et Gerson testatur, multos fuisse bonos viros, qui conati domare corpus, tamen parum profecerunt. Ideo rectè ait Ambrosius: Sola virginitas est, quæ suadere potest, imperari non potest, res magis voti, quàm præcepti est. Si quis hìc obiecerit, Christum laudare hos, qui se castrant propter regnum cælorum, is hoc quoq; consideret, quòd tales laudat, qui donum continentie habent. Ideo enim addidit: Qui potest capere, capiat. Non enim placet Christo immunda continentia. Laudamus & nos veram continentiam, Sed nuac de lege disputamus, & de his, qui non habent donum continentie. Res debet relinquere libera, non debebant injici laquei inbecillibus per hanc legem.

Quartò. Dissentit lex Pontificia & à Canonibus conciliorum. Nam veteres Canones non prohibent coniugium, nec contracta coniugia dissolunt, etsi hos, in ministerio contraxerunt, remouet ab administratione, Hæc missio istis temporibus beneficij loco est. Sed noui Canones, qui non sunt in Synodis conditi, sed priuato consilio Pontificum facti, & prohibet contrahere matrimonia, & contracta dissolunt, Idem

palam est, fieri contra mandatum Christi: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Aduersarij vociferantur in confutatione, cœlibatum præceptum esse à concilijs. Nos non accusamus decreta conciliorum, Nam hæc certa conditione permittunt coniugium, sed accusamus leges, quas post veteres Synodos Romani Pontifices cōtra autoritatem Synodorum condiderunt. Adeo Pontifices contemnunt autoritatem Synodorum, quam alijs volunt videri sacrosanctam. Propria igitur est hæc lex de perpetuo cœlibatu, huius nouæ Pontificiæ dominationis. Neq; id abs re. Daniel enim tribuit hanc notam regno Antichristi, videlicet contemptum mulierum.

Quintò. Etsi aduersarij non defendunt legem superstitionis causa, cū videant non solere obseruari, tamen supersticiosas opiniones serunt, dum prætexunt religionem. Cœlibatum ideò prædicant se requirere, quòd sit mundicies, quasi coniugium sit immundicies, ac peccatum, aut quasi cœlibatus magis mereatur iustificationē, quàm coniugium. Et huc allegāt ceremonias legis Mosaicæ, q̄ cū in lege, tempore ministerij sacerdotes separati fuerint ab vxoribus, in nouo testamento sacerdos, cū semper orare debeat, semper debeat continere. Hæc inepta similitudo allegatur tanquam demonstratio, quæ cogat sacerdotes ad perpetuum cœlibatum, cū quidem in ipsa similitudine coniugium concedatur, tantū ministerij tempore consuetudo interdicitur. Et aliud est orare, aliud ministrare. Orabant Sancti tunc quoque, cū non exercebant publicum ministerium, nec consuetudo cum coniuge prohibebat, ne orarent. Sed respondebimus ordine ad hæc figmenta. Primū hoc fateri necesse est aduersarios, quòd coniugium sit mundum in credentibus, quia est sanctificatum verbo Dei, hoc est, est res licita & approbata verbo Dei, sicut copiosè testatur

Q

Scriptu-

Scriptura. Christus enim vocat coniugium con-
 stionem diuinam, cum ait: Quos Deus coniunxit.
 Paulus de coniugio, de cibis, & similibus rebus inquit.
 Sanctificantur per verbum & orationem, hoc est, per
 verbum, quo conscientia fit certa, quod Deus appro-
 bet, & per orationem, hoc est, per fidem, quæ eum gen-
 tiarum actione tanquam dono Dei vitur. Item 1. Co-
 rinth. 7. Sanctificatur vir infidelis per uxorem fidelem
 &c. id est, vsus coniugalis licitus & sanctus est, pro-
 pter fidem in Christum, sicut licitum est vii cibo, &c.
 Item 1. Timoth. 2. Saluatur mulier per filiorum gene-
 rationem, &c. Si talem locum aduersarij de coelibatu
 proferre possent, tum verò inuiros triumphos agerent.
 Paulus dicit, saluari mulierem per filiorum genera-
 tionem. Quid potuit dici contra hypocrisis coelibatu
 honorificentius? quàm mulierem saluari ipsis coniu-
 galibus operibus, vsu coniugali, pariendo, & reliquis
 Oeconomicis officijs. Quid autem sentit Paulus? Le-
 ctor obseruet addi fidem, nec laudari officia Oecon-
 mica, sine fide, si manserint, inquit, in fide. Loquitur
 enim de toto genere matrum. Requirit igitur præcipue
 fidem, qua mulier accipit remissionem peccatorum &
 iustificationem. Deinde addit certum opus vocationis
 sicut in singulis hominibus fidem sequi debet bonum
 opus certæ vocationis. Id opus placet Deo propter
 fidem. Ita mulieris officia placent Deo propter fidem
 & saluatur mulier fidelis, quæ in talibus officijs voca-
 tionis suæ piè seruit. Hæc testimonia docent, coniugium
 rem licitam esse. Si igitur mundities significat
 quod coram Deo licitum & approbatum est, Coniugia
 sunt munda, quia sunt approbata verbo Dei. Paulus
 ait, de rebus licitis: Omnia munda mundi sunt, hoc
 est, his qui credunt Christo, & fide iusti sunt. Ita
 vt virginitas in impijs est immunda, ita coniugium in
 impijs est mundum propter verbum Dei, & fidem.

Dendo

Deinde. Si mundicies propriè opponitur concupiscentiæ, significat mundiciè cordis, hoc est, mortificatam concupiscentiam, quia lex non prohibet coniugium, sed concupiscentiam, adulterium, scortationem. Quare cœlibatus non est mundicies. Potest enim esse maior mundicies cordis in coniuge, velut in Abraham, aut Jacob, quàm in plerisq; etiam verè continentibus.

Postremò. Si ita intelligunt cœlibatum mundiciem esse, quòd mereatur iustificationem magis, quàm coniugium, maximè reclamamus. Iustificamur enim neq; propter virginitatem, neq; propter coniugium, sed gratis propter Christum, cum credimus, nos propter eum habere Deum propitium. Hæc exclamabunt fortassis, Ioviniani more æquari coniugiū virginitati, Sed propter hæc conuitia non abijciemus veritatem de iustitia fidei, quàm supra exposuimus. Neq; tamen æquamus coniugio virginitatem. Sicut enim donum dono præstat, Prophetia præstat eloquentiæ, Scientia rei militaris præstat agriculturæ, Eloquentia præstat architectonicæ: ita virginitas donum est præstantius coniugio. Et tamen sicut Orator non est magis iustus coram Deo propter eloquentiam, quàm Architectus propter Architectonicam, ita virgo non magis meretur iustificationem virginitate, quàm coniunx conjugilibus officijs, sed vniquisque in suo dono fideliter seruire debet, ac sentire, quòd propter Christum fide consequatur remissionem peccatorum, & fide iustus coram Deo reputetur.

Nec Christus aut Paulus laudant virginitatem, idèò q̄ iustificet, sed quia sit expeditior, & minùs distrahat domesticis occupationibus in orando, docendo, seruiendo. Idèò Paulus ait: Virgo curat ea, quæ sunt Domini. Laudatur igitur virginitas propter meditationem & studium. Sic Christus non simpliciter laudat hos, qui se castrant, sed addit, propter regnum

cœlorum, hoc est, vt discere aut docere Euangelium vacet. Non enim dicit, virginitatem mereri remissionem peccatorum aut salutem. Ad exempla Sacerdotum Leuiticorum respondimus, quod non efficitur oportere perpetuum cœlibatum imponi sacerdotibus. Deinde immunditiæ Leuiticæ non sunt ad transferendam. Consuetudo contra legem tunc est immunditia, Nunc non est immunditia, quia Paulus dicit: Omnia munda mundis. Liberat enim hos et angelium ab illis immunditijs Leuiticis. Ac si hoc consilio legem cœlibatus defendit, vt illis obseruationibus Leuiticis grauet conscientias, huic perinde aduersandum est, vt Apostoli in Actis cap. 15. aduersantur his, qui circumcisionem requirebant, & legem Moysi Christianis imponere conabantur. Interim tamen boni scient moderari vsum coniugalem, præsertim cum sunt occupati publicis ministerijs, quæ quidem sæpe tantum faciunt negocij bonis viris, vt omnes domesticas cogitationes animis excutiant. Sciunt boni & hoc, quod Paulus iubet vasa possidere in sanctificatione. Sciunt item, quod interdum secedendum est vt vacent orationi, sed Paulus hoc ipsum non vult esse perpetuum. Iam talis continentia facilis est bonis occupatis, sed illa magna turba ociosorum sacerdotum quæ in collegijs est, in his delicijs, ne quidem hanc Leuiticam continentiam præstare potest, vt res ostendit. Et nota sunt poemata: Desidiam puer ille sequi solet odit agentes, &c.

Multi hæretici malè intellecta lege Moysi, contra meliosè de coniugio senserunt, quibus tamen peperit singularem admirationem cœlibatus. Et Epiphanius queritur, Encratitas hac commendatione præcipue cepisse imperitorum animos. Hi abstinebant a vino etiam in cœna Domini, abstinebant à carnibus omnium animantium, qua in re superabant fratres Domini qui piscibus vescuntur. Abstinebant & à coniugio

sed hæc res præcipuam admirationem habuit. Hæc opera, hos cultus sentiebant magis mereri gratiam, quam vsum vini & carniæ, & quam coniugium, quod videbatur res esse prophana & immunda, & quæ vix posset placere Deo, etiamsi non in totum damnaretur. Has religiones Angelorum Paulus ad Colossenses valde improbat. Opprimunt enim cognitionem Christi, cum lentiunt homines, se mundos ac iustos esse, propter talem hypocrisim, opprimunt & cognitionem donorum & præceptorum Dei. Vult enim Deus nos pie vti donis suis. Ac nos exempla commemorare possemus, vbi valde perturbatæ sunt piæ quædam conscientia, propter legitimum vsum coniugij. Id malum erat natum ex opinionibus Monachorum superstitiosè laudantium cœlibatum. Neq; tamen temperantiam aut continentiam vituperamus, sed supra diximus, exercitia & castigationes corporis necessaria esse. Fiduciã verò iustitiæ detrahimus certis obseruationibus. Et eleganter dixit Epiphanius, obseruatione illas laudandas esse, *διὰ τὴν ἐγκράτειαν, ἢ διὰ τὴν πολιτείαν*, hoc est, ad coercendum corpus, aut propter publicos mores, sicut sunt instituti quidam ritus, ad commonefaciendos imperitos, non quod sint cultus iustificantes.

Sed aduersarij nostri nõ requirunt cœlibatũ per superstitionẽ. Sciunt enim nõ solere præstari castitatem. Verũ prætexũt superstitiosas opiniones, vt imperitis fucum faciant. Magis igitur odio digni sunt, quam Encratitæ, qui quadã specie religionis lapsi videntur, illi Sardanapali consulto abutuntur prætextu religionis.

Sexto. Cũ habeamus tot causas improbandæ legis de perpetuo cœlibatu, tamen præter hæc accedunt etiam pericula animarum, & publica scandala, quæ etiamsi lex non esset iniustã, tamen absterrere bonos viros debent, ne approbent tale onus, quod inaume-

rabiles animas perdidit. Diu omnes boni viri de honore questi sunt, vel sua, vel aliorum causa, quos perclitari videbant, sed has querelas nulli Pontifices audiunt. Neque obscurum est, quantum hæc lex nocet publicis moribus, quæ vitia, quàm flagitiosas libidines pepererit. Extant Romanæ Satyræ, In his etiam agnoscit mores Roma, legitq; suos. Sic vlciscitur Deus contemptum sui doni, suæq; ordinationis, in illis qui coniugium prohibet. Cùm autem hoc fieri in aliis legibus consueverit, vt mutantur, si id euidens vitium suaserit, cur idem non fit in hac lege, in qua tot graues causæ concurrunt, præsertim his postremis temporibus, cur mutari debeat? Natura senescit, & fit paulatim debilior, & crescunt vitia, quò magis remedia diuinitus tradita adhibenda erant. Videmus, quòd vitium accuset Deus ante diluuium, quòd accuset ante conflagrationem quinque urbium. Similia vitia præcesserunt excidia altarum urbium multarum, vt Sybaris, Romæ. Et in his imago temporum proposita est quæ proxima erunt rerum fini. Ideò in primis oportuit hoc tempore seuerissimis legibus atq; exemplum munire coniugium, & ad coniugium inuitare homines. Id ad magistratus pertinet, qui debent publicam disciplinam tueri. Interim doctores Euangelij vtuntur, faciunt, hortentur ad coniugium incontinentes, hortentur alios, vt donum continentia non aspernentur. Pontifices quotidie dispensant, quotidie mutant alias leges optimas, in hac vna lege cœlibatus, ferreæ inexorabiles sunt, cùm quidē constet, eam simplicitati humani iuris esse. Et hanc ipsam legem nunc exaccabant multis modis. Canon iubet suspendere sacerdotes, isti parum commodi interpretes, suspendunt non ab officio, sed ab arboribus. Multos bonos viros crudeliter occidunt, tantum propter cōiugium. Atq; hæc ipsa parricidia ostendunt, hanc legem doctrinam esse

Dæmoniorum. Nam Diabolus, cum sit homicida, legem suam defendit his parricidijs. Scimus aliquid offensionis esse in Schismate, quod videmur diuulsi ab his, qui existimantur esse ordinarij Episcopi, Sed nostræ conscientiæ tutissima sunt, postquam scimus, nos summo studio concordiam constituere cupientes, non posse placare aduersarios, nisi manifestam veritatem projiciamus, deinde nisi cum ipsis conspiremus, quod velimus hanc iniustam legem defendere, cõtracta matrimonia dissoluere, interficere sacerdotes, si qui non obtemperent, in exilium agere miseræ mulieres atq; orbos pueros. Cùm autem certum sit, has conditiones Deo displicere, nihil doleamus nos non habere *αυμαχία* tot parricidiorum cum aduersarijs.

Expouimus causas, quare non possimus bona conscientia assentiri aduersarijs, legem Pontificiam de perpetuo cœlibatu defendentibus, quia pugnet cum iure diuino, & naturali, ac dissentiat ab ipsis Canonibus, & sit superstitiosa, & plena periculi. Postremò, quia tota res sit simulata. Non enim imperatur lex religionis causa, sed dominationis causa, & huic impiè prætextitur religio. Neq; quidquam à sanis hominibus, contra has firmissimas rationes afferri potest. Euangelium permittit coniugium his, quibus opus est. Neq; tamen hos cogit ad coniugium, qui continere volunt, modò vt verè contineant. Hanc libertatem & sacerdotibus cõcedendam esse sentimus, nec volumus quenquã vi cogere ad cœlibatũ, nec cõtracta matrimonia dissoluere.

Obiter etiam, dum recensuimus argumenta nostra, indicauimus, quomodo aduersarij vnum atq; alterum cauillentur, & calumnias illas diluimus. Nunc breuissimè commemorabimus, quàm grauib; rationibus defendant legem. Primum dicunt à Deo reuelatã esse. Videris extremam impudentiam istorum nebulonum. Audent affirmare, quod diuinitus reuelata sit lex

de perpetuo cœlibatu, cùm aduersetur manifestis Scripturæ testimonijs, quæ iubent, vt vnusquisque habeat uxorem suam propter fornicationem. Item, quæ tantum dissoluere contracta matrimonia. Paulus admonet, quem autorem habitura fuerit ista lex, cùm vocet eam doctrinam dæmoniorum. Et fructus indicant autorem, tot monstruosa libidines, tot parricidia, quæ nunc suscipiuntur prætextu illius legis.

Secundum argumentum aduersariorum est, quod sacerdotes debeant esse mundi, iuxta illud: Mundamini, qui fertis vasa Domini. Et citant in hanc sententiam multa. Hanc rationem, quam ostentant velut maximam *ἐν παρθένω*, supra diluimus. Diximus enim, virginitatem sine fide non esse mundiciem coram Deo. Et coniugium propter fidem mundum esse, iuxta illud: Omnia munda mundis. Diximus & hoc, externas mundicie & ceremonias legis non esse huc transferendas, quæ Euangelium requirit mundiciem cordis, non requirit ceremonias legis. Et fieri potest, vt cor mariti velut Abrahamæ, aut Iacob, qui fuerunt *πολύγαμοι*, mundus sit & minus ardeat cupiditatibus, quam multarum virginum, etiam verè continentium. Quod verò Esaias ait Mundamini, qui fertis vasa Domini, intelligi debet mundicie cordis, de tota poenitentia. Cæterum Sancti in externo vsu, scient, quatenus conducant moderatissimum coniugalem, & vt Paulus ait, possidere vasa in sanctificatione. Postremò, cùm coniugium sit mundum rectè dicitur his, qui in cœlibatu non continent, vt dicant uxores, vt sint mundi. Ita eadem lex, Mundamini, qui fertis vasa Domini, præcipit, vt immundi cœlibatiant mundi coniuges.

Tertium argumentum horribile est, quod sit hæresis Ioviniani, coniugium Sacerdotum: bona verba. Notandum hoc crimen est, coniugium esse hæresin. Iovinianum tempore nondum norat mundus legem de perpetuo

cœlibat

cœlibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium
 sacerdotum, Iouiniani hæresis esse, aut ab Ecclesia tunc
 id coniugium damnatum esse. In huiusmodi locis est
 videre, quid consilij habuerint aduersarij in scribenda
 confutatione. Iudicauerunt, ita facillimè moueri impe-
 ritos, si crebrò audiant conuictum hæresis, si fingant,
 nostram causam multis antè iudicijs Ecclesiæ confos-
 sam & damnatam esse. Itaq; sæpè falsò allegant Eccle-
 siæ iudicium. Id quia non ignorant, exhibere nobis ex-
 emplum Apologiæ noluerunt, ne hæc vanitas, ne hæc
 calūniæ coargui possent. Quòd verò ad Iouiniani cau-
 sam attinet, de collatione virginitatis & coniugij, supra
 diximus, quid sentiamus. Non enim æquamus coniu-
 gium & virginitatem, etsi neq; virginitas, neq; coniu-
 gium meretur iustificationem. Talibus argumentis tam
 vanis, defendunt legem impiam, & perniciosam bonis
 moribus. Talibus rationibus muniunt Principum ani-
 mos aduersus iudicium Dei, in quo Deus reposect ra-
 tionem, cur dissipauerint coniugia, cur cruciauerint,
 cur interfecerint Sacerdotes. Nolite enim dubitare,
 quin, vt sanguis Abel mortui clamabat, ita clamat etiã
 sanguis multorum bonorum virorum, in quos iniuste
 scuitum est. Et vlciscetur hanc scuitiam Deus, Ibi com-
 perietis, quàm sint inanes hæ rationes aduersariorum,
 & intelligetis, in iudicio Dei nullas calumnias aduer-
 sus verbum Dei consistere, vt ait Esaias: Omnis caro
 scenũ, & omnis gloria eius quasi flos sceni. Nostri Prin-
 cipes, quidquid acciderit, consolari se conscientia re-
 ctorũ consiliorum poterunt, quia etiã si quid Sacer-
 dotes in contrahendis coniugijs mali fecissent, tamen
 illa dissipatio coniugiorum, illæ proscriptiones, illa læ-
 uitia manifestè aduersatur voluntati & verbo Dei. Nec
 delectat nostros Principes nouitas aut dissidium, sed
 magis fuit habenda ratio verbi Dei, præsertim in causa
 non dubia, quàm aliarum rerum omnium.

DE MISSA.

INITIO hoc iterum præfandum est, nos non ab-
 ire Missam, sed religiosè retinere ac defendere. Fieri
 enim apud nos Missæ singulis Dominicis, & alijs
 festis, in quibus porrigitur sacramentum his, qui vivunt,
 postquam sunt explorati atq; absoluti. Et servatur
 usitata ceremoniæ publicæ, ordo lectionum, orationum,
 vestitus, & alia similia. Aduersarij longam de
 clamationem habent, de usu Latinæ linguæ in Missa,
 qua suauiter ineptiunt, quomodo profit auditori
 docto in fide Ecclesiæ, Missam non intellectam audire
 videlicet, fingunt ipsum opus audiendi cultum esse
 prodesse, sine intellectu. Hæc nolumus odiosè exagita-
 re, sed iudicio lectorum relinquimus. Nosq; idco com-
 memoramus, vt obiter admoneamus, & apud nos re-
 neri Latinas lectiones atq; orationes. Cùm autem ce-
 remoniæ debeant obseruari, tum vt discant homines
 Scripturam, tum vt verbo admoniti concipiant fidem
 & timorem, atq; ita orent etiam, nam hi sunt fines cer-
 moniarum: Latinam linguam retinemus propter ho-
 qui latinè discunt atq; intelligunt, Et admiscemus Ger-
 manicas cantiones, vt habeat & populus, quod discat
 & quo excitet fidem, & timorem. Hic mos semper
 Ecclesijs fuit. Nam etsi aliæ frequentius, aliæ rarius ad-
 miscuerunt Germanicas cantiones, tamen ferè vbi
 aliquid canebat populus sua lingua. Illud verò nunquam
 scriptum aut pictum est, hominibus prodesse opus au-
 diendi lectiones non intellectas, prodesse ceremoniam
 non quia doceant, vel admoneant, sed ex opere operato,
 quia sic fiant, quia spectentur. Male valeant illi
 Pharisæicæ opiniones.

Quòd verò tantum fit apud nos publica Missa, si
 communis, nihil fit contra catholicam Ecclesiam. Nam
 in Græcis parochijs ne hodie quidem sunt privata
 Missæ, sed fit vna publica Missa, idq; tantum Dominicis
 diebus

diebus, & Festis. In Monasterijs fit quotidie Missa, sed tantum publica. Hæc sunt vestigia morum veterum. Nusquam enim veteres Scriptores ante Gregorium, mentionem faciunt priuatarum Missarum. Qualia fuerint initia, nunc omitimus. Hoc constat, quod postquam Monachi mendicantes regnare cœperunt, ex falsissimis persuasionibus, & propter quæstum ita auctæ sunt, vt omnes boni viri diu iam eius rei modum desiderauerint. Quanquam S. Franciscus rectè voluit ei rei prospicere, qui constituit, vt singula collegia quotidie vnica communi Missa contenta essent. Hoc postea mutatum est siue per superstitionem, siue quæstus causa. Ita, vbi commodum est, instituta maiorum mutat ipsi, postea nobis allegant auctoritatem maiorum. Epiphanius scribit, in Asia Synaxin ter celebratam esse singulis septimanis, nec quotidianas fuisse Missas. Et quidè ait, hunc morè ab Apostolis traditum esse. Sic enim inquit: *συνάξεις ἢ ἐπιτελέμεναι ταχθεῖσαι εἰσὶν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, τελεῖται, καὶ περιουβιάτω καὶ κνειακῆ.*

Et si autem aduersarij in hoc loco multa congerunt, vt præbent missam esse sacrificium, tamen ille ingens tumultus verborum prolata hac vnica responsione cōflescet, quod hæc quamuis longa coaceruatio auctoritatum, rationum, testimoniorum, non ostendat, quod Missa ex opere operato conferat gratiam, aut applicata pro alijs mereatur eis remissionem venialium, & mortalium peccatorum, culpæ & pœnæ. Hæc vna responsio euertit omnia, quæ aduersarij obijciunt non solum in hac confutatione, sed in omnibus scriptis, quæ de Missa ediderunt. Et hic causæ status est, de quo ita nobis admonendi sunt lectores, vt Aeschines admonebat Iudices, vt perinde ac pugiles de statu inter se certant, ita cum aduersario dimicarent ipsi de statu controuersæ, nec sinerent eum extra causam egredi. Ad eundem modum

hic aduersarij nostri cogendi sunt, vt de re propo-
dicant. Et cognito controuersie statu, facillima
dijudicatio de argumentis in vtraq; parte. Nos eni
in confessione nostra ostendimus, nos sentire, quod ce-
na Domini non conferat gratiam ex opere operato
nec applicata pro alijs viuis aut mortuis, mereatur
ex opere operato remissionem peccatorum, culpa
pœna. Et huius status clara & firma probatio est ha-
quia impossibile est consequi remissionem peccatorum
propter opus nostrum ex opere operato, sed fide opo-
tet vinci terrores peccati & mortis, cum erigimus co-
da cognitione Christi, & sentimus nobis ignosci pro-
pter Christum, ac donari merita & iustitiam Christi
Roman. 5. Iustificati ex fide pacem habemus. Hec tan-
certa, tam firma sunt, vt aduersus omnes portas infero-
rum consistere queant. Si quantum opus est, dicer-
dum fuit, iam causa dicta est, Nemo enim sanus illam
Pharisaicam & Ethnicam persuasionem de opere ope-
rato probare potest. Et tamen hæc persuasio hæc
in populo, hæc auxit in infinitum Missarum numerum
Conducuntur enim Missæ, ad iram Dei placandam
& hoc opere remissionem culpæ & pœnæ consequi
volunt, volunt impetrare quicquid in omni vita opo-
est. Volunt etiam mortuos liberare. Hanc Pharisaicam
opinionem docuerunt in Ecclesia Monachi & Sacer-
phistæ.

Quamquam autem causa iam dicta est, tamen quia
aduersarij multas scripturas inepte detorquent ad de-
fensionem suorum errorum, pauca ad hunc locum ad-
demus. Multa de sacrificio in confutatione dixerunt
cum nos in confessione nostra consulto id nomen, pro-
pter ambiguitatem vitauerimus. Rem exposuimus
quid sacrificium isti nunc intelligant, quorum impo-
bamus abusus. Nunc vt male detortas scripturas expo-
nemus, necesse est initio, quid sit sacrificium, exponere

Toro iam decennio infinita penè volumina ediderunt aduersarij de sacrificio, neq; quisquam eorum definitionem sacrificij hæcenus posuit. Tantùm arripiunt nomen sacrificij, vel ex scripturis, vel ex Patribus. Postea affingunt sua somnia, quasi verò sacrificium significet, quidquid ipsis liber.

QVID SIT SACRIFICIUM ET QUÆ SINT SACRIFI- CII SPECIES.

SOCRATES in Phædro Platonis ait, se maximè stupidum esse diuisionum, quòd sine his nihil neq; explicari dicendo, neq; intelligi possit, ac si quem deprehenderit peritum diuidendi, hunc inquit se affectari, eiusq; tanquam Dei vestigia sequi. Et iubet diuidentem in ipsis articulis membra secare, ne quòd membrum mali eoqui more quassatum frangat. Sed hæc præcepta aduersarij magnificè contemnunt, ac verè sunt iuxta Platonem *καὶ τοὶ μάλιστα*, sacrificij membra corrumpentes, quemadmodum intelligi poterit; cùm species sacrificij recensuerimus:

Theologi rectè solent distinguere sacramentum & sacrificium. Sit igitur genus horum, vel ceremonia, vel opus sacrum. Sacramentum est ceremonia, vel opus, in quo Deus nobis exhibet hoc, quòd offert annexa ceremoniæ promissio, vt Baptismus, est opus, nò quòd nos Deo offerimus, sed in quo Deus nos baptizat, videlicet, minister vice Dei, & hinc offert & exhibet Deus remissionè peccatorum, &c. iuxta promissionem: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. E contra, Sacrificium est ceremonia, vel opus, quòd nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus. Sunt autem sacrificij species proximæ duæ, nec sunt plures. Quoddam est sacrificium propiciatorium, id est, opus satisfacto-

rium pro culpa, & pœna, hoc est, reconcilians Deum seu placans iram Dei, seu quod meretur alijs remissionem peccatorum. Altera species est sacrificium *εὐχριστόν*, quod non meretur remissionem peccatorum aut reconciliationem, sed fit à reconciliatis, ut procepta remissione peccatorum, & pro alijs beneficijs acceptis, gratias agamus, seu gratiam referamus.

Has duas species sacrificij magnopere oportet & hac controuersia, & in alijs multis disputationibus conspectu & ab oculis positas habere, & singularem diligentia cauendum est, ne confundantur. Quod si finis huius libri pateretur, rationes huius diuisionis adderemus. Habet enim satis multa testimonia in Epistola ad Ebræos & alibi. Et omnia sacrificia Leuitica hæc membra referri, tanquã ad sua domicilia possunt. Dicebantur enim in lege quædam propiciatoria sacrificia propter significationem, seu similitudinem, quod meretur remissionem peccatorum coram Deo. Sed quia merebantur remissionem peccatorum secundum iustitiam legis, ne illi, pro quibus fiebant, excluderentur ab ista politia. Dicebantur itaq; propiciatoria pro peccato, pro delicto, holocaustum. Illa uero erant *εὐχαιεῖσινα*, oblatio, libatio, retributiones, primitiæ, decimæ.

Sed reuera unicum tantum in mundo fuit sacrificium propiciatorium, uidelicet mors Christi, ut docet apostolus ad Ebræos, quæ ait: Impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Et paulo post de voluntate Christi: In qua voluntate sanctificatus sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel. Et factas interpretatur legem, ut sciamus, mortem Christi uerè esse satisfactionem pro peccatis nostris, seu expiationem, non ceremonias legis, quare ait: Postquam posuerit animã suam, hostiam pro delictis, videbitur men longeuũ, &c. Nam uocabulum *εὐχριστόν* quod

LB

vsus est, significat hostiam pro delicto, quæ in lege si-
 gnificauit, quod venturus esset hostia quædam, satisfac-
 ctura pro peccatis nostris, & reconciliatura Deum, vt
 scirent homines, quod non propter nostras iustitias,
 sed propter aliena merita, videlicet Christi, velit Deus
 nobis reconciliari. Paulus idē nomen **ἵνα** inter-
 pretatur peccatum, Rom. 8. ^{v. 7.} de peccato damnauit pec-
 catum, id est, peccatum puniuit de peccato, id est, per
 hostiam pro peccato. Significantia verbi facilius in-
 telligi potest ex moribus gentium, quos videmus ex
 Patrum sermonibus malè intellectis acceptos esse, La-
 tini vocabant piaculum, hostiam, quæ in magnis cala-
 mitatibus, vbi insigniter videbatur Deus irasci, offere-
 batur ad placandam iram Dei, & litauerunt aliquando
 humanis hostijs, fortassis quia audierant, quondam hu-
 manam hostiã placaturam esse Deum toti generi hu-
 mano. Græci alibi *ναδάπτιατα*, alibi *παισιματα* ap-
 pellauerunt. Intelligunt igitur Esaias & Paulus Chri-
 stum factum esse hostiam, hoc est, piaculum, vt ipse
 meritis, non nostris reconciliaretur Deus. Maneat ergo
 hoc in causa, quod sola mors Christi est verè propicia-
 torium sacrificium. Nam *Leuitica* illa sacrificia propi-
 ciatoria, tantum sic appellabantur ad significandum
 futurum piaculum. Propterea similitudine quadam e-
 rant satisfactiones redimentes iustitiam legis, ne ex po-
 litia excluderentur isti, qui peccauerant. Debebant au-
 tem cessare post reuelatum Euangelium. Et quia ces-
 sare in Euangelij reuelatione debebant, non erant verè
 propiciationes, cum Euangelium ideo promissum sit,
 vt exhibeat propiciationem.

Nunc reliqua sunt sacrificia *ἑυχαριστιὰ*, quæ vocā-
 tur sacrificia laudis, prædicatio Euangelij, fides, inuo-
 catio, gratiarum actio, confessio, afflictiones sanctorū,
 Imò omnia bona opera sanctorum. Hæc sacrificia

non

non sunt satisfactiones pro facientibus, vel applica-
les pro alijs, quæ mereantur eis ex opere operato
missionem peccatorum, seu reconciliationem. Fin-
enim à reconciliarijs, Et talia sunt sacrificia noui tes-
tamenti, sicut docet Petrus 1. Petri 2. Sacerdotium fi-
ctum, vt offeratis hostias spirituales. Opponuntur
tem hostiæ spirituales, non tantum pecudibus, sed
iam humanis operibus, ex opere operato oblati, quæ
spirituale significat motus Spiritus sancti in nobis.
docet Paulus Rom. 12. exhibete corpora vestra, hostias
viuentem, sanctam, cultum rationalem. Significat
tem cultus rationalis, cultum, in quo Deus intelligitur
mente apprehenditur, vt fit in motibus timoris, &
ducia erga Deum. Opponitur igitur non solum cultus
Leuitico, in quo pecudes mactabantur, sed etiam cul-
tui, in quo fingitur opus ex opere operato offerri. Ideo
docet Epistola ad Ebraeos cap. 13. Per ipsum offeramus
hostiam laudis semper Deo, & addit interpretationem
id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. I-
bet offerre laudes, hoc est, inuocationem, gratiarum
actionem, confessionem & similia. Hæc valent non
opere operato, sed propter fidem, Id monet particula
per ipsum offeramus, hoc est, fide in Christum.

In summa cultus noui testamenti est spiritualis, hoc
est, est iustitia fidei in corde, & fructus fidei. Ideo
rogat Leuiticos cultus. Et Christus ait, Iohan. 4. V-
adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate.
Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Deus
spiritus, & eos, qui adorant eum, in Spiritu & veritate
oportet adorare. Hæc sententia clarè damnat opinio-
nes de sacrificijs, quæ fingunt ex opere operato vale-
re. Et docet, quod oporteat spiritu, id est, motibus car-
dis, & fide adorare. Ideo & Prophetæ damnant in ve-
t. testamento opinionem populi de opere operato, &
docent iustitiam, & sacrificia spiritus, Ieremæ 7. N-

sum locutus cum Patribus vestris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de holocaustis & victimis, Sed hoc verbum præcepi eis dicens, Audite vocem meam, & ero vobis Deus, &c. Quomodo existimemus, Iudæos hanc concionem excepisse, quæ videtur palam pugnare cum Moysè? Constabat enim, Deum præcepisse Patribus de holocaustis ac victimis, sed Ieremias opinionem de sacrificijs damnat, hanc nõ tradiderat Deus, videlicet, quòd illi cultus ex opere operato placarent eum. Addit autem de fide, quòd hoc præceperit DEVS, Audite me, hoc est, credite mihi, quòd ego sim Deus vester, quòd velim sic innotescere, cum misereor & adiuuo, nec habeam opus vestris victimis, confidite, quòd ego velim esse Deus, iustificatõr, saluator, non propter opera, sed propter verbum & promissionem meam, à me verè & ex corde petite, & expectate auxilium.

Damnat opinionem de opere operato & Psalmus 49. qui repudiatis victimis, requirit inuocationem. Nunquid manducabo carnes taurorum, &c. Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & honorificabis me. Testatur hanc esse veram λατρείαν, hunc esse verum honorem, si ex corde inuocemus ipsum. Item Psal. 39. Sacrificium & oblationem noluisti. Aures autem aperuisti mihi, id est, verbum mihi proposuisti, quod audirem, & requiris, vt credam verbo tuo, & promissionibus tuis, quòd verè velis misereri, opitulari, &c. Item Psal. 50. Holocaustis non delectaberis Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicias. Item Psal. 4. Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Iubet sperare, & dicit, id esse iustum sacrificium, significans cætera sacrificia non esse vera, & iusta sacrificia. Et Psal. 115. Sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo. Vocat inuocationem hostiam laudis.

R

Sed

Sed plena est scriptura talibus testimonijs, quæ docent quòd sacrificia ex opere operato non reconciliantur, Ideoq; in nouo testamento abrogatis cultibus iuiticis docet fore, vt noua & munda sacrificia fiant, scilicet, fides, inuocatio, gratiarum actio, confessio, prædicatio Euangelij, afflictiones propter Euangelium, & similia.

Et de his sacrificijs loquitur Malachias: Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & oblatio munda. Hunc locum detorquent uersarij ad Missam, & allegant autoritatem Patris Facili est autem responsio, quòd, vt maximè loquitur de Missa, non sequatur, Missam ex opere operato iustificare, aut applicatam alijs mereri remissionem peccatorum, &c. Nihil horum dicit Propheta, quod Monachi & Sophistæ impudenter affingunt.

Cæterum ipsa Prophetæ uerba offerunt sententiam Primùm enim hoc proponunt, magnum fore nomen Domini, Id fit per prædicationem Euangelij. Per hanc enim innotescit nomē Christi, & misericordia Patris Christo promissa cognoscitur. Prædicatio Euangelij parit fidem in his, qui recipiunt Euangelium, Hi inuocant Deum, hi agunt Deo gratias, hi tolerant afflictiones in confessione, hi bene operantur propter gloriam Christi. Ita fit magnum nomen Domini in gentibus. Incensum igitur & oblatio munda, significant non ceremoniam ex opere operato, sed omnia illa sacrificia per quæ fit magnum nomen Domini, scilicet fides, inuocacionem, prædicationem Euangelij, confessionem, &c. Et facillè patimur, si quis hic uelit complecti ceremoniam, modò neq; intelligat solam ceremoniam, neq; doceat ceremoniam ex opere operato potuisse. Sicut enim inter sacrificia laudis, hoc est, in laudes Dei complectimur prædicationem uerbi: in

laus esse potest, seu gratiarum actio, ipsa sumtio cœnæ Domini, sed non ex opere operato iustificans, aut applicanda alijs, vt mereatur eis remissionem peccatorum. Sed paulò pòst exponemus, quomodo & ceremonia sacrificium sit. Verùm quia Malachias de omnibus cultibus noui testamenti, non solùm de cœna Domini loquitur, item quia non patrocinator Pharisaicæ opinionis, de opere operato, ideò nihil contra nos facit, sed magis adiuuat nos. Requirit enim cultus cordis, per quos verè sit magnum nomen Domini.

Citatur ex Malachia & alius locus: Et purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Hic locus apertè requirit sacrificia iustorum, quare nò patrocinator opinioni de opere operato. Sunt autem sacrificia filiorum Leui, hoc est, docentium in nouo Testamento, prædicatio Euangelij, & boni fructus prædicationis, sicut Paulus ait, Rom. 15. Sacrificio Euangelium Dei, vt oblatio gentium fiat accepta, sanctificata Spiritu sancto, id est, vt gentes fiant hostiæ, acceptæ Deo per fidem, &c. Nam illa mactatio in lege, significabat & mortem Christi, & prædicationem Euangelij, qua hanc verustatem carnis mortificari oportet, & inchoari nouam & æternam vitam in nobis. Sed aduersarij vbiq; sacrificij nomen ad solam ceremoniam detorquent, prædicationem Euangelij, fidem, inuocationem, & similia omittunt, cùm ceremonia propter hæc instituta sit, Et nouum testamentum debeat habere sacrificia cordis, non ceremonialia pro peccatis facienda, more Leuitici sacerdotij.

Allegant & iuge sacrificium, quòd sicut in lege fuit iuge sacrificium, ita Missa debeat esse iuge sacrificium noui testamenti. Bene cum aduersarijs agitur, si patimur nos vinci allegorij. Constat autè, quòd allegorix non pariunt firmas probationes. Quanquam nos

quidem facilè patimur, Missam intelligi iuge sacrificium, modò vt tota Missa intelligatur, hoc est, ceremonia cum prædicatione Euangelij, fide, inuocatione, gratiarum actione. Nam hæc simul coniuncta, sunt iuge sacrificium noui Testamenti, quia ceremonia propter hæc instituta est, nec ab his diuellenda est. Ideo Paulus ait. Quoties comedetis panem hunc, & poculum Domini bibetis, annunciate mortem Domini. Illud verò nullo modo sequitur ex hoc typo Leuitico quòd ceremonia sit opus ex opere operato iustificans aut applicandum pro alijs, vt mereatur eis remissionem peccatorum, &c.

Et typus aptè pingit non ceremoniã solam, sed etiam prædicationem Euangelij. In Num. cap. 28. tres ponuntur partes illius quotidiani sacrificij, crematio agni, libatio, & oblatio similæ. Lex habebat picture seu umbras rerum futurarum. *Ideo in hoc spectaculo Christus, & totus cultus noui Testamenti pingitur.* Crematio agni significat mortem Christi. Libatio significat, ubiq; in toto mundo credentes illius agni sanguine aspergi per Euangelij prædicationem, hoc est sanctificari, sicut Petrus loquitur: In sanctificatione spiritus, in obedientiam, & asperisionem sanguinis Iesu Christi. Oblatio similæ, significat fidem, inuocationem, & gratiarum actionem in cordibus. Vt igitur in veteri Testamento umbra cernitur, ita in nouo res significata quærenda est, non alius typus tanquam ad sacrificium sufficiens. Quare etiamsi ceremonia est memorialis mortis Christi, tamen sola non est iuge sacrificium; sed ipsa memoria est iuge sacrificium, hoc est, prædicatione & fides, quæ verè credit, Deum morte Christi reconciliatum esse. Requiritur libatio, hoc est, effectus prædicationis, vt per Euangelium aspersi sanguine Christi, sanctificemur, mortificati, ac viuificati. Requiritur & oblationes, hoc est, gratiarum actiones, confes-

*Quid crematio agni,
libatio, et oblatio
similæ adumbrave-
rit.*

siones & afflictiones. Sic abiecta Pharisæica opinione de opere operato, intelligamus significari cultū spiritua- lem, & iuge sacrificiū cordis, quia in nouo testamento corpus bonorum, hoc est, Spiritus sanctus, mortifica- tio & viuificatio, requiri debent. Ex his satis apparet, typū de iugi sacrificio nihil contra nos facere, sed ma- gis pro nobis, quia nos omnes partes significatas iugi sacrificio requirimus. Aduersarij falsò somniant solam ceremoniam significari, non etiam prædicationē Euan- gelij, mortificationem & viuificationem cordis, &c.

Nunc igitur boni viri facillè iudicare poterunt, fal- sissimam hanc criminationem esse, quòd iuge sacrifi- cium aboleamus. Res ostendit, qui sint Antiochi illi, qui regnum tenent in Ecclesia, qui prætextu religio- nis trahunt ad se regnum mundi, & abiecta cura reli- gionis & docendi Euangelij, dominantur, belligeran- tur velut reges mundi, qui novos cultus instituerūt in Ecclesia. Nam aduersarij in Missa solam retinent cere- moniam, eamq; conferunt publicè ad sacrilegum qua- situm. Postea lingunt hoc opus applicatum pro alijs, mereri eis gratiam, & omnia bona. In concionibus non docent Euangelium, non consolantur conscientias, non ostendunt gratis remitti peccata ppter Christum, sed pponunt cultus sanctorum, satisfactiones humanas, traditiones humanas, per has affirmant homines corā Deo iustificari, Et harū quædā cum sint manifestè impiæ, tamen vi defenduntur. Si qui concionatores volūt perhiberi doctiores, tradunt quæstiones Philosophi- cas, quas neque populus, neq; ipsi, qui proponunt, in- telligunt. Postremò, qui sunt tolerabiliores, legem do- cent, de iustitia hdei nihil dicunt. Aduersarij in confu- tatione miras tragœdias agunt de desolatione tem- plorum, quòd videlicet stent inornatæ aræ, sine can- delis, sine statuis. Has nugas iudicant esse ornatum Ec- clesiarum. Longè aliam desolationē significat Daniel,

videlicet ignorationem Euangelij. Nam populus obrutus multitudinē & varietate traditionum atq; opinionum, nullo modo potuit complecti summam doctrinæ Christianæ. Quis enim vnquam de populo intellexit doctrinam de pœnitentia, quam aduersarij tradiderunt? Et hic præcipuus locus est doctrinæ Christianæ, vexabantur conscientia enumeratione delictorum & satisfactionibus. De fide, qua gratis consequimur remissionem peccatorum, nulla profus fiebat aduersarijs mentio, de exercitijs fidei luctantis cur desperatione, de gratuita remissione peccatorum propter Christum omnes libri, omnes conciones aduersarij mutæ erant. Adhæc accessit horribilis prophætatio Missarum, & alij multi impij cultus in templis. Hæc est desolatio, quam Daniel describit.

Econtra Dei beneficio apud nos seruiunt ministri verbi sacerdotes, docent Euangelium de beneficio Christi, ostendunt remissionem peccatorum gratis contingere propter Christum. Hæc doctrina affert firmam consolationem conscientijs. Additur & doctrina bonorum operum, quæ Deus præcipit. Dicitur de dignitate atq; vsu sacramentorum. Quòd si iuge sacrificium esset vsus Sacramenti, tamen nos magis retineremus quàm aduersarij, quia apud illos sacerdotes mercedi conducti vtuntur Sacramento. Apud nos crebrior & religiosior vsus est, Nam populus vtitur, sed prius institutus, atq; exploratus. Docentur enim homines de vero vsu Sacramenti, quòd ad hoc institutū sit, vt sit sigillum, & testimonium gratuita remissionis peccatorum. Ideoq; debeat pauidas conscientias admoneri vt verè statuunt & credant sibi gratis remitti peccata. Cùm igitur & prædicationem Euangelij & legitimum vsu sacramentorum retineamus, manet apud nos iuge sacrificium. Et, si de externa specie dicendum est frequentia in templis apud nos maior est, quàm apud

adua

aduersarios. Tenentur enim auditoria vtilibus & per-
picuis concionibus. Verum aduersariorum doctri-
nam, nunquam neq; populus, neq; doctores intellexe-
runt. Et verus ornatus est Ecclesiarum, doctrina pia,
vtilis & perspicua, vsus pius Sacramentorum, oratio
ardens, & similia. Candelæ, vasa aurea, & similes orna-
tus, decent, sed non sunt proprius ornatus Ecclesiarum.
Quod si aduersarij in talibus rebus collocant cultus,
non in prædicatione Euangelij, in fide, in certamini-
bus fidei: sunt in istis numerandi, quos Daniel descri-
bit colere Deum suum auro & argento.

Allegant & ex Epistola ad Ebræos: Omnis Ponti-
fex ex hominibus assumtus, pro hominibus, constitui-
tur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrifi-
cia pro peccatis. Hinc ratiocinantur, cum in nouo Te-
stamento sint Pontifices & Sacerdotes, sequitur, quod
sit & sacrificium aliquod pro peccatis. Hic locus vel
maximè mouet indoctos, præsertim, cum illa pompa
sacerdotij & sacrificiorum veteris Testamenti offundi-
tur oculis. Hæc similitudo decipit imperitos, vt iudi-
cent, oportere ad eundem modum apud nos existere
aliquod ceremoniale sacrificium, applicandum pro
peccatis aliorum, sicut in veteri Testamēto. Neq; aliud
est ille cultus Missarum, & reliqua politia Papæ, quam
κεκοσμητία Leuiticæ politiz malè intellectæ.

Et cum sententia nostra habeat præcipua testimo-
nia in Epistola ad Ebræos, tamen aduersarij locos ex
illa Epistola truncatos contra nos detorquent, vt in
hoc ipso loco, vbi dicitur, Pontificem constitui, vt of-
ferat sacrificia pro peccatis, Scriptura ipsa statim atte-
xit Christum Pontificem. Verba præcedentia de Leuiti-
co sacerdotio loquuntur, & significant, Leuiticum Pon-
tificatum fuisse imaginem Pontificatus Christi. Nam sa-
crificia Leuitica pro peccatis, non merebantur remis-
sionem peccatorum coram Deo, tantum erant imago

sacrificij Christi, quod vnum futurum erat propiti-
 ium sacrificium, vt supra diximus. Itaq; Epistola
 gna ex parte consumitur in hoc loco, quod vetus Pe-
 nificatus, & vetera sacrificia non fuerint ad hoc insti-
 ta, vt mererentur remissionem peccatorum coram De-
 seu reconciliationem, sed tantum ad significandum fu-
 turum sacrificium vnus Christi. Oportuit enim sa-
 ctos in veteri Testamento iustificari fide, ex promissi-
 one remissionis peccatorum, donandæ propter Chri-
 stum, sicut & sancti in nouo Testamento iustificati.
 Omnes sanctos ab initio mundi sentire oportuit, in-
 stiam & satisfactionem fore pro peccato, Christum, qui
 promissus erat, sicut Esaias docet cap. 53. Cui posuerunt
 animam suam hostiam pro peccato, &c. Cum igitur in ve-
 teri Testamento sacrificia non mererentur reconcilia-
 tionem, nisi similitudine quadam (Merebantur enim
 reconciliationem politicam) sed significarent ventu-
 rum sacrificium : Sequitur vnicum esse sacrificium
 Christi, applicatum pro aliorum peccatis. Nullum igitur
 reliquum est in nouo Testamento sacrificium ap-
 plicandum pro peccatis aliorum, præter vnum Christi
 sacrificium in cruce.

Tota via errant, qui fingunt, sacrificia Leuitica ce-
 ram Deo meruisse remissionem peccatorum, Et hoc
 exemplo sacrificia applicanda pro alijs in nouo Testa-
 mento requirunt præter mortem Christi. Hæc imagi-
 natio simpliciter obruit meritum passionis Christi,
 iustitiam fidei, & corrumpit veteris & noui Testame-
 ti doctrinam, & pro Christo altos mediatores & pro-
 piciatores nobis efficit Pontifices & sacrificulos, qui
 quotidie vendunt operam suam in templis.

Quare si quis ita argumentatur, oportere in nouo
 Testamento Pontificem esse, qui pro peccatis offerat
 tantum de Christo concedendum est. Et hanc solutio-
 nem confirmat tota Epistola ad Ebræos. Et id profu-

esset alios mediatores constituere præter Christum, si aliam satisfactionem applicandam pro peccatis aliorum & reconciliantem Deum, præter mortem Christi requireremus. Deinde quia sacerdotium noui testamenti est ministerium spiritus, vt docet Paulus 2. Corinth. 3. Ideo vnicum habet sacrificium Christi satisfactorium & applicatum pro peccatis aliorum. Cæterum nulla habet sacrificia similia Leuiticis, quæ ex opere operato applicari pro alijs possint, sed exhibet alijs Euangelium, & Sacramenta, vt per hæc concipiant fidem, & Spiritum sanctum, & mortificentur & viuificentur, quia ministerium spiritus pugnat cum applicatione operis operati. Est enim ministerium spiritus, per quod Spiritus sanctus efficax est in cordibus, quare habet tale ministerium, quod ita prodest alijs, cum in eis efficax est, cum regenerat & viuificat eos. Id non fit applicatione alieni operis, pro alijs ex opere operato.

Ostendimus rationem, quare Missa non iustificet ex opere operato, nec applicata pro alijs mereatur eis remissionem, quia vtrunq; pugnat cum iustitia fidei. Impossibile est enim remissionem peccatorum contingere, vinci terrores peccati & mortis, vlllo opere, aut vlla re, nisi fide in Christum, iuxta illud: Iustificati ex fide pacem habemus. Ad hæc ostendimus, scripturas, quæ contra nos citantur, minimè patrocinari impiæ opinioni aduersariorum de opere operato. Idq; iudicare omnes boni viri apud omnes gētes possunt. Quare repudiandus est error Thomæ, qui scripsit, corpus Domini semel oblatum in cruce, pro debito originali, iugiter offerri pro quotidianis delictis in altari, vt habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deum. Repudiandi sunt & reliqui cōmunes errores, quòd Missa conferat gratiam ex opere operato facienti. Item, quòd applicata pro alijs, etiam iniustis non ponentibus obicem, mereatur eis remissionem peccatorum,

culpæ & pœnæ. Hæc omnia falsa, & impia sunt, nup-
 tibus indoctis Monachis conficta, & obruunt gloriam
 passionis Christi, & iustitiam fidei.

Et ex his erroribus infiniti alij nati sunt, quantum
 Missæ valeant applicatæ simul pro multis, quantum
 valeant singulæ pro singulis. Sophistæ habent des-
 criptos gradus meritorum, sicut argentarij gradus pon-
 derum in auro aut argento. Deinde, vendunt Missam,
 tanquam precium ad impetrandum, quod quisq; ex-
 petit, Mercatoribus, vt fœlix sit negotiatio, venatori-
 bus, vt fœlix sit venatio. Et alia infinita. Postremò, trans-
 ferunt eam & ad mortuos, liberant animas applicatio-
 ne sacramenti, à pœnis purgatorij, cum sine fide nec
 viuus Missæ profit. Neq; ex scripturis aduersarij afferunt
 vel vnâ syllabam possunt ad defensionem istarum fa-
 bularum, quas in Ecclesia magna autoritate docent,
 Neq; Ecclesiæ veteris, neq; Patrum testimonia habent.

Quid Patres de Sacrificio senserint.

ET quoniam loca Scripturæ, quæ contra nos citan-
 tur, explicauimus, de Patribus etiam responde-
 dum est. Non ignoramus, Missam à Patribus ap-
 pelliari sacrificium, sed hi non hoc volunt, Missam ex o-
 pere operato conferre gratiam, & applicatam pro alijs
 mereri eis remissionem peccatorum, culpæ & pœnæ. Vbi
 leguntur hæc portenta verborum apud Patres? sed aper-
 te testantur, se de gratiarum actione loqui. Ideoq; vocant
 εὐχαριστίαν. Diximus autem supra, sacrificium εὐχαρισ-
 τίας non mereri reconciliationem, sed fieri à reconcilia-
 tis, sicut afflictiones non merentur reconciliationem,
 sed tunc sunt sacrificia εὐχαριστίας, quando reconcilia-
 ti sustinent eas. Et hoc responsum in genere ad Pa-
 trum dicta, satis tuetur nos contra aduersarios. Cer-
 tum est enim, illa signa de merito operis operata

nul-

ausquam extare apud Patres. Sed vt tota causa magis
perspici possit, dicemus & nos de vſu sacramenti, ea,
quæ certum est consentanea esse Patribus & Scri-
pturæ.

DE VSV SACRAMENTI, ET DE SACRIFICIO.

QUIDAM belli homines fingunt, cœnam Domini
institutam esse propter duas causas. Primum, vt
sit nota & testimonium professionis, sicut certa
forma cuculli est signum certæ professionis. Deinde
cogitant, præcipuè talem notam Christo placuisse, vi-
delicet conuiuium, vt significaret mutuan inter Chri-
stianos coniunctionem atq; amicitiam, quia symposia
sunt signa fœderum & amicitia. Sed hæc opinio est
ciuilis, nec ostendit præcipuum vſum rerum à Deo
traditarum, Tantùm de caritate exercenda loquitur,
quam homines prophani & ciuiles vtcunq; intelli-
gunt, De fide non loquitur, quæ quid sit, pauci intelli-
gunt.

Sacramenta sunt signa voluntatis Dei erga nos, non
tantùm signa sunt hominum inter sese. Et rectè de-
finiunt sacramenta in nouo testamento esse signa gra-
tiæ. Et quia in sacramento duo sunt, Signũ & Verbum;
Verbum in nouo testamento est promissio gratiæ ad-
dita, Promissio noui testamenti est promissio remissio-
nis peccatorum, sicut Textus hic dicit: Hoc est corpus
meum, quod pro vobis datur. Hic est calix noui testa-
menti, cum sanguine meo, qui pro multis effundetur in
remissionem peccatorum. Verbum igitur offert remis-
sionem peccatorum. Et ceremonia est quasi pictura ver-
bi seu sigillum, vt Paulus vocat, ostendens promissio-
nem. Ergo sicut promissio inutilis est, nisi fide accipia-
tur, ita inutilis est ceremonia, nisi fides accedat, quæ
verè statuat hic offerri remissionem peccatorum.

Et

Et hæc fides erigit contritas mentes. Et sicut verbum ad hanc fidem excitandam traditum est, Ita sacramentum institutum est, vt illa species incurrens in oculum moueat corda ad credendum. Per hæc enim, videlicet per verbum & sacramentum, operatur Spiritus sanctus. Et talis vsus sacramenti, cum fides viuificat perterrita corda, cultus est noui testamenti, quia nouum testamentum habet motus spirituales, mortificationem & viuificationem. Et ad hunc vsum instituit Christus cum iubet facere in sui commemorationem. Nam meminisse Christi, non est ociosa spectaculi celebratio, aut exempli causa instituta, sicut in Tragædijs celebratur memoria Herculis, aut Vlyssis; Sed est meminisse beneficia Christi, eaq; fide accipere, vt per ea viuificemur. Ideo Psalmus ait: Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus, Escam dedit timentibus se. Significat enim, voluntatem & misericordiam Dei agnoscendam esse in illa ceremonia. Illa autem fides, quæ agnoscit misericordiam, viuificat. Et hic principalis vsus est sacramenti, in quo apparet qui sint idonei ad sacramentum, videlicet perterritæ conscientiæ, & quomodo vti debeant.

Accedit & sacrificium. Sunt enim vnus rei plures fines, Postquam conscientia fide erecta sensit, ex quibus terroribus liberetur, tum verò seriò agit gratias pro beneficio & passione Christi, & vtitur ipsa ceremonia ad laudem Dei, vt hac obedientia gratitudinem ostendat, & testatur, se magnifacere dona Dei. Ita fit ceremonia sacrificium laudis. Ac Patres quidem de duplici effectu loquuntur, de consolatione conscientiarum, & de gratiarum actione seu laude. Horum effectus prior ad sacramenti rationem pertinet, posterior pertinet ad sacrificium. De consolatione ait Ambrosius: Accedite ad eum & absolui mini, quia est remissio peccatorum. Qui sit iste, quæritis? Audite ipsum dicentem

tem: Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet vnquam. Hic testatur, in sacramento offerri remissionem peccatorum; testatur & fide accipi debere. Infinita testimonia leguntur in hanc sententiam apud Patres, quæ omnia detorquent aduersarij ad opus operatum & applicandum pro alijs, cum Patres apertè requirant fidem, & de propria cuiusq; consolatione loquantur, non de applicatione. Præter hæc leguntur & sententiæ de gratiarum actione, qualis illa est suauissimè dicta à Cypriano de piè communicantibus: Pietas, inquit, inter data & condonata se diuidens, gratias agit tam vberis beneficij largitori, id est, pietas intuetur data & condonata; hoc est, confert inter se magnitudinè beneficiorum Dei & magnitudinè nostrorum malorum, mortis & peccati, & agit gratias, &c. Et hinc extitit appellatio *εὐχαριστίας* in Ecclesia. Neq; verò ceremonia ipsa est gratiarum actio ex opere operato applicanda pro alijs, vt mereatur eis remissionem peccatorum, &c. vt liberet animas defunctorum. Hæc pugnant cum iustitia fidei; quasi ceremonia sine fide profit aut facienti, aut alijs.

DE VOCABVLIS MISSÆ.

ADVERSARIJ reuocant nos etiam ad Grammaticam, sumunt argumenta ex appellationibus Missæ; quæ non habent opus longa disputatione. Non enim sequitur, Missam, etiamsi vocatur sacrificium, opus esse ex opere operato gratiam conferens, aut applicatum pro alijs, mereri eis remissionem peccatorum, &c. *ἁγίασμα*, inquit, significat sacrificium. Et Græci Missam appellant liturgiam. Cur hinc omittunt appellationem veterem Synaxis? quæ ostendit, Missam

olim

olim fuisse multorum communicationem. Sed de
 mus de Liturgia. Ea vox non significat propriè sacri-
 cium, sed potiùs publicum ministerium, & aptè quæ-
 drat ad nostram sententiam, quòd videlicet vnus mi-
 nister consecrans, reliquo populo exhibet corpus & sa-
 guinem Domini, sicut vnus minister docens exhibet
 Euangelium populo, sicut ait Paulus: Sic nos exi-
 met homo, tanquàm ministros Christi, & dispensatores
 sacramentorum Dei, hoc est, Euangelij & sacramentorum
 Et 2. Cor. 5. Propter causam Christi legatione fungimur
 tanquàm Deo per nos adhort. ite, rogamus Christi cau-
 sam, reconciliamini, &c. Ita aptè quadrat nomen *λει-
 τουργία* ad ministerium. Est enim vetus verbum, vsurpatum
 in publicis ministerijs ciuilibus, ac significat Græcè
 onera publica, sicut tributum, sumtum instruendæ cla-
 sis, aut similia, vt testatur oratio Demosthenis *περὶ τῶν
 πίνων*, quæ tota consumitur in disputatione de publi-
 cis muneribus, & immunitatibus: *φῆσι δ' ἀνάξιν
 τὰς ἀνδράπυς εὐεργεμένους ἀτέλειαν ἐκδεδικέναι τὰς
 τεργίας*, id est, dicet indignos quosdam homines
 uenta immunitate detrectare publica onera. Et sic Ro-
 manis temporibus locuti sunt, vt ostendit rescriptum
 Pertinacis ff. de iure immunitatis l. Semper. *εἰ δὲ
 πασῶν λειτουργιῶν τὸς πατέρας ὁ τῶν τέκνων ἀεὶ
 ἀεῖται*. Etsi non liberat parentes omnibus oneribus
 publicis numerus natorum. Et Commentarius De-
 mosthenis scribit, *λειτουργίαν* genus esse tributorum
 sumtus ludorum, sumtus instruendarum nauium, cura
 di gymnasij, & similibus publicarum curationum.
 Paulus pro collatione vsurpauit 2. Cor. 9. Officiū
 ius collationis non solum supplet ea, quæ desunt
 etis, Sed etiam efficit, vt plures Deo vbertim agant gra-
 tias, &c. Et Philippenses 2. appellat Epaphroditum
τὸν, ministrum necessitatis suæ, vbi certè non p-

test intelligi sacrificulus. Sed nihil opus est pluribus testimonijs, cum exempla ubiq; obuia sint legentib. Grecos scriptores, in quibus *λειτεργια* usurpatur pro publicis oneribus ciuilibus, seu ministerijs. Et propter diphthongum Grammatici non deducunt à *λιτη*, quod significat preces, Sed à publicis bonis, quæ vocant *λειτα*, vt sit *λειτεργεω* curio, tracto publica bona.

Illud est ridiculum, quod argumentantur altaris mentionem fieri in sacris literis, quare necesse sit, Missam esse sacrificium, cum parabola altaris per similitudinem à Paulo citetur. Et Missam fingunt dictam ab altari **ΑΒΙΒΑ** Quorsum opus erat tam procul accersere etymologiam, nisi volebant ostentare scientiam Ebraicæ linguæ? Quorsum opus est procul quærere etymologiam? cum extet nomen Missa Deuter. 16. vbi significat collationes, seu munera populi, non oblationem sacerdotis. Debent enim singuli venientes ad celebrationem Paschæ aliquod munus, quasi symbolam afferre. Hunc morem initio retinuerunt & Christiani. Conueniente, afferbant panes, vinum, & alia, vt testatur Canones Apostolorum. Inde sumebatur pars, quæ consecraretur. Reliquum distribuebatur pauperibus. Cum hoc more retinuerunt & nomen collationum, Missa. Et propter tales collationes apparet etiam alicubi Missam dictam esse *ἀγάπην*, nisi quis mauult ita dictam esse propter commune conuiuium, sed omittamus has nugas. Ridiculum est enim aduersarios in re tanta, ad eò leues coniecturas afferre. Nam etiamsi Missa dicitur oblatio, quid facit vocabulum ad illa somnia de opere operato & applicatione, quam fingunt alijs mereri remissionem peccatorum? Et potest oblatio dici propterea, quia ibi offeruntur orationes, gratiarum actiones & totus ille cultus, sicut & *ευχαριστια* dicitur, Verum neq; ceremoniæ, neq; orationes ex opere operato sine

hde

fide profunt. Quanquam nos hîc non de orationibus
sed propriè de cœna Domini disputamus.

Græcus Canon etiam multa dicit de oblatione,
palàm ostendit, se non loqui propriè de corpore & sa-
guine Domini, sed de toto cultu, de precibus & gratia-
rum actionibus. Sic enim ait: *καὶ ποιήσον ἡμᾶς ἀγα-
θήν τε καὶ προσφέρειν σοι δεήσεις καὶ ἰκεσίας καὶ δυνά-
μει ἀναμάκτους ὑπὲρ παντὸς λαῶ.* Nihil offendit recte
intellectum. Orat enim nos dignos effici, ad offerend-
preces, & supplicationes & hostias incruentas prop-
pulo. Nam ipsas preces vocat hostias incruentas. Sic
& paulò pòst: *ἐπιπροσφέρωμεν σοὶ τὴν λογικὴν λα-
τρίαν καὶ ἀνάμακτον λατρείαν.* Offerimus, inquit, hu-
manam, & incruentum cultum. Ineptè enim expo-
nunt, qui hîc rationalem hostiam malunt interpretari
& transferunt ad ipsum corpus Christi, cum Canon
quatur de toto cultu, & *λογικὴ λατρεία* à Paulo dicitur
fit, contra opus operatū, videlicet, de cultu mentis,
timore, de fide, de inuocatione, de gratiarū actione, &c.

Quòd verò defendunt aduersarij nostri applicati-
onem ceremoniæ pro liberandis animabus defunctorum
quæ ex re quæstum infinitum faciunt, nulla habent
testimonia, nullum mandatū ex scripturis. Neq; vero
leue peccatum, tales cultus sine mandato Dei, sine ex-
emplo scripturæ, in Ecclesia instituire, & cœnam Do-
mini institutam ad recordationem & prædicationem
inter viuos, trāsferre ad mortuos. Hoc est abuti nomi-
ne Dei contra secundū præceptum. Primū enim co-
tumelia est Euangelij, sentire, quòd ceremonia, ex op-
ere operato, sine fide sit sacrificium reconcilians Deū
satisfaciens pro peccatis. Horribilis oratio est, tantū
dum tribuere operi sacerdotis, quantum morti Christi.
Deinde peccatum & mors non possunt vinci nisi
de in Christum, sicut Paulus docet: Iustificati ex fide

pacem habemus, quare non potest vinci pœna purgatorij, applicatione alieni operis.

Omitteremus iam qualia habeant aduersarij testimonia de purgatorio, quales existiment pœnas esse purgatorij, quales habeat causas doctrina satisfactionum, quam supra ostendimus vanissimam esse. Illud tantum opponemus, Certum est, cœnam Domini institutam esse propter remissionem culpæ. Offert enim remissionem peccatorum, vbi necesse est verè culpam intelligere. Et tamen pro culpa non satisfacit, alioqui Missa esset par morti Christi. Nec remissio culpæ accipi potest aliter, nisi fide. Igitur Missa non est satisfactio, Sed promissio & Sacramentum requirens fidem. Ac profectò necesse est omnes pios acerbissimo dolore affici, si cogitent, Missam magna ex parte ad mortuos & ad satisfactiones pro pœnis translata esse, Hoc est tollere iuge sacrificium ex Ecclesia, hoc est Antiochi regnum, qui saluberrimas promissiones de remissione culpæ, de fide, transtulit ad vanissimas opiniones de satisfactionibus, Hoc est Euangelium contaminare, corrumpere vsum sacramentorum. Hi sunt, quos Paulus dixit reos esse corporis & sanguinis Domini, qui oppresserunt doctrinam de fide, & remissionem culpæ, & corpus & sanguinem Domini ad sacrilegum questum prætextu satisfactionum contulerunt. Et huius sacrilegij pœnas aliquando dabunt. Quare cauendum est nobis & omnibus pijs conscientijs, ne approbent aduersariorum abusus.

Sed redeamus ad causam. Cùm Missa non sit satisfactio, nec pro pœna, nec pro culpa, ex opere operato, sine fide, Sequitur applicationem pro mortuis inutilem esse. Neq; hinc opus est longiore disputatione. Cõstat enim, quòd illæ applicationes pro mortuis nulla habeant ex scripturis testimonia. Nec tutum est in Ecclesia cultus instituere, sine autoritate scripturæ.

Et si quando opus erit, prolixius de tota re dicemus. Quid enim nunc rixemur cum aduersarijs, qui neque sacrificium, neque quid Sacramentum, neque quid remissio peccatorum, neque quid sit fides, intelligunt?

Nec Græcus Canon applicat oblationem tanquam satisfactionem pro mortuis, quia applicat eam partem beatis omnibus Patriarchis, Prophetis, Apostolis. Apparet igitur, Græcos tanquam gratiarum actionem conferre, non applicare tanquam satisfactionem pro peccatis. Quanquam etiam loquuntur non de sola oblatione corporis & sanguinis Domini, Sed de reliquis Missæ partibus, videlicet orationibus & gratiarum actionibus. Nam post consecrationem precantur, ut summentibus proficiat, non loquuntur de alijs. Deinde addunt *ἐπὶ προσφερόμεν σοι τὴν λογικὴν τῆς πίστεως λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσμένων πατέρων, πατέρων, πατριάρχων, προφητῶν, ἀποστόλων, &c.* Λογικὴ λατρεία non significat ipsam hostiam, Sed orationes & omnia, quæ ibi geruntur. Quod veteres allegant aduersarij Patres de oblatione pro mortuis, Scimus veteres loqui de oratione pro mortuis, quam non prohibemus, sed applicationem cœnæ Domini pro mortuis, ex opere operato improbamus. Nec patre citantur aduersarijs veteres de opere operato, Et maximè Gregorij aut recentiorum testimonia habent, nos opponimus clarissimas, & certissimas scripturas. Et Patrum magna dissimilitudo est. Homines riant, & labi ac decipi poterant. Quanquam si nunc ruiuiscerent, ac viderent sua dicta prætexi luculentis mendacijs, quæ docent aduersarij de opere operato, longè aliter se ipsi interpretarentur.

Falsò enim citant aduersarij contra nos damnationem Aërij, quem dicunt propterea damnatum esse quòd negauerit in Missa oblationem fieri pro viuis & mortuis. Sæpe hoc colore vtuntur, allegant veteres

hæreses, & cum his falsò comparant nostram causam, ut illa collatione prægrauent nos. Epiphanius testatur Aërium sensisse, quòd orationes pro mortuis sint inu- tiles. Id reprehendit. Neq; nos Aërio patrocinaur, sed vobiscù litigamus, qui hæresin manifestè pugnan- tem cum Prophetis, Apostolis, & S. Patribus scelestè defenditis, videlicèt, quòd Missa ex opere operato iu- stificet, quòd mereatur remissionem culpæ & pœnæ, etiam iniustis, pro quibus applicatur, si non ponant obicem. Hos perniciosos errores improbamus, qui lædunt gloriam passionis Christi, & penitus obruunt doctrinam de iustitia fidei. Similis fuit persuasio im- piorum in lege, quòd mererentur remissionem pecca- torum, non gratis, per fidem, sed per sacrificia ex opere operato. Itaq; augebant illos cultus & sacrificia, insti- tuebant cultum Baal in Israël, In Iuda etiam sacrifica- bant in lucis. Quare Prophetæ damnata illa persuasio- ne, belligerantur non solùm cum cultoribus Baal, sed etiam cum alijs sacerdotibus, qui sacrificia à Deo ordi- nata cum illa opinione impia faciebant. Verùm hæret in mundo hæc persuasio, & hærebit semper, quòd cul- tus & sacrificia sint propiciationes. Non ferunt homi- nes carnales soli sacrificio Christi tribui hunc hono- rem, q; sit propiciatio, quia iustitiam fidei non intelli- gunt, sed parem honorem tribuunt reliquis cultibus & sacrificijs. Sicut igitur in Iuda hæsit apud impios Pon- tifices falsa persuasio de sacrificijs, sicut in Israël Baali- tici cultus durauerunt, Et tamen erat ibi Ecclesia Dei, quæ impios cultus improbat: Ita hæret in regno Pontificio cultus Baaliticus, hoc est, abusus Missæ, quæ applicatur, ut per eam mereantur iniustis remissionem culpæ & pœnæ. Et videtur hic Baaliticus cultus vnà cù regno Pontificio duraturus esse, donec veniet Chri- stus ad iudicandù, & gloria aduentus sui perdet regnum Antichristi. Interim omnes, qui verè credūt Euangelio,

debent improbare illos impios cultus excogitatos contra mandatum Dei, ad obscurandam gloriam Christi, & iustitiam fidei.

Hæc de Missa breuiter diximus, vt omnes boni vbiq; gentium intelligere queant, nos summo studio dignitatem Missæ tueri, & verum vsum ostendere, & iustissimas habere causas, quare ab aduersarijs dissentimus. Ac volumus admonitos esse omnes bonos, ne adiuuent aduersarios defendentes prophanationem Missæ, ne grauent se societate alieni peccati. Magna causa, magna res est, nec inferior illo negotio Eliæ Prophetæ, qui cultum Baal improbat. Nos modestissimè causam tantam proposuimus, & nunc sine contumelia respondimus. Quod si commouerint nos aduersarij, vt omnia genera abusuum Missæ colligamus, non tam clementer erit agenda causa.

DE VOTIS MONASTICIS.

APUD nos in oppido Thuringiæ Isenaco Franciscanus quidam fuit ante annos triginta, Iohannes Hilten, qui à suo sodalicio coniectus in carcerem, propterea, quod quosdam notissimos abusus reprehenderat. Vidimus enim eius scripta, ex quibus satis intelligi potest, quale fuerit ipsius doctrinæ genus. Et qui nōrunt eum, testantur fuisse seuerum placidum, & sine morositate grauem. Is multa prædicationes quæ partim euenerunt hætenus, partim iam videntur impendere, quæ non volumus recitare, ne quis interpretetur ea aut odio cuiusquam, aut in gratiam alicuius narrari. Sed postremò, cum vel propter ætatem vel propter squalorem carceris in morbum incidisset, accersuit ad se Guardianum, vt suam valetudinem indicaret, cumq; Guardianus accensus odio Pharisæo

co duriter obiurgare hominem propter doctrinae genus, quod videbatur officere culinæ, cœpisset, tum iste omiſſa iam mentione valetudinis ingemiscens inquit: se has iniurias æquo animo propter Christum tolerare, cùm quidem nihil scripſiſſet aut docuiſſet, quod labefactare ſtatum Monachorum poſſet, tantùm notos quosdam abusus reprehendiſſet. Sed alius quidam, inquit, veniet anno Domini M. D. XVI. qui deſtruet vos, nec poteritis ei reſiſtere. Hanc ipſam ſententiam de inclinatione regni Monachorum, & hunc annorum numerum poſtea etiam reperiunt eius amici perſcriptum ab ipſo in commentarijs ſuis, inter annotationes, quas reliquerat in certos locos Danielis. Quanquam autem, quantum huic voci tribuendum ſit, euentus docebit, tamen extant alia ſigna, quæ minantur mutationem regno Monachorum, non minùs certa, quàm oracula. Conſtat enim, quantum ſit in Monasterijs hypochriſis, ambitionis, avaritiæ, quanta inſcitia, & indoctiſſimi cuiuſq; ſæuitia, quanta vanitas in concionibus, in excogitandis ſubinde nouis aucupijs pecuniæ. Et ſunt alia vitia, quæ non libet commemorare. Cumque fuerint olim Scholæ doctrinae Chriſtianae, nunc degenerauerunt velut ab aureo genere in ferreum, ſeu vt cubus Platonius in malas harmonias degenerat, quas Plato ait exitium aſſerre. Locupletiſſima quæq; Monasteria tantùm alunt otioſam turbam, quæ ibi falſo prætextu religionis helluatur de publicis elemoſynis Eccleſiæ. Chriſtus autem admonet de ſale inſipido, quod ſoleat effundi & conculcari. Quare ipſi ſibi Monachi his moribus fata canunt. Et accedit nunc aliud ſignũ, quòd paſſim autores ſunt interficiendorum bonorũ virorũ. Has cædes Deus haud dubiè breui vliſcetur. Neq; verò accuſamus omnes, Arbitramur enim paſſim aliquos viros bonos in Monasterijs eſſe, qui de humanis cultibus & factitijs, vt quidam ſcripto-

res vocant, moderatè sentiunt, nec probant scru-
quam exercent hypocritæ apud ipsos.

Sed de genere doctrinæ disputamus, quod nunc de-
fendunt Architecti confutationis, non utrùm vota de-
uanda sint. Sentimus enim, licita vota seruari debere
sed utrùm cultus illi mereantur remissionem peccato-
rum & iustificationem, Utrùm sint satisfactiones pro
peccatis, Utrùm sint pares Baptismo, Utrùm sint ob-
seruatio præceptorum & consiliorum, Utrùm sint pe-
fessio Evangelica, Utrùm habeant merita superer-
gationis, Utrùm merita illa applicata alijs saluent eos
Utrùm sint licita vota his opinionibus facta, Utrùm
cita sint vota, quæ prætextu religionis tantùm veniunt
& otij causa suscepta sunt. Utrùm verè sint vota, quæ
sunt extorta aut inuitis, aut his, qui per ætatem non
dam iudicare poterant de genere vitæ, quos parentes
aut amici intruserunt in Monasteria, vt de publico ab-
rentur, sine patrimonij priuati iactura. Utrùm licita
sint vota, quæ palàm vergunt ad malum exitum, vt
quia propter imbecillitatem non seruantur, vel quia
hi, qui sunt in illis sodalitijs, coguntur abusus Missæ
impios cultus sanctorum, consilia scruendi in bonum
viros, approbare & adiuuare. De his quæstionibus dispu-
tamus. Et cum nos in confessione plerumque diximus
eiusmodi votis, quæ etiam Canones Pontificum non
probant, tamen aduersarij iubent omnia, quæ pro-
ximus, reijcere. His enim verbis vsi sunt. Ac operæ pri-
cium est audire, quomodo cauillentur nostras ratio-
nes, & quid afferant ad muniendam suam causam. Id
breuiter percurramus pauca quædam argumenta ad-
stra, & diluemus in his obiter cauillationes aduersari-
um. Cum autem hæc tota causa diligenter & copiose
à Luthero tractata sit, in libro, cui titulum fecit, De
votis Monasticis, volumus hîc librum illum prosep-
tito habere.

Primum hoc certissimum est, non esse licitum votum, quo sentit is, qui vouet, se mereri remissionem peccatorum coram Deo, aut satisfacere pro peccatis coram Deo. Nam hæc opinio est manifesta contumelia Euangelij, quod docet, nobis gratis donari remissionem peccatorum propter Christum, vt supra copiose dictum est. Rectè igitur citauimus Pauli locum ad Galatas: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Qui quærunt remissionem peccatorum, non fide in Christum, sed operibus Monasticis, detrahunt de honore Christi, & iterum crucifigunt Christum. Audire autem, audite, quomodo hinc elaboratur Architecti confutationis. Pauli locum tantum de lege Moyse exponunt, & addunt, Monachos omnia propter Christum obseruare, & conari propius secundum Euangelium viuere, vt mereantur vitam æternam. Et addunt horribilem epilogum, his verbis: Quare impia sunt, quæ hinc contra Monasticen allegantur. O CHRISTE, quamdiu feres has contumelias, quibus Euangelium tuum afficiunt hostes nostri? Diximus in confessione, remissionem peccatorum gratis accipi, propter Christum per fidem. Si hæc non est ipsa Euangelij vox, si non est sententia Patris æterni, quam tu, qui es in sinu Patris, reuelasti mundo, iure plectimur. Sed tua mors testis est, tua resurrectio testis est, Spiritus sanctus testis est, tota Ecclesia tua testis est, verè hanc esse Euangelij sententiam, quæ consequamur remissionem peccatorum, non propter nostra merita, sed propter te, per fidem. Paulus cum negat, homines lege Moyse mereri remissionem peccatorum, multò magis detrahit hanc laudem traditionibus humanis, Idq; apertè ad Colossenses testatur. Si lex Moyse, quæ erat diuinitus reuelata, non merebatur remissionem peccatorum, quantò minus istæ fatuæ obseruationes, abhorrentes à ciuili consuetudine vitæ, merentur remissionem

S i

pecca-

peccatorum. Aduersarij fingunt, Paulum abolere legem Moysi, & Christum ita succedere, vt non grauetur donet remissionem peccatorum, Sed propter opera aliarum legum, si quæ nunc excogitentur. Hac impudens & fanatica imaginatione obruunt beneficium Christi. Deinde fingunt inter hos, qui obseruant illam legem Christi Monachos ppius obseruare, quàm alios, propter hypocrisin paupertatis, obedientiæ, & castitatis, cum quidem omnia sint plena simulationis. Paupertatem iactant in summa copia rerum omnium, obedientiam iactant, cum nullum genus hominum libertatem habeat maiorem, quàm Monachi. De coelibatu non libet dicere, qui quàm purus sit in plerisque, qui studet continere, Gerson indicat. Et quotusquisque continet? Scilicet hac simulatione propius secundum Euangelium viuunt Monachi. Christus non ita succedit Moysi, vt propter nostra opera remittat peccata, sed vt sua merita, suam propiciationem opponat pro nobis, vt gratis nobis ignoscatur. Qui vero præter Christi propiciationem propria merita opponit Deo, & propter propria merita consequi remissionem peccatorum conatur, siue afferat opera legis Moysi siue Decalogi, siue Regulæ Benedicti, siue regulæ Augustini, siue aliarum Regularum: is abolet promissionem Christi, abiecit Christum, & excidit gratia. Haec est Pauli sententia. Vide autem, Carole Caesar Imperator clementissime, videte Principes, videte omnes & ceteros, quanta sit impudentia aduersariorum, cum Pauli locum in hanc sententiam citauerimus, ipsi ascripserunt: Impia sunt, quæ hinc contra Monasticam allegantur. Quid est autem certius, quàm quod remissionem peccatorum consequuntur homines fide, propter Christum? Et hanc sententiam audent isti nebulones impiam vocare. Nihil dubitamus, quin si admoniti fuerint de hoc loco, eximi è confutatione tantam blasphemiam

ma
sit, u
con
hoc
tioc
pec
mia
tur
Fur
Dei
Ch
qua
S
mer
fanc
har
pte
doc
per
æte
ait
dib
naf
uat
re,
con
tan
fide
bis
sti
cun
cat
fint
con
De

miam curassetis. Cùm autem suprà copiosè ostensum sit, impiam opinionem esse, quòd propter opera nostra consequamur remissionem peccatorum, breuiore in hoc loco erimus. Facile enim inde prudens lector ratiocinari poterit, quòd non mereamur remissionem peccatorum per opera Monastica, Itaq; & illa blasphemia nullo modo ferenda est, quæ apud Thomam legitur, professionem Monasticam parem esse Baptismo. Furor est, humanam traditionem, quæ neq; mandatum Dei, neque promissionem habet, æquare ordinationi Christi, quæ habet & mandatum & promissionem Dei, quæ continet pactum gratiæ, & vitæ æternæ.

Secundò. Obedientia, paupertas, & cœlibatus, si tamen non sit impurus, exercitia sunt ἀσκήσεως. Ideoq; sancti uti eis sine impietate possunt, sicut vsi sunt Bernardus, Franciscus, & alij sancti viri. Et hi vsi sunt propter utilitatem corporalem, ut expeditiores essent ad docendum, & ad alia pia officia, non quòd opera ipsa per se sint cultus, qui iustificent, aut mereantur vitam æternam. Deniq; sunt ex illo genere, de quo Paulus ait: Corporalis exercitatio parumper utilis est. Et credibile est, alicubi nunc quoq; esse bonos viros in Monasterijs, qui seruiunt ministerio verbi, qui illis observationibus sine impijs opinionibus vtuntur. At sentire, quòd illæ observationes sint cultus, propter quos coram Deo iusti reputentur, & per quos mereantur vitam æternam, hoc pugnat cum Euangelio de iustitia fidei, quod docet, quòd propter Christum donetur nobis iustitia, & vita æterna. Pugnat & cum dicto Christi: Frustra colunt me mandatis hominum. Pugnat & cum hac sententia: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quomodo autem possunt affirmare, quòd sint cultus, quos Deus approbet, tanquam iustitiam coram ipso, cùm nullum habeant testimonium verbi Dei?

Sed videte impudentiam aduersariorum. Non solum docent, quod obseruationes illæ sint cultus iustificantes, sed addunt, perfectiores esse cultus, hoc est, magis merentes remissionem peccatorum & iustificationem quam sint alia vitæ genera. Et hic concurrunt multæ falsæ ac perniciosæ opiniones, fingunt se seruare præcepta & consilia. Postea homines liberales, cum inueniant, se habere merita superrogationis, vendunt hæc alijs. Hæc omnia plena sunt Pharisaicæ vanitatis. Extrema enim impietas est sentire, quod decalogo non satisfaciant, ut supersint merita, cum hæc præcepta omnes sanctos accusent: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Item. Non concupiscas. Prophetæ ait: Omnis homo mendax, id est, non rectè de Deo sentiens, non satis timens, non satis credens Deo. Quia falsò gloriantur Monachi, in obseruatione Monastica vitæ præceptis satisfieri, ac plus quam præcepta fieri.

Deinde falsum & hoc est, quod obseruationes Monasticæ sint opera consiliorum Euangelij. Nam Euangelium non consulit discrimina vestitus, ciborum, adidicationem rerum propriarum. Hæc sunt traditiones humanæ, de quibus omnibus dictum est: Esca non commendat Deo. Quare neque cultus iustificantes sunt, neque perfectio, imò cum his titulis fucata proponuntur, sunt meræ doctrinæ dæmoniorum. Virginitas venditur, sed his, qui donum habent, ut supra dictum est. Error est autem perniciosissimus, sentire, quod perfectio Evangelica sit in traditionibus humanis. Nam etiam Mahometistarum Monachi gloriari possent, habere perfectionem Euangelicam. Neque est in obseruatione aliorum, quæ dicuntur *ādāpæq*, sed quia magnum Dei est iustitia & vita in cordibus, ideo perfectio est, crescere timorem Dei, fiduciam misericordie promissæ in Christo, & curam obediendi vocationi, sic & Paulus describit perfectionem: transformamur ad

itate in claritatem, tanquam à Domini spiritu. Non
 it, alium subinde cucullum accipimus, aut alios cal-
 ceos, aut alia cingula. Miserabile est, in Ecclesiatales
 Pharisæicas, imò Mahometicâs voces legi atq; audiri,
 videlicet, perfectionem Euangelij, regni Christi, quod
 est vita æterna, in his stultis obseruationibus vestium,
 & similium nugarum collocari.

Nunc audite Afeopagitas nostros, quàm indignam
 sententiam posuerint in confutatione. Sic aiunt: SAC-
 CRIS LITERIS EXPRESSVM est, Monasticam vi-
 tam, debita obseruatione custoditam, quam per grati-
 am Dei quilibet Monastici custodire possunt, mereri
 vitam æternam, & quidem multò auctiorem Christus
 eis promisit, qui reliquerint domum aut fratres, &c.
 Hæc sunt verba aduersariorum, in quibus hoc primùm
 impudentissimè dicitur, quòd sacris literis expressum
 sit, vitam Monasticam mereri vitam æternam. Vbi enim
 loquuntur sacræ literæ de Monastica? Sic agunt cau-
 sam aduersarij, sic citât scripturas nihili homines, cum
 nemo nesciat, Monasticam recens excogitatam esse, ta-
 mē allegant auctoritatem scripturæ, & quidem dicunt,
 hoc suum decretum expressum esse in scripturis. Præ-
 terea contumelia afficiunt Christum, cum dicunt, ho-
 mines per Monasticam mereri vitam æternam. Deus ne
 suæ quidē legi hunc honorem tribuit, quòd mereatur
 vitâ æternam, sicut clarè dicit apud Ezech. cap. 20. Ego
 dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non
 viuunt. Primùm hoc certum est, quòd vita Monastica
 non meretur remissionem peccatorum, sed hanc fide
 gratis accipimus, vt supra dictum est. Deinde propter
 Christum, per misericordiam donatur vita æterna his,
 qui fide accipiunt remissionem, nec opponunt meri-
 ta sua iudicio Dei, sicut & Bernhardus grauissimè di-
 cit: Necessè est primò omnium credere, quòd remis-
 sionem peccatorum habere non possis, nisi per indúl-
 gentiam Dei. Deinde, quòd nihil prorsus habere queas

operis

operis boni, nisi & hoc dederit ipse. Postremò, quòd æternā vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa. Cætera, quæ in eandem sententiam sequuntur, suprâ recitauimus. Addit autem in fine Bernhardus: Nemo se seducat, quia si bene cogitare voluerit, inueniet procul dubio, quòd nec cum decem millibus possit occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se. Cùm autem nec diuinæ legis operibus mereamur remissionem peccatorum aut vitam æternam, sed necesse sit quærere misericordiam promissam in Christo: multò minùs obseruationibus Monasticis, cùm sint meræ traditiones humanæ, tribuendus est hic honor, quòd mereantur remissionem peccatorum, aut vitam æternam. Ita simpliciter obruunt Euangelium de gratuita remissione peccatorum, & de apprehendendo misericordia promissa in Christo, qui docent, Monasticam vitam mereri remissionem peccatorum, aut vitam æternam, & fiduciam debitam Christo, transferunt in illas stultas obseruationes. Pro Christo colunt suos oculos, suas sordes. Cùm autè & ipsi egeant misericordia, impiè faciunt, quòd fingunt merita supererogationis, eaq; alijs vendunt. Breuiùs de his rebus dicimus quia ex his, quæ suprâ de iustificatione, de pœnitentiâ de traditionibus humanis diximus, satis constat, vobis Monastica non esse precium, propter quod detur remissio peccatorum & vita æterna. Et cùm Christus vocet traditiones cultus inutiles, nullo modo sunt perfectio Evangelica.

Verùm aduersarij videri volunt astutè moderari vrgarem persuasionem de perfectione. Negant Monasticam vitam perfectionem esse, sed dicunt statum esse acquirendæ perfectionis. Bellè dictum est, & meminimus hanc correctionem extare apud Gersonem. Apparet enim, prudentes viros offensos immodicis illis encormijs vitæ Monasticæ, cùm non auderent in totum de

trahere ei laudem perfectionis, addidisse hanc *ἐπαινό-
δωσιν*, quod sit status acquirendæ perfectionis. Hoc si
sequimur, nihilo magis erit Monastica status perfecti-
onis, quàm vita agricolæ, aut fabri. Nam hi quoq; sunt
status acquirendæ perfectionis. Omnes enim homi-
nes in quacunq; vocatione perfectionem expetere de-
bent, hoc est, crescere in timore Dei, in fide, in dilectio-
ne proximi & similibus virtutibus spiritualibus. Ex-
tant in historijs Eremitarum exempla, Antonij & alio-
rum, quæ exæquant genera vitæ. Scribitur Antonio pe-
tenti, vt Deus sibi ostenderet, quantum in hoc vitæ ge-
nere proficeret, quendam in vrbe Alexandria sutorem
monstratum esse per somnium, cui compararetur. Po-
stridie Antonius veniens in urbem, accedit ad sutorem,
exploraturus illius exercitia & dona, collocutus cum
homine, nihil audit, nisi manè eum pro vniuersa ciuita-
te paucis verbis orare, deinde arti suæ operam dare. Hic
intellexit Antonius, non esse iustificationem tribuen-
dam illi vitæ generi, quod susceperat.

Sed aduersarij, et si nunc moderantur laudes de per-
fectione, tamen aliter re ipsa sentiunt. Vendunt enim
merita, & applicant pro alijs hoc prætextu, quod ob-
seruent præcepta & consilia, quare re ipsa sentiunt sibi
superesse merita. Quid est autem arrogare sibi perfe-
ctionem, si hoc non est? Deinde in ipsa confutatione
positum est, quod Monastici contendant propiùs secun-
dum Euangelium viuere. Tribuit igitur perfectionem
traditionibus humanis, si ideo propiùs secundum Eu-
angelium viuunt Monachi, quia non habent propriũ,
quia sunt cœlibes, quia obediunt Regulæ in vestitu, ci-
bis, & similibus nãgis.

Item, confutatio dicit, Monachos mereri vitam æ-
ternam auctiorem, & allegat Scripturam: Qui relique-
rit domum, &c. scilicet hic quoque perfectionem ar-
rogat factitijs religionibus, Sed hic locus Scripturæ
nihil

nihil facit ad vitam Monasticam, Non enim hoc
 Christus, quod deserere parentes, coniugem, fratres
 opus ideo faciendum, quia mereatur remissionem peccatorum & vitam æternam. Imò maledicta est illa
 desertio. Fit enim cum contumelia Christi, si quis ibi
 deserat parentes, aut coniugem, ut hoc ipso opere
 mereatur remissionem peccatorum & vitam æternam.
 Duplex autem desertio est, quædam fit sine vocatione
 sine mandato Dei, hanc non probat Christus. Nam
 opera à nobis electa, sunt inutiles cultus. Clarius autem
 hinc apparet, Christum non probare hanc fugam, quæ
 loquitur de deserenda vxore, & liberis. Scimus autem
 quod mandatum Dei prohibet deserere vxorem & li-
 beros. Alia desertio est, quæ fit mandato Dei, videlicet
 cum cogit nos potestas aut tyrannis cedere, aut negare
 Euangelium. Hic habemus mandatum, ut potius
 sineamus iniuriam, potius eripi nobis patiamur, non
 solum facultates, coniugem, liberos, sed vitam quoque.
 Hanc desertionem probat Christus, ideoque addit, pro-
 pter Euangelium, ut significet se de his loqui, non
 faciunt iniuriam vxori & liberis, sed qui propter
 confessionem Euangelij sustinent iniuriam. Corpus
 nostrum etiam deserere debemus propter Euangelium.
 Hic ridiculum fuerit sentire, quod cultus Dei sit, ipsum
 occidere & relinquere corpus sine mandato Dei.
 Ita ridiculum est sentire, quod cultus Dei sit, deserere
 possessiones, amicos, coniugem, liberos, sine mandato
 Dei. Constat igitur, malè detorqueri dictum Christi
 ad vitam Monasticam. Nisi fortassis hoc quædam
 quod centuplum in hac vita recipiunt. Plurimi enim
 fiunt Monachi non propter Euangelium, sed propter
 culinam & ocium, qui pro exiguis patrimonijs
 accipiunt amplissimas opes. Sed ut rota res Monachica
 simulationis plena est, ita falso prætextu scriptura
 monia scripturæ citant, ut dupliciter peccent,

est, vt fallant homines, & fallant prætextu nominis diuini.

Citatur & alius locus de perfectione: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me. Hic locus exercuit multos, qui finxerunt perfectionem esse, possessiones ac dominia rerum abijcere. Sinamus Philosophos Aristippum prædicare, qui magnum auri pondus abiecit in mare. Talia exempla nihil pertinent ad Christianam perfectionem. Rerum diuisio, dominia, & possessio, sunt ordinationes ciuiles, approbatæ verbo Dei, in præcepto: Non furum facies. Desertio facultatum nõ habet mandatum, aut consilium in Scripturis. Nam Euangelica paupertas non est desertio rerum, sed non esse auarum, non confidere opibus, sicut Dauid pauper erat, in ditissimo regno. Quare cum desertio facultatũ sit merè traditio humana, est inutilis cultus. Et immodica sunt illa encomia in extrauagante, quæ ait, abdicationem proprietatis omnium rerum, ppter Deum, meritoriam & sanctam, & viam perfectionis esse. Et periculosissimũ est, rem pugnantem cum ciuili consuetudine, talibus immoderatis laudibus efferre. At Christus hęc perfectionem vocat. Imò iniuriam faciunt textui, qui truncatum allegant. Perfectio est in hoc, quòd addit Christus, sequere me. Exemplũ obedientiæ in vocatione propositum est. Et quia vocationes dissimiles sunt, ita hæc vocatio nõ est omnium, sed propriè ad illam personam, cum qua ibi loquitur Christus, pertinet, sicut vocatio Dauid ad regnum, Abraham ad mactandum filium non sunt nobis imitandæ. Vocationes sunt personales, sicut negocia ipsa variant temporibus & personis, Sed exemplum obedientiæ est generale. Perfectio erat futura illi iuueni, si huic vocationi credidisset & obediisset. Ita perfectio nobis est, obedire vnumquemque vera fide suæ vocationi.

Ter-

Tertiò. In votis Monasticis promittitur castitas. præ autem diximus de coniugio Sacerdotum, non potest le votis aut legibus tolli Ius naturæ in hominibus, quia non omnes habent donum continentia, multi propter imbecillitatem infœliciter continent. Nec verò vlla vota, aut vllæ leges possunt abolere mandatum Spiritus sancti: propter fornicationem vniuersaque habeat vxorem suam. Quare hoc votum non licitum in his, qui non habent donum continentia, propter imbecillitatem contaminantur. De hoc loco satis supra dictum est, in quo profectò mirum est cum versentur ob oculos pericula & scandala, tam aduersarios defendere suas traditiones, contra mandatum Dei præceptum. Nec commouet eos vox Christi qui obiurgat Pharisæos, qui traditiones contra mandatum Dei fecerant.

Quartò. Liberant hos, qui viuunt in Monasteriis impij cultus, quales sunt prophanatio Missæ ad quæstum collatæ pro mortuis, cultus sanctorum, in quibus duplex vitium est, & quòd sancti in locum Christi rogantur, & impiè coluntur, sicut finxerunt Dominicæ castri Rosarium B. Virginis, quod est mera superstitio non minùs stulta, quàm impia, vanissimam fiduciam habens. Deinde hæ ipsæ impietates, tantum conferunt ad quæstum. Item, Euangelium de gratuita remissione peccatorum propter Christum, de iustitia fidei, de veritate pœnitentia, de operibus, quæ habent mandatum Dei neq; audiunt, neq; docent. Sed versantur aut in Philosophicis disputationibus, aut in traditionibus ceremoniarum, quæ obscurant Christum. Non hic dicimus de illo toto cultu ceremoniarum, de lectionibus cantu, & similibus rebus, quæ poterant tolerari, si haberentur pro exercitijs, sicut lectiones in Scholis quarum finis est docere audientes, & inter docendum aliquos commouere ad timorem, aut fidem.

Sed nunc fingunt, has ceremonias esse cultus Dei, qui mereantur remissionem peccatorum ipsis & alijs. Ideo enim augent has ceremonias. Quod si susciperent ad docendos & adhortandos auditores, breues & accuratae lectiones plus prodesse, quam illae infinitae *Κατολογίαι*. Ita tota vita Monastica plena est hypocrisis, & falsis opinionibus. Ad haec omnia accedit & hoc periculum, quod qui sunt in illis collegijs, coguntur assentiri persequentibus veritatem. Multae igitur graues & magnae rationes sunt, quae liberant bonos viros ab hoc vitae genere.

Postremo multos liberant ipsi Canones, qui aut illecti artibus Monachorum sine iudicio vouerunt, aut coacti ab amicis vouerunt. Talia vota ne Canones quidem pronunciant esse vota. Ex his omnibus apparet plurimas esse causas, quae docent vota Monastica qualia haecenus facta sunt, non esse vota, quare tuto deseri potest vitae genus plenum hypocrisis & falsarum opinionum.

Hic obijciunt ex lege Nazaræos. Sed hi non suscipiebant vota sua cum his opinionibus, quas haecenus diximus nos reprehendere in votis Monachorum. Nazaræorum ritus erat exercitium, aut protestatio fidei coram hominibus, non merebatur remissionem peccatorum coram Deo, non iustificabat coram Deo. Deinde sicut nunc circumcisio, aut mactatio victimarum non esset cultus, ita nec ritus Nazaræorum nunc debet proponi tanquam cultus, sed debet iudicari simpliciter *ἀδιάφορον*. Non igitur recte confertur Monachatus sine verbo Dei excogitatus, ut sit cultus, qui mereatur remissionem peccatorum & iustificationem, cum ritu Nazaræorum, qui habebat verbum Dei, nec traditus erat in hoc, ut mereretur remissionem peccatorum, sed ut esset exercitium externum, sicut aliae ceremoniae legis. Idem de alijs votis in lege traditis dici potest.

Allegantur & Rechabitæ, qui nec possessiones habebant villas, nec vinum bibebant, vt scribit Ieremias cap. 35. Scilicet pulchrè quadrat exemplum Rechabitarum ad Monachos nostros, quorum Monasteria imperant palatia Regū, qui lautissimè viuunt. Et Rechabitæ in illa omnium rerum penuria, tamen erant eorum iuges. Nostri Monachi, cum affluant omnibus delictis, profitentur cœlibatum. Ceterum exempla iuxta regulam, hoc est, iuxta scripturas certas & claras, non contra regulam, seu contra scripturas interpretari conueniunt. Certissimum est autem, obseruationes nostras non mereri remissionem peccatorum, aut iustificationem. Quare cum laudantur Rechabitæ, necesse est, eos mereri suam non ideo seruasse, quod sentirent, se per eam mereri remissionem peccatorum, aut opus ipsum tantum esse iustificans, aut propter quem conlequeretur vitam æternam, non per misericordiam Dei, propter semen promissum. Sed quia habuerunt mandatum parentum, laudatur obedientia, de qua extat præceptum Dei: Honora patrem & matrem. Deinde mandatum habebat finem proprium, quia peregrini erant, ne Israelitæ, apparet, patrem voluisse eos certis notis discernere à suis popularibus, ne relaberentur ad impunitatem popularium. Volebat his notis eos admonere doctrinæ fidei, & immortalitatis. Talis finis est licet. At fines Monasticæ longè alij traduntur, fingunt opera Monasticæ cultus esse, fingunt ea mereri remissionem peccatorum ac iustificationem. Est igitur simile Monasticæ exemplum Rechabitarum, vt omittimus hic alia incommoda, quæ hærent in præsentia Monastica.

Citant & ex priore ad Timotheum cap. 5. de viduis, quæ seruientes Ecclesiæ,alebantur de publico, ait: Nubere volunt, habentes damnationem, quia per suam fidem irritam fecerunt. Primum hic fingam.

Apostolum de votis loqui, tamen hic locus non patrocinauitur Monasticis votis, quæ fiunt de impijs cultibus, & hac opinione, vt mereantur remissionem peccatorum, & iustificationem. Paulus enim tota voce damnat omnes cultus, omnes leges, omnia opera, si ita obseruentur, vt mereantur remissionem peccatorum, aut vt propter ea consequamur vitam æternam, non propter Christum per misericordiam. Ideo necesse est vota viduarum, si qua fuerunt, dissimilia fuisse votis Monasticis. Præterea, si non desinant aduersarij detorquere locum ad vota, detorquendum erit eodẽ hoc quoque, quod vetat eligi viduam minorẽ annis sexaginta. Ita vota ante eam ætatem facta erunt irrita. Sed nondum norat Ecclesia hæc vota. Itaq; damnat Paulus viduas, nõ quia nubunt, Iubet enim nubere iuniores, sed quia publico sumtu alitæ lasciuebant, ideoq; fidẽ abijciebant. Hoc vocat primam fidem, scilicet, non voti Monastici, sed Christianismi. Et hoc modo fidem accipit in eodem cap. Si quis proprios, & maximẽ domesticos non curat, fidẽ abnegauit. Aliter enim de fide loquitur, quàm Sophistæ. Non tribuit fidẽ his, qui habent peccatum mortale. Ideo dicit hos abijcere fidem, qui non curant propinquos. Et ad eundem modum dicit, mulierculas petulantes fidem abijcere.

Percurramus aliquot nostras rationes, & obiter diluimus ea, quæ aduersarij obijciunt. Et hæc collegimus non solum propter aduersarios, sed multo magis propter pijs mentes, vt habeant in conspectu causas, quare improbare debeant hypocrisin & fictos cultus Monasticos, quos quidem totos hæc vna vox Christi abrogat, cum ait: Frustra colunt me mandatis hominum. Quare vota ipsa, & obseruationes ciborum, lectio-
num, cantuum, vestitus, calceorum, cingulorum, in-
utiles cultus sunt coram Deo. Et certò sciant omnes piæ mentes, simpliciter Pharisaicam & damnatam

opinionem esse, quòd illæ obseruationes mereantur remissionem peccatorum, quòd propter eas iusti putemur, quòd propter eas consequamur vitam æternam, non per misericordiam propter Christum. Necesse est sanctos viros, qui in his vitæ generibus vixerunt, abiecta fiducia talium obseruationum, didicisse quòd remissionem peccatorum propter Christum gratis haberent, quòd propter Christum per Misericordiam consecuturi essent vitam æternam, non propter alios cultus, quòd Deus tantum approbet cultus suo verbo institutos, qui valeant in fide.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

Vehementer hinc vociferantur aduersarij de primis legijs & immunitatibus Ecclesiastici status, & addunt Epilogum; Irrita sunt omnia, quæ presenti articulo contra immunitatem Ecclesiarum & Sacerdotum inferuntur, Hæc est mera calumnia, Non enim de rebus alijs in hoc articulo disputauimus. Contra terum sæpè testati sumus, nos politicas ordinationes & donationes Principum & priuilegia non reprehendere. Sed vtinam vicissim audirent aduersarij querela Ecclesiarum & piarum mentium. Dignitates & opus suas fortiter tuentur aduersarij, Interim statum Ecclesiarum negligunt, non curant rectè doceri Ecclesias, & Sacramenta ritè tractari. Ad Sacerdotium admittunt quoslibet sine discrimine, Postea imponunt onera intolerabilia, quasi delectentur exitio aliorum, suas traditiones longè accuratiùs seruari postulant, quàm Euangelium. Nunc in grauissimis & difficilissimis controuersijs, quibus populus miser cupit doceri, vt habeat aliquos certi, quos sequatur, non expediunt mentes, quas dubitatio acerbissimè cruciat, tantum conclamant ad ar-

Præ-

Præterea in rebus manifestis decreta sanguine scripta proponunt, quæ minantur horrenda supplicia hominibus, nisi manifestè contra mandata Dei faciant. Hic vicissim oportebat vos videre lachrymas miserorum, & audire miserabiles querelas multorum bonorum hominum, quas haud dubiè respicit, & exaudit Deus, cui aliquando rationem procurationis vestræ reddituri estis.

Cùm autem nos in confessione, in hoc articulo, varios locos complexi simus, aduersarij nihil respondēt, nisi Episcopos habere potestatem regiminis & coercitiuæ correctionis, ad dirigendum subditos in finem beatitudinis æternæ. Et ad potestatem regiminis, requiri potestatem iudicandi, definiendi, discernendi, & statuendi ea, quæ ad præfatum finem expediunt aut conducunt. Hæc sunt verba confutationis, in quibus docent nos aduersarij, quòd Episcopi habeant auctoritatem condendi leges vtilis ad consequendam vitam æternam. De hoc articulo controuersia est.

Oportet autem in Ecclesia retinere hanc doctrinã, quòd gratis propter Christum fide accipiamus remissionem peccatorum, Oportet & hanc doctrinam retineri, quòd humanæ traditiones, sint inutiles cultus, quare nec peccatum, nec iustitia in cibo, potu, vestitu, & similibus rebus collocanda est, quarum vsum voluit Christus liberum relinqui, cùm ait: Quod intrat in os, non coinquinat hominem. Et Paulus: Regnum Dei non est esca, aut potus. Itaq; nullum habent ius Episcopi condendi traditiones extra Euangelium, vt mereantur remissionem peccatorum, vt sint cultus, quos approbet Deus tanquam iustitiam, & qui grauent conscientias, ita vt peccatum sit eos omittere. Hæc omnia docet vel vnus Locus in Actis, vbi Apostoli dicunt: Fide purificari corda. Et deinde prohibent imponere iugum, & ostendunt, quantū periculi sit, exaggerant pec-

atum uitorum, qui onerant Ecclesiam. Quid tentat
Deum? inquit. Hoc fulmine nihil terrentur aduersarij
nostri, qui uel defendunt traditiones & impias opi-
nes. Nam & supra damnauerunt articulum xv, in quo
posuimus, quod traditiones non mereantur remissionem
peccatorum, & hic dicunt, traditiones conduce-
re ad vitam æternam. Num merentur remissionem pec-
catorum? num sunt cultus, quos approbat Deus, tan-
quam iustitiam? num uiuificant corda? Paulus ad Co-
lossenses, ideo negat prodesse traditiones ad iustitiam
æternam & vitam æternam, quia cibus, potus, uestitus,
& similia sint res usu pereuntis. At uita æterna in coe-
de, rebus æternis, hoc est, uerbo Dei & Spiritu sancto
efficitur. Expediant igitur aduersarij, quomodo con-
ducant traditiones ad vitam æternam.

Cum autem Euangelium clarè testetur, quod non
debeant imponi Ecclesie traditiones, ut mereantur
remissionem peccatorum, ut sint cultus, quos appro-
bet Deus tanquam iustitiam, ut grauent conscientias
ita ut omittere eas iudicetur esse peccatum: nunquam
poterunt aduersarij ostendere, quod Episcopi habeant
potestatem tales cultus instituendi.

Cæterum quam potestatem tribuat Euangelium
Episcopis, diximus in confessione. Qui nunc sunt E-
piscopi, non faciunt Episcoporum officia iuxta Euan-
gelium, sed sint sanè Episcopi iuxta politiam Canon-
icam, quam non reprehendimus. Verum nos de Episco-
po loquimur, iuxta Euangelium. Et placet nobis ue-
tus partitio potestatis, in potestatem ordinis, & pote-
statem iurisdictionis. Habet igitur Episcopus potestatem
ordinis, hoc est, ministerium uerbi & sacramentorum, ha-
bet & potestatem iurisdictionis, hoc est, autoritatem
excommunicandi obnoxios publicis criminibus, &
rursus absoluendi eos, si conuersi petant absolutio-
nem. Neque uerò habent potestatem tyrannicam, hoc est

sine certa lege, neq; regiam, hoc est supra legem, sed habent certum mandatum, certum verbum Dei, quod docere, iuxta quod exercere suam Iurisdictionem debent. Quare non sequitur, etiam si habeant aliquam Iurisdictionem, quod possint novos cultus instituire. Nam cultus nihil pertinent ad Iurisdictionem. Et habent verbum, habent mandatum, quatenus exercere Iurisdictionem debeant, scilicet, Si quis commiserit aduersus illud verbum, quod acceperunt à Christo.

Quoniam nos in confessione addidimus etiam, quatenus liceat eis condere traditiones, videlicet, non tanquam necessarios cultus, sed vt sit ordo in Ecclesia propter tranquillitatem. Et hæc non debent laqueos iniicere conscientijs, tanquam præcipiant necessarios cultus, sicut Paulus docet, cum ait: In libertate, qua Christus vos liberauit, stete, nec iterum iugo seruitutis subiiciamini. Oportet igitur liberam vsum talium ordinationum relinquere, modò vt scandala vitentur, ne iudicentur esse cultus necessarij, sicut plæraq; ordinauerunt ipsi Apostoli, quæ tempore mutata sunt. Neq; ita tradiderunt, vt mutare non liceret. Non enim dissentiebant à suis scriptis, in quibus magnopere laborant, ne Ecclesiam opprimat opinio, quod ritus humani sint necessarij cultus.

Hæc est simplex ratio traditionum interpretandarum, videlicet, vt sciamus, eas non esse necessarios cultus, & tamen propter vitanda scandala in loco sine superstitione obleruamus. Et sic multi docti & magni viri in Ecclesia senserunt, Nec videmus, quid opponi possit. Certum est enim, sententiam illam, Qui vos audit, me audit, nõ loqui de traditionibus, sed maximè cõtra traditiones facere. Non est enim mandatum cum libertate, vt vocant, sed cautio de rato, de speciali mandato, hoc est, testimonium datum Apostolis, vt eis de alieno verbo, nõ de proprio credamus. Vult enim Christus

nos confirmare, quemadmodum opus erat, ut le-
mus, verbum traditum per homines efficax esse, ne
querendum esse aliud verbum de cælo. De traditio-
bus non potest accipi, qui vos audit, me audit. Requi-
rit enim Christus, ut ita doceant, ut ipse audiatur, qui
dicit: Me audit. Igitur suam vocem, suum verbum
audiri, non traditiones humanas. Ita dictum, quod ma-
ximè pro nobis facit, & grauissimam consolationem
doctrinam continet, detorquent isti asini ad res nuga-
cissimas, discrimina ciborum, vestitus, & similia.

Citant & hoc: Obedite præpositis vestris. Hæc sen-
tentia requirit obedientiam erga Euangelium. Non
enim constituit regnum Episcopis extra Euangelium.
Nec debent Episcopi traditiones contra Euangelium
condere, aut traditiones suas contra Euangelium in-
terpretari. Idq; cum faciunt, obedientia prohibetur,
iuxta illud: Si quis aliud Euangelium docet, anathe-
ma sit. Idem respondemus ad hunc locum: Quidquid
dixerint, facite, quòd constet, non vniuersaliter præci-
pi, ut omnia recipiamus, quia alibi iubet scriptura plus
obedire Deo, quàm hominibus. Quando igitur impia
docent, non sunt audiendi. Hæc autem impia sunt,
quòd traditiones humanæ sint cultus Dei, quòd sint
necessarij cultus, quòd mereantur remissionem pecca-
torum & vitam æternam. Obijciunt & scandala publi-
ca, & motus, qui exorti sunt prætextu nostræ doctrinæ.
Ad hæc breuiter respondemus. Si in vnum conseruan-
tur omnia scandala, tamen vnus articulus de remissio-
ne peccatorum, quòd propter Christum gratis conse-
quamur remissionem peccatorum per fidem, tantum
affert boni, ut omnia incommoda obruat. Et hic in
concilio ait Lutherus non tantum nostrum fauorem
sed etiam multorum, qui nunc nos oppugnant. Πε-
λαιὰ γὰρ ἂν δὲ χάρεις, ἀμνάμονες δὲ βεστοί, inquit Pin-
darus. Nos tamen neq; delerere veritatem necessariam

Ecclesiæ volumus, neq; assentiri aduersarijs condemnantibus eam possumus. Oportet enim Deo magis obedire, quàm hominibus. Isti rationem Schismatis excitati reddent, qui manifestam veritatem inuidè condemnauerunt, & nunc summa crudelitate persequuntur. Deinde nullane scandala hærent apud aduersarios? Quantum mali est, in sacrilega prophanatione Missæ ad quæstum collatæ? quanta turpitudine in cœlibatu? sed omittamus comparisonem. Hæc pro tempore respondimus ad confutationem. Nunc iudicium permittimus omnibus pijs, an aduersarij rectè glorientur, se confessionem nostram scripturis verè confutasse.

Τ Ε Λ Ο Σ.

T 5 AR-